

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МЕНЕДЖМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Навчальний посібник

---

*Рекомендовано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського як
навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра,
за освітньою програмою «Менеджмент і бізнес-адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»*

Київ
КПІ ім. Ігоря Сікорського
2022

Менеджмент регіонального розвитку: навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» освітньої програми «Менеджмент і бізнес-адміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: К.О. Кузнєцова, І.М. Манаєнко. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 404 . 15,5 . .

Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського (протокол №5 від 26.05.2022 р.) за поданням Вченої ради факультету менеджменту та маркетингу (протокол №9 від 25.04.2022 р.)

МЕНЕДЖМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Навчальний посібник

Укладачі: *Кузнєцова Катерина Олександрівна*, канд. екон. наук, доц.;
Манаєнко Ірина Миколаївна, канд. екон. наук, доц.

Відповідальний редактор: Дергачова . . , д-р екон. наук, проф.

Рецензент: Кириченко С.О., канд. екон. наук., доц., доцент кафедри економіки і підприємництва КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Навчальний посібник з дисципліни «Менеджмент регіонального розвитку» складено відповідно до освітньої програми «Менеджмент і бізнес-адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування». Дисципліна дає необхідну майбутньому фахівцю сукупність теоретичних знань і практичних навичок для ефективного здійснення функцій планування і управління всіх економічних структур на регіональному рівні. Дисципліна розпочинається з вивчення теоретичних основ менеджменту регіонального розвитку та основних законів економіки регіонів, а далі спрямований на вивчення факторів виробництва у розрізі регіонів України та розвиток регіонів в конкурентному ринковому середовищі.

Зміст

Вступ	4
1. Теоретичні основи менеджменту регіонального розвитку (МРР).	6
2. Основні поняття МРР. Основні теорії регіонального розвитку.	46
3. Форми розміщення й територіальної організації продуктивних сил регіону.	62
4. Природно-ресурсний потенціал в системі МРР.	90
5. Трудоресурсний потенціал в системі МРР.	120
6. Виробничий комплекс України: регіональні особливості.	163
7. Економічне районування України як передумова регіонального управління	251
8. Розвиток регіонів в конкурентному ринковому середовищі.	280
9. Теоретичні основи державного регіонального економічного управління.	312
10. Зовнішньоекономічні зв'язки України.	385

Вступ

Менеджмент регіонального розвитку дає необхідну майбутньому фахівцю сукупність теоретичних знань і практичних навичок для ефективного здійснення функцій планування і управління всіх економічних структур на регіональному рівні. Дисципліна розпочинається з вивчення теоретичних основ менеджменту регіонального розвитку та основних законів економіки регіонів, а далі спрямований на вивчення факторів виробництва у розрізі регіонів України та розвиток регіонів в конкурентному ринковому середовищі.

Метою дисципліни є формування у студентів **здатностей**, зокрема, щодо вивчення сучасного стану та напрямків регіонального розвитку економіки, а саме:

– ЗК9 – вчитися і оволодівати сучасними знаннями, зокрема, щодо теоретичних і практичних засад менеджменту регіонального розвитку;

фахових компетенцій:

– ФК7 – здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту, зокрема, при вивченні закономірностей та управлінні розміщенням продуктивних сил України та їх територіальною організацією;

– ФК11 – здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління, а саме управління регіонами як суб'єктами господарювання, їх соціальним, економічним та екологічним розвитком;

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми після засвоєння навчальної дисципліни студенти мають продемонструвати такі програмні результати навчання:

– ПРН 3 – демонструвати знання теорії, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства, у тому числі підходів до управління промисловими підприємствами, зокрема, при дослідженні галузевої та територіальної структури народного господарства та методів обґрунтування розміщення виробництва та інвестицій;

- ПРН 4 – описувати зміст функціональних сфер діяльності організації, у тому числі функціональних галузей бізнесу у сфері управління промисловими підприємствами, зокрема, при оцінюванні природно-ресурсного потенціалу України та міжгалузевих промислових комплексів;
  - ПРН 8 – застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації, економічних методів для складання економічних планів діяльності регіонів як суб'єктів господарювання;
-

- ПРН 10 – мати навички обґрунтування дієвих інструментів мотивування персоналу організації, зокрема, дослідження «теорії потреб» та її впливу на трудовий потенціал регіону та розвиток продуктивних сил;
- ПРН 11 – демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації, у тому числі у сфері управління та бізнес- адміністрування різних напрямів діяльності промислових підприємств
- ПРН 12 – оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації, у тому числі у сфері управління та адміністрування промислових підприємств, зокрема, в контексті економічного районування країни та дослідження основних умов та напрямів активізація діяльності промислових підприємств України;
- ПРН 13 – спілкуватися в усній та письмовій формі державною та іноземною мовами, в тому числі використовувати спеціальну термінологію управління та адміністрування промислових підприємств, зокрема, при експертному оцінюванні конкурентних позицій регіонів у міжнародному ринковому середовищі та розробленні окремих аспектів державної регіональної економічної політики;
- ПРН 16 – демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним, зокрема, при аналізі факторів розташування виробництв та визначенні динаміки обсягів виробництва за головними галузями та товарними групами, розробленні перспективних напрямів іноземного інвестування економіки України та здійсненні економічного співробітництва.

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (МРР)

1. Основні поняття науки МРР
2. Методи вивчення МРР
3. Продуктивні сили як невід'ємна складова розвитку економіки регіонів
4. Закономірності розміщення продуктивних сил
5. Принципи та фактори розміщення продуктивних сил
6. Глобалізація та регіоналізація як світова закономірність регіонального розвитку

1. Основні поняття науки МРР

МРР – це управлінська діяльність, в якій **об'єктом** виступає територія, регіон, **суб'єктом** – органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, населення регіону, а **метою** – досягнення високого рівня розвитку даного регіонального утворення у відповідності до Конституції, Законів, статутів територіальних громад, інших законодавчих актів України.

Предметом управління регіональним розвитком є регіональна економіка й усі процеси, які її характеризують : функціонування галузевих і міжгалузевих формувань на регіональному рівні, їхня взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування тощо.

Основні поняття МРР :

Регіональна
економіка

Регіональний
розвиток

Регіон

Продуктивні
сили

Управління

Регіональна економіка - це:

галузь наукових знань, яка вивчає розвиток і розміщення продуктивних сил, соціально-економічних процесів на території країни та її регіонів із урахуванням природно-економічних умов

або

цілісна система закономірностей, зв'язків і пропорцій, здійснення відтворювальних процесів суб'єктами господарської діяльності різних форм власності на адміністративно окресленій території (у регіоні).

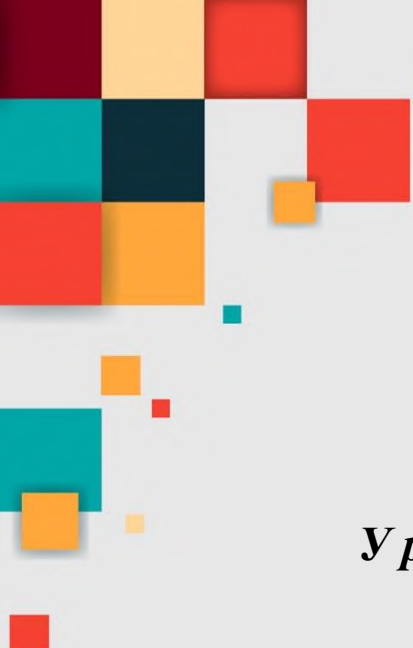
або

географічний (регіональний) напрямок в економіці, наукова дисципліна, що вивчає в інтересах народногосподарського планування особливості і закономірності розміщення продуктивних сил і розвитку регіоні

Реґіон – це територія, яка за сукупністю елементів відрізняється від інших територій та характеризується єдністю, взаємопов'язаністю складових і цілісністю.

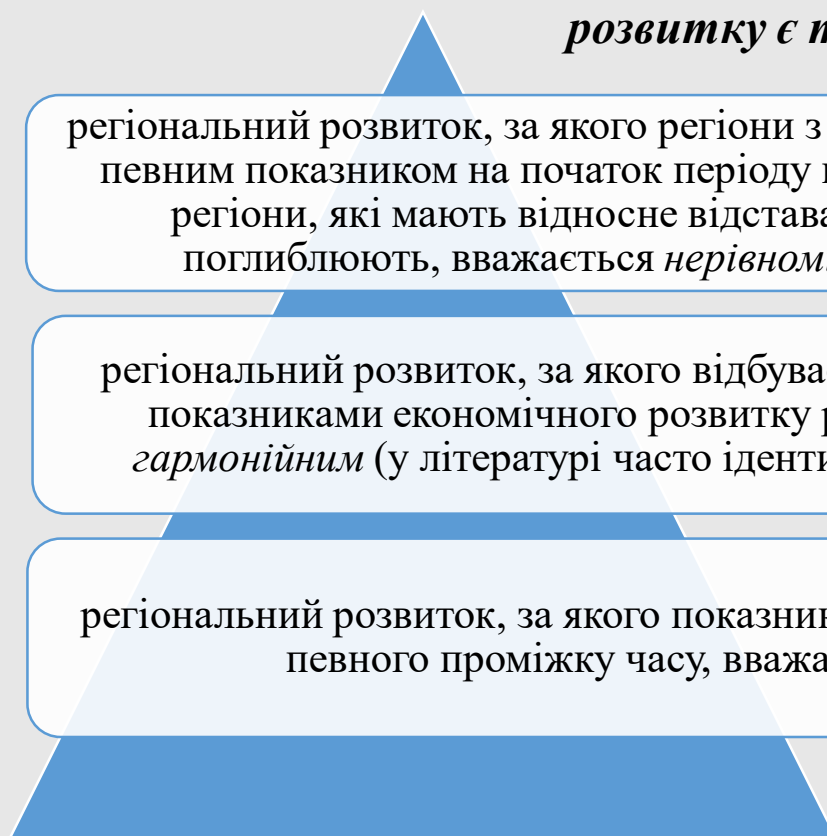

Згідно з визначенням, даним у Хартії регіоналізму, прийнятій Європейським парламентом в 1988 р., регіоном є «...гомогенний простір, який має фізико-географічну, етнічну, культурну, мовну спільність, а також спільність господарських структур та історичної долі».

Регіональний розвиток – це, по-перше, переміщення (як по території, так і у часі) продуктивних сил регіону, потоків людей і матеріальних ресурсів, товарів, вантажів, послуг, капіталів, інформації, з'ясування системи зв'язків і відносин; по-друге, це режим функціонування регіональної економіки, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, забезпечену стійким, збалансованим відтворенням соціального, господарського, ресурсного й екологічного потенціалу території.

У регіоналістиці загально прийнятою щодо типів регіонального розвитку є така позиція:

регіональний розвиток, за якого регіони з явними певними перевагами за певним показником на початок періоду в перспективі їх зміцнюють, а регіони, які мають відносно відставання, – у перспективі його поглиблюють, вважається *нерівномірним або асиметричним*

регіональний розвиток, за якого відбувається зменшення розриву між показниками економічного розвитку різних регіонів, вважається *гармонійним* (у літературі часто ідентифікують як конвергентний)

регіональний розвиток, за якого показники розвитку незмінні впродовж певного проміжку часу, вважається *нейтральним*

Ефективний МРР має «опиратися» на індивідуальну концепцію соціально-економічного розвитку на певний період для кожного регіону, яка базується на:

економічній політиці країни та відповідає як національним, так і регіональним інтересам

врахуванні природних, кліматичних, демографічних, історичних, економічних особливостей території задля їх раціонального використання

довготривалості на основі ефективного стратегування

врахуванні інтересів усіх галузей регіону, населення, підприємств і забезпеченні зростання добробуту населення

Головним об'єктом управління регіональним розвитком в нашій країні виступає обласний регіон – це частина території України, що виділена у межах адміністративнотериторіального поділу країни з метою забезпечення ефективного управління соціальноекономічним розвитком.

Обласний регіон має такі ознаки:

- відносна самостійність господарювання в межах національної економіки за рахунок самозабезпечення природними, матеріальними, трудовими й фінансовими ресурсами;
- наявність регіонального органу управління (облдержадміністрації в кожній області України);
- наявність територіально-виробничої структури в межах обласного регіону;
- можливість створення кінцевої продукції на основі територіального поділу праці;
- функціонування регіональної інфраструктури (ринкової, виробничої, соціальної, комунікаційної, транспортної).

Менеджмент регіонального розвитку - це діяльність у напрямку досягнення стратегічної мети, адаптації економіки регіону до умов зовнішнього середовища, до різних викликів та загроз, забезпечення реалізації порівняльних переваг регіону.

2. Методи вивчення МРР

Метод - спосіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного освоєння (пізнання) дійсності.

1. Метод системного аналізу

- ґрунтується на принципі поетапності;
- розглядає цілісність системи, її внутрішні і зовнішні зв'язки, погоджує складні галузеві і територіальні проблеми.

Системний аналіз пов'язаний з необхідністю дослідження розміщення продуктивних сил на всіх територіальних рівнях, аналізу відносин між окремими компонентами продуктивних сил як єдиного цілого.

2. Програмно-цільовий метод

- спрямований на вирішення складних проблем;
- пов'язаний з розробкою довгострокових прогнозів соц.-економічного розвитку країн і великих регіонів.

Полягає у формуванні цілей соц.-економ. розвитку, їх поділі на підцілі усе більш дрібного характеру й виявленні ресурсів, необхідних для їхньої узгодженої реалізації.

3. **Балансовий метод**

Дозволяє вибрати найбільш раціональні співвідношення між галузями, що визначають профіль господарства економічного району і галузями.

Балансовий метод дозволяє визначити потреби регіонів у ресурсах і товарах, у робочій силі, а також виявити диспропорції в розвитку господарського комплексу регіону і намітити шляхи їх усунення.

4. **Картографічний метод**

Основним його інструментом є **географічна карта**, завдяки якій забезпечується якісне засвоєння великого фактичного матеріалу, яким володіють географія і регіональна економіка.

Територіальні економіко-географічні процеси та особливості розміщення продуктивних сил у розрізі країни і окремих регіонів найбільш наочно відбиваються лише на географічній карті.

5. *Методи збору первинної інформації*

- **Спостереження** – вивчення поведінки об'єкта дослідження в реальній обстановці;
- **Опитування** – усне або письмове звернення до населення регіону з питаннями, зміст яких становить проблему дослідження (форми – анкетування, інтерв'ювання);
- **Експеримент** – дослідження цілеспрямованого впливу на об'єкт при одночасному контролі сторонніх факторів повної ізоляції від них.

6.

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

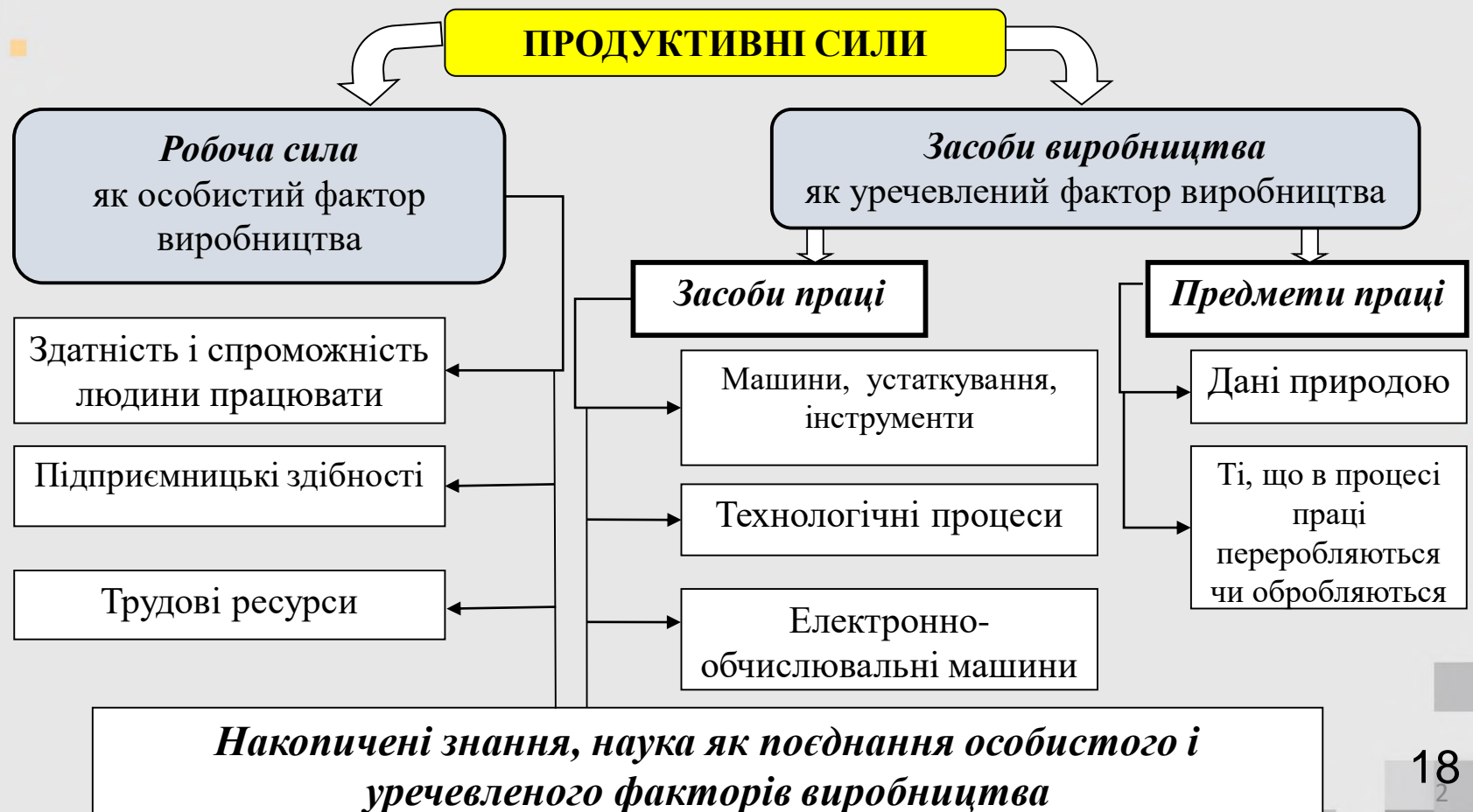
[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

3. Продуктивні сили як невід’ємна складова розвитку економіки регіонів

Продуктивні сили — це сукупність людських, матеріальних та інших силових елементів, суттєвою властивістю яких є створююча дія (діяльність).

Предмети праці – це комплекс речей, на які людина впливає в процесі виробництва з метою створення матеріальних благ.

- 1) речовина, вперше відокремлена людиною від природи для перетворення на продукт, наприклад, вугілля і руда, боксити і пісок тощо;**
- 2) предмети праці, що пройшли раніше певну обробку, тобто сировина, наприклад, залізна руда та вугілля в доменному виробництві, прядиво на ткацькій фабриці.**

Засоби праці — це річ або комплекс речей, за допомогою яких людина діє на предмети праці.

Розвиток знарядь праці — найперший показник **технічного прогресу**, а тому і міра тієї продуктивної здатності, якою володіє суспільство.
Головною визначальною рисою кожної історичної епохи виробництва насамперед є ступінь розвитку засобів праці.

4. Закономірності розміщення продуктивних сил

- *Закономірності розміщення продуктивних сил формуються та регулюються всією системою економічних законів.*

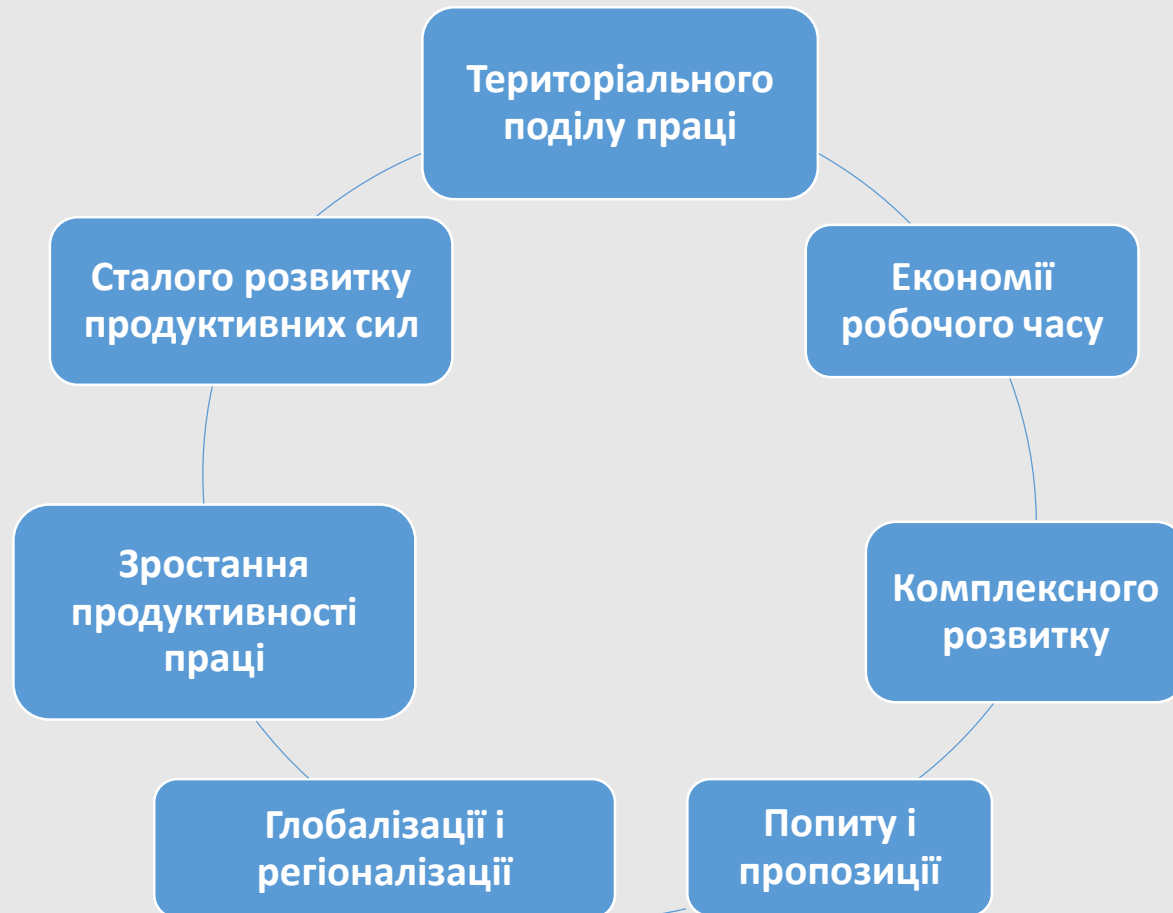
Закономірності РПС (розміщення продуктивних сил) – найбільш загальні відносини між природою, населенням і виробництвом на певній території.

Закономірності є просторовим виявом дії окремих економічних законів.

Закон – це необхідне, істотне, стійке, повторюване відношення між явищами у природі і суспільстві.

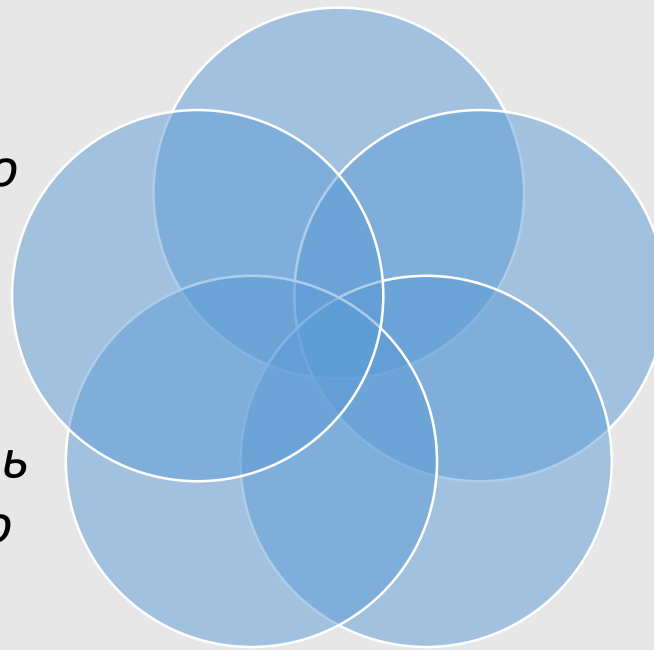
Економічні закони – це об'єктивні закони розвитку суспільства, що відображають виробничі відносини людей у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання благ та послуг.

У сучасному суспільстві на формування і розвиток продуктивних сил найбільший вплив чинять такі **загальні економічні закони**:

При проведенні господарської діяльності суспільство розміщує продуктивні сили на основі таких закономірностей:

Закономірність комплексного РПС

Закономірність територіального поділу праці

Закономірність територіальної концентрації виробництва

Закономірність раціонального розміщення виробництва

Закономірність пропорційного РПС

*детальніше у конспекті лекцій

5. Принципи та фактори РПС

Принципи розміщення продуктивних сил — це стисло викладені керівні, науково обґрунтовані положення, «правила діяльності», якими має керуватися суспільство при розміщенні продуктивних сил на певному історичному етапі.

Найважливіші принципи РПС, якими керуються при вирішенні питань просторового розміщення підприємства

Фактори розміщення продуктивних сил – це сукупність нерівнозначних умов і ресурсів територій, правильне використання яких може забезпечити ефективності в розміщенні та розвитку господарства.

географічне положення
території

модель інтеграції в
світовий економічний
простір

**1. Геополітичні
фактори**

конкурентні переваги
вітчизняних
товаровиробників у
системі світового
господарства

політичні домовленості
та партнерство

2. Природно-географічні фактори

- якісна та кількісна характеристика родовищ корисних копалин, енергетичних, водних, лісових, земельних ресурсів та природно-кліматичні і природно-транспортні умови

3. Техніко-економічні фактори

- *основні напрями науково-технічного прогресу та конкретні форми впровадження його результатів у практику господарювання, форми суспільної організації виробництва та рівень розвитку транспортної системи*

4. Соціально-економічні фактори

- рівень розвитку соціальної інфраструктури, що задовольняє потреби населення в освіті, охороні здоров'я, сфері послуг та житлово-комунальному обслуговуванні
- стан навколишнього середовища і природоохоронну діяльність; санітарно-гігієнічні умови праці

6. Глобалізація та регіоналізація як світова закономірність розвитку економіки регіонів

Глобалізація соціально-економічних процесів - тенденція всезростаючої взаємоінтеграції територіальних (на рівні країни, наднаціональних регіонів тощо) виробничо-економічних систем в єдиний світовий відтворювально-господарський та ринково інформаційний простір.

Регіоналізація (розвитку продуктивних сил) - об'єктивна тенденція все більшого орієнтування процесів економічного відтворення, а також обсягів, характеру та територіально-господарських пропорцій суспільного виробництва відповідно до регіональних передумов розвитку та суспільно економічних потреб соціуму регіонального рівня.

Найзагальнішою причиною загострення глобальних проблем є криза індустріальної цивілізації внаслідок:

- безсистемної, безконтрольної, утилізації природних ресурсів;
- низького рівня технологічної культури виробництва;
- максимізації, а не оптимізації темпів економічного зростання;
- масштабного впливу людської діяльності на навколишнє середовище й необмеженого втучання людства у біосферу;
- швидкої урбанізації населення планети, зростання кількості мегаполісів та агломерацій, що супроводжується скороченням сільськогосподарських угідь, лісів, бурхливою автомобілізацією;
- поглиблення суперечностей між світовим економічним розвитком і соціальним прогресом.

Глобальні проблеми:

- мають всезагальний, універсальний характер, загальнопланетарний зміст і значення, принципово важливі для долі всього людства;

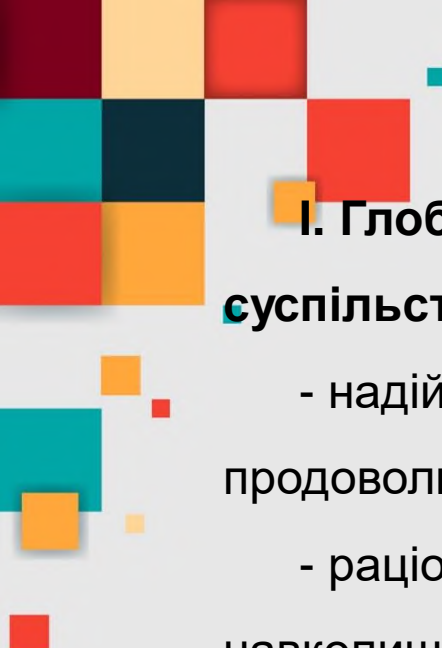
- безпосередньо стосуються життєвих інтересів усіх верств населення, усіх країн і народів планети, усіх або значної групи держав;

- мають взаємопов'язаний характер і суттєво впливають на всі сфери суспільного життя;

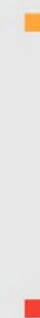
- потребують залучення колосальних технологічних, фінансових, трудових, інформаційних ресурсів, невідкладних і рішучих дій на основі колективних і скоординованих зусиль світового співтовариства.

Класифікація глобальних проблем за сферами дії

I. Глобальні проблеми у сфері взаємодії природи і суспільства:

- надійне забезпечення людства сировиною, енергією, продовольством тощо;
  - раціональне природокористування і збереження навколишнього природного середовища;
  - раціональне використання ресурсів Світового океану, мирне освоєння космічного простору;
  - утилізація відходів життєдіяльності тощо.
-

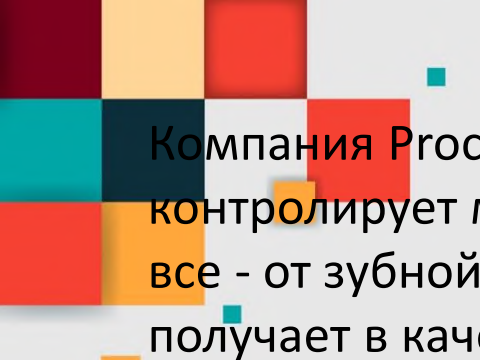
II. Глобальні проблеми у сфері суспільних взаємовідносин:

- відвернення світової термоядерної війни і забезпечення стабільності мирного становища;
- подолання економічної відсталості частини регіонів і країн світу;
- попередження локальних, регіональних та міжнародних конфліктів;
- роззброєння і конверсія військового виробництва тощо.

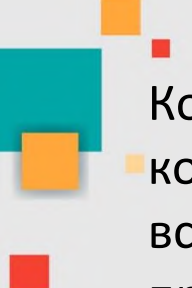
III. Глобальні проблеми у сфері розвитку людини і забезпечення її майбутнього:

- пристосування людини до умов природного і соціального середовища, що змінюється під впливом НТР;
- подолання епідемій, тяжких захворювань (серцево-судинних, онкологічних, СНІДу, наркоманії);
- боротьба з міжнародною злочинністю, наркобізнесом, тероризмом;
- проблеми демократизації та охорони прав людини.

Компания Proctor&Gamble - крупнейший рекламоделатель в США - контролирует множество известных марок, которые производят все - от зубной пасты до дизайнерских вещей. Через эту сеть P&G получает в качестве клиентов 4,8 млрд человек по всему миру.

Корпорация Nestle является крупнейшей продовольственной компанией в мире и владеет почти 8 000 различных брендов по всему миру. А знали ли вы, что в ее сеть также входит производитель косметики L'Oreal и одежды Diesel? А наряду с детским питанием Gerber она производит корма для животных Purina и Friskies.

Но такая глобализация касается не только продуктов общего потребления, отмечается в статье. В последние десятилетия произошла сильнейшая монополизация средства массовой информации. В США 90% всех СМИ в настоящее время контролируют всего шесть компаний. Для сравнения, в 1983 году их было 50.

Globalization Report 2020

Who benefits the most from globalization?

English translation of the German original text

Dr. Andreas Sachs
Dr. Claudia Funke
Philipp Kreuzer
Johann Weiss

https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/user_upload/GlobalizationReport2020_2_final_en.pdf 37

TABLE 8 Applied globalization indicators

Indicators	Description	Source
Economic indicators		
Transaction sizes		
Trade in goods (in % of gross domestic product)	Total of goods exports and imports in % of gross domestic product.	World Bank, World Development Indicators, 2019
Trade in services (in % of gross domestic product)	Total of service exports and imports in % of gross domestic product.	World Bank, World Development Indicators, 2019
Foreign direct investment (as % of gross domestic product)	Total in- and outbound foreign direct investment (stock) in % of gross domestic product.	United Nations Conference on Trade and Development, 2019
Portfolio investment (in % of gross domestic product)	Holdings of portfolio investments: Total assets and liabilities in % of gross domestic product.	International Monetary Fund, Coordinated Portfolio Investment Survey, 2019
Payments to foreigners (in % of gross domestic product)	Total of wage payments to foreign workers and investment income in % of gross domestic product. Income from intangible goods is not included.	World Bank, World Development Indicators, 2019
Transaction restrictions		
Import barriers	This indicator is based on the following question from the Global Competitiveness Report: "In your country, non-tariff barriers reduce the ability of imported goods to compete in the domestic market." The question was rephrased slightly over the years. Higher values reflect lower import barriers.	Fraser Institute, 2019
Import duties	Indicator between 0 and 10. Higher values reflect lower import duties. A value of 0 corresponds to an average import duty of 50 %.	Fraser Institute, 2019
Taxes on international trade (in % of tax revenue)	Taxes on international trade include import and export duties, profits from monopolies, foreign exchange gains, and taxes on foreign exchange gains.	World Bank, World Development Indicators, 2019
Capital controls	Index comprising two equally weighted components. (1) Indicator based on the question of the Global Competitiveness Report: "How widespread is foreign ownership in your country?" (2) Indicator of the International Monetary Fund, including 13 types of capital controls.	Fraser Institute, 2019
Social indicators		
Sub-index "Social globalization" of the KOF Index of Globalization	The sub-index includes indicators on personal contacts, information flows, and cultural proximity.	ETH Zurich, KOF globalization index, 2019
Political indicators		
Sub-index "Political globalization" of the KOF Index of Globalization	This sub-index includes indicators such as the number of foreign representations and international treaties, membership in international organizations, and participation in UN security missions.	ETH Zurich, KOF globalization index, 2019

Source: Prognos 2020

TABLE 1 The globalization index 2018

Ranking	Country	Points in the globalization index	Ranking	Country	Points in the globalization index
1	The Netherlands	92.39	24	Greece	62.00
2	Ireland	90.05	25	United States	61.62
3	Belgium	81.83	26	New Zealand	61.61
4	Switzerland	81.48	27	Poland	60.75
5	Luxembourg	79.69	28	Bulgaria	60.66
6	United Kingdom	75.12	29	Latvia	60.40
7	Denmark	75.09	30	Slovenia	60.10
8	Sweden	72.40	31	Romania	59.88
9	Austria	71.94	32	Chile	59.53
10	Finland	70.28	33	Japan	57.97
11	Portugal	69.70	34	Israel	56.92
12	Czech Republic	69.11	35	Turkey	48.80
13	Canada	69.05	36	South Korea	48.66
14	Slovakia	68.51	37	South Africa	47.28
15	Norway	68.27	38	Mexico	46.82
16	Hungary	68.27	39	Indonesia	44.41
17	Estonia	68.02	40	Russia	43.92
18	France	67.89	41	China	42.43
19	Germany	66.36	42	Nigeria	39.58
20	Spain	65.24	43	Brazil	39.45
21	Australia	63.79	44	Argentina	37.19
22	Lithuania	62.93	45	India	31.33
23	Italy	62.93			

Source: Prognos 2020

| BertelsmannStiftung

TABLE 2 Sub-indices of the globalization index 2018

Ranking	Country	Economy	Ranking	Country	Social	Ranking	Country	Political
1	The Netherlands	89.34	1	The Netherlands	97.02	1	Italy	99.11
2	Ireland	87.23	2	Ireland	96.78	2	France	98.61
3	Luxembourg	83.14	3	Belgium	96.08	3	Sweden	97.69
4	Belgium	72.31	4	Switzerland	95.99	4	Spain	97.20
5	Switzerland	72.10	5	Austria	95.79	5	The Netherlands	96.89
6	Denmark	62.65	6	Canada	94.62	6	United Kingdom	96.74
7	United Kingdom	62.46	7	Denmark	93.36	7	Austria	96.54
8	Estonia	62.15	8	Norway	91.61	8	Belgium	96.14
9	Sweden	58.59	9	United Kingdom	91.49	9	Switzerland	95.11
10	Czech Republic	57.36	10	Germany	90.95	10	Brazil	94.73
11	Slovakia	57.27	11	France	90.85	11	Denmark	94.16
12	Finland	56.57	12	Portugal	89.88	12	Finland	93.87
13	Austria	55.80	13	Australia	89.41	13	Germany	93.60
14	Portugal	55.02	14	Sweden	88.53	14	Portugal	93.56
15	Hungary	54.96	15	Spain	88.30	15	Canada	93.50
16	Latvia	54.69	16	Finland	87.82	16	Norway	93.33
17	Chile	52.39	17	Slovakia	87.78	17	Argentina	92.75
18	Canada	52.38	18	Greece	86.80	18	India	92.65
19	Norway	52.14	19	Czech Republic	86.62	19	Turkey	92.58
20	Lithuania	51.57	20	Lithuania	85.50	20	Russia	92.57

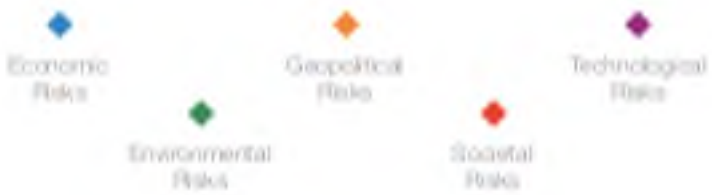
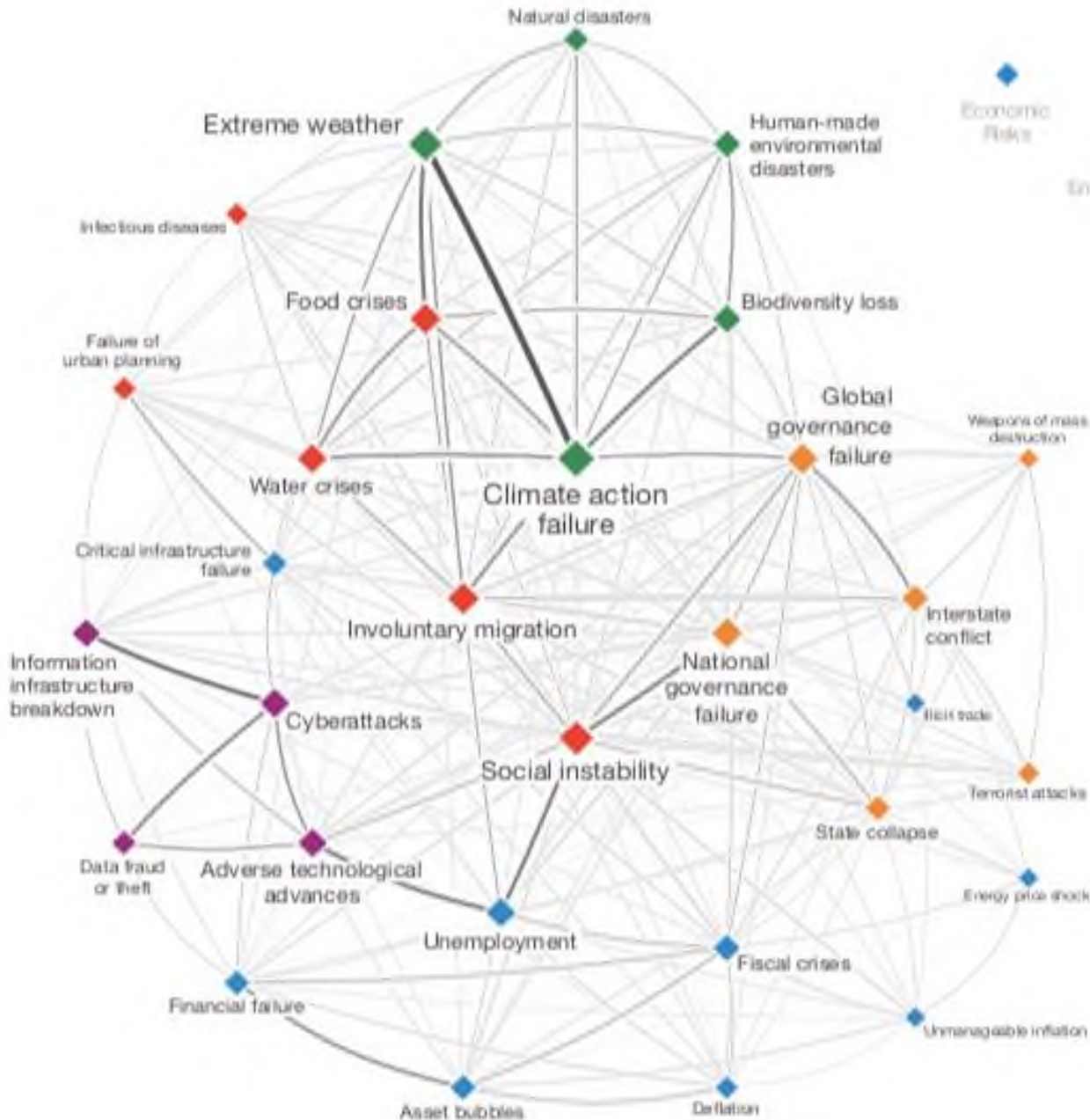
TABLE 10 Globalization index over time,
Argentina to Denmark

	ARG	AUS	BEL	BRA	BGR	CHL	CHN	DNK
1990	33.2	51.7	73.0	28.0	28.0	33.2	23.1	64.0
1991	35.9	52.9	74.8	29.4	26.3	35.7	24.3	66.9
1992	37.4	54.6	76.5	31.2	31.7	37.0	25.1	68.6
1993	40.1	56.1	78.9	31.9	29.9	37.9	26.2	71.4
1994	42.3	57.9	78.5	32.8	29.9	40.0	26.4	71.9
1995	46.0	58.5	75.9	35.2	31.4	40.7	27.9	72.5
1996	44.5	58.6	78.1	35.8	36.1	41.8	27.8	74.4
1997	43.4	59.1	80.2	35.5	36.7	44.1	28.2	72.5
1998	44.0	60.0	80.6	34.3	37.9	45.7	31.5	72.4
1999	44.2	61.1	80.4	34.6	39.8	48.7	32.4	73.7
2000	44.1	62.5	84.2	34.2	43.3	51.0	33.6	78.5
2001	42.6	63.0	83.4	37.9	43.5	53.7	38.5	77.4
2002	39.4	61.5	82.4	39.0	41.8	53.9	36.1	76.7
2003	37.7	62.4	83.6	37.4	45.4	56.7	36.5	76.6
2004	39.5	62.4	84.4	39.3	50.9	58.9	40.8	75.0
2005	37.4	62.0	83.7	41.0	49.3	59.3	42.4	75.4
2006	36.3	64.0	85.0	40.5	54.5	61.3	39.5	75.5
2007	36.2	65.4	86.7	40.6	62.1	63.7	41.7	77.5
2008	36.3	62.7	83.6	38.6	60.0	63.1	40.4	75.3
2009	34.7	64.1	84.0	38.7	57.2	61.1	41.1	73.3
2010	34.6	64.7	84.0	40.0	56.3	60.3	40.7	74.2
2011	33.6	64.9	81.3	39.4	55.1	57.7	39.8	73.4
2012	34.0	62.9	83.1	39.5	59.0	55.9	39.8	72.9
2013	33.3	61.4	81.9	39.0	60.8	55.3	40.7	72.2
2014	33.1	64.3	85.6	39.7	60.8	60.3	42.3	74.8
2015	34.2	63.0	83.6	38.3	61.7	57.0	41.6	74.1
2016	35.4	63.2	82.9	39.0	61.8	57.7	42.3	74.7
2017	36.1	64.0	81.7	38.8	62.3	60.1	42.6	75.3
2018	37.2	63.8	81.8	39.5	60.7	59.5	42.4	75.1

The Global Risks Report 2020

<https://www.mmc.com/content/dam/mmc-web/insights/publications/2020/january/WEF%20-%20Global%20Risks%20Report%202020%20-%20full%20-%20web.pdf>

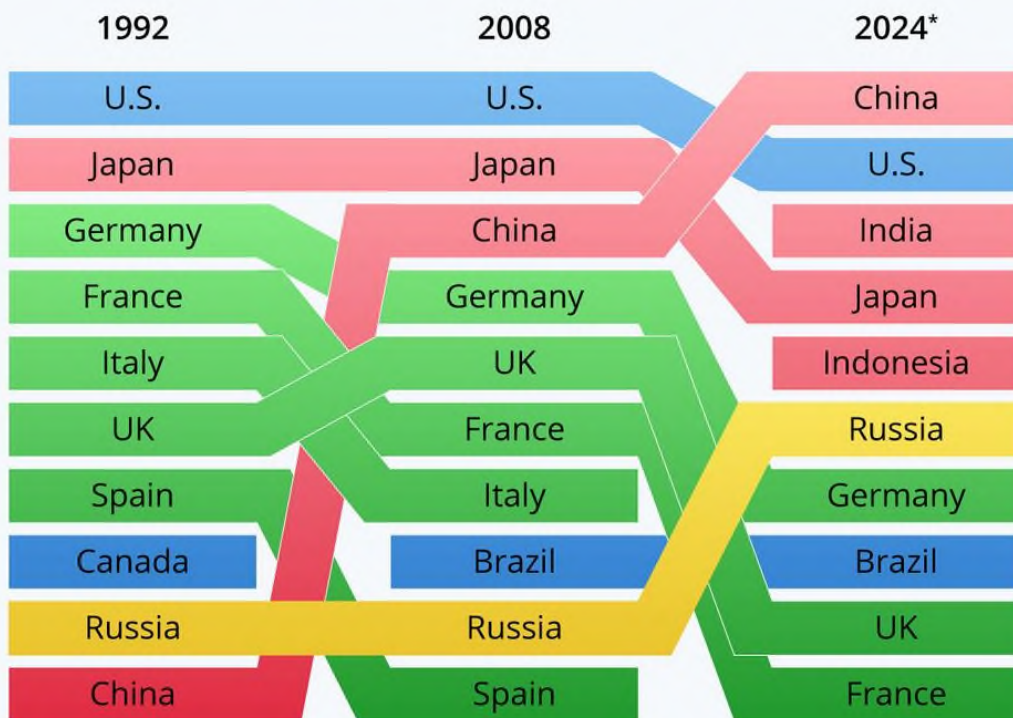
The Global Risks Interconnections Map 2020

Continental Shift: The World's Biggest Economies Over Time

Countries with the highest GDP on Earth in 1992, 2008 and 2024*

■ Asia ■ Europe ■ Americas ■ Russia

* projection

Source: World Bank and IMF

statista

Які країни керуватимуть світовою економікою за 5 років

Америка довгий час була найбільшою економікою світу. Та за кілька років її посуне Китай. А європейські країни пропустять на чільні місця держави Азії.

Україна: з 49 місця на місце на 48 за 5 років

2020 року наш [ВВП за паритетом купівельної спроможності](#) — \$430 млрд, а 2024 буде \$529 млрд. Але таке на перший погляд вагоме зростання економіки змінить наше місце у світовому рейтингу всього на одну сходинку.

<https://businessviews.com.ua/ru/economy/id/krajini-z-najbilshoju-ekonomikoju-2212/>

Завдання до Тему 1

Прослухавши початок Тему 1 дисципліни «Менеджмент регіонального розвитку», зупинимося на понятті «регіональний розвиток». Для цього:

1) оберіть будь-яку область України та визначте три сфери її господарювання, які є успішними (складають її конкурентні переваги перед іншими та визначають її спеціалізацію). Чому саме ці сфери? Аргументуйте.

2) в обраній області визначте сфери її господарювання, які є малорозвинутими та вимагають особливо пильної уваги з боку адміністративної ланки. Чому саме ці сфери? Аргументуйте.

3) на основі Вашого короткого аналізу системи господарювання обраної області, зробіть висновок про те, яким є її регіональний розвиток.

Дане завдання виконується індивідуально.

Обсяг – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Увага! при оцінюванні виконаного завдання перед усім буде направлена на наявність саме Вашої думки в тексті, підкріпленої відповідними аргументами, які в свою чергу (для доказовості) мають бути підкріплені фактами, цифрами, новинами....

Тема 2. Основні поняття МРР. Основні теорії регіонального розвитку

- 2.1. Співвідношення і взаємозв'язок понять „територія” і „регіон”.
- 2.2. Властивості регіону як системи. Основні складові єдиного економічного простору країни.
- 2.3. Характеристика теорій регіонального розвитку. Аналіз сучасних концепцій розвитку регіонів.

2.1. Співвідношення і взаємозв'язок понять „територія” і „регіон”.

адміністративно-територіальні кордони
(найпоширеніше трактування)

території, що виділяються в управлінських цілях з огляду на спільність соціально-економічних, екологічних, геополітичних проблем (особливостей розвитку).
наприклад, прикордонні чи транскордонні регіони, макро регіони, гірські території

Розгляд регіону (як підсистеми національної економіки) в таких концептуальних межах:

території, що виділяються в результаті надзвичайних ситуацій, зокрема військових, природно-стихійних та екологічних

межі, що формуються, виходячи з наявних потреб у фіксації територіально опосередкованих інтересів, зокрема дослідницького, політичного, бізнес-експансивного характеру; наприклад, подібний підхід застосовуємо для реалізації рішень щодо формування нових ринків, корпоративного просування брендів, проведення політичних кампаній

Підхід до трактування, що закладений в нормативній базі України* :

**регіон – це
територія АРК,
області, міст Києва
та Севастополя**

**регіональний
розвиток – процес
соціальних,
економічних,
екологічних,
гуманітарних та
інших позитивних
змін у регіонах**

* згідно з Законом України «Про засади державної
регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII

2.2. Властивості регіону як системи. Основні складові єдиного економічного простору країни

Залежно від масштабів економічних зв'язків економічний простір має такі види :

Глобальний	<ul style="list-style-type: none"> • характеризується зв'язками між територіально розосередженими об'єктами, які займають значні площі (кілька країн) і мають тісні технологічні, економічні та управлінські зв'язки між державами щодо досягнення певної мети
Регіональний	<ul style="list-style-type: none"> • об'єднує виробників і споживачів товарів та послуг в єдину економічну систему в межах регіонів України. Його об'єднуючою ланкою є загальна інфраструктура
Ареальний	<ul style="list-style-type: none"> • формується на обмеженій території (адміністративного району, агломерації, вузла, територіальних громад) і характеризується економічними зв'язками між підприємствами щодо використання певного ресурсу, агломераційного ефекту
Локальний	<ul style="list-style-type: none"> • локальна система економічних зв'язків, які складаються в процесі господарської діяльності конкретних територіальних громад

Підходи до визначення структури економічного простору

Перший підхід

базується на безпосередньому координуванні економічних зв'язків, процесів та явищ у просторі і обмежені чітко просторовими кордонами.

Це економічний простір населеного пункту, адміністративного району, економічного району, країни, групи країн в розумінні регіону, континентів, про глобальний економічний простір

полягає в опосередкованому проектуванні економічних зв'язків, процесів та явищ, що відбуваються в економічному просторі на його координатах. При цьому просторові межі можуть бути нечіткими, виходити за межі територіальних одиниць, перетинатися.

Це економічний простір підприємства, галузі, галузевого комплексу, окремого індивідуума

Другий підхід

Основні ознаки регіонального економічного простору

формується в конкретному територіальному вимірі відповідного системного рангу (елементи системи розселення, адміністративно-територіальні одиниці, економічного району тощо) у вигляді організації економічного простору

має історичний характер формування та зв'язок його системно суттєвих ознак з історичними процесами розвитку і формування суспільно економічної формації держави

притаманні багатовимірність і поліструктурність, які в межах економічного простору утворюють поля й відповідні їм структури — інституційну, фінансову, виробничу, інфраструктурну, технологічну, торгівельну та ін.

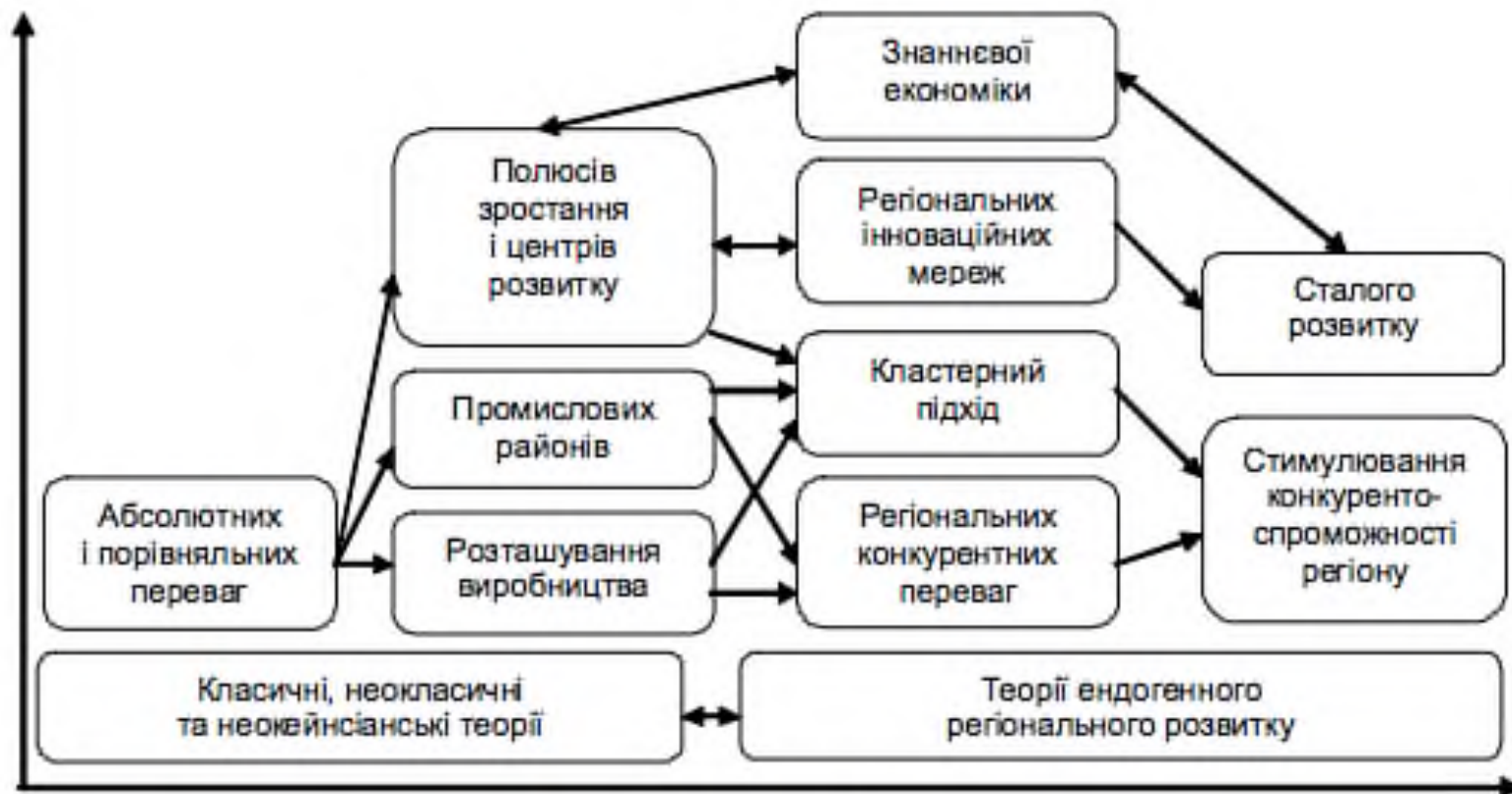
закономірна нерівномірність його розвитку

можливість і необхідність управління формування економічного простору регіону, наявність системи регулювання його розвитком

2.3. Характеристика теорій регіонального розвитку. Аналіз сучасних концепцій розвитку регіонів

Теорії та концепції регіонального розвитку :

1. Теорія розміщення аграрної економіки І. Тюнена.
2. Теорія «штандартів» А. Вебера.
3. Теорія центральних місць В. Кристаллера.
4. Теорія капіталістичного господарства А. Льоша.
5. Теорія «полюсів розвитку» і «центрів росту».
6. Марксистська теорія розвитку і розміщення продуктивних сил.
7. Теорія «географічного детермінізму».
8. Теорія «вультгарного географізму».
9. Концепція територіальних обмежень та територіальних можливостей населених пунктів.
10. Теорія регіонального міжгалузевого балансу «витрати-випуск».

***Основні теорії і концепції регіонального розвитку,
їх зв'язок та еволюція***

<http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2010-4-20.pdf>

Національні концепції регіонального розвитку

https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=uk&u=http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/ecde_2010_3_7.pdf&prev=search&pto=aue

Назва концепції / підходу	Зміст концепції / підходу	Автори
Регіональна парадигма суспільного розвитку	Суспільний розвиток країн і регіонів, їхня структурна цілісність можливі з позиції діалектичної єдності цивілізаційних й національних аспектів історичного прогресу	Мазур А.Г. (Вінниця)
Нова парадигма економічного розвитку	Економічне зростання на підставі модернізації виробництва – органічна складова економічного розвитку всіх рівнів	Філіпенко А.С. (Київ)
Геоелектроніки	На регіональні умови господарювання істотно впливають управлінські аспекти діяльності та світова господарська інтеграція	Сухорівський Б.І. (Київ)
Інноваційно-інформаційної конкурентності регіонального розвитку	Регіональна модель інноваційного розвитку як стимул такого розвитку передбачає узгодженість між бізнес-проектами та геоінформаційними технологіями	Котельников В. (Львів)
Динамічної взаємодії середовищ у регіональному розвитку у трансформаційний період	Загальнонаціональні передумови розвитку господарства регіонів мають стати джерелом і чинником подальшого зростання регіональної економіки	Клиновий Д.В., Пепа Т.В. (Київ)
Соціально-економічного розвитку в умовах підвищення екологічної безпеки	Підсилення залежності економічного зростання й розвитку за рахунок екологізації усіх форм життєдіяльності	Дорогунцов С.І., Ральчук О.Н. (Київ)
Керованості регіонального розвитку	Регіональний розвиток як об'єкт державно-управлінського впливу обов'язково потребує адекватних методів регулювання стихійного саморозвитку	Безверхнюк Т.М. (Одеса)

Взагалі сучасна теорія регіонального розвитку формує основні проблеми:

- зміни сутності регіонального розвитку та концептуальних моделей розуміння регіонів в умовах «глобальної громади» та кризової економіки;
- обґрунтованості переходу від соціально до глобально орієнтованої регіональної політики;
- адекватності теорії зменшення міжрегіональних відмінностей при існуючих міжрегіональних диспропорціях;
- пошуку нових парадигм регіональної інтеграції та співробітництва.

Підходи до вирішення перелічених проблем

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5149>

неокейнсіанський

- державне регулювання міжрегіональних диспропорцій через стимулювання державних і приватних інвестицій у слаборозвинені регіони

неокласичний

- регіони, перебуваючи у вільній взаємодії, торгуючи, обмінюючись ресурсами, зможуть усунути існуючі відмінності за допомогою нерегульованого ринку

інвестиційно-програмований

- залучення інвестиційних ресурсів, які можна мобілізувати в державному і приватному секторах економіки. + ключові параметри конкурентоспроможності регіональної економіки або окремих її секторів (продуктова)

теорія незбалансованого зростання

- ринкові взаємодії збільшують регіональні відмінності, закріплюють багатство одних регіонів і бідність інших

теорія регіоналізму

- розподіл ресурсів між регіонами спільно з політичною владою

З урахуванням вищезазначених підходів регіональна політика конкретизує мету та напрями розвитку регіонів, ставить низку цільових завдань, реалізація яких передбачає:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5149>

зміцнення соціально-економічних засад держави та збереження її цілісності

політичної, військової, економічної та соціальної безпеки, стабільності соціально-економічного розвитку

підвищення конкурентоспроможності регіонів та їх ресурсного потенціалу

забезпечення розвитку міжрегіональної співпраці (міжрегіональної кооперації, розвитку інтеграційних процесів на міжрегіональному рівні) тощо

створення комфортного та безпечного середовища для кожної людини, незалежно від місця її проживання

забезпечення розвитку людських ресурсів на регіональному рівні національної економіки

Принципи МРР

наукової обґрунтованості
управлінських рішень

- передбачає розробку управлінських рішень на основі об'єктивних **економічних законів** і результатах попереднього аналізу рівня регіонального розвитку

погодженості всіх
елементів системи

- формулювання адекватних цілей діяльності і розвитку регіону

використання достовірної
інформації

- одержання та використання необхідної управлінської інформації про стан об'єкта МРР

мобільності та
адаптивності

- здатність системи МРР реагувати на зміни **глобального зовнішнього середовища**

субсидіарності

- фінансові ресурси виділяються під задалегідь визначені цілі, формує механізми перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення **мінімальних державних соціальних стандартів** для всього населення регіону та мінімальної бюджетної забезпеченості

партнерства

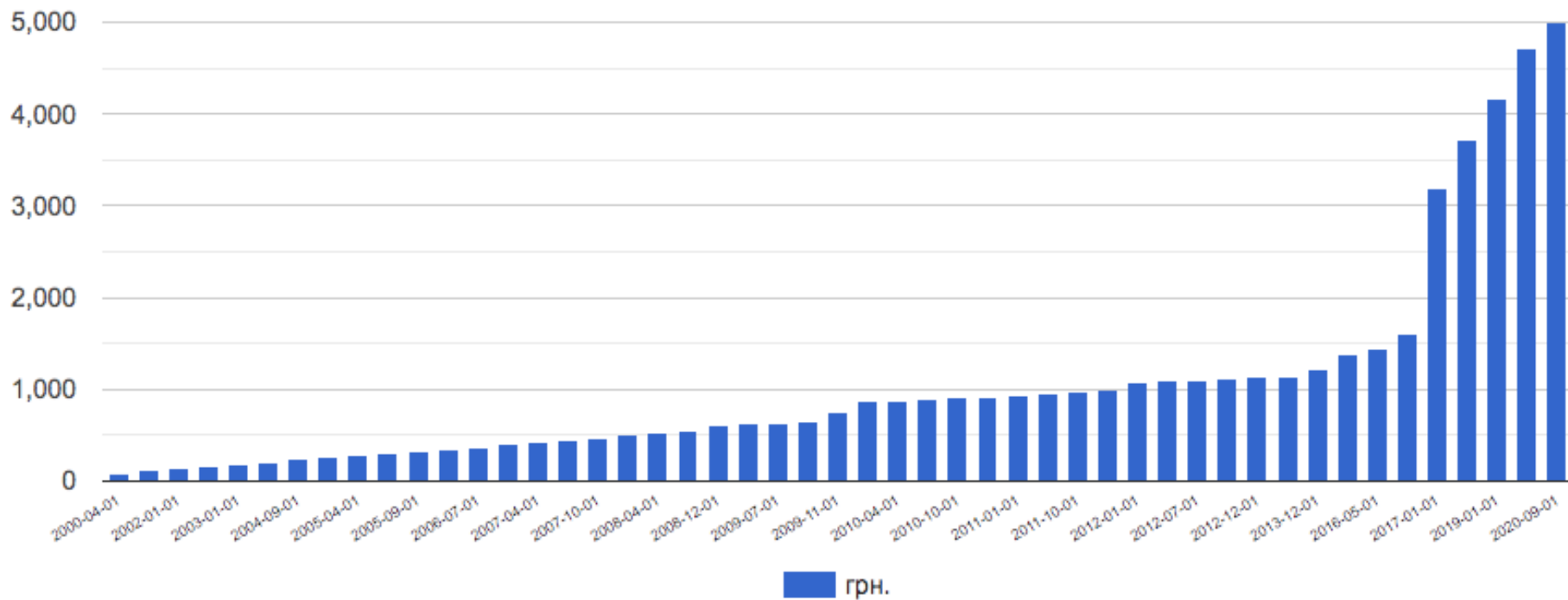
- передбачає відхід від жорсткої ієрархічної співвідпорядкованості по вертикалі, тобто правила поведінки об'єктів і суб'єктів МРР формуються у процесі їх взаємодії як юридично рівних партнерів

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ТА ГАРАНТІЇ

гривень

	2020 рік				2021 рік			
	з 1 січня		з 1 липня		з 1 грудня	з 1 січня	з 1 липня	з 1 грудня
Прожитковий мінімум (ПМ) в розрахунку на місяць на одну особу	2027		2118		2189	2189	2294	2393
для дітей віком до 6 років	1779		1859		1921	1921	2013	2100
для дітей віком від 6 до 18 років	2218		2318		2395	2395	2510	2618
для працездатних осіб	2102		2197		2270	2270	2379	2481
для осіб, які втратили працездатність	1638		1712		1769	1769	1854	1934
Мінімальна заробітна плата	4723		4723	5000 (з 1 вересня)	5000	6000	6000	6500
<i>(у % до ПМ для працездатних осіб)</i>	224,7		215,0	227,6	220,3	264,3	252,2	262,0
Мінімальна пенсія	1638		1712		1769	1769	1854	1934
<i>(у % до ПМ для осіб, які втратили працездатність)</i>	100,0		100,0		100,0	100,0	100,0	100,0

Графік зміни місячної мінімальної зарплати в Україні з 2000 по 2020 рр.

https://bankchart.com.ua/spravochniki/indikator_rynka/lowest_salary

Завдання до Тему 2

Прочитати інформацію за посиланням (що дані нижче). У командах (2-3 особи), виконати завдання та презентувати результати командного обговорення.

1. Ознайомся із 17 глобальними цілями ООН за 2-ма посиланнями:

<http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>

<http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals/background.html>

2. Визначити ТОП-5 цілей (із 17 поданих), які є першочерговими для України (на твою думку). На кожну ціль напиши коротке обґрунтування (2-3 речення) важливості її досягнення, наведи декілька цифр для підтвердження своїх роздумів.

3. Прочитай текст за посиланням та визначити, що робите саме ви для досягнення глобальних цілей ООН:

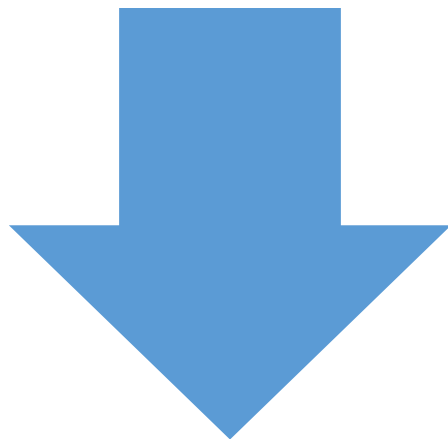
[http://www.un.org.ua/images/documents/3734/Guide_to_Saving_the_World_SDGs_UKR\(1\).PDF](http://www.un.org.ua/images/documents/3734/Guide_to_Saving_the_World_SDGs_UKR(1).PDF)

Тема 3. Форми розміщення й територіальної організації продуктивних сил

- 1. Поняття територіальної організації та структури продуктивних сил.**
- 2. Територіальний поділ праці та його вплив на структуру господарства.**
- 3. Територіально-виробничі і портово-промислові комплекси.**
- 4. Нові форми регіонального розвитку продуктивних сил.**

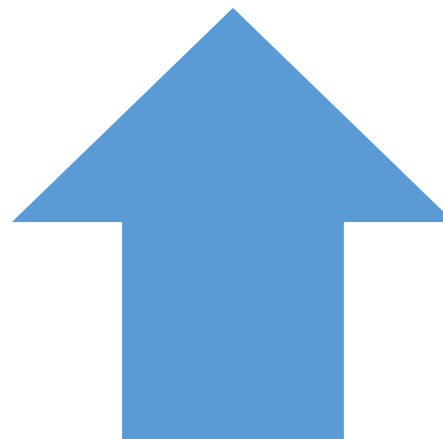
1. Поняття територіальної організації та структури продуктивних сил

Територіальна організація — це цілеспрямований розподіл на певній території деякої сукупності явищ з попередньо продуманими функціями і системою необхідних зв'язків та відносин.

Територіальна організація продуктивних сил — це просторовий взаємозв'язок галузевих і територіально-виробничих комплексів, що спирається на раціональне використання природних, матеріальних і трудових ресурсів, заощадження витрат на подолання диспропорцій у взаєморозміщенні джерел сировини, палива, енергії, місць виробництва й споживання продукції.

Територіальна структура — це сукупність стійких зв'язків між елементами об'єкта, причому обов'язковою умовою для їхньої реалізації є подолання геопростору.

Розміщення продуктивних сил

— це географічний поділ продуктивних сил по території.

Територіальна структура господарства

сутність

Розподіл господарства за територіальними утвореннями різного рівня й виду. Сукупність стійких зв'язків між елементами господарства, причому обов'язковою умовою їх реалізації є подолання геопростору

Точкові елементи

сутність

Формуються на основі одного населеного пункту

форма реалізації

Промисловий центр

Вузлові елементи

сутність

Об'єднання декількох пунктів і центрів, що розташовані близько один від одного пункту

форма реалізації

Промисловий вузол

Промислова агломерація

Ареальні елементи

сутність

Територія з певною кількістю промислових центрів, вузлів, агломерацій, які використовують певні трудові ресурси, мають певну спеціалізацію

форма реалізації

Спеціалізовані райони

Спеціалізована зона

Регіональні елементи

сутність

Об'єднання всіх об'єктів певної території

форма реалізації

Народногосподарський комплекс

Економічний район

2. Територіальний поділ праці та його вплив на структуру господарства

Територіальний поділ праці (ТПП) — процес виробничої спеціалізації території, зумовлений посиленням міжрегіональної кооперації, обміном спеціалізованою продукцією та послугами.

***Each worker has
a specific task***

"In traditional industries, division of labor is a major motive force for economic-growth."

Division of Labor

Economists say that giving each employee a specific task has benefits for workers as well as the employer.

Різновиди ТШШ

1. Генеральний — між країнами й великими економічними районами
2. Внутрішньорайонний — між промисловими вузлами й містами.
3. Довкола економічного центру (міста, комбінату).
4. Постадійний, за якого стадії виробничого процесу територіальне роз'єднані.
5. Фазовий — одна й та сама продукція надходить до центрів з різних місць протягом року.
6. Епізодичний — райони або країни обмінюються якимись товарами не постійно.

3. Територіально-виробничі і портово-промислові комплекси

ТВК — сполучення підприємств, для якого територіальна спільність є додатковим фактором ефективності за рахунок:

- тривалості взаємозв'язків і ритмічності виробничого процесу;
- скорочення транспортних витрат;
- раціонального використання усіх місцевих ресурсів і сприятливіших умов для маневрування ними;
- створення оптимальних умов для поєднання галузевого (міжгалузевого) та територіального керування.

Типи ТВК (за В. Рудашевським)

Монопродуктові

орієнтуються на випуск одного основного кінцевого виробу. (наприклад, нафтопромисловий комплекс у Саудівській Аравії та ОАЕ).

Субпродуктові

випуск головної продукції супроводжується виробництвом супутньої (наприклад, Оренбурзький, Середньообський у Росії).

Поліпродуктові

виробляють декілька самостійних різновидів продукції (Південнотаджицький у Таджикистані, Тимано-Печорський у Росії, Лотаринзький у Франції).

Необхідність створення програмно-цільових ТВК
постає тоді, коли:

а) у стислі терміни треба розв'язати велику регіональну проблему, задля чого цілеспрямовано виділяються ресурси й зосереджуються зусилля багатьох органів керування;

б) проблема має міжгалузевий характер і вимагає узгодження інтересів багатьох територіальних і галузевих органів керування.

ТВК в Україні

Донецький ТВК (Донецьк,
Горлівка, Луганськ)

Придніпровський ТВК
(Дніпропетровськ, Запоріжжя,
Кременчук)

Волинський ТВК (Ковель,
Рівне, Луцьк)

Прикарпатський ТВК
(Львів, Калуш, Івано-
Франківськ)

Харківський ТВК (Харків)

Кримський ТВК
(Сімферополь, Севастополь)

Українсько-Чорноморський
ТВК (Одеса, Ізмаїл, Іллічівськ,
Миколаїв, Херсон)

Портово-промисловий комплекс (ППК) — це форма територіальної організації морського господарства й прилеглої примор'я, взаємопов'язане й взаємообумовлене, планомірно сформоване об'єднання морських портів, промислових підприємств, приморських селищ, соціально-виробничої інфраструктури, розташування яких у береговій зоні викликано експлуатацією ресурсів суходолу й моря, забезпеченням зовнішньоекономічних та інших зв'язків.

Основні типи ППК:

- **океанічний**, зорієнтований переважно на природно-ресурсний потенціал Світового океану (наприклад, океанічне рибальство, добування залізо-марганцевих конкрецій тощо) та зовнішньоекономічні морські торговельні зв'язки;
- **морський (прибережний)**, пов'язаний з освоєнням природно-ресурсного потенціалу континентального шельфу (морський нафто- й газовидобуток, прибережне рибальство, морекультура);
- **приморський**, зорієнтований переважно на освоєння нових територій морським шляхом (у Росії це — освоєння Крайньої Півночі вздовж Північного морського шляху; Крайньої Півночі Канади, Аляски США).

Рівні формування просторової структури ППК

Портово-промислова зона включає порт і прилеглі промислові підприємства морського господарства, які зорієнтовані на сировину (напівфабрикати), що надходить через порт, або які відправляють через нього свої вантажі.

Портово-промисловий центр включає кілька портово-промислових зон.

До *вузлового ППК* залучається кілька портово-промислових центрів, розташованих на компактній території.

Районний ППК включає вузлові комплекси, територіальні води, прилеглий шельф, економічну зону.

4. Нові форми регіонального розвитку продуктивних сил

Вільна економічна зона (ВЕЗ) — це специфічне регіональне утворення, територія, на якій встановлюють особливий режим господарської діяльності іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями, а також вітчизняних підприємств і громадян.

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ У СВІТІ

ЗОНА ВІЛЬНОГО ПОРТУ М. ТРІЕСТ

ІТАЛІЯ

- ✗ мито та ін. збори від товарів, які надходять морським шляхом у порт

О. КЮРАСАО, АНТИЛЬСЬКІ ОСТРОВИ

НІДЕРЛАНДИ

- ✗ мито та податок з обігу товарів, які ввозяться до ВЕЗ
- ✗ експортне мито
- ✗ податок з продажу
- ✗ податок на нерухомість та власність

«МАНАУС»

БРАЗИЛІЯ

- ✗ податок на імпорт, який використовується для виробництва промислових товарів у ВЕЗ
- ✗ податок на імпортовані товари, які призначені для споживання всередині ВЕЗ
- ✗ податок на промислову продукцію, яка виготовлена у ВЕЗ
- ✗ податок на прибуток та експорт для підприємств ВЕЗ

«ДЖАБЕЛЬ АЛІ»

ОАЕ

- ✗ податок на усі види доходів

«БРЕСТ», «ГОМЕЛЬ-РАТОН», «МІНСЬК», «ВІТЕБСЬК», «МОГИЛІВ», «ГРОДНОІНВЕСТ», «БРЕМІНО-ОРША»

БІЛОРУСЬ

- ✗ податок на прибуток
- ✗ податок на нерухомість
- ✗ мито на імпортовану сировину
- ✗ орендна плата за землю

ПОРТ КОНСТАНЦА

РУМУНІЯ

- ✗ митне декларування транзитних товарів
- ✗ митні платежі на імпортоване обладнання, устаткування, апаратуру, транспортні засоби (крім легкових авто)

«АЛЬЯНС», «МЕРИДІАН», «МЕГРІ», «ЕКОС»

ВІРМЕНІЯ

- ✗ податок на прибуток
- ✗ імпортовані та експортні мито
- ✗ ПДВ
- ✗ податок на дивіденди
- ✗ податок на нерухомість та майно
- ✗ обмеження на конвертацію валют

«МАНАУС» назва ВЕЗ

📌 особливості функціонування ВЕЗ

📉 зменшується

✗ скасовується

Інфографіку створено за даними відкритих джерел інформації станом на 20.10.2020 року

СЛОВО І ДІЛО

Спільне підприємництво — це різноманітні форми виробничо-господарської діяльності партнерів двох або кількох країн, яка ґрунтується на об'єднанні зусиль, фінансових засобів, матеріальних ресурсів, довгострокових гарантій збуту товарів, систематичному оновленні продукції, науково-виробничій і торговій кооперації, участі в прибутках, розподілі технічних та інвестиційних ризиків.

За кількістю сторін, які беруть участь у СП:

- двосторонні;
- тристоронні;
- багатосторонні

Класифікація спільних підприємств

За розміром уставного фонду:

- малі;
- середні;
- великі

За належністю партнерів до різних типів держав:

- СП створено підприємством України і держав СНД;
- СП створено підприємством України і фірмою високорозвинутої держави;
- СП змішаних трьох або багатосторонніх підприємств;
- СП створено підприємством України і фірмою малорозвинутої держави

За сферою діяльності:

- виробничі;
- торгові;
- лізингові;
- посередницькі;
- фінансово-кредитні

Розпізнавальні особливості спільного підприємства

- наявність погодження сторін (про довгострокові завдання співробітництва у сфері виробництва, торгівлі, фінансування, тощо);
- поєднання сторонами активів (грошових засобів, обладнання, опиту керівництва);
- здійснення узгоджених завдань через самостійні органи управління, незалежно від керівництва сторін;
- участь сторін у розподілу прибутку і збитків у співвідношенні з вкладеним капіталом

Мета створення спільних підприємств

- доступ до нових технологій або нових технологічних знань;
- розвиток експортних галузей для збільшення валютних надходжень;
- залучення іноземного капіталу;
- придбання досвіду управління комерційними підприємствами;
- модернізація промислового виробництва;
- підвищення продуктивності праці і кваліфікації робочої сили;
- проникнення на нові іноземні ринки і знаходження на них своєї ніші;
- диверсифікація сфери діяльності;
- оволодіння новими сферами виробничо-комерційної діяльності;
- можливість уникнути циклічної нестабільності в економіці

Приклад №1

SONY

Sony Ericsson

Sony-Ericsson є спільним підприємством на базі японської компанії Sony Corporation з випуску електроніки і шведської телекомунікаційної компанії **Ericsson**.

Мета: випуск стільникових телефонів.

Причина створення: об'єднання здібностей Sony у виробництві побутової техніки з лідерськими позиціями Ericsson внаслідок класної технології у сфері зв'язку

ERICSSON

TAKING YOU FORWARD

Приклад №2

Спільний проект – Ford і Mazda
автомобілебудівна галузь

Проект – виробництво
автомобілів марок Ford Mustang і
Mazda RX

Вердикт – УСПІШНО!

Український досвід

СП „Полтавська газонафтова компанія” є успішним українсько-британським інвестиційним проектом у нафтогазовій галузі України.

СП ПГНК є лідером серед недержавних нафтогазовидобувних компаній, дотримуючись у своїй діяльності міжнародних етичних стандартів.

СП Полтавская Газонефтяная
Компания

Сфера діяльності та основні проекти СП ПГНК: видобуток нафти і газу; пошук і розвідка нових родовищ; збільшення видобутку рідких вуглеводнів; розширення бізнесу.

Науково-технологічна зона — це певна територія, на якій є вищий учбовий заклад (чи кілька), науково-дослідний центр міжнародного рівня та відповідна технологічна інфраструктура задля впровадження наукових розробок в практику.

TECHNOPOLIS

Технополіс — центр впровадження досягнень науки і техніки. Це, як правило, нове місто, в якому запроваджуються у виробництво нові розробки, а також проживає населення. Він містить науково-дослідну, промислову та селищну зони, має необхідну інженерну, комунально-побутову та комунально-культурну інфраструктури, комфортні умови проживання.

Рис. 7.3. Організаційна структура «Силиконової долини»

Створення технополісів, технопарків та науково-технологічних зон дасть можливість:

- максимально зблизити науку та виробництво і, таким чином, значно підвищити ефективність використання досягнень НТП;
- сприяти структурній перебудові економіки для підвищення її наукомісткості;
- рівномірніше розташовувати ПС, вирівнюючи при цьому диспропорції в економічному розвитку;
- розвивати у технополісах безвідходні виробництва, розробляти та впроваджувати досконаліші методи очищення, застосовувати екологічно чисті матеріали й джерела енергії.

Завдання до Тему 3

Підготувати доповідь за однією з наведених тем (до 10 хв.) та презентувати на практичному занятті. Працювати у командах по 2-3 особи.

Тематика:

Дослідити діяльність портово-промислових комплексів:

1. Роттердам (Нідерланди).
2. Антверпен (Бельгія).
3. Гамбург (Німеччина).
4. Марсель (Франція).
5. Одеса (Україна).
6. Шанхай (КНР).
7. Нінбо-Чжоушань (КНР)
8. Сінгапур.
9. Лос-Анджелес (США).

ТЕМА 4

Трудоресурсний потенціал в системі менеджменту регіонального розвитку

- 4.1. Демографічна складова продуктивних сил
- 4.2. Демографічна ситуація в Україні
- 4.4. Світові демографічні тенденції
- 4.5. Індекс людського розвитку 2020

1. Демографічна складова продуктивних сил

Людські ресурси - специфічний і найважливіший з усіх видів економічних ресурсів.

Потенціал людських ресурсів досить часто ототожнюють із поняттям *потенціалу людського капіталу* (Плк), котрий відображає здібності, навички праці, економічну активність, здоров'я населення. В категорії людського капіталу оцінюються не тільки наявні на даному етапі, але й потенційні працівники — створювачі матеріальних благ.

$$\text{Плк} = k_{\text{л}}(\text{Пзтр} + \text{Пнзтр} + \text{Пнтр})$$

$k_{\text{л}}$ - частковий коефіцієнт людського ресурсного потенціалу (людського капіталу);

Пзтр - потенціал зайнятих трудових ресурсів;

Пнзтр - потенціал трудових ресурсів, незайнятих в економічній діяльності;

Пнтр - людський капітал, що характеризує осіб, які не входять до категорії трудових ресурсів

У комплексі передумов розміщення продуктивних сил демографічні є найважливішою складовою частиною, бо **трудові ресурси** – головна продуктивна сила. Аналізуючи вплив демографічних ресурсів на розміщення продуктивних сил, треба враховувати, що **населення** – не лише виробник матеріальних благ і послуг, але і їхній споживач. Тому враховувати слід і осіб у працездатному віці, і дітей, і осіб похилого віку. Населення у своїй сукупності формує і споживчий ринок, і ринок праці.

В демографічній складовій продуктивних сил можна поділити на такі основні структурні блоки:

- чисельність населення країни (регіону), його динаміка, характер відтворення;
- розміщення населення на території, щільність населення, форми розселення, міграції;
- статеві-вікова структура населення, чисельність і динаміка трудових ресурсів, рівень їхньої кваліфікації;
- структура зайнятості населення;
- національний склад населення;
- демографічна політика держави.

Населення – сукупність людей, які проживають на визначеній території (у країні, області, місті, районі, селі тощо).

Трудові ресурси – частина населення регіону, що за своїм фізичним розвитком, розумовими здібностями і знаннями здатна працювати в галузях економіки України.

Економічно активне населення – населення певного віку (починаючи, як правило, із 16 або 18 років), яке бере участь у трудовій діяльності чи прагне реалізувати свою працездатність за винагороду.

Економічно неактивне населення включає: учнів денних навчальних закладів; пенсіонерів за віком та інвалідів; осіб, зайнятих у домашньому господарстві; тих, хто припинив пошук роботи, вичерпав усі можливості її отримання, але готовий стати до роботи, а також інших осіб, у яких немає потреби працювати, незалежно від джерела доходу.

Демографічний процес - це множина однорідних демографічних подій, що відбуваються з населенням в цілому (народжуваність, смертність, шлюбність, розлучуваність та міграційний рух населення).

Відтворення населення -

процес оновлення населення внаслідок заміщення померлих людей поколінням народжених, що призводить до зміни в чисельності та складі населення.

Природний приріст – це різниця показників народжуваності та смертності.

Міжнародна міграція робочої сили - це процес організованого або стихійного переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах міжнародного ринку праці на термін більше року

Депопуляція – систематичне зменшення абсолютної чисельності населення країни або території. Депопуляція спричинюється до того, що кожне наступне покоління чисельно менше за попереднє.

Демографія (з грец. – народоопис) – наука, що вивчає кількість і якість населення, а також причини, які призводять до їхньої зміни

2. Демографічна ситуація в Україні

Основні демографічні показники

(осіб)

	2020	<u>Довідково:</u> 2019
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на кінець року	41588354	41902416
Середня чисельність наявного населення	41745385	42027809
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на кінець року	41418717	41732779
Середня чисельність постійного населення	41575748	41858172
Загальний приріст, скорочення (–) населення	–314062	–250785
Природний приріст, скорочення (–) населення	–323378	–272297
Кількість живонароджених	293457	308817
Кількість померлих	616835	581114
з них дітей у віці до 1 року	1988	2189
Міграційний приріст, скорочення (–) населення	9316	21512

Формування приросту (скорочення) чисельності населення у 2021 р., осіб

Області	Загальний приріст, скорочення (-)	У тому числі:	
		природний приріст, скорочення (-)	міграційний приріст, скорочення (-)
Україна	-421018	-442279	21261
Вінницька	-19608	-17150	-2458
Волинська	-6041	-5641	-400
Дніпропетровська	-45550	-45267	-283
Донецька	-40908	-35620	-5288
Житомирська	-16463	-15135	-1328
Закарпатська	-5653	-5817	164
Запорізька	-28053	-26146	-1907
Івано-Франківська	-9287	-10045	758
Київська	6549	-23545	30094
Кіровоградська	-16416	-13472	-2944
Луганська	-18401	-15024	-3377
Львівська	-19616	-20449	833
Миколаївська	-16573	-14359	-2214
Одеська	-16715	-23142	6427
Полтавська	-19246	-19535	289
Рівненська	-6672	-5337	-1335
Сумська	-17680	-15379	-2301
Тернопільська	-8849	-9566	717
Харківська	-34873	-39574	4701
Херсонська	-15109	-13036	-2073
Хмельницька	-14958	-14825	-133
Черкаська	-17522	-16126	-1396
Чернівецька	-6109	-6540	431
Чернігівська	-17386	-15937	-1449
м.Київ	-9879	-15612	5733

ТРИВАЛІСТЬ ЖИТТЯ ПЕНСІОНЕРІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

71

81

* В середньому по ЄС

У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

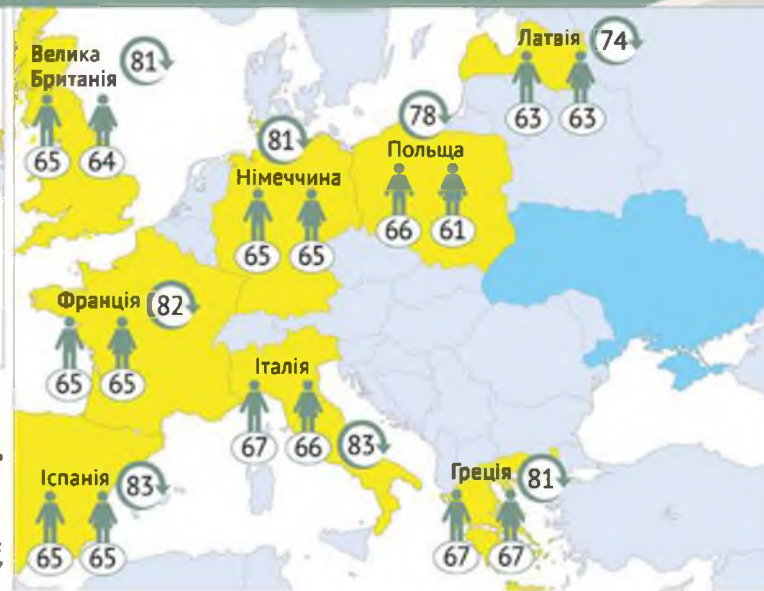
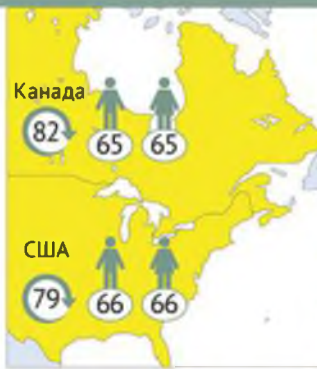
вік виходу на пенсію чоловіків

вік виходу на пенсію жінок

очікувана тривалість життя (років)

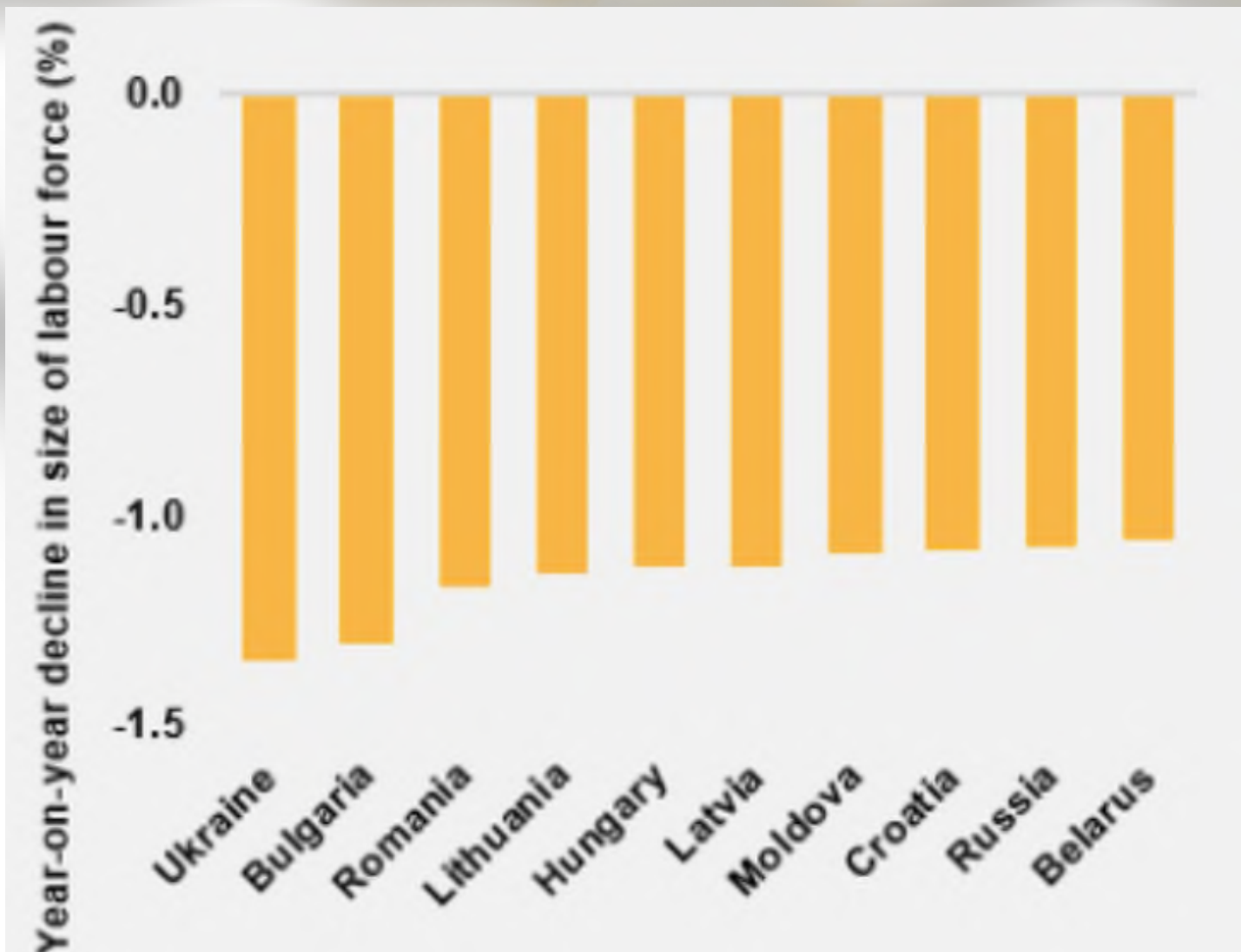

Основні показники ринку праці (2010-2019)¹

	Робоча сила				у тому числі							
	у віці 15-70 років		працездатного віку		зайняте населення				безробітне населення (за методологією МОП)			
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
					у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до робочої сили відповідної вікової групи
2010	20 894,1	63,6	19 164,0	71,9	19 180,2	58,4	17 451,5	65,5	1 713,9	8,2	1 712,5	8,9
2011	20 893,0	64,2	19 181,7	72,6	19 231,1	59,1	17 520,8	66,3	1 661,9	8,0	1 660,9	8,7
2012	20 851,2	64,5	19 317,8	72,9	19 261,4	59,6	17 728,6	66,9	1 589,8	7,6	1 589,2	8,2
2013	20 824,6	64,9	19 399,7	72,9	19 314,2	60,2	17 889,4	67,3	1 510,4	7,3	1 510,3	7,8
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4	18 073,3	56,6	17 188,1	64,5	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5	16 443,2	56,7	15 742,0	64,7	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1	16 276,9	56,3	15 626,1	64,2	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,1	15 495,9	64,5	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9
2018	17 939,5	62,6	17 296,2	72,7	16 360,9	57,1	15 718,6	66,1	1 578,6	8,8	1 577,6	9,1
2019	18 066,0	63,4	17 381,8	74,0	16 578,3	58,2	15 894,9	67,6	1 487,7	8,2	1 486,9	8,6

	Середньооблікова кількість штатних працівників ²		Коефіцієнт обороту робочої сили ²		Середньомісячна заробітна плата ²		
	тис. осіб	у % до середньооблікової кількості штатних працівників	по прийому	по звільненню	номінальна		реальна
			у % до середньооблікової кількості штатних працівників	гривень	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб ²	у % до попереднього року	
2010	10 262	25,0	27,7	2 250	244,0	110,2	
2011	10 083	28,3	30,5	2 648	263,7	108,7	
2012	10 123	26,1	29,9	3 041	268,2	114,4	
2013	9 720	26,6	30,3	3 282	269,5	108,2	
2014	8 959	22,8	30,3	3 480	285,7	93,5	
2015	8 065	24,0	30,2	4 195	304,4	79,8	
2016	7 868	26,1	29,2	5 183	323,9	109,0	
2017	7 679	30,5	31,8	7 104	403,2	119,1	
2018	7 661	29,2	31,6	8 865	461,5	112,5	
2019	7 443	28,2	32,7	10 497	499,4	109,8	

Україна очолила рейтинг країн, які найшвидше втрачатимуть трудові ресурси

Комплекс напрямів ефективного використання потенціалу людського капіталу включає:

- ✓ підтримку сім'ї, молоді, материнства та дитинства, соціально незахищених верств населення;
- ✓ розвиток соціального партнерства, подолання бідності;
- ✓ збереження і нарощування професійно-кваліфікаційного потенціалу відчизняного працівника, співпраця з закордонними фахівцями;
- ✓ оптимальний розподіл людського капіталу за сферами економічної діяльності, відродження престижу науковців та працівників інтелектуальної сфери;
- ✓ оптимізацію трудозабезпеченості територій України з урахуванням необхідності збалансування соціально-економічного розвитку регіонів, гнучка міграційна політика з метою прискореного відтворення демографічного потенціалу країни;
- ✓ залучення в суспільне виробництво резервів людського капіталу, доведення безробіття до природної норми.

3. Світові демографічні тенденції

cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/fields/335rank.html#UP

tracker.org Google UKR.NET: Всі нов... Irina Verholyad Розклад КПІ iFin 24 Приват24 Кафедра менедж... BusinessViews

Center for the Study of Intelligence

Freedom of Information Act Electronic Reading Room

Kent Center Occasional Papers

Intelligence Literature

Reports

Related Links

Video Center

COUNTRY COMPARISON :: POPULATION

Population compares estimates from the US Bureau of the Census based on statistics from population censuses, vital statistics registration systems, or sample surveys pertaining to the recent past and on assumptions about future trends.

Filter by the Region:

RANK	COUNTRY	POPULATION	DATE OF INFORMATION
1	<u>CHINA</u>	1,394,015,977	July 2020 est.
2	<u>INDIA</u>	1,326,093,247	July 2020 est.
3	<u>UNITED STATES</u>	332,639,102	July 2020 est.
4	<u>INDONESIA</u>	267,026,366	July 2020 est.
5	<u>PAKISTAN</u>	233,500,636	July 2020 est.
6	<u>NIGERIA</u>	214,028,302	July 2020 est.
7	<u>BRAZIL</u>	211,715,973	July 2020 est.
8	<u>BANGLADESH</u>	162,650,853	July 2020 est.
9	<u>RUSSIA</u>	141,722,205	July 2020 est.
10	<u>MEXICO</u>	128,649,565	July 2020 est.
11	<u>JAPAN</u>	125,507,472	July 2020 est.
12	<u>PHILIPPINES</u>	109,180,815	July 2020 est.
13	<u>ETHIOPIA</u>	108,113,150	July 2020 est.
14	<u>EGYPT</u>	104,124,440	July 2020 est.
15	<u>CONGO, DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE</u>	101,780,263	July 2020 est.

Україна на 43 місці

COUNTRY COMPARISON :: MEDIAN AGE

Filter by the Region:

RANK	COUNTRY	(YEARS)
1	<u>MONACO</u>	55.4
2	<u>JAPAN</u>	48.6
3	<u>SAINT PIERRE AND MIQUELON</u>	48.5
4	<u>GERMANY</u>	47.8
5	<u>ITALY</u>	46.5
6	<u>ANDORRA</u>	46.2
7	<u>HONG KONG</u>	45.6
8	<u>SAINT BARTHELEMY</u>	45.6
9	<u>GREECE</u>	45.3
10	<u>SAN MARINO</u>	45.2
11	<u>SLOVENIA</u>	44.9
12	<u>ISLE OF MAN</u>	44.6
13	<u>PORTUGAL</u>	44.6
14	<u>AUSTRIA</u>	44.5
15	<u>LITHUANIA</u>	44.5

Україна
на 45 місці

COUNTRY COMPARISON :: POPULATION GROWTH RATE

Population growth rate compares the average annual percent change in populations, resulting from a surplus (or deficit) over deaths and the balance of migrants entering and leaving a country. The rate may be positive or negative.

Filter by the Region: ▼

RANK	COUNTRY	(%)	DATE OF INFORM
1	<u>SYRIA</u>	4.25	2020 est.
2	<u>NIGER</u>	3.66	2020 est.
3	<u>ANGOLA</u>	3.43	2020 est.
4	<u>BENIN</u>	3.40	2020 est.
5	<u>UGANDA</u>	3.34	2020 est.
6	<u>MALAWI</u>	3.30	2020 est.
7	<u>CHAD</u>	3.18	2020 est.
8	<u>CONGO, DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE</u>	3.18	2020 est.
9	<u>MALI</u>	2.95	2020 est.
10	<u>ZAMBIA</u>	2.89	2020 est.
11	<u>BURUNDI</u>	2.85	2020 est.
12	<u>CAMEROON</u>	2.78	2020 est.
13	<u>GUINEA</u>	2.76	2020 est.
14	<u>LIBERIA</u>	2.71	2020 est.
15	<u>TANZANIA</u>	2.71	2020 est.

Україна
на 204 місці

COUNTRY COMPARISON :: BIRTH RATE

Birth rate compares the average annual number of births during a year per 1,000 persons in the population at midyear known as crude birth rate.

Filter by the Region: ▼

RANK	COUNTRY	(BIRTHS/1,000 POPULATION)	DATE OF INFO
1	<u>NIGER</u>	47.50	2020 est.
2	<u>ANGOLA</u>	42.70	2020 est.
3	<u>UGANDA</u>	42.30	2020 est.
4	<u>MALI</u>	42.20	2020 est.
5	<u>BENIN</u>	42.10	2020 est.
6	<u>CHAD</u>	41.70	2020 est.
7	<u>CONGO, DEMOCRATIC REPUBLIC OF THE</u>	41.00	2020 est.
8	<u>ZAMBIA</u>	40.40	2020 est.
9	<u>MALAWI</u>	40.10	2020 est.
10	<u>SOUTH SUDAN</u>	38.80	2020 est.
11	<u>SOMALIA</u>	38.70	2020 est.
12	<u>MOZAMBIQUE</u>	38.60	2020 est.
13	<u>LIBERIA</u>	37.30	2020 est.
14	<u>GUINEA-BISSAU</u>	36.90	2020 est.
15	<u>AFGHANISTAN</u>	36.70	2020 est.

Україна
на 194 місці

COUNTRY COMPARISON :: DEATH RATE

Death rate compares the average annual number of deaths during a year per 1,000 population at midyear; also known as death rate.

Filter by the Region: ▼

RANK	COUNTRY	(DEATHS/1,000 POPULATION)	DATE OF INFORMATION
1	<u>LESOTHO</u>	15.40	2020 est.
2	<u>LITHUANIA</u>	15.00	2020 est.
3	<u>BULGARIA</u>	14.60	2020 est.
4	<u>LATVIA</u>	14.60	2020 est.
5	<u>UKRAINE</u>	14.00	2020 est.
6	<u>SERBIA</u>	13.50	2020 est.
7	<u>RUSSIA</u>	13.40	2020 est.
8	<u>BELARUS</u>	13.10	2020 est.
9	<u>ESTONIA</u>	12.90	2020 est.
10	<u>HUNGARY</u>	12.90	2020 est.
11	<u>CROATIA</u>	12.80	2020 est.
12	<u>AFGHANISTAN</u>	12.70	2020 est.
13	<u>MOLDOVA</u>	12.60	2020 est.
14	<u>SOMALIA</u>	12.40	2020 est.
15	<u>CENTRAL AFRICAN REPUBLIC</u>	12.30	2020 est.

Україна
на 5 місці

Median age:

total: 41.2 years

male: 38.2 years

female: 44.3 years (2020 est.)

country comparison to the world: [45](#)

Population growth rate:

-0.1% (2020 est.)

country comparison to the world: [204](#)

Birth rate:

9.6 births/1,000 population (2020 est.)

country comparison to the world: [194](#)

Death rate:

14 deaths/1,000 population (2020 est.)

country comparison to the world: [5](#)

Net migration rate:

2.3 migrant(s)/1,000 population (2020 est.)

country comparison to the world: [46](#)

Population distribution:

densest settlement in the eastern (Donbas) and western regions; notable concentrations in and around major urban areas of Kyiv, Kharkiv, Donetsk, Dnipropetrovs'k, and Odesa

Urbanization:

urban population: 69.6% of total population (2020)

rate of urbanization: -0.33% annual rate of change (2015-20 est.)

5.4. Індекс людського розвитку 2020

<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

Людський розвиток, від базових до розширених можливостей

Розширені можливості

Приклади досягнень

- Доступ до якісних медичних послуг всіх рівнів
- Високоякісна освіта всіх рівнів
- Реальний доступ до сучасних технологій
- Стійкість до нових невідомих потрясінь

Приклади досягнень

- Виживання у ранньому дитинстві
- Базова освіта
- Технології початкового рівня
- Стійкість до повторних потрясінь

Базові можливості

Джерело: Управління з підготовки Доповідей про стан людського розвитку.

Human Development Index (HDI) by Country 2020

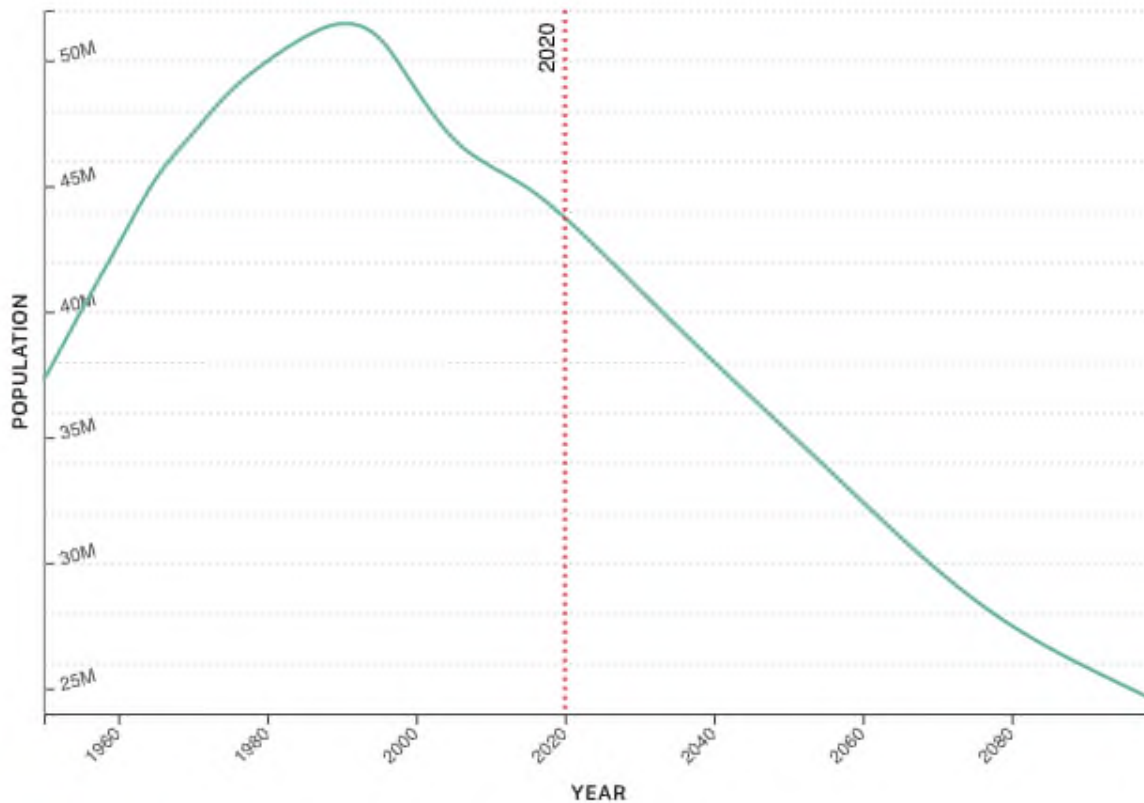
[↕ CSV](#) [↕ JSON](#)

Country	Human Development Index ▼	Population 2020
Norway	0.953	5,421,241
Switzerland	0.944	8,654,622
Australia	0.939	25,499,884
Ireland	0.938	4,937,786
Germany	0.936	83,783,942
Iceland	0.935	341,243
Hong Kong	0.933	7,496,981
Sweden	0.933	10,099,265
Singapore	0.932	5,850,342
Netherlands	0.931	17,134,872

Thailand	0.755	69,799,978
Algeria	0.754	43,851,044
Ecuador	0.752	17,643,054
China	0.752	1,439,323,776
Ukraine	0.751	43,733,762
Peru	0.75	32,971,854
Saint Lucia	0.747	183,627
Colombia	0.747	50,882,891
Fiji	0.741	896,445
Mongolia	0.741	3,278,290

Ukraine Population 2020 (Live)

43,647,458

Ukraine experienced several decades of rapid population growth between 1950 and 1990 when its

Population Rank 35

Growth Rate -0.59% (227th)

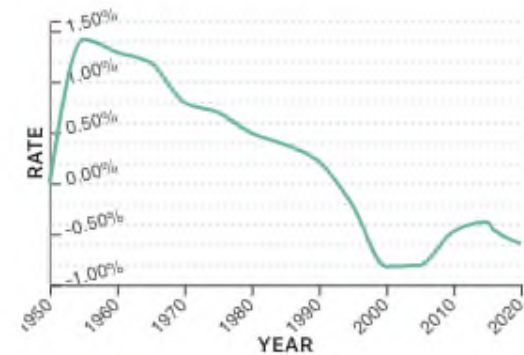
World Percentage 0.56%

Density 75/km² (136th)

Land Area 579,320 km²

The current population of Ukraine is **43,647,458**, based on projections of the latest United Nations data. The UN estimates the July 1, 2020 population at **43,733,762**.

Ukraine Growth Rate

<https://worldpopulationreview.com/countries/ukraine-population>

Human Development Report **2019**

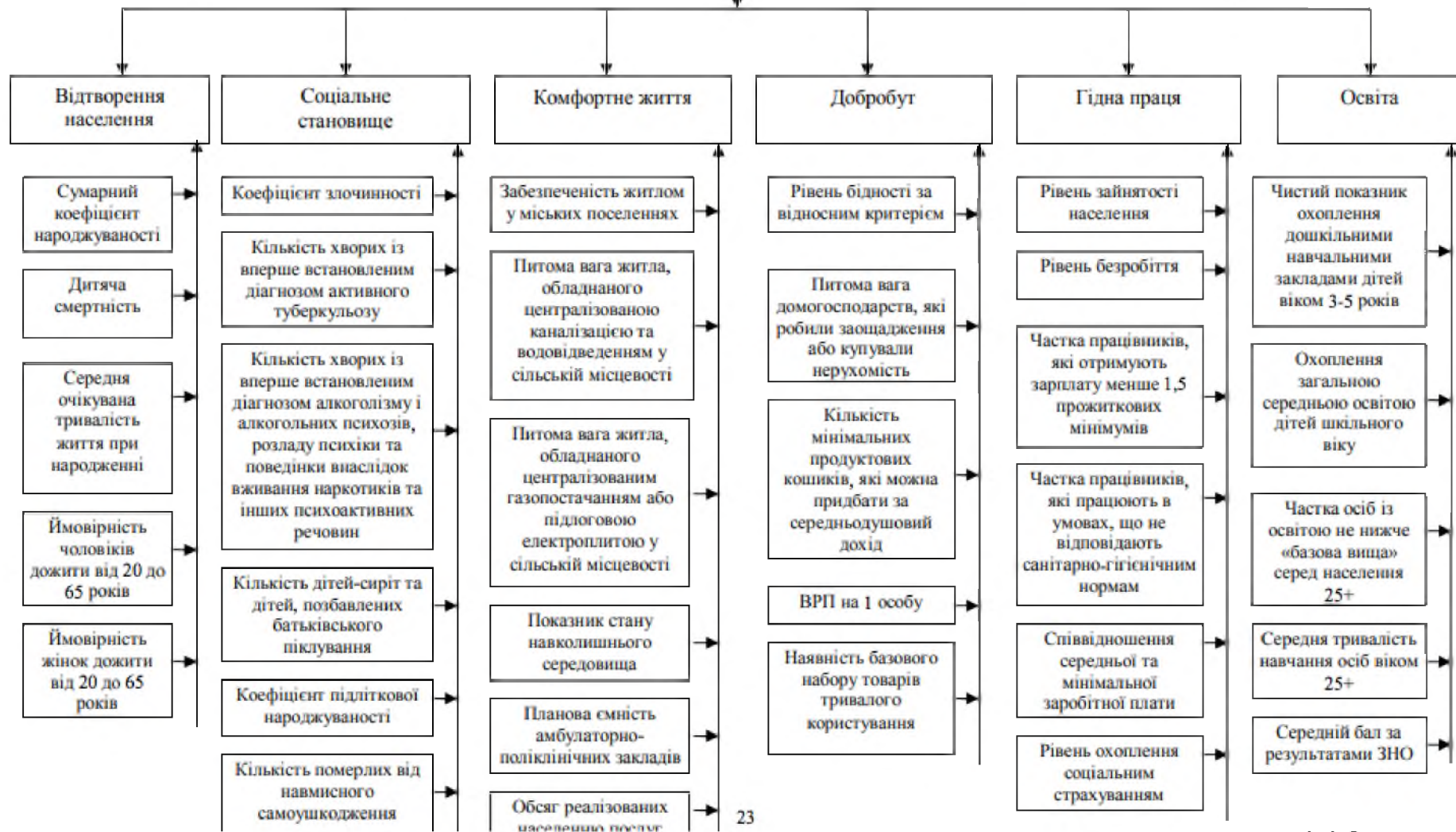

Beyond income, beyond averages, beyond today:
Inequalities in human development in the 21st century

Human Development Index and its components

	Human Development Index (HDI)	SDG 3 Life expectancy at birth	SDG 4.3 Expected years of schooling	SDG 4.6 Mean years of schooling	SDG 8.5 Gross national income (GNI) per capita	GNI per capita rank minus HDI rank	HDI rank	
	Value	(years)	(years)	(years)	(2011 PPP \$)			
HDI rank	2018	2018	2018 ^a	2018 ^a	2018	2018	2017	
VERY HIGH HUMAN DEVELOPMENT								
1	Norway	0.954	82.3	18.1 ^b	12.6	68,059	5	1
2	Switzerland	0.946	83.6	16.2	13.4	59,375	8	2
3	Ireland	0.942	82.1	18.8 ^b	12.5 ^c	55,660	9	3
4	Germany	0.939	81.2	17.1	14.1	46,946	15	4
4	Hong Kong, China (SAR)	0.939	84.7	16.5	12.0	60,221	5	6
6	Australia	0.938	83.3	22.1 ^b	12.7 ^c	44,097	15	5
6	Iceland	0.938	82.9	19.2 ^b	12.5 ^c	47,566	12	7
8	Sweden	0.937	82.7	18.8 ^b	12.4	47,955	9	7
9	Singapore	0.935	83.5	16.3	11.5	83,793 ^d	-6	9
10	Netherlands	0.933	82.1	18.0 ^b	12.2	50,013	3	10
11	Denmark	0.930	80.8	19.1 ^b	12.6	48,836	4	11
12	Finland	0.925	81.7	19.3 ^b	12.4	41,779	12	12
13	Canada	0.922	82.3	16.1	13.3 ^c	43,602	10	13
14	New Zealand	0.921	82.1	18.8 ^b	12.7 ^c	35,108	18	14
15	United Kingdom	0.920	81.2	17.4	13.0 ^e	39,507	13	15
15	United States	0.920	78.9	16.3	13.4	56,140	-4	15
85	Ecuador	0.758	76.8	14.9 ^e	9.0	10,141	17	84
87	Azerbaijan	0.754	72.9	12.4 ^e	10.5	15,240	-10	87
88	Ukraine	0.750	72.0	15.1 ^e	11.3 ⁽ⁿ⁾	7,994	25	88
89	Dominican Republic	0.745	73.9	14.1	7.9	15,074	-10	90
89	Saint Lucia	0.745	76.1	13.9 ^e	8.5	11,528	7	89

ІНДЕКС РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

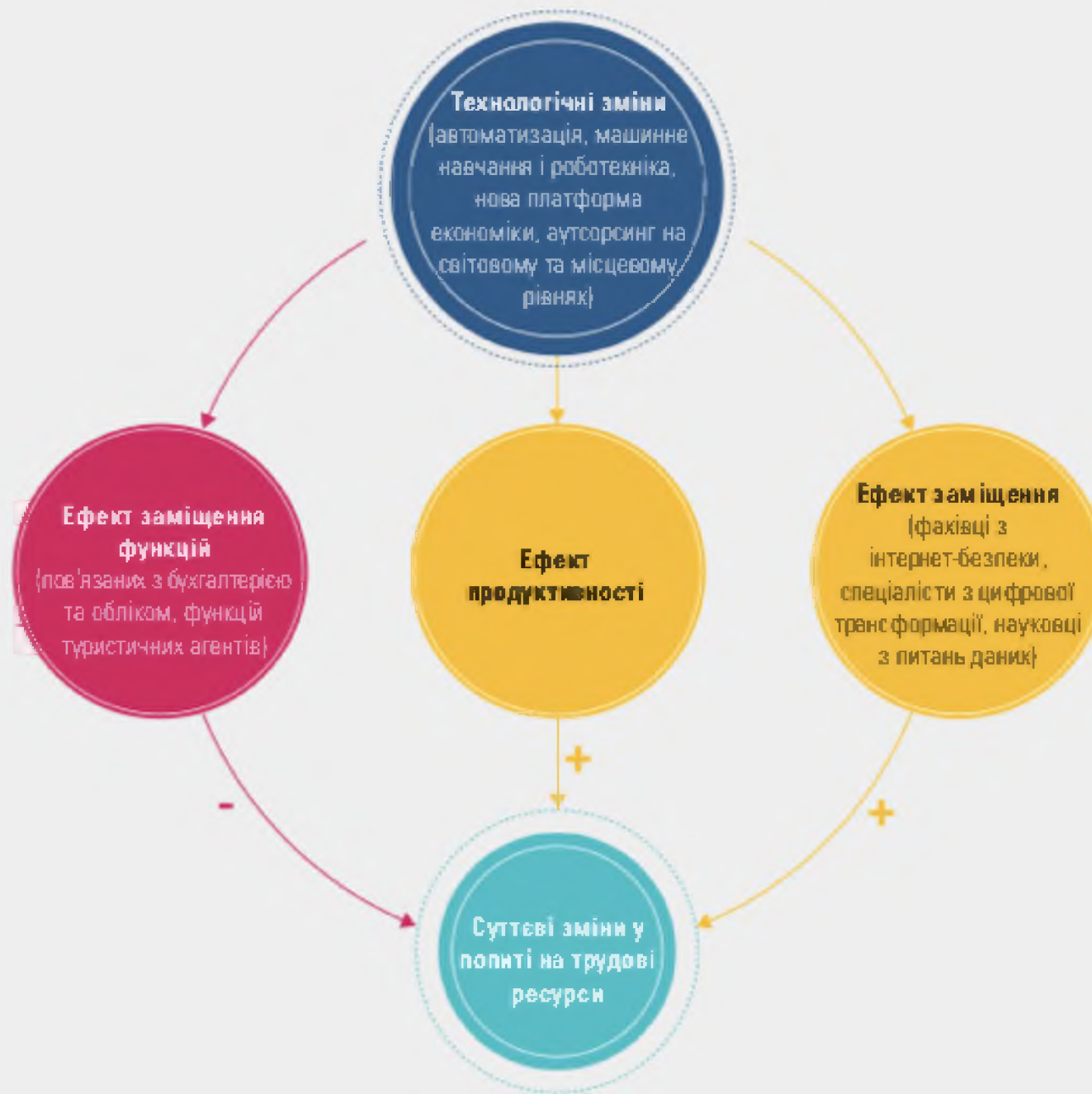

Інтегральний регіональний індекс людського розвитку, 2017 рік

	Блок 1 «Відтворення населення»		Блок 2 «Соціальне середовище»		Блок 3 «Комфортне життя»		Блок 4 «Добробут»		Блок 5 «Гідна праця»		Блок 6 «Освіта»		ІРЛР, 2017 р.	
	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	СЗК*	ранг	сума	ранг
АР Крим	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Вінницька	0,6966	7	0,5831	8	0,5599	18	0,7178	8	0,4717	17	0,8275	10	3,8566	9
Волинська	0,7180	3	0,6092	7	0,6199	8	0,5915	17	0,4545	20	0,8178	15	3,8109	11
Дніпропетровська	0,6640	20	0,4444	17	0,5547	21	0,7267	6	0,5159	6	0,8629	2	3,7686	12
Донецька	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Житомирська	0,6769	14	0,4280	18	0,5955	14	0,5579	19	0,4846	11	0,8043	19	3,5472	20
Закарпатська	0,6571	21	0,5562	9	0,7045	1	0,7731	4	0,5731	1	0,7592	22	4,0233	5
Запорізька	0,6831	12	0,4656	14	0,5478	22	0,7987	3	0,4795	12	0,8438	5	3,8184	10
Івано-Франківська	0,7099	4	0,7506	3	0,6167	9	0,7702	5	0,4904	9	0,8176	16	4,1554	2
Київська	0,7281	2	0,4195	19	0,6372	6	0,5905	18	0,5479	2	0,8309	9	3,7541	13
Кіровоградська	0,6189	22	0,3735	22	0,5904	15	0,6526	12	0,4640	19	0,8262	11	3,5257	22
Луганська	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Львівська	0,6906	9	0,7732	1	0,6724	2	0,6454	14	0,5137	7	0,8355	8	4,1307	3
Миколаївська	0,7072	5	0,4017	21	0,6086	11	0,8402	2	0,4887	10	0,8182	14	3,8647	8
Одеська	0,6739	15	0,4469	16	0,6621	3	0,6012	16	0,5178	5	0,8081	18	3,7100	17
Полтавська	0,7725	1	0,5005	12	0,5827	16	0,7221	7	0,4739	15	0,8586	3	3,9103	7
Рівненська	0,6981	6	0,6500	6	0,5974	13	0,4749	22	0,4434	22	0,7939	20	3,6576	18
Сумська	0,6957	8	0,5104	11	0,5549	20	0,6927	10	0,4723	16	0,8165	17	3,7425	14
Тернопільська	0,6817	13	0,7718	2	0,6020	12	0,6417	15	0,4518	21	0,8260	12	3,9749	6
Харківська	0,6683	19	0,6863	5	0,6382	5	0,6501	13	0,5431	3	0,8704	1	4,0564	4
Херсонська	0,6692	18	0,4083	20	0,6472	4	0,4985	21	0,5008	8	0,8198	13	3,5438	21
Хмельницька	0,6720	16	0,5434	10	0,5558	19	0,5297	20	0,4771	13	0,8409	6	3,6188	19
Черкаська	0,6697	17	0,4760	13	0,6105	10	0,6612	11	0,4674	18	0,8438	4	3,7286	15
Чернівецька	0,6866	11	0,7279	4	0,6289	7	0,8705	1	0,5226	4	0,7930	21	4,2294	1
Чернігівська	0,6895	10	0,4507	15	0,5652	17	0,7071	9	0,4751	14	0,8371	7	3,7247	16

Примітка: СЗК* – стандартизовані калібровані значення по відповідному блоку.

Джерело: Розраховано фахівцями Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України.

Завдання до Тему 4

Дослідити демографічний стан обраної області на 01.01.2021, заповнити таблицю та зробити відповідні висновки.

Користуватися статистичними даними на сайтах:

<http://www.ukrstat.gov.ua/>

http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp

№	Показники, од. виміру	
1.	Чисельність населення в динаміці, тис. ос.	1.01.2019 р. -
		1.01.2020 р. -
		1.01.2021 р. -
2.	Природний приріст, скорочення (–), тис. осіб	
3.	Міграційний приріст, скорочення (–), тис. осіб	
4.	Характер відтворення	
5.	Щільність населення, ос/км ²	
6.	Статева структура (жінки:чоловіки), %	
7.	Структура населення (міське:сільське), %	
8.	Середній вік, років	

Тема 5

ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

5.1. Сутність та структура економічного потенціалу України

5.2. Оцінка природних ресурсів. Характеристика та економічна оцінка сировинних і паливно-енергетичних ресурсів

5.3. Вплив природно-ресурсного потенціалу на спеціалізацію і територіальну організацію економіки України

5.4. Ресурсозбереження як головний напрям використання природно-ресурсного потенціалу України

5.1. Сутність та структура економічного потенціалу України

Економічний потенціал – це складна, комплексна категорія, що має соціально-економічний, економіко-історичний та еколого-економічний характер.

«Потенціал» (від лат. “**Potentia**“ – «сила», «можливість») - це:

- ✓ сукупні можливості щодо виробничої діяльності всіх продуктивних сил суспільства;
- ✓ сукупність ресурсів, сил, засобів, можливостей, використання яких дозволить суб'єкту господарювання досягти певного економічного ефекту;
- ✓ поточні (на даний момент часу) та подальші (майбутніх) можливості перетворювати наявні (вхідні) ресурси в економічні блага, що є основою його стабільних конкурентних переваг.

Економічний потенціал включає різні набори складових, серед яких в обов'язковому порядку враховують:

- потенціал природних ресурсів,
- потенціал людських ресурсів
- потенціал виробничих потужностей галузей промисловості.

Економічний потенціал з *традиційної точки зору* характеризується як сукупний ресурсний потенціал виробничо-економічної діяльності — **сукупна продуктивність природних, людських та матеріально-виробничих ресурсів** . При цьому економічний потенціал обраховується, як проста сума складових:

$$EP = P_{pr} + P_{lr} + P_{mvr}$$

- E_p - економічний потенціал;
- P_{pr} - потенціал природних ресурсів - продуктивність природних ресурсів;
- P_{lr} - потенціал людських ресурсів - сукупна здатність до праці людей - учасників виробництва;
- P_{mvr} - потенціал галузей матеріального виробництва (промисловості та сільського господарства) й інфраструктури - їх здатність до виробництва товарів і послуг.

Сучасна економічна наука використовує *розширене поняття економічного потенціалу*, враховуючи додаткові аспекти:

Science

- ✓ функціонування потенціалу наукової (інформаційно-технологічної) сфери;
- ✓ соціальної інфраструктури;
- ✓ ринкової інфраструктури;
- ✓ еколого-економічні, суспільно-географічні фактори;
- ✓ суспільно-політичні фактори розвитку суспільства.

На основі цього виведена **розширена структура економічного потенціалу:**

$$EP = Ke(\Sigma Prn + \Sigma Plk + \Sigma Psv) < EcolP$$

ΣPrn - природно-ресурсний потенціал - сукупна максимальна продуктивність всіх компонентів природних ресурсів у певних природних умовах конкретної географічної території;

ΣPlk - потенціал людського капіталу - сукупна максимальна продуктивність робочої сили всіх учасників суспільного виробництва у всіх сферах антропогенної діяльності;

ΣPsv - потенціал суспільного виробництва - сукупна максимальна потужність виробництва товарів і послуг всіх об'єктів господарювання, продуктивність галузей матеріального виробництва, виробничої інфраструктури та соціальної сфери, ринкової інфраструктури, наукового (інформаційно-технологічного) потенціалу суспільства.

Емерджентність – це властивість системи, яка полягає в тому, що: сукупне функціонування взаємозв'язаних елементів системи породжує якісно нові функціональні властивості системи. Система не зводиться до простої сукупності елементів; поділяючи систему на частини, досліджуючи кожен з них окремо, неможливо пізнати всі властивості системи в цілому.

Ke – коефіцієнт емерджентності;

EcolP - екологічний потенціал території (регіону) - максимально можлива сукупна продуктивність всього комплексу продуктивних сил даної території за умов дотримання самовідтворення природного середовища їх функціонування.

Враховуючи високі ступені демографічного та техногенного навантаження на довкілля в сучасній Україні, можна констатувати факт, що в регіонах екологічної біди (Чорнобильському регіоні, Закарпатті, на Буковині, у Донбасі, в північних районах Криму тощо) з одного боку, розвиток економічного потенціалу територій, став фактором порушення еколого-економічної рівноваги, екологічної кризи природного середовища, а з іншої сторони - екологічний стан довкілля став фактором обмеження економічного потенціалу.

5.2. Оцінка природних ресурсів. Характеристика та економічна оцінка сировинних і паливно-енергетичних ресурсів

Природні ресурси — це природні компоненти та сили природи, що використовуються або можуть бути використані як засоби виробництва та предмети споживання для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства.

Природні умови — це тіла й сили природи, які мають істотне значення для життя і діяльності суспільства, але не беруть безпосередньої участі у виробничій і невиробничій діяльності людей.

Природні умови, до яких належать клімат, рельєф, геологічна будова, географічне положення, можуть в одному випадку гальмувати розвиток суспільного виробництва (сільське господарство в Сахарі або на Крайній Півночі, транспорт у гірських районах) та вважатись несприятливими, а в іншому – створювати додаткові умови для прогресу: достатнє зволоження, достатня річна сума температур, родючість рівнинного ґрунту.

Природно-ресурсний потенціал - це сукупність усіх природних можливостей, засобів, запасів, джерел, що використовуються при даному рівні розвитку продуктивних сил для досягнення певної мети.

Природно-ресурсний потенціал є багатоконпонентним, може бути представлений у вигляді суми продуктивностей його компонентів, яка є більшою за просту арифметичну суму його компонент

$$Prn = ke_n (Pmr + Pzr + Pvr + Pls + Pfr + Prp)$$

- ke_n — коефіцієнт сукупного ресурсного потенціалу;
- Pmr — потенціал мінерально-ресурсного комплексу;
- Pzr — потенціал земельних ресурсів;
- Pvr — потенціал водних ресурсів;
- Pls — потенціал лісових ресурсів;
- Pfr — потенціал фауністичних (мисливсько-рибальських) ресурсів;
- Prp — потенціал природно- рекреаційних ресурсів

Кількість, якість і поєднання ресурсів визначають природно-ресурсний потенціал території, який є важливим фактором розміщення населення і господарської діяльності. При освоєнні значних джерел природних ресурсів виникають великі промислові центри, формуються господарські комплекси та економічні райони.

Природно-ресурсний потенціал району впливає на:

- ✓ його ринкову спеціалізацію,
- ✓ його місце в територіальному поділі праці,
- ✓ міжнародний рейтинг країни.

Отже, наявність тих чи інших природних умов і природних ресурсів, **може** бути стимулом, поштовхом для розвитку економіки країни, але **не завжди** є.

за територіальною належністю:

- світові (глобальні);
- національні (зв'язані з певною територією).

за вичерпністю:

- вичерпні (1 см ґрунту відновлюється за 100 років);
- невичерпні.

за рівнем вивченості:

- прогностичні;
- виявлені;
- детально вивчені.

Природні ресурси класифікують за ознаками:

за характером використання:

- одноцільового (сировинні);
- багатоцільового використання (лісові, водні, земельні).

за можливістю залучення до господарського обігу:

- можливі для експлуатації (дійсні);
- Потенційні.

за напрямом використання:

- паливно-енергетичні,
- мінерально-сировинні,
- продовольчі тощо.

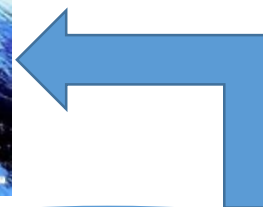
за можливістю використання:

- недоступні;
- резервні;
- можливі для використання;
- ті, що використовуються

за поновленням:

- поновлювальні (біологічні);
- частково поновлювальні;
- ті, що залучаються у повторне використання (сировинні);
- непоновлювальні (горючі копалини).

До можливих для експлуатації належать ресурси верхньої оболонки Землі та енергії Сонця

До потенційних належать ресурси космосу та морських глибин

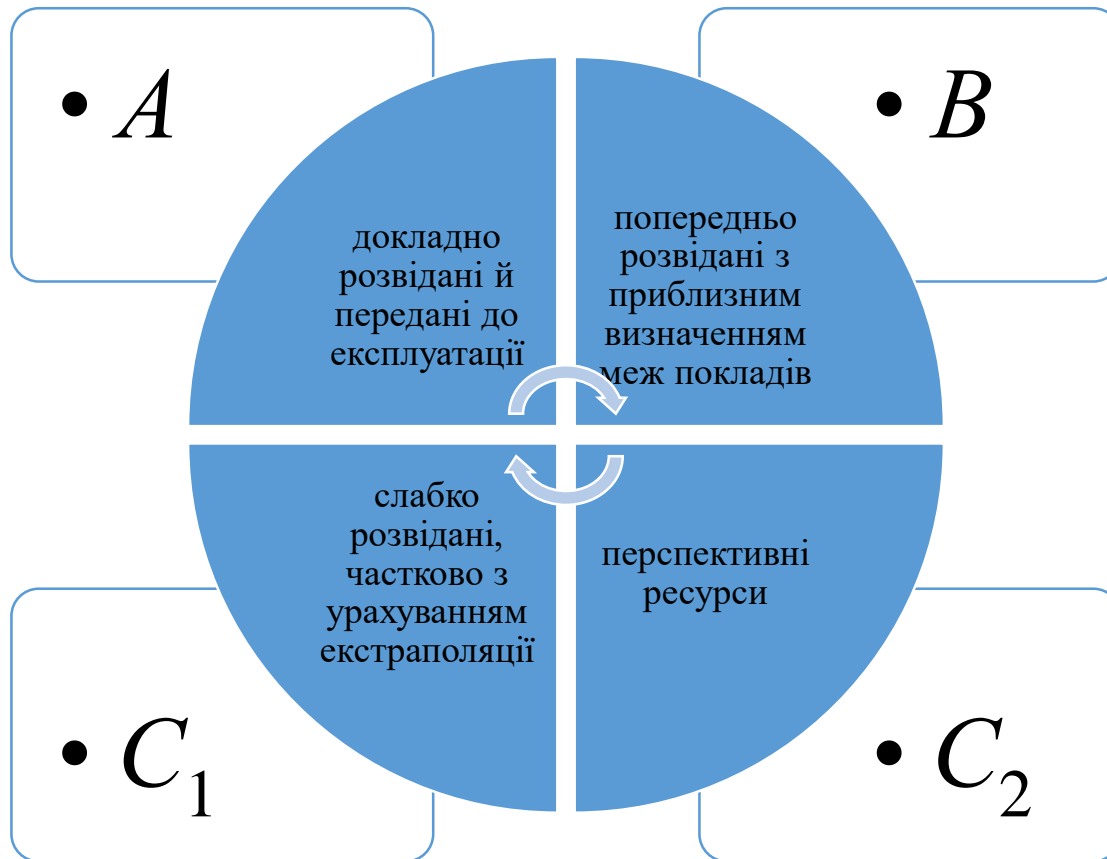

Мінеральні ресурси – це сукупність запасів корисних копалин у надрах Землі (району, країни, регіону, планети), придатних для використання у різних галузях господарства.

Корисні копалини – це мінеральні утворення в земній корі з певним хімічним складом і фізичними властивостями, які використовуються людиною у її господарській діяльності.

Корисні копалини посідають особливе місце серед природних ресурсів.

За ступенем розвіданості та вивченості поклади корисних копалин поділяються на:

Забезпеченість природними ресурсами

Місце країни за площею території	Країна	% від території світу	Місце у забезпеченості запасами					Середнє значення місця
			деревини	нафти	газу	вугілля	залізної руди	
1	РФ	12,57	1	-	1	6	1	2
2	Канада	7,35	4	14	8	10	7	7
3	Китай	7,04	5	10	-	3	-	5
4	США	6,90	3	11	3	2	5	5
5	Бразилія	6,27	2	-	-	-	2	3
6	Австралія	5,66	11	21	20	4	3	10
7	Індія	2,42	6	15	18	5	6	11

Країн, що розвиваються:

- 50% світових непаливних мінеральних ресурсів, 65% запасів нафти, 50% газу, 90% запасів фосфатів, 88% кобальту, 86% олова, 50% мідної і нікелевої руди
- виробляють менше 20% продукції обробної промисловості
- різка диференціація в забезпеченості корисними копалинами - переважна частина зосереджена в 30 зі 160 країн, що розвиваються
- Країни Перської затоки володіють двома третинами світових запасів нафти, Бразилія — залізними і марганцевими рудами, бокситами, оловом, титаном, золотом, Мексика — нафтою, міддю, сріблом, Чилі — міддю, молібденом.

Східноєвропейські країни:

- мають значні розвідані запаси сировини.
- РФ володіє 13% світових запасів нафти, 39% газу та вугілля, 30% залізної руди, 70% апатитової руди, її мінеральні ресурси утричі більші, ніж у США, і в 4,4 рази більші, ніж у КНР.

ТОП-10 країн забезпечених природними ресурсами:

№	Країна	Загальна вартість ресурсів, трлн. дол.	Запаси нафти, трлн. дол.	Запаси природного газу, трлн. дол.	Запаси лісо-матеріалів, трлн. дол.
1	РФ	\$75,7	\$7,08	\$19	\$28,4 трлн.
2	США	\$45	не входить в ТОП-10	\$3,1	\$10,9 трлн.
3	Саудівська Аравія	\$34,4	\$31,5	\$2,9	не входить в ТОП-10
4	Канада	\$33,2	\$21	не входить в ТОП-10	\$11,3 трлн.
5	Іран	\$27,3	\$16,1 трлн.	\$11,2	не входить в ТОП-10
6	Китай	\$23	не входить в ТОП-10	не входить в ТОП-10	\$6,5 трлн.
7	Бразилія	\$21,8	не входить в ТОП-10	не входить в ТОП-10	\$17,5 трлн.
8	Австралія	\$19,9	не входить в ТОП-10	не входить в ТОП-10	\$5,3 трлн.
9	Ірак	\$15,9	\$13,6	\$1,3	-----
10	Венесуела	\$14,3	\$11,7	\$1,9	не входить в ТОП-10

World Mining Data 2020

Iron and Ferro-Alloy Metals
Non-Ferrous Metals
Precious Metals
Industrial Minerals
Mineral Fuels

На підставі даного звіту маємо можливість проаналізувати, скільки мінеральних ресурсів видобувається в світі, які країни очолюють рейтинг видобувних країн і яке місце займає Україна в гірничодобувному світі.

Споживання природних ресурсів

Розвиток світової економіки характеризується постійним зростанням споживання мінеральних ресурсів. **Глобальний попит** на продукцію добувної галузі залишається **стабільно високим**.

За 30 років (з 1988 по 2018 роки) світовий обсяг виробництва корисних копалин зріс в **1,7 рази**: з 10,4 млрд тонн до 17,7 млрд тонн.

Зростання виробництва корисних копалин був викликаний переважно **зростанням попиту** на мінеральну сировину і метали з боку країн, що розвиваються країнах, перш за все, Китаю і Індії.

Споживання природних ресурсів зросло у всіх категоріях:

- 1. Метали.** Щорічний приріст споживання металевих руд **на 2,7%** з **1970 р.** - для будівництва, інфраструктури, обробної промисловості і виробництва споживчих товарів.
- 2. Неметалічні мінеральні ресурси.** Найбільший обсяг споживаних ресурсів - пісок, гравій і глину - з **9 млрд. т до 44 млрд. т** за період з **1970 по 2017 р.**
- 3. Вископні види палива.** Споживання вугілля, нафти і природного газу зросло з **6 млрд. т в 1970 р. до 15 млрд. т в 2017 р.**, проте частка вископного палива в світовому споживанні ресурсів знизилася з **23% до 16%**.

Споживання природних ресурсів

- 1. Біомаса.** Загальне споживання біомаси зросло з **9 млрд т** до **24 млрд т** за період з **1970 по 2017 роки**, головним чином, за рахунок рослинництва і пасовищного тваринництва
- 2. Водні ресурси.** У другій половині ХХ ст. світові темпи зростання забору води для потреб промисловості, сільського та комунального господарства випереджали зростання чисельності населення планети.

У період з 1970 по 2010 р. темпи зростання забору води знизилися, але його загальний обсяг все ж виріс з **2,5 тис. км³ / рік** до **3,9 тис. км³ / рік**.

Між 2000 і 2012 рр. на глобальному рівні 70% води використовувалось в сільському господарстві, головним чином для зрошення, тоді як на промисловість припадало 19%, а на комунальне господарство - 11% забору води.

- 3. Земельні ресурси.** С 2000 по 2010 р. світова площа під сільськогосподарське виробництво збільшилася з **15,2 млн км²** до **15,4 млн км²**. Площа під сільськогосподарські культури скоротилася в Європі і Північній Америці, але збільшилася в Африці, Латинській Америці та Азії. Площа пасовищ в світі зменшилася з **31,3 млн км²** до **30,9 млн км²**. Загальна площа лісів в Африці і Латинській Америці незначно скоротилася, тоді як в інших регіонах світу вона дещо збільшилася.

**ЗБЕРЕЖЕМО
ВОДНІ РЕСУРСИ
РАЗОМ**

ТОП 10 КРАЇН ЗА СПОЖИВАННЯМ НАФТИ (2019)

Місце	Країна	млн. баррелів на добу	Частка ринку
#1	США	20	20%
#2	Китай	14,3	14.3%
#3	Індія	4,9	4.9%
#4	Японія	3,9	3.9%
#5	Росія	3,46	3.4%
#6	Пд. Корея	2,76	2.7%
#7	Канада	2,67	2.6%
#8	Бразилія	2,4	2.4%
#9	Німеччина	2,3	2.3%
#10	Саудівська Аравія	2.15	2.1%

<https://take-profit.org/statistics/crude-oil-production/>

Міжнародна організація
"Глобальна мережа екологічного сліду"
(Global Footprint Network, GFN)
визначає **середній показник дня екологічного боргу для планети:**
обсяги споживання біоресурсів (вода, продовольство, деревина тощо) у співвідношенні до здатності екосистем відновлюватися.

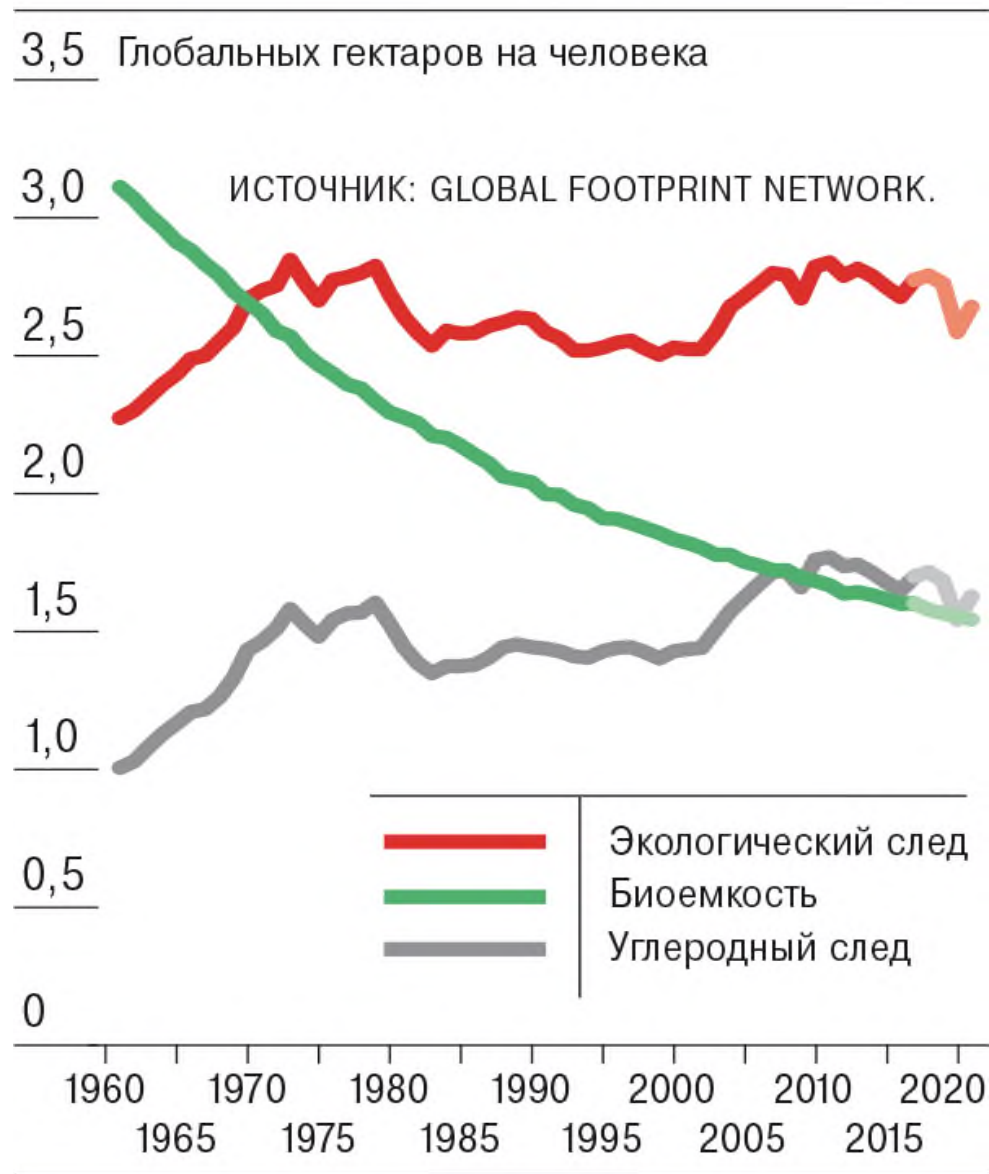

- Для забезпечення потреб в природних ресурсах людству потрібно вже **1,75 планети** Земля.
- Якби все споживали їх, як жителі Німеччини, то людству потрібно було б уже **3 Землі**, а якщо, як американці, - то **5 планет**.
- Найбільш **нерациональне** споживання ресурсів відзначається в **Катарі** (країна починає витрачати ресурси "в кредит" вже 11 лютого).
- В **Індонезії**, яка найбільш **ефективно витрачає** ресурси, ця дата наступить 18 грудня.
- У 2019 р. день, коли світова економіка починає витрачати ресурси планети "в кредит" наступив на три дні раніше, ніж у 2018 році.
- "**Дату екологічного боргу**" дослідники розраховують з початку 1970-х років: тоді він припадав на кінець грудня, до 1990 р. змістився на середину жовтня, а до початку 2000-х - на початок вересня.

Динаміка глобального екологічного сліду та здатності екосистеми до відновлення

Середня біоемність Землі в 2021 р. оцінюється в 1,5 глобального гектара на людину,

а екологічний слід - в 2,7 гектара на людину, з них 61% - вуглецевий слід

До природних ресурсів України зараховуються земельні, кліматичні, рекреаційні ресурси, рослинний та тваринний світ, ресурси Чорного та Азовського морів, корисні копалини, внутрішні води тощо. Усього в Україні на кінець ХХ століття виявлено і розвідано більше 80 видів корисних копалин. При аналізі розміщення продуктивних сил держави оцінка корисних копалин з позицій їх використання у народному господарстві, тобто як його мінералоресурсної бази, найбільш доцільна. При такому підході всі корисні копалини поділяються на три основні групи: **паливні, рудні і нерудні**.

Запаси корисних копалин України

Корисні копалини, млн т	Балансові запаси на 1 січня 1986 р. за категоріями	Забезпечення запасами, роки	Забезпечення запасами, роки
	A+B+C, промислові	C	
Вугілля:	48 600	8 600	200
кам'яне	6 800	2 800	-
буре	3 100	200	-
Торф	870	720	40—50
Залізна руда	27 400	5 000	90—100
Марганцева руда	2 200	300	90—100
Флюсові вапняки	2 847	372	60—70
Вогнетривкі глини	326	575	75—85
Первинні каоліни	94	30	30—35
Вторинні каоліни	297	83	200
Калійні солі	9,17	17,7	100
Цементна сировина:	2 237	538	-
карбонатна			
глиниста	559	248	90—100

5.3. Вплив природно-ресурсного потенціалу на спеціалізацію і територіальну організацію економіки України

Корисні копалини України

В надрах України виявлено **117 видів корисних копалин** із 120, які споживає людство.

20 000+ розвіданих родовищ і проявів

8 761 родовище з 95 видами корисних копалин має промислове значення:

- ✓ **4676** родовищ неметалічних корисних копалин
- ✓ **2233** родовищ горючих корисних копалин
- ✓ **1705** родовищ підземних вод, лікувальних грязей і ропи
- ✓ **147** родовищ металічних корисних копалин

В Україні в значних обсягах видобуваються: вугілля, залізні, марганцеві, ільменіт-цирконієві, уранові руди, графіт, каолін, тугоплавкі і вогнетривкі глини, флюсова і цементна сировина, облицювальний і будівельний камінь.

Джерело: <http://minerals-ua.info/>

Українська індустрія в світі

У звіті **World Mining Data 2019**, який підготував міжнародний оргкомітет «Світового добувного конгресу» (**World Mining Congresses**) **Україна** за результатами 2017 року посіла **28** сходинку в світовому рейтингу добувних країн. Обсяг видобутку оцінений в **88,6** млн. т або **\$10,6** млрд.

➤ **Металічні корисні копалини**

7 місце в світі у видобутку заліза: **39** млн. т і **2.4%** світової індустрії (після Австралії, Китаю, Бразилії, Індії, Росії і ПАР)

8 місце в світі у видобутку марганцю: **651** тис. т і **3.6%** світової індустрії (після ПАР, Австралії, Китаю, Габону, Бразилії, Гани та Індії)

6 місце в світі у видобутку титану: **431** тис. т і **6.3%** світової індустрії (після Китаю, ПАР, Австралії, Канади і Мозамбіку)

2 місце в світі у видобутку галію: **9** т і **2.9%** світової індустрії (після Китаю)

5 місце в світі у видобутку германію: **1** т і **1%** світової індустрії (після Китаю, Росії, США і Японії)

➤ Неметалічні корисні копалини

6 місце в світі у видобутку **каолінів**: **2,4 млн. т** і **5,9%** світової індустрії (після Китаю, США, Німеччини, Індії і Чехії)

10 місце в світі у видобутку **циркону**: **26 тис. т** і **1,9%** світової індустрії (після Австралії, ПАР, Китаю, Мозамбіку, Сенегалу, США, Кенії, Індії і Індонезії).

8 місце в світі у видобутку **графіту**: **13 тис. т** і **1.3%** світової індустрії (після Китаю, Бразилії, Північної Кореї, Індії, Росії, Канади і Мадагаскару)

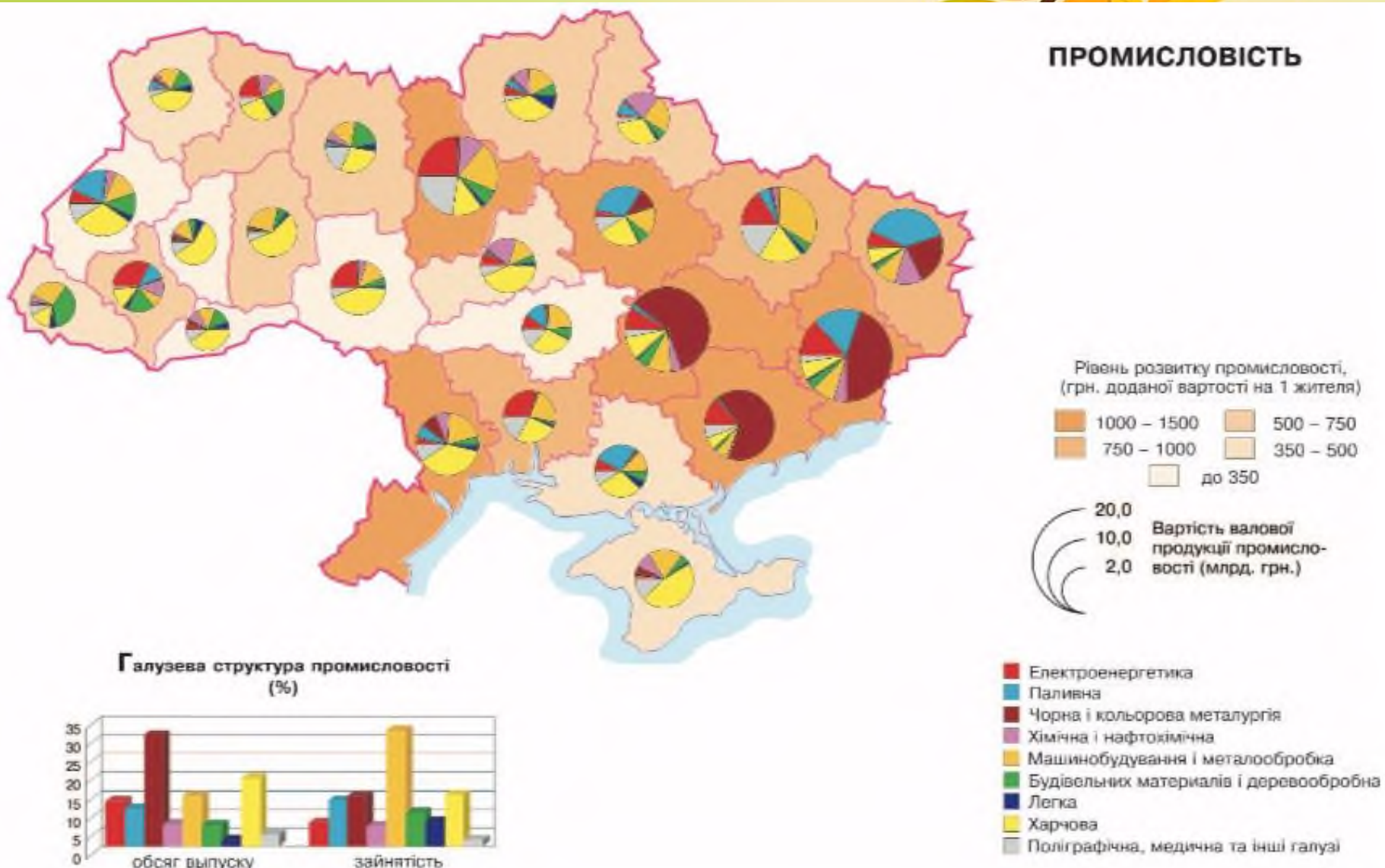
➤ Горючі (тверді) корисні копалини

13 місце в світі у видобутку енергетичного вугілля: **18,9 млн. т** і **0,4%** світової індустрії (після Китаю, Індії, США, Індонезії, Австралії, ПАР, Росії, Колумбії, Казахстану, Польщі, В'єтнаму і Канади)

12 місце в світі у видобутку коксівного вугілля: **5.2 млн. т** і **0,5%** світової індустрії (після Китаю, Австралії, Росії, США, Індії, Канади, Монголії, Казахстану, Польщі, Мозамбіку і Колумбії)

10 місце в світі у видобутку урану: **1 т** і **1,4%** світової індустрії (після Казахстану, Канади, Австралії, Намібії, Нігеру, Узбекистану, Росії, Китаю і США).

5.3. Вплив природно-ресурсного потенціалу на спеціалізацію і територіальну організацію економіки України

ЧОРНА І КОЛЬОРОВА МЕТАЛУРГІЯ

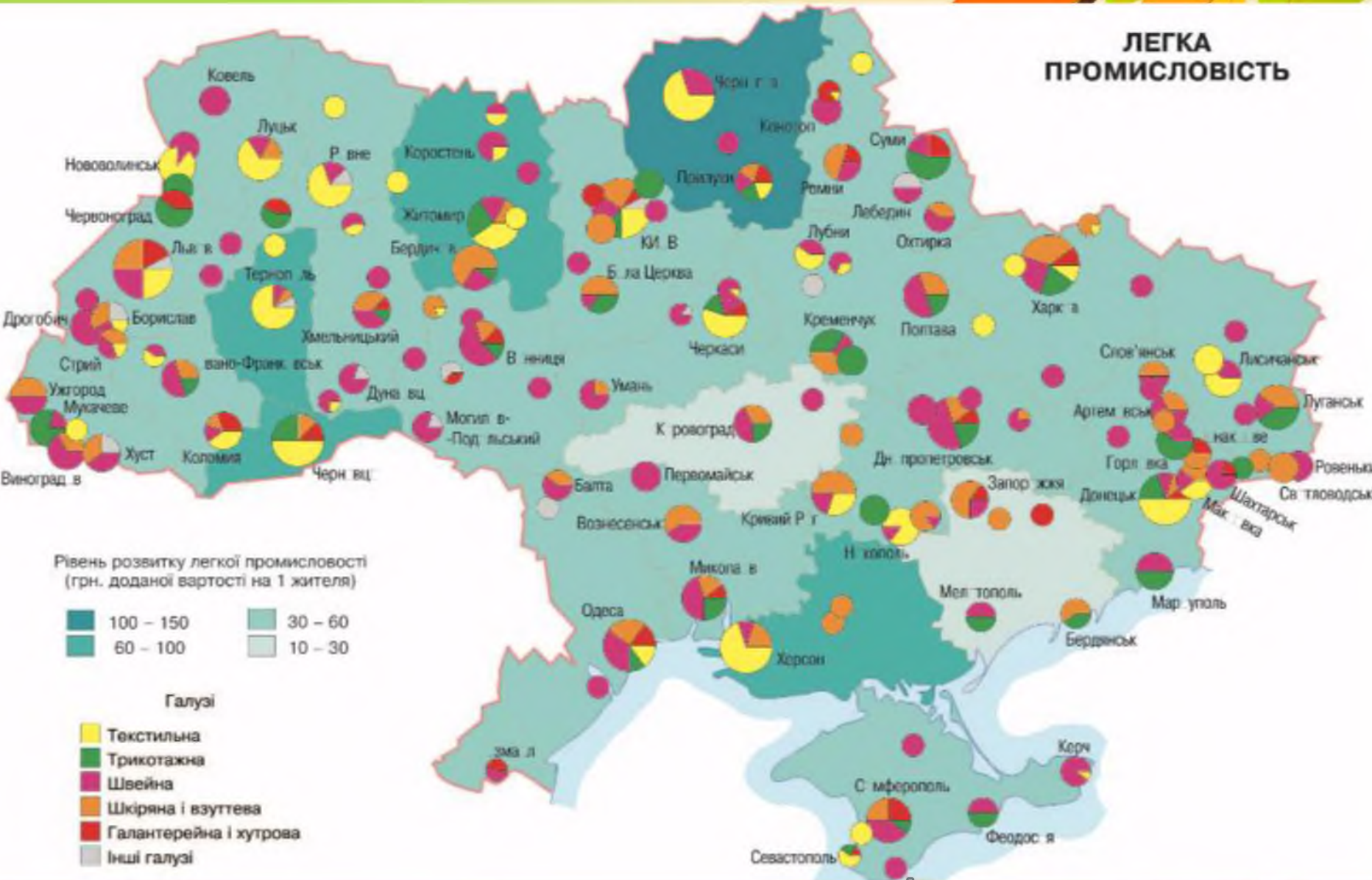

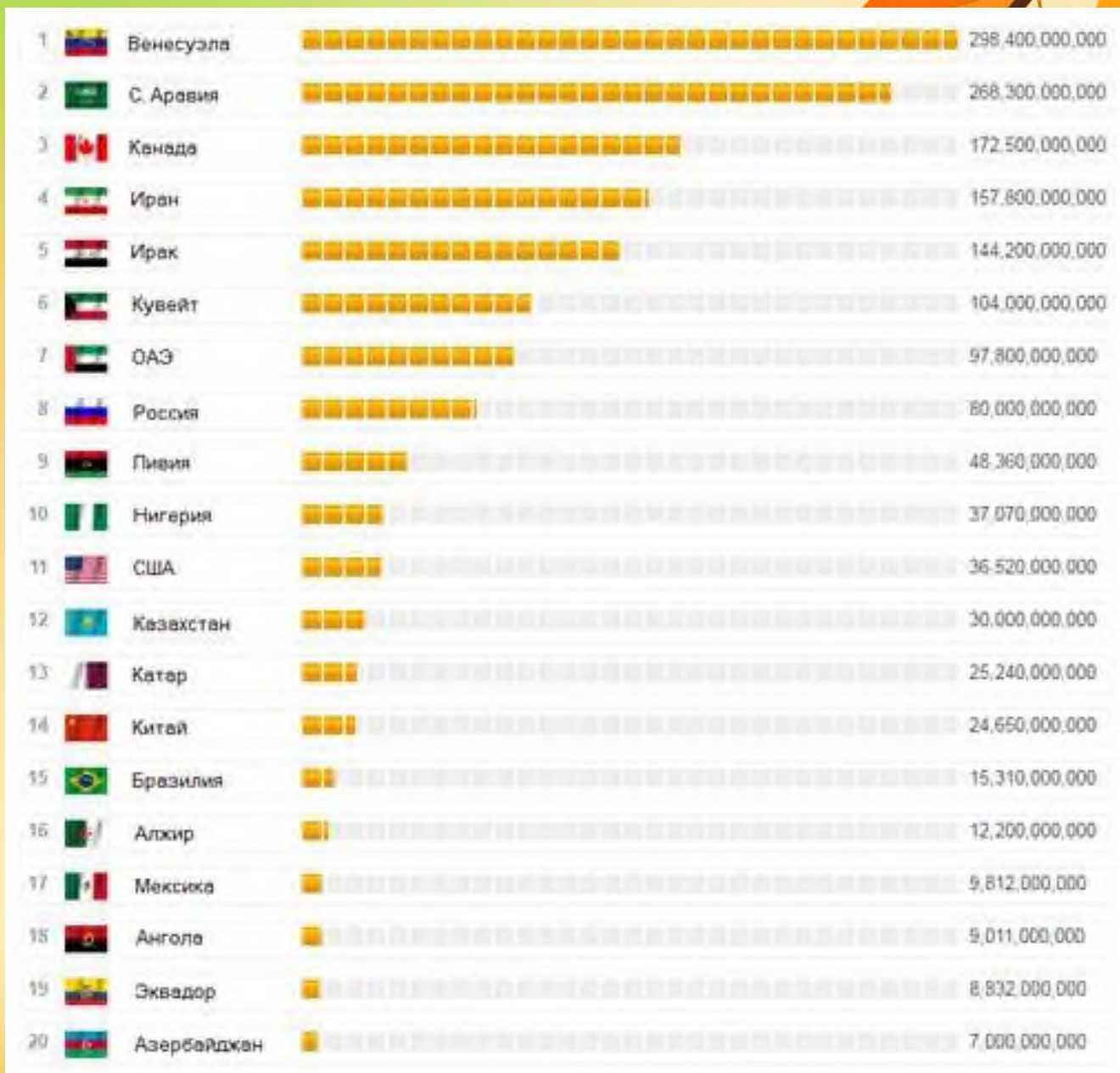
ЛІСОВА, ДЕРЕВООБРОБНА І ЦЕЛЮЛОЗО-ПАПЕРОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

ЛЕГКА ПРОМИСЛОВІСТЬ

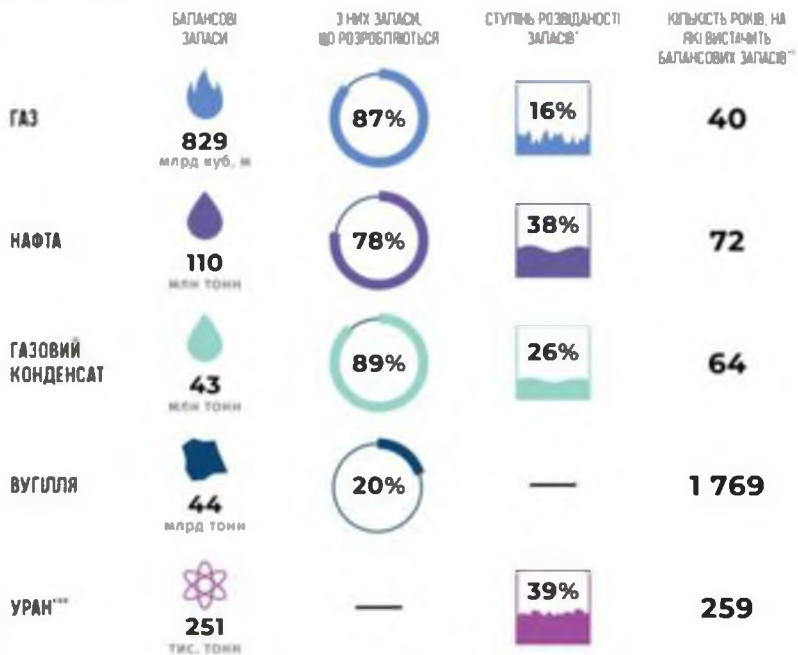
Країни з найбільшими запасами нафти в світі

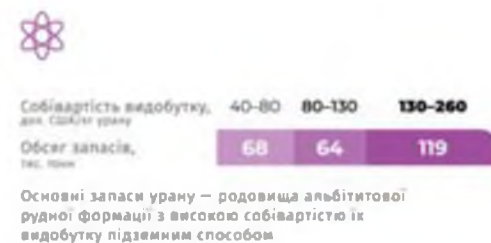
УКРАЇНА ЗАБЕЗПЕЧЕНА РЕСУРСАМИ ДЛЯ НАРОЩЕННЯ ВИДОБУТКУ ЕНЕРГОНОСІЇВ

БАЛАНСОВІ ЗАПАСИ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

станом на 01.01.2018

МІСЦЯ ПОКЛАДІВ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Джерело: Геонформ Україна, НАУ, АТКХ, Кіровоградська

*Відношення балансових запасів до потенційних

**Урає поточному рівні видобування (включаючи втрати при видобуванні). Без врахування еквівалентної доцільності видобутку всіх запасів

***станом на 01.01.2018 р.

Обсяги видобутку нафти в Україні, млн. т

5.4. Ресурсозбереження як головний напрям використання природно-ресурсного потенціалу України

Згідно з Державним стандартом України (ДСТУ 3051-95), ресурсозбереження – це діяльність (організаційна, економічна, технічна, наукова, практична, інформаційна), методи, процеси, комплекс організаційно-технічних засобів, що супроводжують усі стадії життєвого циклу обкатів і спрямованих на раціональне використання та економне витрачання ресурсів

За змістом процесів, що відбуваються, ресурсозбереження можна розглядати у таких напрямках, як:

- раціональне ресурсозбереження – досягнення максимальної ефективності використання ресурсів в економіці за наявного рівня розвитку техніки і технології з одночасним зниженням впливу на навколишнє середовище;
- ефективне ресурсозбереження – це ефективне перетворення ресурсів на кінцеву продукцію;
- економія ресурсів – це пряме скорочення обсягу витрат ресурсів на одиницю виробленої продукції (пряма економія); раціоналізація розміщення та зберігання виробничих і товарних запасів (непряма економія).

Результатом ресурсозбереження є:

підвищення соціальної, екологічної та економічної ефективності виробництва.

Система показників ресурсозбереження

Соціальні

- ✓ тривалість життя;
- ✓ рівень захворюваності населення;
- ✓ забезпеченість житлом;
- ✓ умови праці громадян;
- ✓ доступність громадян до освіти, системи охорони здоров'я, участі в управлінні суспільством

Екологічні

- ✓ викиди шкідливих речовин;
- ✓ обсяги споживання чистої води;
- ✓ частка розораних земель;
- ✓ розвиток сільських районів;
- ✓ обсяги похованих шкідливих відходів;
- ✓ обсяги площ озеленення в містах

Економічні

- ✓ обсяги споживання благ;
- ✓ обсяги заощаджень та інвестицій у розрахунку на душу населення внаслідок ресурсозбереження;
- ✓ капітальні вкладення в ресурсозберігаючу діяльність;
- ✓ обсяги фінансування ресурсозберігаючих заходів;
- ✓ зниження витрат на створення територіальної інфраструктури внаслідок ресурсозбереження;
- ✓ зростання податкових надходжень до територіального бюджету під час реалізації ресурсозберігаючих заходів

Основними заходами ресурсозбереження та раціонального використання природних ресурсів в економіці України є :

1. Запровадження політики раціонального використання виробничих ресурсів.

Ресурсозберігаюча політика може здійснюватися за кількома напрямками.

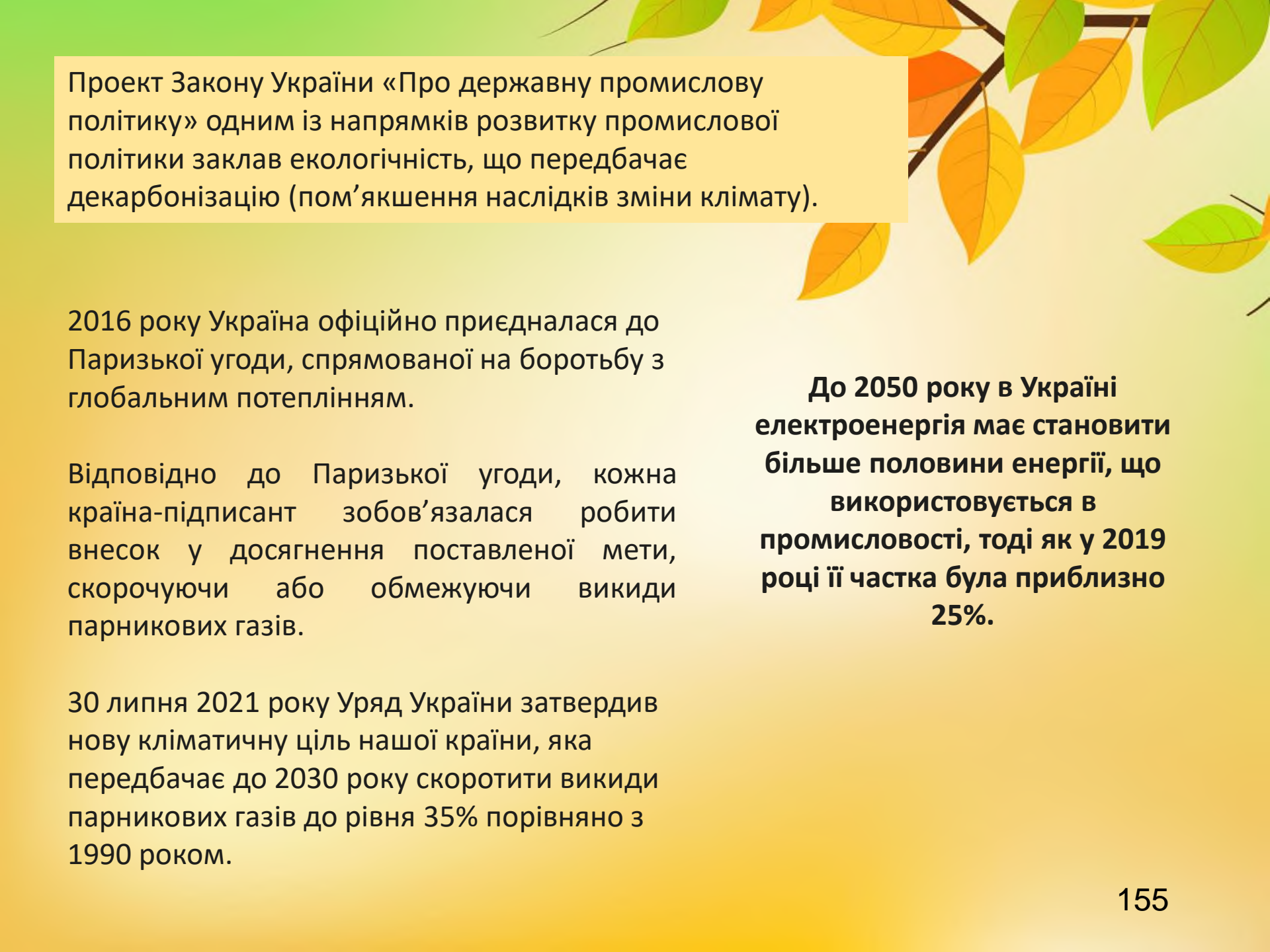
- ✓ підвищення науково-технічного рівня
- ✓ удосконалення організації і керування
- ✓ соціальні заходи
- ✓ використання вторинних матеріальних ресурсів
- ✓ раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів

2. Удосконалення управління відходами.

Концепцію 3R (Reduce, reuse, recycle) – мінімізація виникнення відходів, їх вторинне використання та повернення до процесу виробництва (найчастіше як вторинної сировини).

3. Запровадження всебічної екологізації.

Екологізація – це процес неухильного і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських, юридичних та інших рішень, які дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів та умов поряд із поліпшенням або хоча б збереженням якості довкілля.

Проект Закону України «Про державну промислову політику» одним із напрямків розвитку промислової політики заклав екологічність, що передбачає декарбонізацію (пом'якшення наслідків зміни клімату).

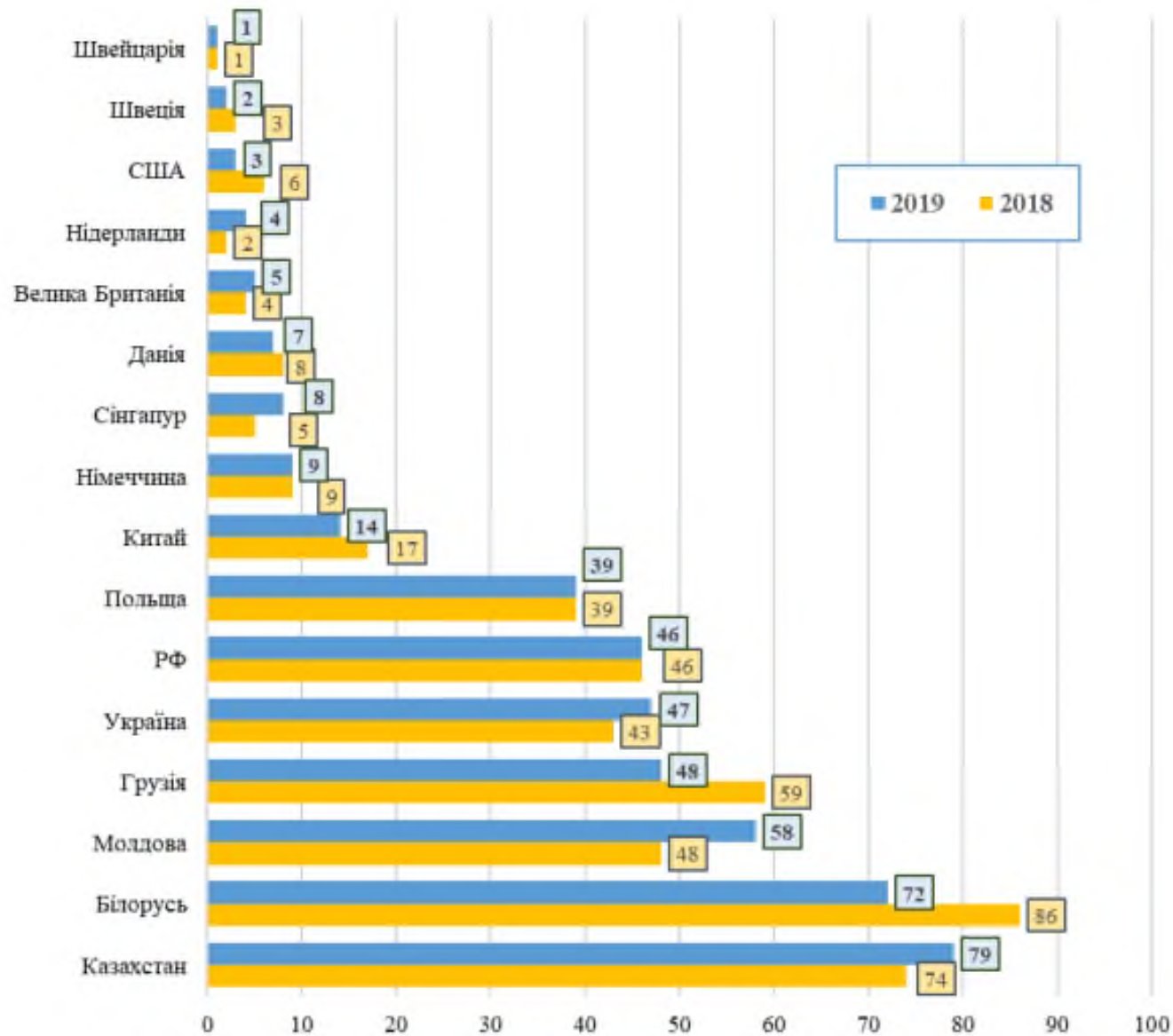
2016 року Україна офіційно приєдналася до Паризької угоди, спрямованої на боротьбу з глобальним потеплінням.

Відповідно до Паризької угоди, кожна країна-підписант зобов'язалася робити внесок у досягнення поставленої мети, скорочуючи або обмежуючи викиди парникових газів.

30 липня 2021 року Уряд України затвердив нову кліматичну ціль нашої країни, яка передбачає до 2030 року скоротити викиди парникових газів до рівня 35% порівняно з 1990 роком.

До 2050 року в Україні електроенергія має становити більше половини енергії, що використовується в промисловості, тоді як у 2019 році її частка була приблизно 25%.

Глобальний інноваційний індекс

Джерело: The Global Innovation Index 2018. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>

The Global Innovation Index 2019. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report>

ВИТРАТИ НА УТРИМАННЯ ДЕЯКИХ ГАЛУЗЕЙ ЗА ОСТАННІ 10 РОКІВ

НА ОБОРОНУ

НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

НА ТРАНСПОРТНУ ІНФРАСТРУКТУРУ

Висока витрати (млн грн)

% витрат від номінального ВВП

* Прогнози показують ВВП та % від запланованих витрат на галузь у держбюджеті на 2020-2021 рр.

Інфографію створено за даними Державної казначейської служби України, проєкту закону про держбюджет на 2021 р. та інших авторитетних джерел інформації станом на 21.12.2020 року

СЛОВО І ДІЛО

За даними щорічного глобального дослідження **Energodata**

- рівень енергоємності ВВП України перевищує середнє значення країн світу удвічі. Наприклад, рівень енергоємності ВВП Польщі у 2,5 разу нижчий, ніж в Україні, Німеччини – у 3,3 разу
- для виробництва одиниці товару на українському підприємстві потрібно витратити у 2,5 разу більше енергії, ніж у Польщі.

За результатами дослідження британського аналітичного центру **Carbon Tracker**, проведеного у 2018 р.:

- Україна очолила список країн з найбільш неефективною і дорогою тепловою генерацією електроенергії у світі
- втрати енергії через низьку енергоефективність підприємств коштували Україні близько 1,5 млрд дол, що прирівнюється до траншу МВФ
- за останні 5 років сукупний рівень енергоємності промисловості України скоротився лише на 4% при скороченні сукупної доданої вартості на 37% та скороченні обсягів споживання енергії на 39%. Це свідчить про низький рівень енерго- та екомодернізації виробництва.

Європейський Зелений Курс (European Green Deal)

є дорожньою картою заходів:

- перетворять ЄС на ефективну, стійку та конкурентоспроможну економіку;
- визначають засоби перетворення Європи на перший у світі кліматично нейтральний континент до 2050 року;
- трансформують кліматичні та екологічні виклики на можливості у всіх сферах та політиках ЄС.

Щоб стимулювати промисловість зменшувати шкідливі викиди, у країнах ЄС діють високі податки на викиди вуглецю:

- в середньому - 30 євро за тонну.
- у Швеції – 140 євро за тонну, у Швейцарії – 87 євро за тонну.

Значна частина країн запровадила екологічний податок ще 10-30 років тому.

В одній з найбільш брудних галузей – металургії – викиди CO₂ становлять у середньому 1 300 кг на тонну сталі. З 1960 року в ЄС вони скоротилися вдвічі, а до 2050 року ЄС планує знизити обсяг викидів до 80-320 кг за тонну.

Загалом у секторі планують скоротити рівень викидів на 95% у порівнянні з показником 1990 року.

Перехід потребуватиме значних інвестицій: у найближчі десять років – майже 1 трлн євро:

- ✓ кошти будуть виділені європейським промисловцям через різні механізми пільгових кредитів, грантів та прямих субсидій.
- ✓ у 2021-2027 роках у рамках Green Deal буде виділено 100 млрд євро для регіонів, які найбільше зачепить декарбонізація.
- ✓ Польща гарантовано отримає 2 млрд євро із 7,5 млрд євро в рамках однієї із складових цієї програми – Фонду справедливого переходу, який фінансує Єврокомісія.
- ✓ Німеччина запроваджує галузеві програми - виробництво "зеленої" сталі. Оскільки на німецьку сталеливарну промисловість припадає близько третини прямих промислових викидів, на її "озеленення" в найближчі роки планується виділити близько 2 млрд євро через Фонд енергетики і клімату.

Завдання до Тему 5

Дослідити обрану галузь промисловості України та презентувати результати на практичному занятті.

Аналіз галузі має включати: коротку історичну довідку розвитку галузі в Україні; структура галузі; стан галузі на сьогодні (тенденції та статистичні дані); стан конкуренції на ринку (основні підприємства та їх діяльність); державне регулювання галузі; експорт-імпорт; інше.

Тематика:

1. Фармацевтична галузь
2. Деревообробна галузь
3. Олійно-жирова галузь
4. Виноробна галузь
5. Легка промисловість
6. Туристична галузь
7. Поліграфічна галузь
8. Телекомунікаційна галузь

Тема 6

ВИРОБНИЧИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: регіональні особливості

6.1. Класифікація міжгалузевих комплексів в регіональних економічних дослідженнях

6.2. Поняття, сутність та складові виробничого комплексу та інфраструктури

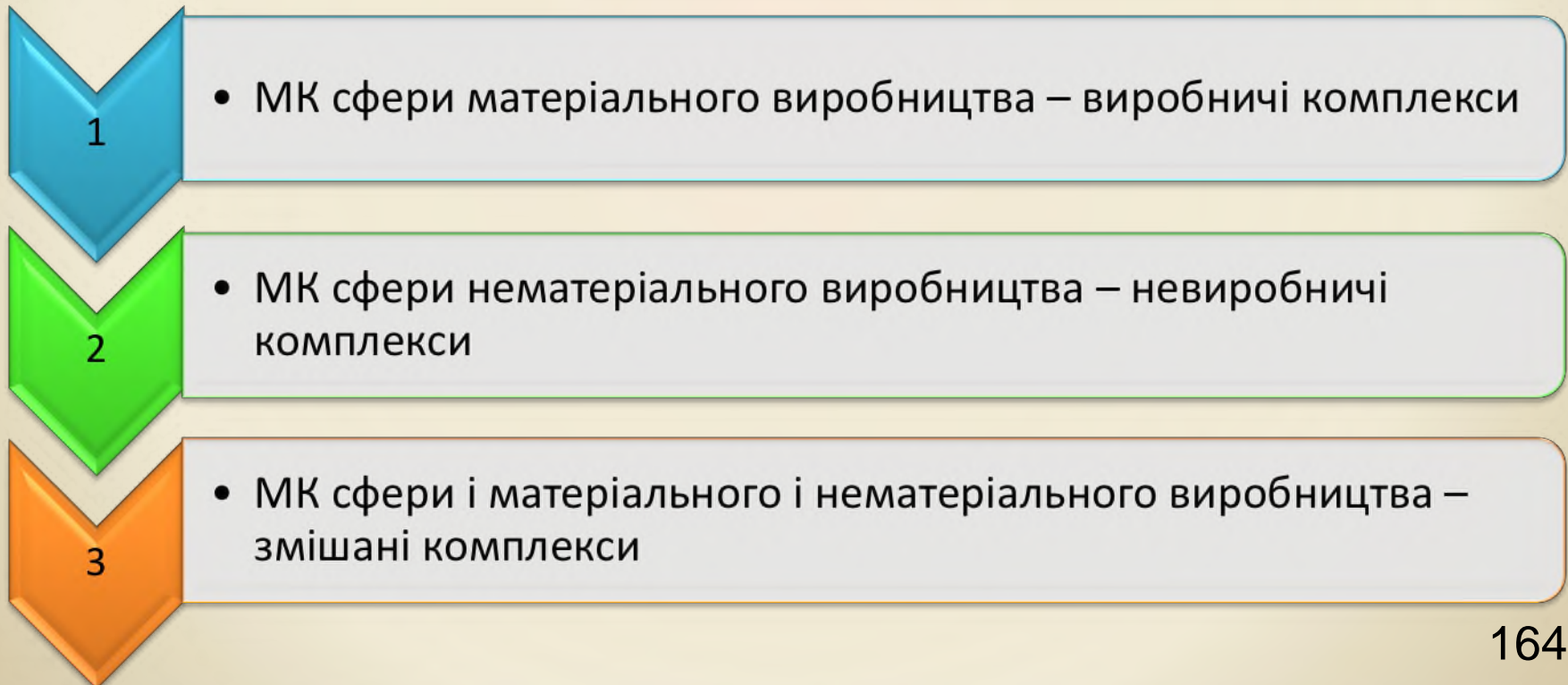
6.3. Промисловий комплекс України та його структурні складові

6.1. Класифікація міжгалузевих комплексів в регіональних економічних дослідженнях

Міжгалузевий комплекс (МК) — система економічно взаємопов'язаних галузей виробничої або невиробничої сфер.

З точки зору віднесення МК до певної сфери суспільного виробництва виділяють:

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ВИРОБНИЧА СФЕРА

Виробляє матеріальні блага

- **Промисловість:**
  - ✓ **важка** (виробляє засоби виробництва);
  - ✓ **легка й харчова** (виробляють товари споживання);
  - ✓ **добувна** (дає сировину);
  - ✓ **переробна** (випускає кінцеву продукцію)
- **Сільське господарство:**
  - ✓ рослинництво (землеробство);
  - ✓ тваринництво
- **Лісове господарство**
- **Будівництво**

НЕВИРОБНИЧА СФЕРА (СФЕРА ПОСЛУГ)

Надає послуги

- Банківсько-фінансові
- Культурно-освітні
- Соціально-побутові
- Лікувально-оздоровчі
- Транспортні
- Управлінські
- Інформаційні
- Науково-технічні
- Ділові
- Туристичні послуги
- Послуги зв'язку тощо

ІНФРАСТРУКТУРА

Сукупність будівель, служб та систем, що необхідні для функціонування виробництва та забезпечення нормальних умов життєдіяльності населення

Виробнича

Соціальна

Виробнича сфера

- Виробнича сфера - основа для задоволення людських потреб, оскільки виробляє матеріальні блага. Потреби, в свою чергу, відіграють роль стимуляторів діяльності людей. Тому виробнича сфера виступає як сфера безпосередньої, першочергової діяльності людей, необхідної для задоволення всіх надзвичайно різноманітних потреб.
- До її складу входять **засоби виробництва** та **люди**, які володіють виробничим досвідом, предметами праці та засобами праці.
- Складність виробничої сфери пояснюється **складністю взаємодії** цих окремих елементів через **технологію** та організацію виробництва.
- Технологія виробництва виражає взаємодію основних факторів виробництва, способи впливу людини на предмет праці.
- Люди спрямовують свою діяльність на виготовлення нових видів продукції, оволодівають новими технологіями, використовують нові матеріали. Одночасно вдосконалюють організацію виробництва, забезпечують взаємодію всіх залучених до виробництва факторів, взаємодію людей у процесі виробництва.
- Ефективність взаємодії людей в організаційних структурах виробництва підвищується з впровадженням досягнень науково-технічного прогресу, інформаційності виробництва.

промисловість

будівництво

**Виробнича
сфера**

лісове
господарство

сільське
господарство

Невиробнича сфера

Сукупність галузей економіки, що задовольняють всілякі, окрім виробництва матеріальних благ, потреби людей і суспільства в цілому. Ці потреби зводяться до:

- ✓ організації і здійснення обміну, розподілу і вжитки матеріальних благ,
- ✓ виробництва духовних благ і всестороннього розвитку особи, включаючи охорону і зміцнення здоров'я людей
- ✓ задоволення соціальних потреб людини і суспільства в цілому як єдиної системи.

Соціологи виділяють 15 невиробничої галузей:

- ЖКГ;
- продажу (комерція);
- громадське харчування;
- побутові послуги: догляд за будинком, ремонт та виготовлення на замовлення різних груп товарів, особиста гігієна;
- шкільне і дошкільна освіта;
- медицина;
- соціальне обслуговування;
- рекреаційні послуги;
- обслуговування установ культури;
- інформаційне забезпечення;
- фінанси і страхування;
- правове забезпечення громадян;
- послуги юридичних та нотаріальних контор;
- зв'язок;
- транспортне забезпечення.

За характером зв'язків зі всіма галузями народного господарства можна виділити МК:

- ❖ з універсальними зв'язками (ПЕК);
- ❖ з особливими зв'язками (продовольчий комплекс).

За роллю в народному господарстві та участю в територіальному поділі праці МК поділяються на три групи:

- 1) комплекси міжрайонного значення;
- 2) комплекси районного значення;
- 3) комплекси локального характеру виробництва – промислові вузли.

За типами первинної сировини вирізняють такі МК:

- ❖ мінеральної орієнтації;
- ❖ аграрної орієнтації;
- ❖ лісової орієнтації;
- ❖ паливно-енергетичної орієнтації;
- ❖ моресировинної орієнтації;
- ❖ комбіновані.

МК можна згрупувати у такі основні типи за основною спеціалізацією:

■ Промислові

- Гірничодобувна промисловість
- Рудно-металургійна
- Паливно-енергетична
- Машинобудівна
- Хімічна
- Будівельна
- Легка

■ Агропромислові

- Галузі рослинництва
- Галузі тваринництва
- Переробка с/г сировини

■ Лісовиробничі

- Механічна обробка деревини
- Хімічна обробка сировини

■ Акваторіальні

- Заготовка рибних ресурсів
- Переробка рибних ресурсів
- Видобуток морських солей
- Видобування та послідовної переробки нафтогазової сировини

Компанії яких галузей є найбільшими платниками податків до держбюджету ?

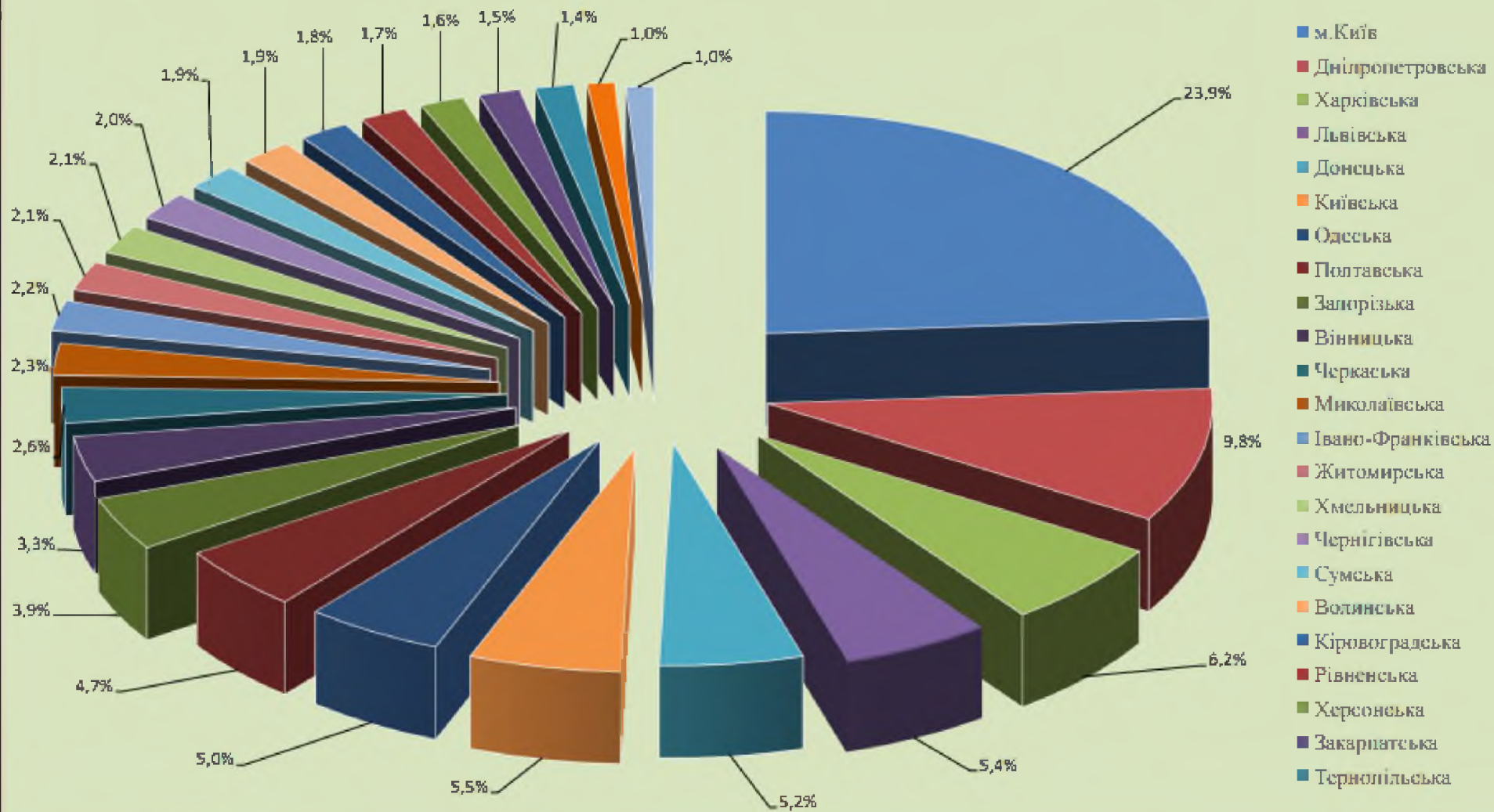
ТОП-100

НАЙБІЛЬШИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ
за сумою сплати податкових платежів за 2019 р.

Дані Державної податкової служби України (станом на 01.01.2020 р.)

Місце	Назва компанії	Вид діяльності	Усього, тис. грн	Податок на прибуток	пдв*
1	АТ "УКРГАЗВИДОБУВАННЯ"	Добування природного газу	47 688 245,39	8 974 636,72	10 019 935,00
2	ПАТ НАК "НАФТОГАЗ УКРАЇНИ"	Діяльність газових उपразлин (мед-офісів)	34 191 409,31	9 719 026,26	11 937 130,01
3	ПрАТ "ФІЛІП МОРРІС УКРАЇНА"	Виробництво тютюневих виробів	17 223 127,69	671 924,43	2 761 792,27
4	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	Інші види грошового посередництва	-	-	-
5	АТ "УКРАЇНЬСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ"	Вантажний залізничний транспорт	16 568 652,38	1 754 273,04	6 902 802,63
6	ДП "НАЕК "ЕНЕРГОАТОМ"	Виробництво електроенергії	15 749 232,61	2 312 938,63	3 706 392,03
7	ПрАТ "А/Т ТЮТЮНОВА КОМПАНІЯ "В.А.Т.- ПРИЛУКИ"	Виробництво тютюневих виробів	13 943 951,12	777,39	2 636 582,79
8	ПАТ "УКРНАФТА"	Добування сирової нафти	13 251 927,64	1 075 548,16	3 718 636,80
9	ПАТ "ДЖЕЙ ТІ ІНТЕРНЕШНЛ УКРАЇНА"	Виробництво тютюневих виробів	-	-	-
10	ПАТ "УКРТАТНАФТА"	Виробництво продуктів нафтоперероблення	8 297 844,98	326,70	3 695,69
11	АТ "УКРТРАНСГАЗ"	Трубопровідний транспорт	7 160 933,32	2 165 287,59	4 225 455,62
12	ПрАТ "ІМПЕРІАЛ ТОБАКО ПРОДАКШН УКРАЇНА"	Виробництво тютюневих виробів	7 100 390,55	100,56	1 185 036,79
13	ТОВ "АТБ-МАРКЕТ"	Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюневими виробами	6 768 441,77	924 271,12	2 934 742,01
14	ПрАТ "КІВСТАР"	Діяльність у сфері безпроводового електрозв'язку	5 958 311,78	1 694 335,12	2 925 001,47
15	ДП "ЕНЕРГОРИНОК"	Торгівля електроенергією	-	-	-
16	ПрАТ "ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ"	Добування кам'яного вугілля	4 067 055,46	2 070 306,49	736 389,58
17	ПрАТ "НАФТОГАЗВИДОБУВАННЯ"	Добування природного газу	3 942 366,78	1 353 385,84	1 144 931,28
18	ДП НАЕК "УКРЕНЕРГО"	Передача електричної енергії	3 409 063,24	984 894,90	1 434 370,99
19	ПАТ "ПІВДЕННИЙ ПРИНЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ"	Добування залізних руд	3 404 579,88	2 670 813,49	0,00
20	ПрАТ "ПІВНІЧНИЙ ПРИНЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ"	Добування залізних руд	3 399 356,93	2 351 823,95	1,06

Частка регіонів у ВВП України у 2019 році, %

Залежно від просторових масштабів міжгалузеві комплекси поділяють на:

- **НАРОДНОГОСПОДАРСЬКІ МК** складаються і функціонують як міжгалузеві утворення в структурі всього народного господарства країни.
- **ТЕРИТОРІАЛЬНІ МК** – це підсистеми інтегральних територіально-господарських комплексів і, в багатьох випадках, відповідних їм народногосподарських комплексів.

*Наприклад, лісопромисловий комплекс є одночасно елементом лісопереробного комплексу Карпатського регіону і підсистемою лісогосподарського комплексу України.

Типи МК залежно від набору виконуваних ними функцій:

Монопродуктові, що орієнтуються на випуск одного основного кінцевого виробу.

Субпродуктові, у яких випуск головної продукції супроводжується виробництвом супутньої.

Поліпродуктові, які, враховуючи потребу комплексного освоєння території та її природних ресурсів, зустрічаються найчастіше.

*Приклад:

Субпродуктовий МК – опріснення морської води попутньо сприяє виробництву кухонної солі, видобутку мінералів тощо.

За характером зв'язків між галузями вирізняють 4 типи міжгалузевих комплексів:

- **1 типу** – належать галузі, підприємства яких пов'язані **послідовною і (або) паралельною переробкою** певного типу сировини, включаючи і її видобування (виращування). До них належать *агропромислові і рибпромислові, лісопромислові комплекси*.
- **2 типу** – належать **однорідні галузі**, зв'язки між підприємствами яких виникають на основі виробництва взаємозамінюваної продукції (послуг). Наприклад, *паливно-енергетичний комплекс, транспортний*.
- **3 типу** – це комплекси, що складаються із **сукупності кількох галузей**, діяльність підприємств яких спрямована на вирішення певної господарської або регіональної проблеми. Наприклад, *продовольчий, рекреаційний комплекси*.
- **4 типу** – належать **програмні міжгалузеві комплекси** — комплекси галузей, зв'язки між підприємствами яких здійснюють, щоб досягти певної мети, заданої їм економікою, соціальною, екологічною або науково-технічною проблемами. До них відносять міжгалузеві комплекси, формування яких регулюється *відповідно до певної програми*.

Підходи до виокремлення міжгалузевих комплексів

Цільовий підхід. МК – це група галузей господарського комплексу або окремих виробництв, які поєднані спільною метою розвитку. До МК включають галузі, діяльність яких спрямована на реалізацію певної суспільно-господарської мети, а також структурні підрозділи виробничої й невиробничої сфер, потрібні для досягнення цієї мети. Недолік такого підходу полягає у непостійності та нестійкості галузевого складу внаслідок вузької спеціалізації комплексів і різночасової реалізації множини цілей, що стоять перед суспільним господарством.

Технологічний підхід. Групування галузей, які пов'язані між собою послідовністю переробки і використання загального матеріалу та однаковим призначенням продукції. Такий комплекс включає весь виробничо-технологічний цикл від видобутку природних ресурсів до одержання кінцевого продукту.

Відтворювальний підхід. Поєднує цільову спрямованість і технологічну послідовність переробки сировинних матеріалів. Характерним для нього є відтворювальна цілісність міжгалузевих комплексів на всіх стадіях та об'єднання підприємств і організацій виробничої та невиробничої сфер господарства.

6.2. Поняття, сутність та складові виробничого комплексу та інфраструктури

Виробничий комплекс - сукупність підприємств виробничого спрямування, поєднаних між собою елементами виробничої інфраструктури та організаційною системою управління господарством.

Виробничий комплекс характеризується **структурою виробництва** — співвідношенням між його галузями, яке виражає господарські пропорції та стан суспільного поділу праці.

Структура виробництва визначається як натуральними, так вартісними показниками:

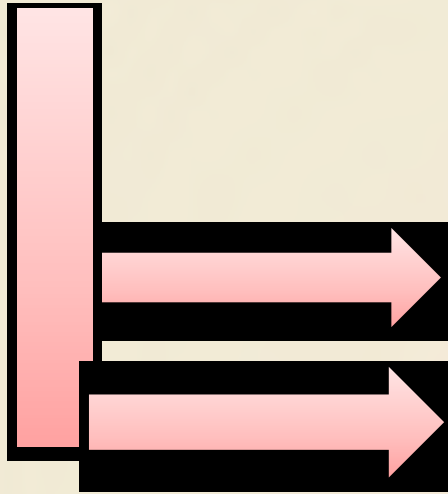

За галузевою ознакою виробничий комплекс структурно поділяється на:

Промисловість

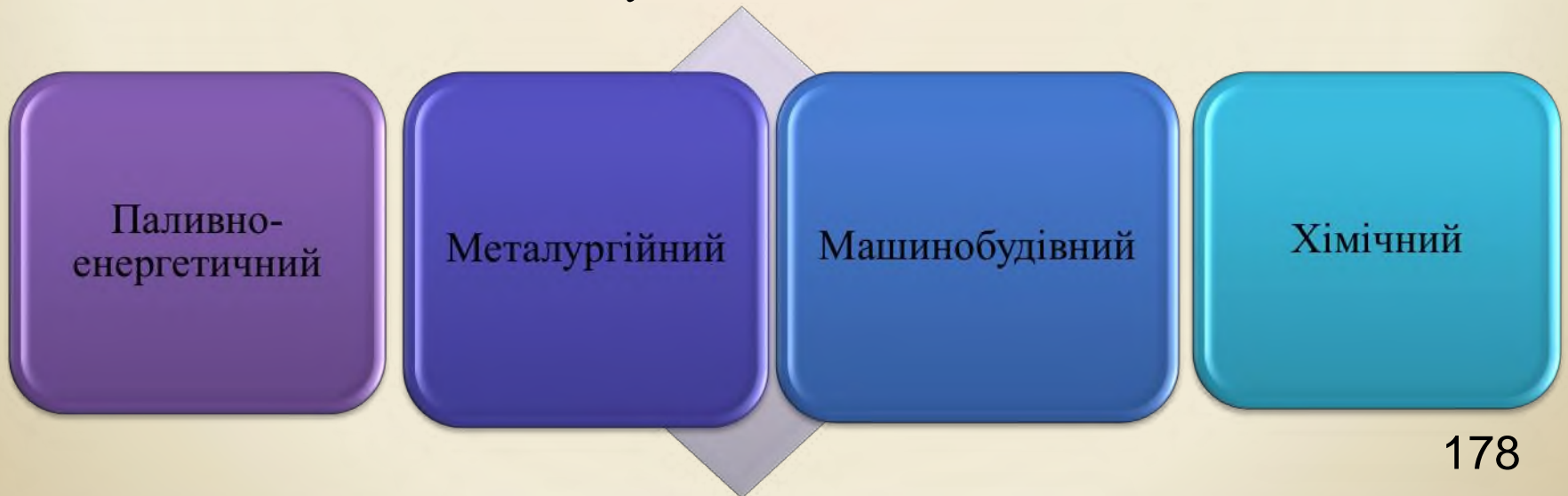
– найважливіша галузь виробництва, яка включає підприємства, що здійснюють видобування й заготівлю природної сировини, виробництво засобів виробництва й предметів споживання.

Видобувні галузі;

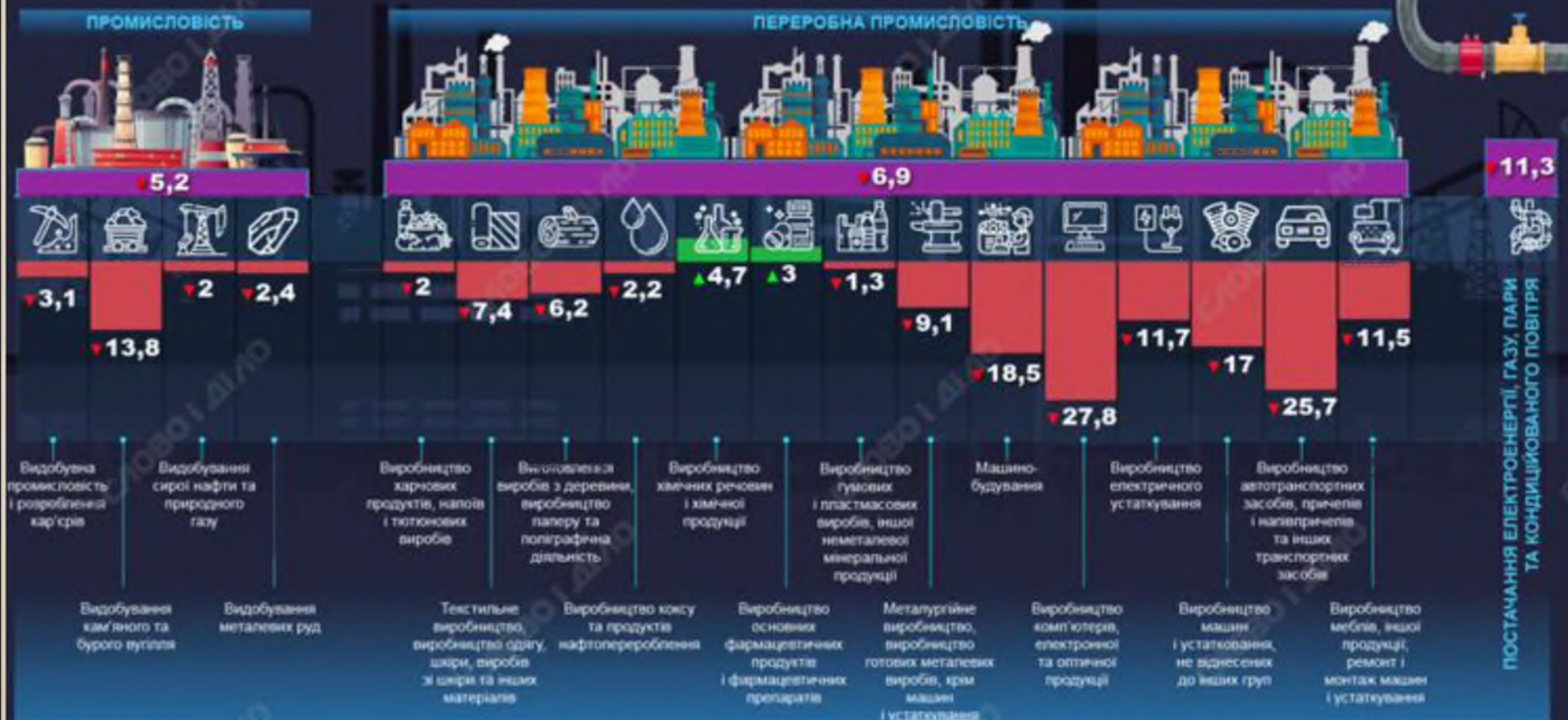
Обробні галузі.

Структура промисловості України представлена чотирма великими міжгалузевими комплексами:

ДИНАМІКА ЗМІНИ ІНДЕКСУ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

ЗА ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ У 2020 р.

ЗА РЕГОНАМИ УКРАЇНИ У 2020 р.

ДИНАМІКА ЗМІНИ ІНДЕКСУ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ
у 2015 — 2020 рр.

<https://voxukraine.org//cards/26-indexes/index.html>

Основними елементами територіальної структури виробничого комплексу виступають:

Промисловий
(агропромисловий)
район

- інтегральний район з переважаючим значенням промислового виробництва як головної галузі виробничої спеціалізації (Донбас, Придніпров'я та ін.)

Промисловий
(агропромисловий)
вузол

- зосередження на обмеженій території виробничо-технологічного територіального поєднання підприємств, що склалося історично або формується й на даний час. *Найбільшими є Донецько-Макіївський, Київський, Запорізький, Харківський, Дніпропетровсько-Дніпродзержинський вузли*

Агропромисловий
кущ

- специфічна локальна форма організації аграрно-промислового виробництва, яка характеризується компактним розміщенням на невеликій території агропромислових пунктів і центрів з їх сировинними зонами (наприклад, Ніжинський агропромисловий кущ м'ясомолочної та овочеконсервної спеціалізації)

Промисловий (агропромисловий) центр

- місто або селище міського типу, де зосереджено декілька промислових підприємств і які складають спеціалізовану містоутворюючу галузь.

Промисловий (агропромисловий) пункт

- поселення разом з промисловим підприємством, яке виникло при ньому (наприклад, селище міського типу, населення якого працює на електростанції, хутір з лісопильним підприємством).

* В структурі виробничого комплексу особливу роль відіграють виробничо-інфраструктурні галузі, які забезпечують базові галузі виробництва виробничими послугами.

У виробничу інфраструктуру входить *будівельний комплекс*.

Провідним є у виробничій інфраструктурі місце *вантажного транспорту*. Виділяють наземний (залізничний, автомобільний, трубопровідний), водний (морський, річковий, озерний) та повітряний його види.

Важливим є й місце *інженерної інфраструктури* (електропостачання, водопостачання, котельні, ТЕЦ, тепломережі, системи газопостачання, слабкострумові мережі).

Провідною галуззю інфраструктури є *фінансово-ринкова*. Під нею розуміють складну організаційно-економічну систему підприємств, організацій, установ різних організаційно-правових форм.

Виділяють наступні підходи до класифікації ринкової інфраструктури:

1. За функціональною ознакою:

- торгово-посередницьку,
- фінансово-кредитну,
- економіко-інформаційну,
- економіко-правову,
- зовнішньоекономічну інфраструктуру.

2. За галузевою ознакою:

- торгівельну,
- постачальницько-збутову,
- заготівельну,
- фінансову, кредитну,
- страхову,
- інформаційно-обчислювальну та інші.

3. За просторовою ознакою:

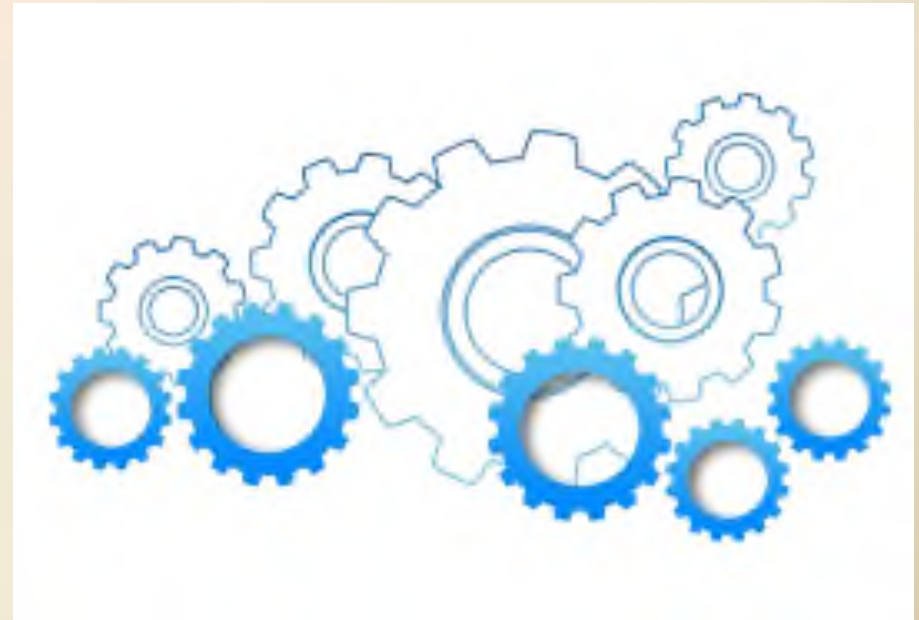
- міжнародну,
- національну,
- міжрегіональну,
- регіональну,
- міську і районну.

6.3. Промисловий комплекс України та його структурні складові

У промисловому виробництві України створюється близько **50 %** ВВП, зайнято близько **25 %** працездатного населення.

Провідними міжгалузевими комплексами України є:

- **Металургійний**
- **Паливно-енергетичний**
- **Машинобудівний**
- **Агропромисловий**

Промислове виробництво - одна з найголовніших ланок національної економіки, яка забезпечує життєві інтереси країни, її національну безпеку, соціальний та культурний рівень життя населення.

Економічна безпека держави — це відповідний стан національної економіки, при якому забезпечується захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави.

Згідно національної методики розрахунку економічної безпеки України, розробленої відділом економічного аналізу Міністерства економіки України у 2007 р., **складовими економічної безпеки є:**

Виробнича безпека

– це рівень розвитку промислового комплексу країни, здатний забезпечити зростання економіки та її розширене відтворення

- ✓ фінансова
- ✓ зовнішньоекономічна
- ✓ енергетична
- ✓ інвестиційна
- ✓ науково-технічна
- ✓ демографічна
- ✓ виробнича
- ✓ продовольча

Термін **«національна безпека»** започатковано у США, який вперше офіційно було використано Президентом Т. Рузвельтом. У 1947 р. Конгресом США було прийнято закон «Про національну безпеку».

Українська промисловість формувалася як частина загальноімперського економічного комплексу

- ✓ На початку ХХ ст. Україна за рівнем Концентрації промислового виробництва в основних галузях не тільки домінувала в Російській імперії, а й посідала одне з перших місць у світі.
- ✓ **5 найбільших** південних металургійних заводів продукували майже **25% загальноросійського чавуну**.
- ✓ **60% цукру-рафінаду** Російської імперії вироблялося в Україні.
- ✓ Концентрація промислового виробництва **сприяла процесу монополізації** - утворення монополій у найбільш "концентрованих" галузях – металургійній, кам'яновугільній, залізорудній тощо.
- ✓ Утворений 1904 р. синдикат "Продуголь" (18 окремих акціонерних товариств), **контролював 75% видобутку кам'яного вугілля** в Донецькому басейні.

Нерівномірний розвиток її регіонів

- ✓ Південь України досить швидко перейшов на капіталістичні методи господарювання і бурхливо розвивав промислове виробництво
- ✓ Південно-західний регіон орієнтувався на аграрний сектор, і тут домінував дрібнобуржуазний уклад.
- ✓ Поступово в українських землях склалася певна спеціалізація промислових районів.

Металургійний комплекс України

Металургійний комплекс - це цілісна система, до складу якої входять окремі суб'єкти господарювання (гірничо-збагачувальні комбінати, металургійні заводи та комбінати, феросплавні заводи, коксохімічні заводи, збагачувальні фабрики та інші підприємства), що виготовляють вироби з металу й поєднані в єдиний технологічний ланцюг та формують складну технічну інфраструктуру.

1) видобуток (залізної руди, марганцевої руди, глини, вапняків, коксівного вугілля, флюсів);

2) збагачення (руд, виробництво агломерату, коксу);

3) виплавка (сталі, чавуну, виробництво прокату, труб тощо);

4) виробництво похідних (феросплавів, виплавка електросталі та сплавів, профільного прокату, порошкової металургії);

5) використання відходів (виробництво будівельних матеріалів);

6) виробництво азотних добрив, пластмас та ін.

Україна — на 13-му місці у світі за виробництвом сталі

Виробництво сирової сталі, мільйони тонн, 2019 р.

1870-1913 рр. - зародження та розвиток чорної металургії на території сучасної України. У **1872 р.** було введено в експлуатацію перший металургійний завод.

1918-1940 рр. - відбудова та активний розвиток - будівництво нових металургійних заводів («Азовсталь», «Криворіжсталь», «Запоріжсталь», «Дніпроспецсталь» тощо).

1945-1990 рр. - постійне зростання металургійного виробництва - задоволення виробничих потреб СРСР.

1990-1999 рр. - період нестабільного розвитку - перехід до ринкової економіки та розірванням усталених господарських зв'язків.

2000-2013 рр. - збільшення обсягів виробництва сталі (7-8 місце в світі за даними World Steel Association).

2014 – по теперішній час - спад у розвитку металургії - загострення воєнного конфлікту на сході України, значна частина металургійних підприємств знаходиться на тимчасово окупованій території, припинили діяльність «Стаханівський завод феросплавів», ТОВ «Сталь», ПАТ «Алчевський металургійний комбінат», «Єнакіївський металургійний комбінат», «Харцизький трубний завод», ПАТ «Донецький електрометалургійний завод»

Основа сильної промисловості — це металургія. Бо промисловість і у XXI ст. не обходиться без металу.

Металургія — це комбайни для українських полів, танки для оборони, колеса для вагонів, труби для нафто- та газопроводів, будівельні крани, потяги, кораблі, хмарочоси...

Додана вартість у металургії в 4 рази більша, ніж у сільському господарстві

Додана вартість — це багатство, яке створюється у процесі виробництва. Чим більше етапів проходить продукт від сировини до готовності, чим більше людей залучені у процесі, чим більша їх зарплата, тим більша додана вартість. Виробництво металу генерує в 4 рази більше багатства, ніж сільське господарство. Ще більша додана вартість — у машинобудуванні.

1 / 5 Металурги дають кожен 5-й долар доходів від експорту

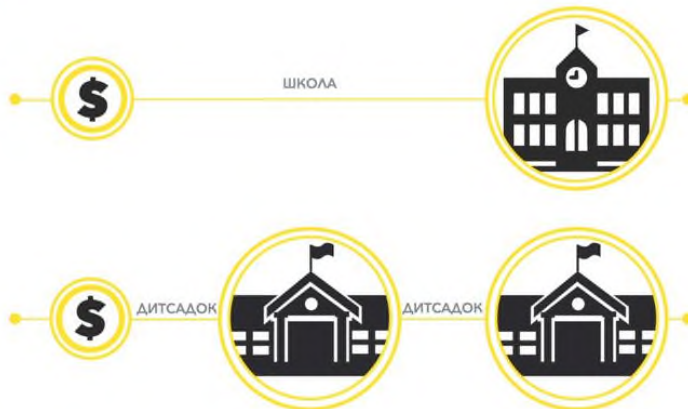
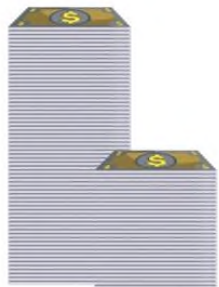

1 / 10 Кожен 10-й працівник промисловості – це металург або гірник

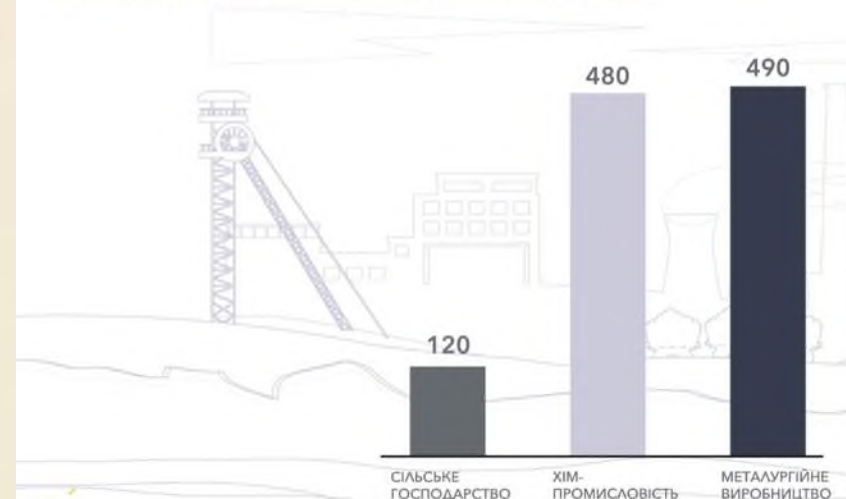
Металургія щодня сплачує до бюджету 100 млн. грн податків

250 тис. українців металурги та гірники

100 мільйонів щодня

Один працівник металургії створює 490 тис. грн доданої вартості

Україна виробляє більше сталі, ніж споживає

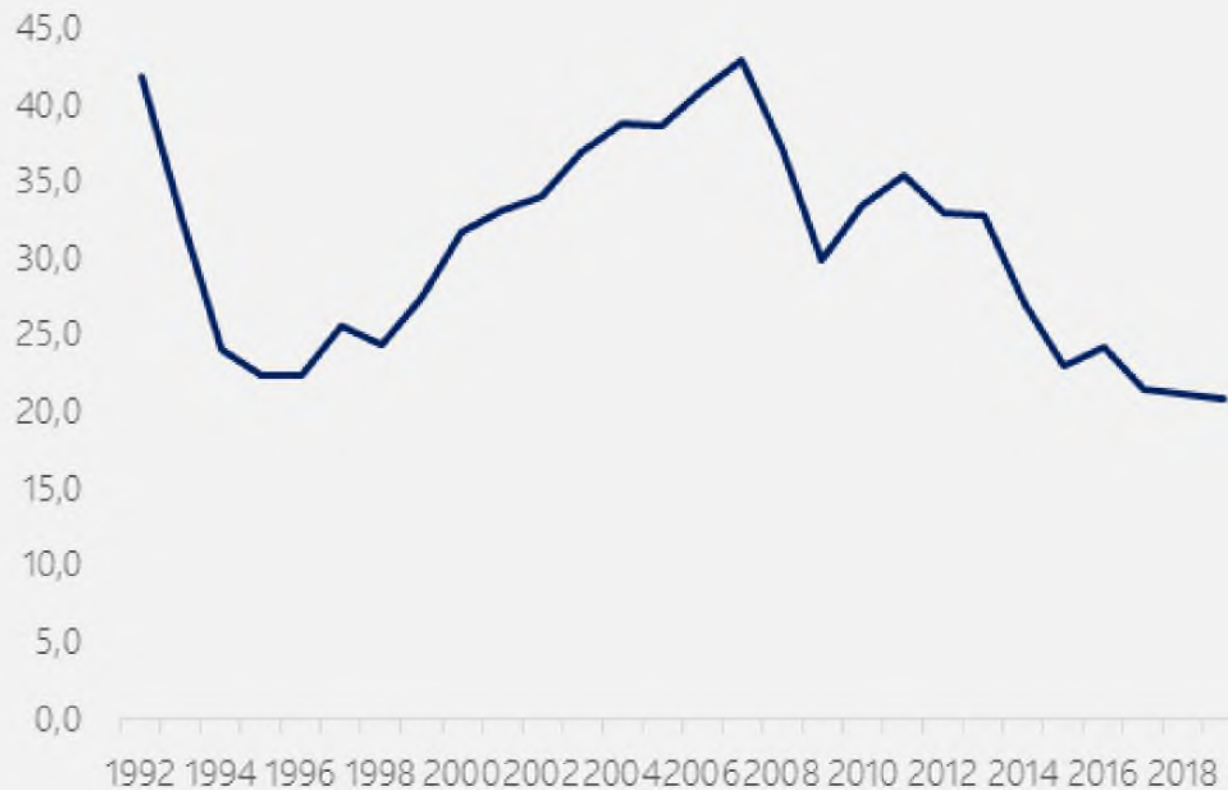

Українська металургія орієнтується на експорт, але за останні 4 роки все більше країн у світі вільної торгівлі намагаються захистити власних виробників, особливо промислових, та обкладають український експорт високими митами.

США ставлять на український прокат мито аж до 240%,
ЄС на труби — 26%, на залізничні колеса — 34%.

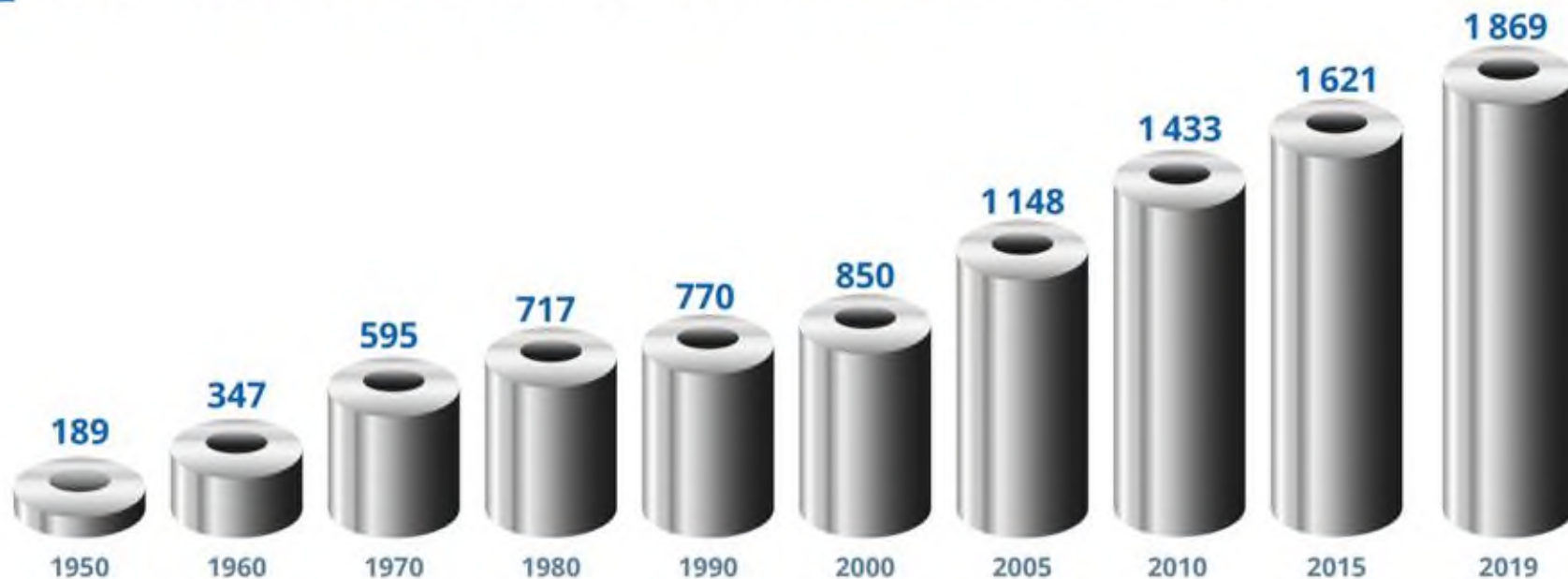
Виробництво сталі падає

Обсяг виробництва сталі, млн тонн

Поки ми втрачаємо позиції, інші країни надолжують втрачене. Найшвидше росте китайське виробництво — у 2019 р. Китай виплавив 53% усієї сталі у світі.

World crude steel production 1950 to 2019 (million tonnes)

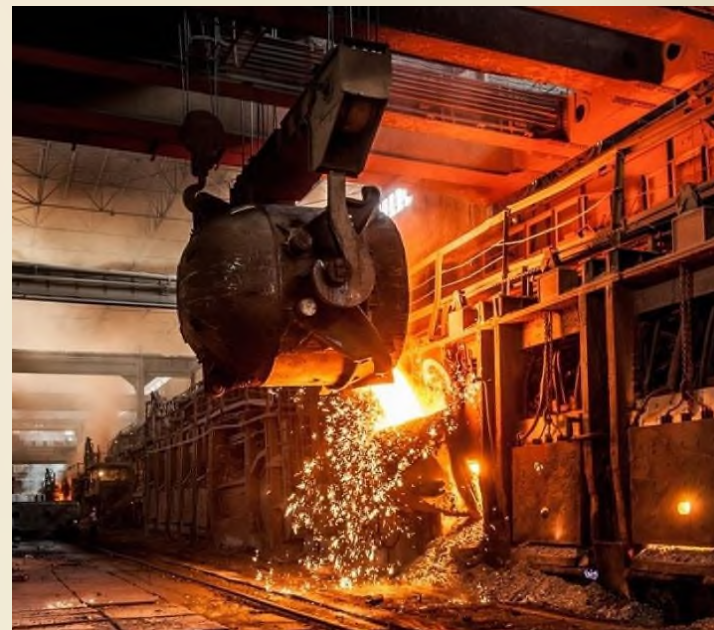

Основні фонди в металургійній промисловості України характеризуються суттєвою зношеністю (більше 50%).

Технологічна структура виплавки сталі в Україні, за даними Worldsteel, є неефективною і помітно відстає від загальносвітових показників, особливо за рівнем використання енергоємних мартенівських печей і безперервного розливання сталі.

Мартенівські печі з 2015 р. використовують лише дві країни у світі – Росія і Україна.

Причому в Росії цей показник з 2014 р. становить менше 3%, постійно знижуючись, тоді як в Україні мартенівська сталь у загальному обсязі виробництва займає 1/5 частину, що негативно позначається на її ефективності й конкурентоспроможності.

Глибока технологічна модернізація сталеплавильного виробництва має на меті повну відмову від використання мартенів.

Франція започаткувала реконструкцію своєї металургійної галузі понад 30 років тому і протягом 10-15 років щороку витратила на ці цілі понад \$2 млрд, або близько \$80 на тонну сталі. Сьогодні всю сталь у Франції виплавляють у конвертерах.

Маріупольський металургійний комбінат.

Має повний металургійний цикл, забезпечує сировиною інші металургійні підприємства України. Комбінат експортує свою продукцію до понад 50 країн світу.

Інвестиційний екологічний проект реконструкції агломераційної фабрики.
Загальні інвестиції - **\$220 млн.**

Після реалізації проекту підприємство досягне міжнародних екологічних стандартів щодо викидів пилу та оксиду сірки

Немає машинобудування — немає стимулів для розвитку металургії

Нерозвинена промисловість не створює високого попиту на метал.

Машинобудування, один з основних споживачів сталі, продовжує падіння. Якщо всередині країни ми не виробляємо кораблів, комбайнів чи потягів, економіка не має міцної опори.

Машинобудування не має міцної опори

Зростання чи падіння машинобудування
у порівнянні з минулим роком, %

Сировинні країни гірше переживають кризи

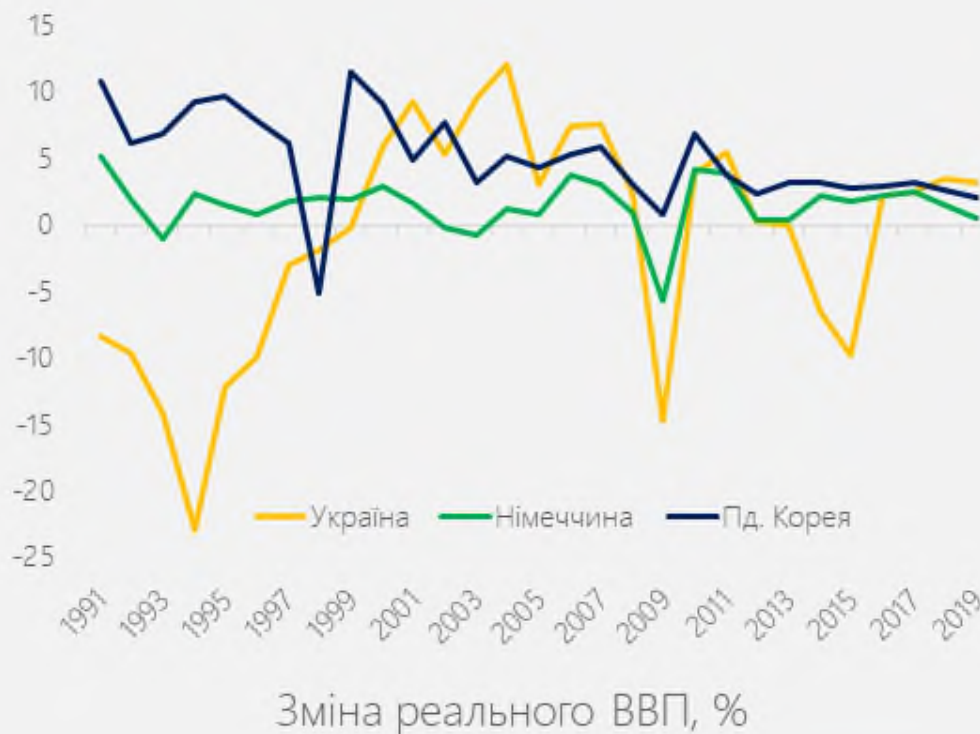
Провідну роль в економіці України відіграє не промисловість і навіть не металургія як її частина, а аграрна індустрія.

Ставка на сільське господарство робить економіку вразливою під час кризи

та не дає можливості стати високорозвинутою країною у довгостроковій перспективі.

Графік зміни ВВП України та промислово розвинутих країн показує глибину падіння під час світових криз.

Під час криз економіка України падає більше, ніж економіка промислових країн

Джерело: Світовий банк

BusinessViews

Українська промисловість ще не відновилася до рівня 2007 р.

Після серйозного падіння у 2008 р. промисловість почала нестійке відновлення та у 2015 р., зазнавши удару війною та економічною кризою, знову показала падіння. Кілька останніх років знову спостерігається зростання, та, певно, за результатами 2020-го воно не втримається.

Україні не вистачає виваженої промислової політики

США у 2018 р. ввели мито на імпорт металу з Китаю. За ними - торговельні бар'єри для захисту своїх ринків ввели ЄС та інші країни.

ЄС має **Steel Action Plan**, ухвалений 2013 р. на період до 2020 р. з оцінкою перспектив до 2050 р. , мета якого — зробити галузь більш конкурентною та збільшити споживання всередині ЄС через:

- ✓ регулювання сталевих цін
- ✓ координацію державної підтримки
- ✓ закриття застарілих заводів
- ✓ заохочення злиття компаній
- ✓ надання фінансування ЄС на перепідготовку зайвої робочої сили сталеливарної промисловості.

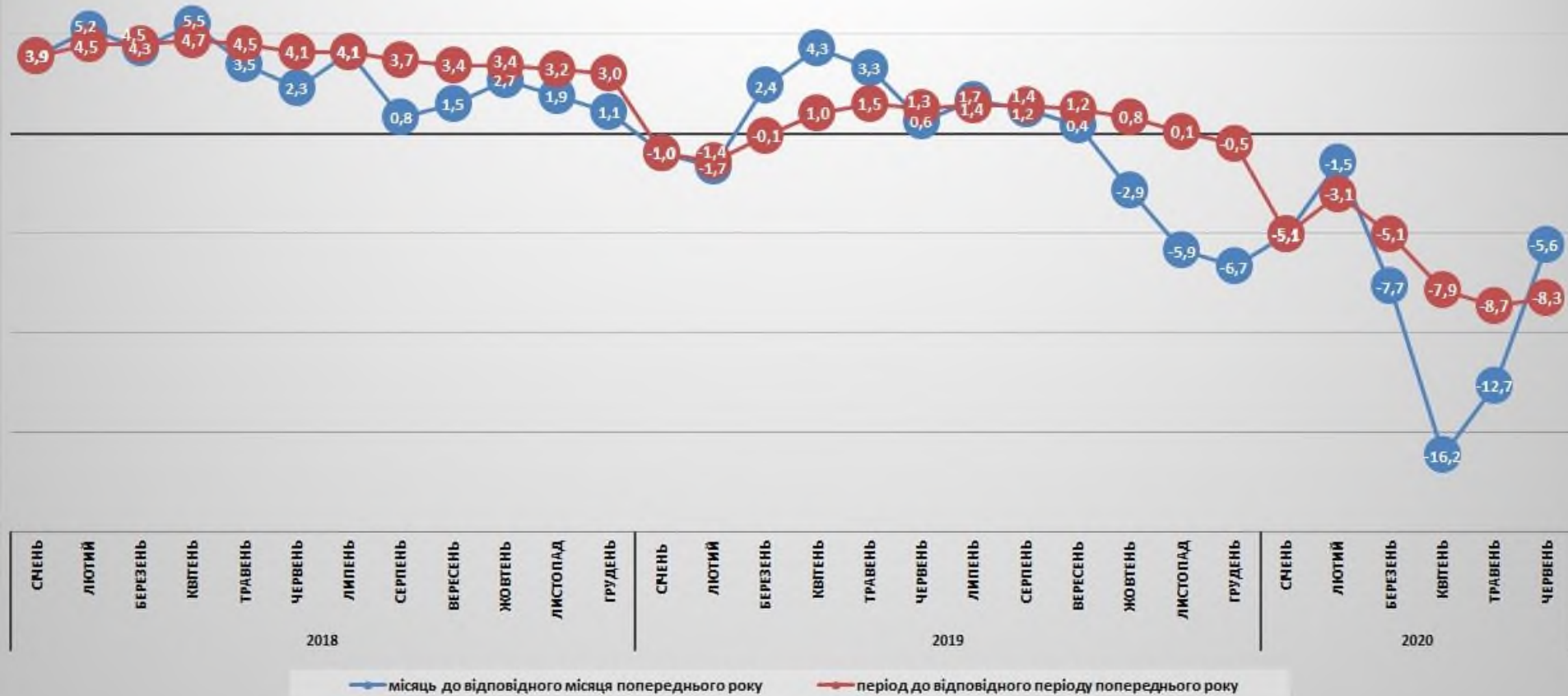
Передумовою для прийняття «Steel Action Plan» стало закриття ряду підприємств групи Arcelor Mittal в Бельгії, Франції і Люксембурзі.

Український гірничо-металургійний комплекс знаходиться на низькому старті: у нас є виробничі потужності та спеціалісти. Але потрібна стратегія розвитку, вироблена спільно державою та бізнесом.

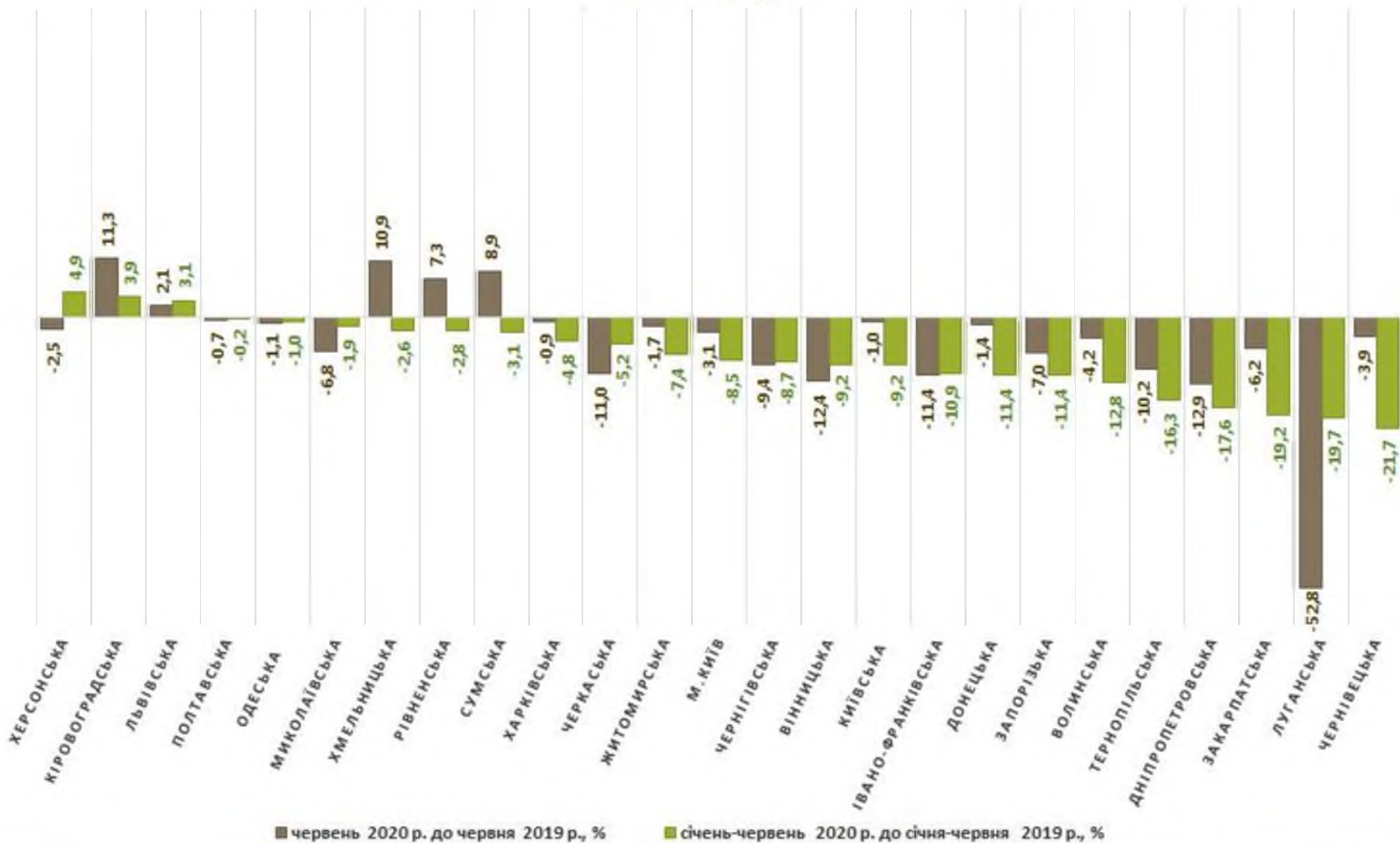

ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ У СІЧНІ-ЧЕРВНІ 2020 РОКУ

ПОМІСЯЧНА ДИНАМІКА ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ У 2018-2020 РОКАХ

ТЕМПИ ЗМІНИ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ, %

Паливно-енергетичний комплекс України

Паливно-енергетичний комплекс України — це сукупність галузей промислового виробництва, які здійснюють видобуток первинних енергоресурсів (нафти, природного газу, вугілля), генерацію електроенергії, її транспортування та споживання.

підгалузі паливної промисловості
(вугільна, нафтова, газова, торф'яна, сланцева)

Енергетична безпека – це стан економіки, що забезпечує захищеність національних інтересів у сфері енергетики від наявних і можливих загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, задовольняє реальні потреби населення в паливно-енергетичних ресурсах та надійного функціонування національної економіки в режимах звичайного, надзвичайного та воєнного стану.

електроенергетика
(ТЕС, ГЕС, АЕС та електростанції, що працюють на ВДЕ).

Вугільна промисловість

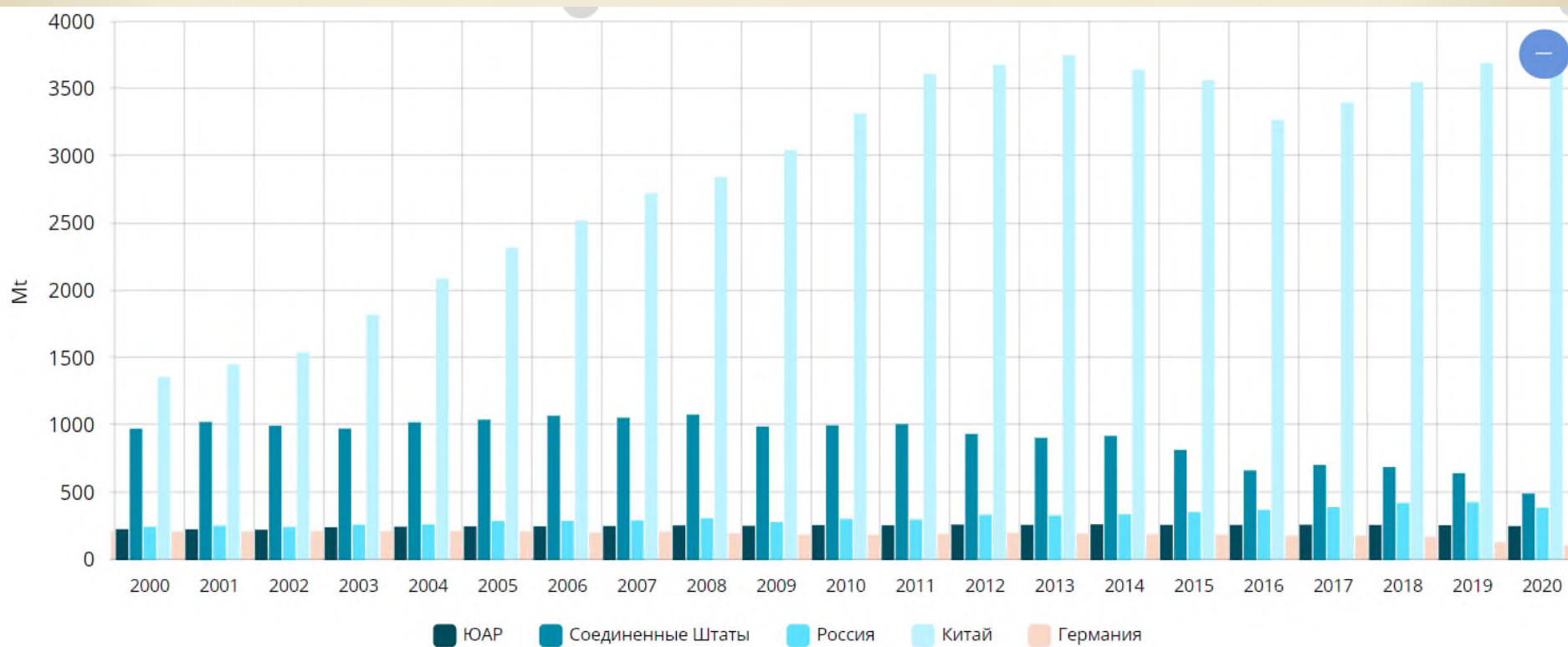
Вугілля – єдина енергетична сировина, запасів якої потенційно достатньо для того, щоб забезпечити енергетичну безпеку України та сприяти розвитку металургійної та хімічної промисловості.

Якщо в структурі світових запасів основних видів органічного палива вугілля становить 67%, то в Україні – 95,45%. Вугільна промисловість є стратегічною галуззю країни.

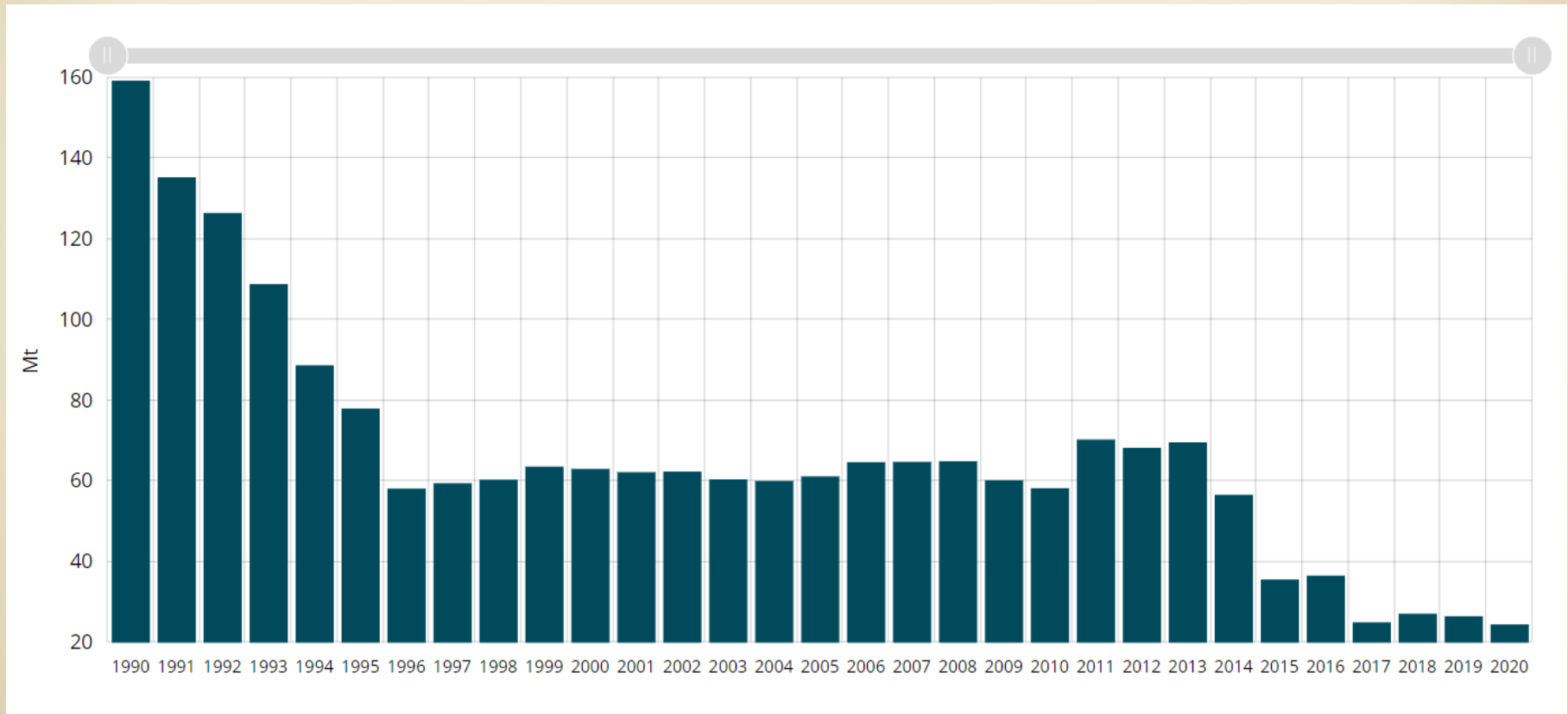
Видобуток вугілля в світі

У 2020 р. видобуток вугілля у світі скоротився на 4,5 %, незважаючи на його збільшення в Китаї та Індії.

Видобуток вугілля в Україні

За **2020** рік вугледобувними підприємствами **України видобуто 28 818,1 тис. тонн вугілля**, що на 2 406,3 тис. тонн (або на 7,7%) менше порівняно з минулим роком.

Нафта і природний газ

XX ст. назвали століттям нафти і природного газу. Людство увійшло в XXI ст., однак вирішальне значення для розвитку світової економіки залишилося поки що за цими корисними копалинами, які поряд з вугіллям є основним паливом.

Більше 500 тис. років тому нафту вже було виявлено на березі Каспійського моря, а за 6 тис. років до нашої ери спостерігався вихід на поверхню землі нафтового газу на Кавказі та в Середній Азії.

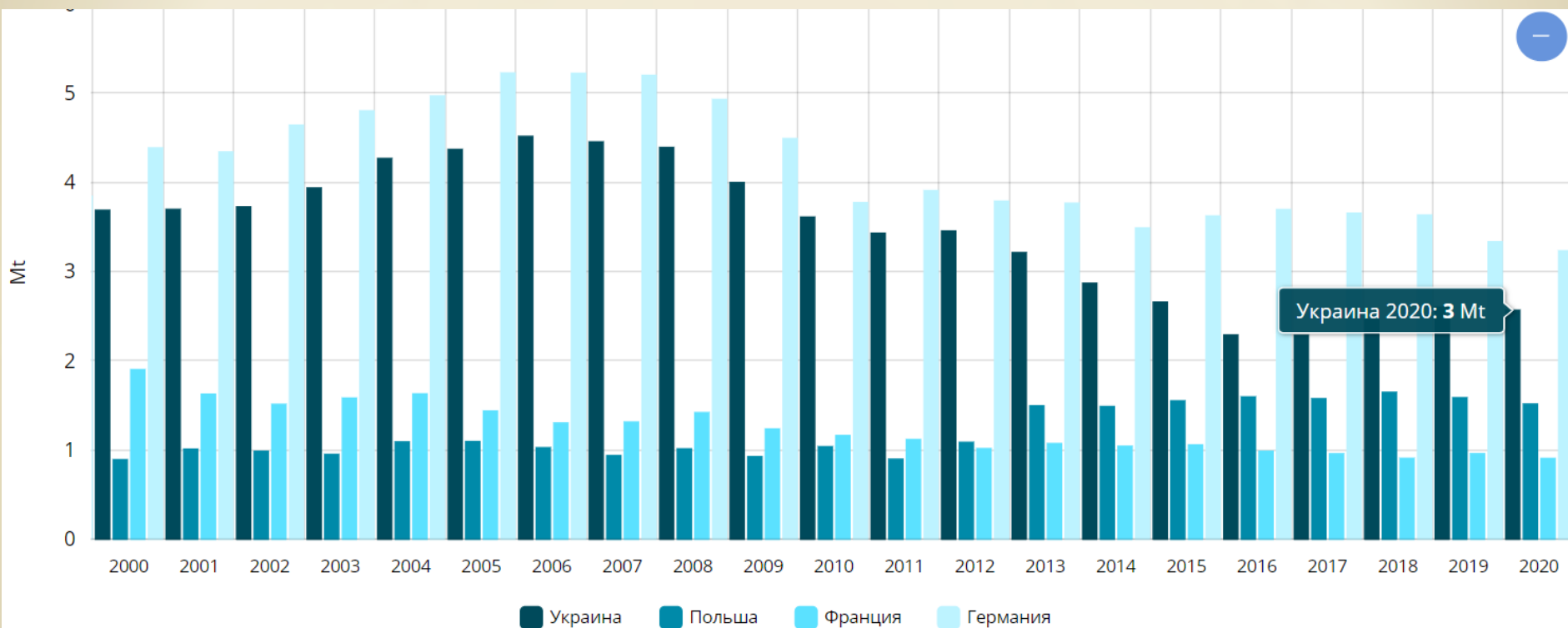
З другої половини XIX ст. попит на нафту почав зростати (із широким використанням парових машин і розвитком промисловості, яка потребувала великої кількості мастильних матеріалів і більш потужних джерел світла).

Запровадження наприкінці 60-х років XIX ст. буріння нафтових свердловин вважається початком **зародження нафтогазової промисловості.**

Нафта (від індоєвропейського слова «нафата») – ***«витікаюча»***

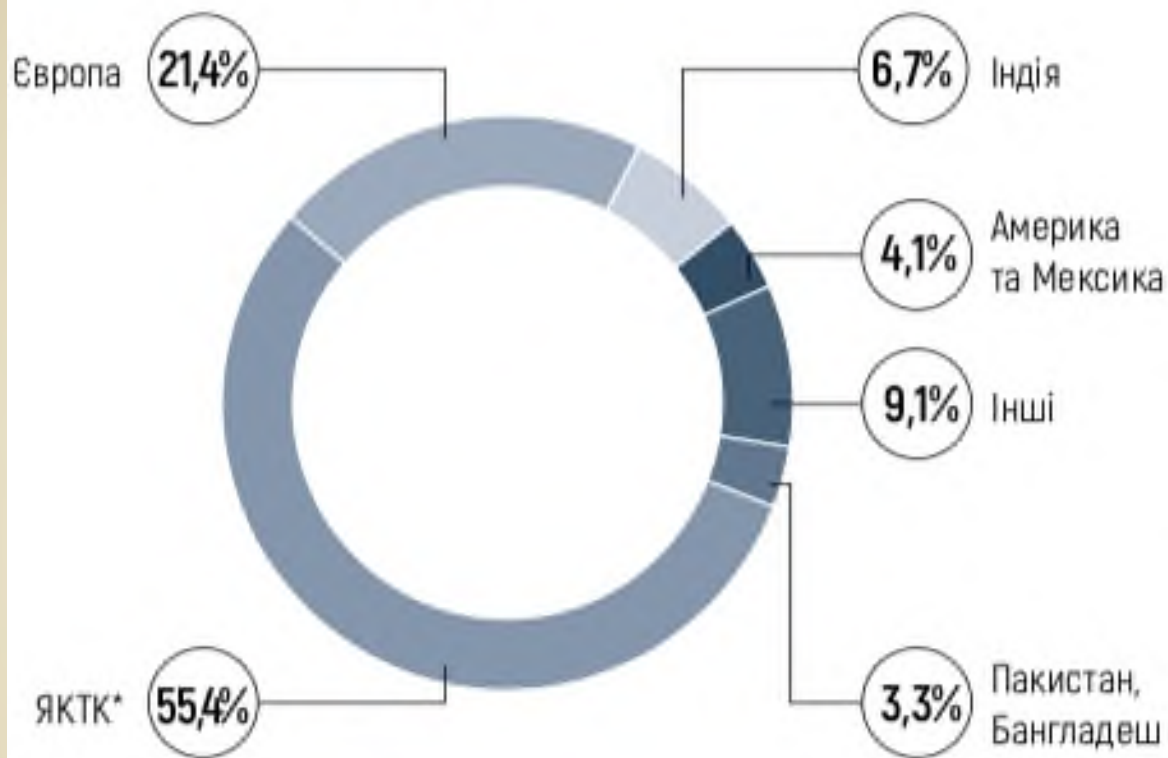
Найбільший виробник сировини державна компанія «Укрнафта» втримала видобуток на рівні попереднього року – 1,5 млн т. у 2020 р., а державна компанія «Укргазвидобування» знизила виробництво нафти і конденсату на 6,7%, до 446 тис. т.

Видобуток нафти, млн. т

Перший нафтопереробний завод в Україні було побудовано в 1859 р. в місті **Дрогобич**. Він згорів, а на цьому самому місці у 1863 р. побудували новий. Саме **1863 р.** вважають початком промислової переробки нафти в Україні.

Структура загального імпорту СПГ у світі в 2019 році

* Японія, Південна Корея, Тайвань, Китай

Джерело: Independent Commodity Intelligence Services (ICIS)

Вперше природний газ став застосовуватися як паливо для парових котлів і кухонних вогнищ у **1970-х роках** в штаті **Пенсільванія (США)**.

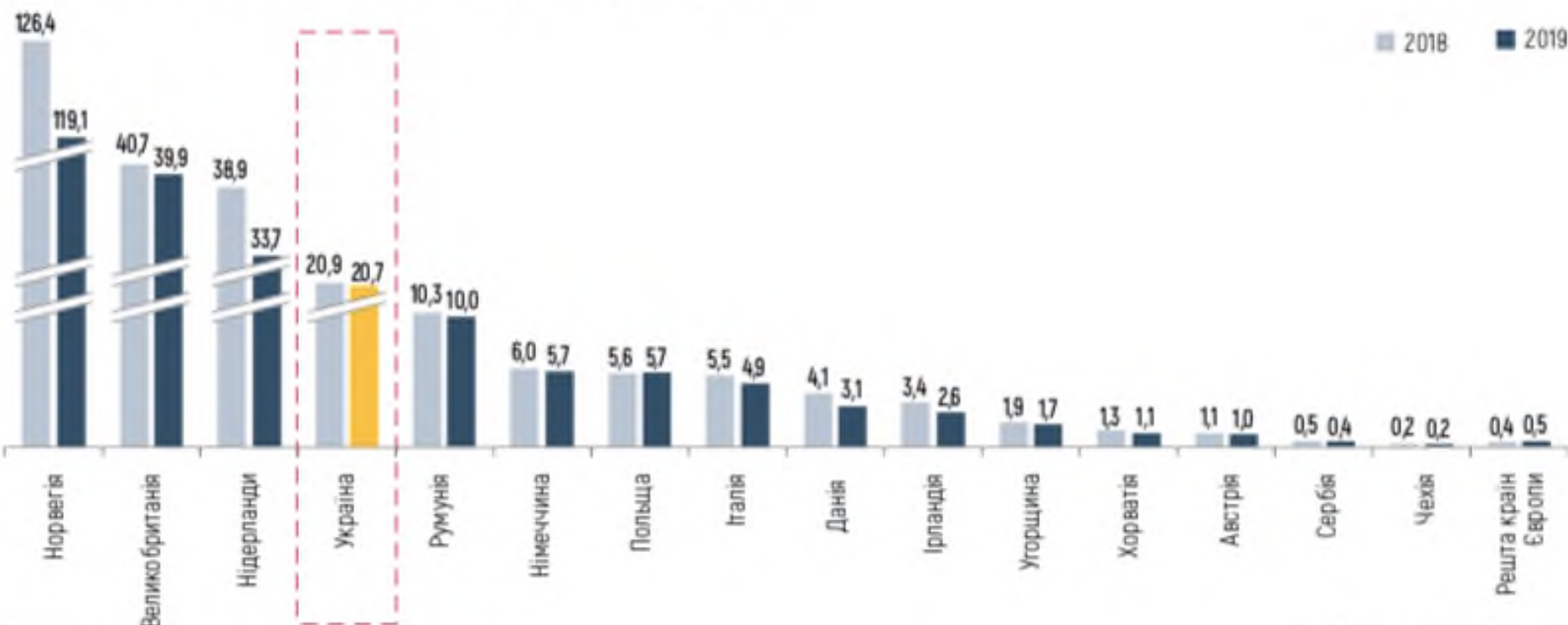
Слово «газ» придумав приблизно в **1600 р.** голландський хімік Гельмонт, вивівши його від грецького «хаос», що означало у стародавніх греків поняття «сяючий простір».

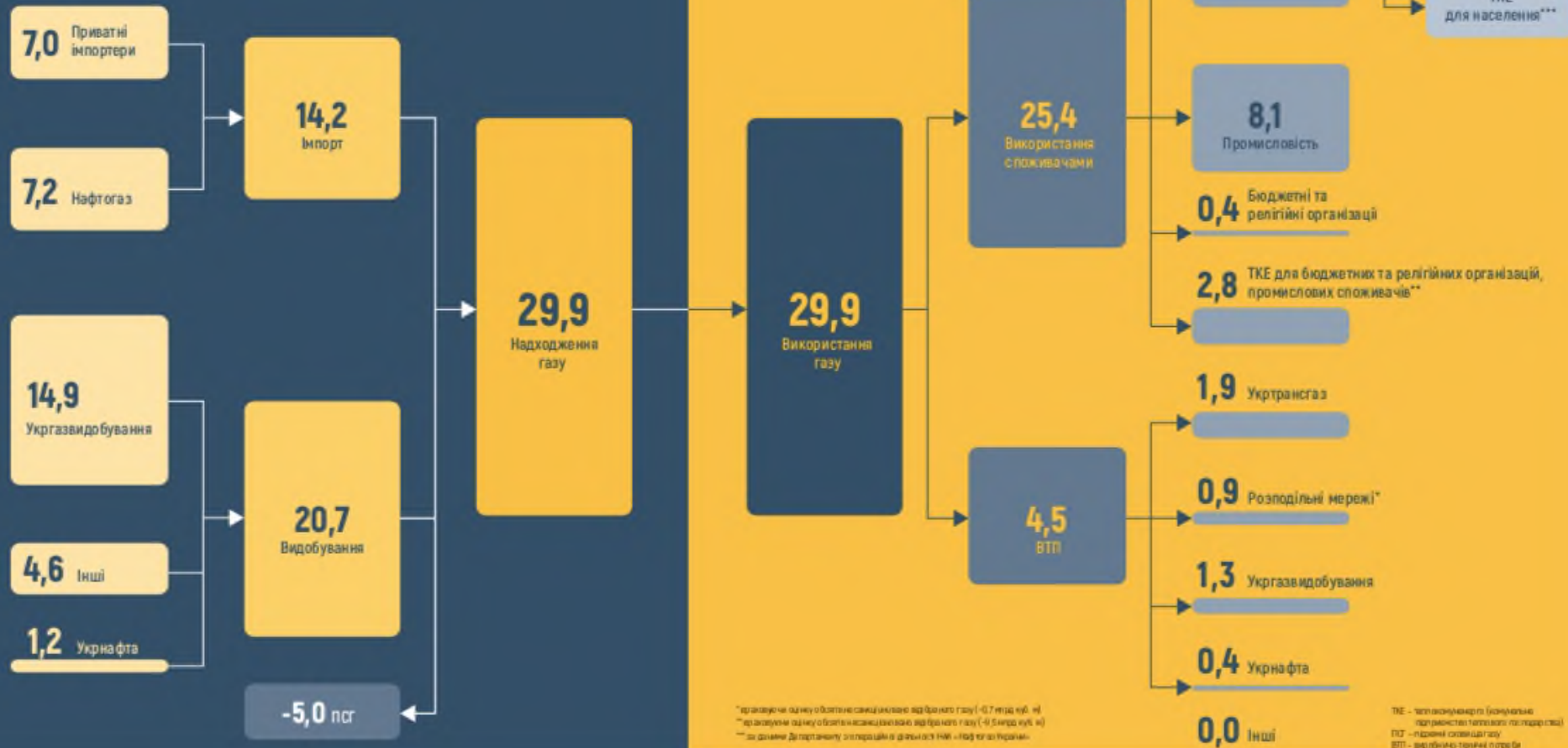
Видобуток природного газу

Україна за підсумками **2020** р. видобула 20,2 млрд куб м природного газу, на 2% (або 415 млн куб м) менше, ніж 2019 р.

17 Динаміка обсягів видобутку природного газу у країнах Європи у 2018-2019 роках та позиція України порівняно з ними, млрд куб. м

БАЛАНС ГАЗУ

ПСГ – підземні сховища газу
 ВТП – виробничо-технічні потреби

ЯК ВИДОБУВАЮТЬ ТА СПОЖИВАЮТЬ ПРИРОДНИЙ ГАЗ

Газ, на відміну від е/е, зберігати легко. Тоді як при різкому підвищенні попиту дуже складно збільшити і видобуток, саме тому зберігання — це не опція, а необхідність

ХТО ВИРОБЛЯЄ

НАФТОГАЗ

(виробництво та імпорт)
Вагома роль пояснюється концентрацією більшості нафтогазових активів у власності уряду в межах одного підприємства

70%

ПРИВАТНІ КОМПАНІЇ

(виробництво та імпорт)
50% обсягу припадає на імпорт, але роль власного видобутку поступово зростає

25%

ПІДЗЕМНІ СХОВИЩА ГАЗУ

у власності Нафтогазу
Дозволяють використовувати обсяги, збережені у попередні роки, для використання у пікових періодах попиту та при цінових шоках

-3%

+3%

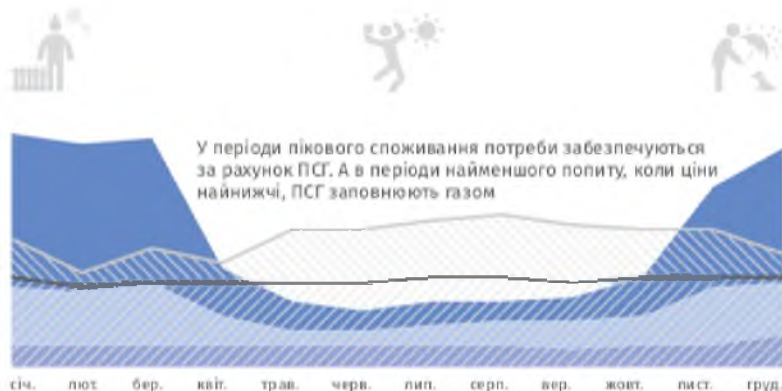
Виконують балансувальну функцію, можуть виступати як у ролі джерела, так і «споживача» газу по завершенні року

СПОЖИВАННЯ ТА ПОСТАЧАННЯ ГАЗУ ПРОТЯГОМ РОКУ

2019 р.

Імпорт

Видобуток

ХТО СПОЖИВАЄ

60% НАСЕЛЕННЯ ТА БЮДЖЕТНІ УСТАНОВИ
Основний обсяг споживання використовується для обігріву, саме тому попит постійно змінюється

30% ПРОМИСЛОВОСТЬ
Основний напрям споживання — забезпечення процесу виробництва або використання як сировини, тому попит відносно стабільний

15% ТЕХНІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ВТРАТИ
Спрямовується на забезпечення видобутку та транспортування газу

31 млрд куб. м — загальна місткість ПСГ

ОБСЯГ ГАЗУ В ГАЗОСХОВИЩАХ ПРОТЯГОМ РОКУ

Електроенергетика

Теплові електростанції – **ТЕС**

Атомні електростанції – **АЕС**

Гідроелектростанції – **ГЕС**

Виробництво електроенергії з відновлювальних джерел енергії (**ВДЕ**) – сонячні, вітрові, біопаливо тощо

У 2020 р. в Україні вироблено 148,8 млрд. кВт-год електроенергії

Основні генеруючі потужності України

Станом на 2019 р., основні генеруючі потужності у складі ОЕС України зосереджені на:

- ✓ 4 атомних електростанціях (АЕС), на яких діє 15 енергоблоків, з яких 13 – потужністю по 1 000 МВт і 2 – потужністю 415 та 420 МВт;
- ✓ каскадах з 8 ГЕС на річках Дніпро й Дністер із загальною кількістю гідроагрегатів – 103 одиниці, а також трьох гідроакумулюючих станціях (ГАЕС), з яких 11 гідроагрегатів з потужністю від 33 МВт до 324 МВт;
- ✓ 12 ТЕС із блоками одиничною потужністю 150, 200, 300 і 800 МВт, з яких 75 енергоблоків, у т.ч. потужністю: 150 МВт – 6, 200 МВт – 31, 300 МВт – 32, 800 МВт – 6 та 3 турбогенератора, а також 3 великих ТЕЦ з енергоблоками 100 (120) МВт та 250 (300) МВт;
- ✓ 147 сонячних електростанцій (СЕС), 27 біогазових електростанцій (БіоЕС), 19 вітрових електростанцій (ВЕС), загальний відсоток вироблення електричної енергії яких становить 3,7% сумарного вироблення по ОЕС України, проте їх частка постійно збільшується.

ХТО ВИРОБЛЯЄ (електростанції)

-54% АТОМНІ (АЕС)

Забезпечують стабільне виробництво значної кількості енергії, але маломаневрені

-37% ТЕПЛОВІ (ТЕС ТА ТЕЦ)

Дозволяють швидко реагувати на зміну потреб, збільшуючи або зменшуючи виробництво

-5% ПІДРО (ГЕС ТА ГАЕС)

Допомагають балансувати енергосистему. Також ГАЕС можуть зберігати надлишок електроенергії

-4% З ВДЕ

Виробляють екологічно чисту електроенергію, але зі значними коливаннями, тому потребують балансування з боку інших виробників

ХТО СПОЖИВАЄ

ПРОМИСЛОВІСТЬ

Більше половини споживання припадає на металургійну промисловість

НАСЕЛЕННЯ ТА КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Частка населення у споживанні аналогічна з ЄС, але обсяг на особу майже вдвічі рази менший

ТРАНСПОРТ

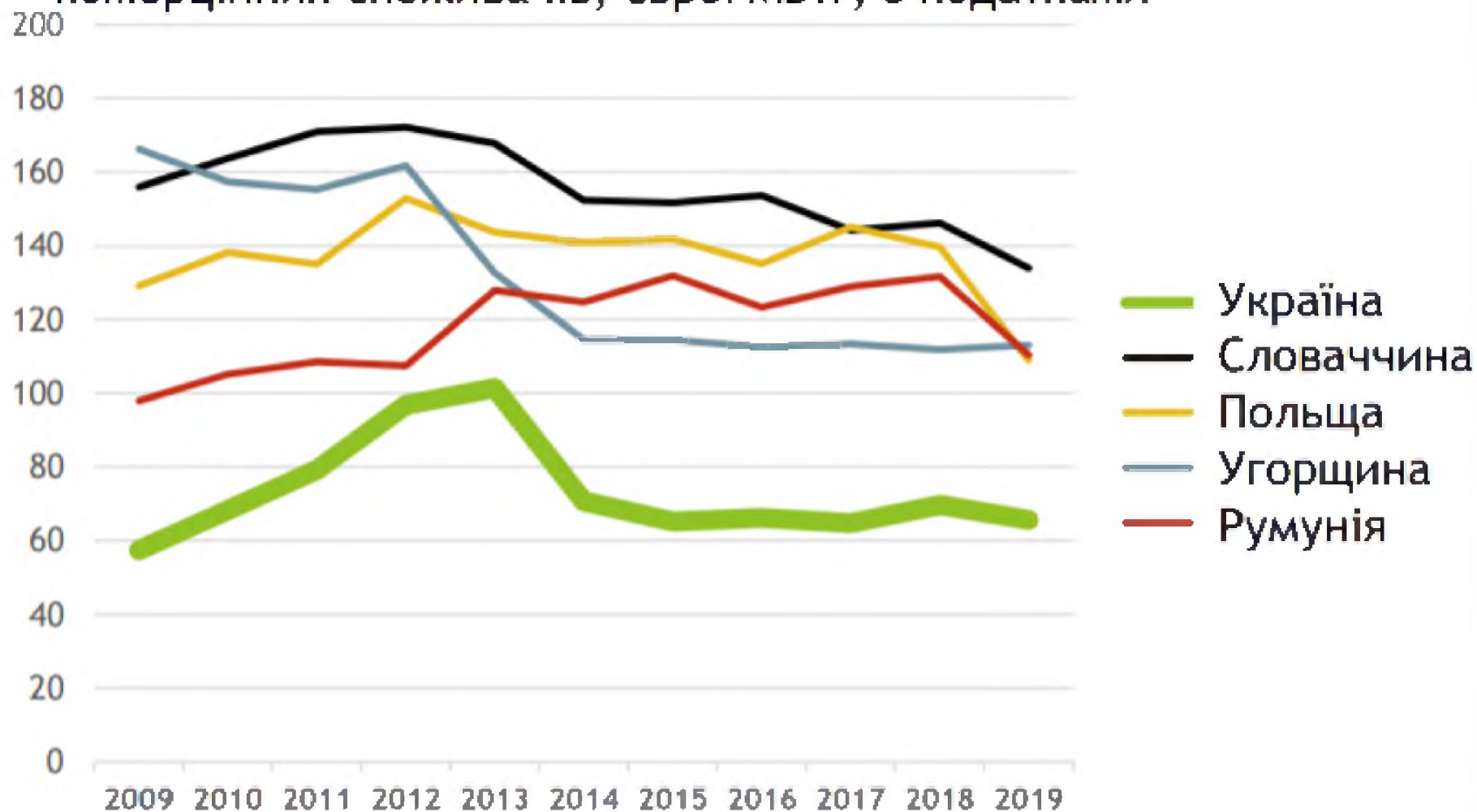
>90% припадає на залізницю

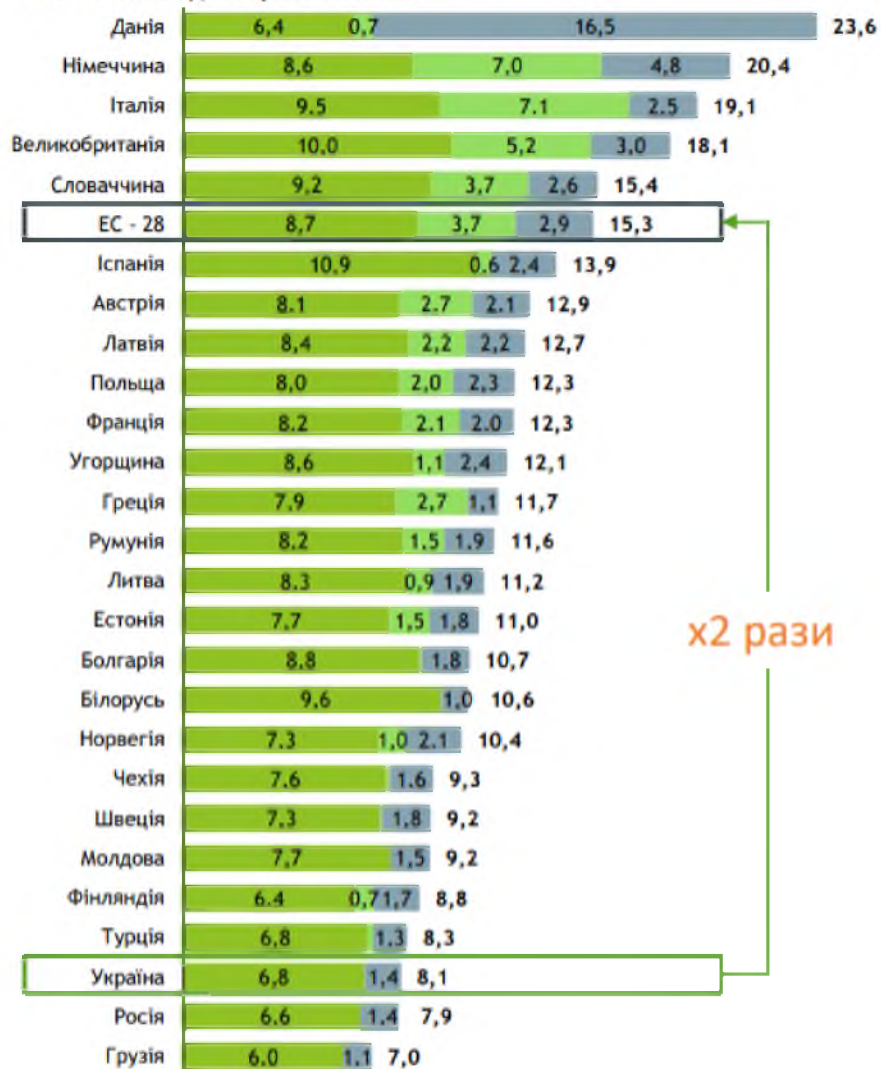
ІНШЕ

11% втрачається під час передачі; 8% споживають електростанції; решта — це експорт, будівництво та с/г

Історичні ціни на електроенергію для комерційних споживачів, євро/МВтг, з податками

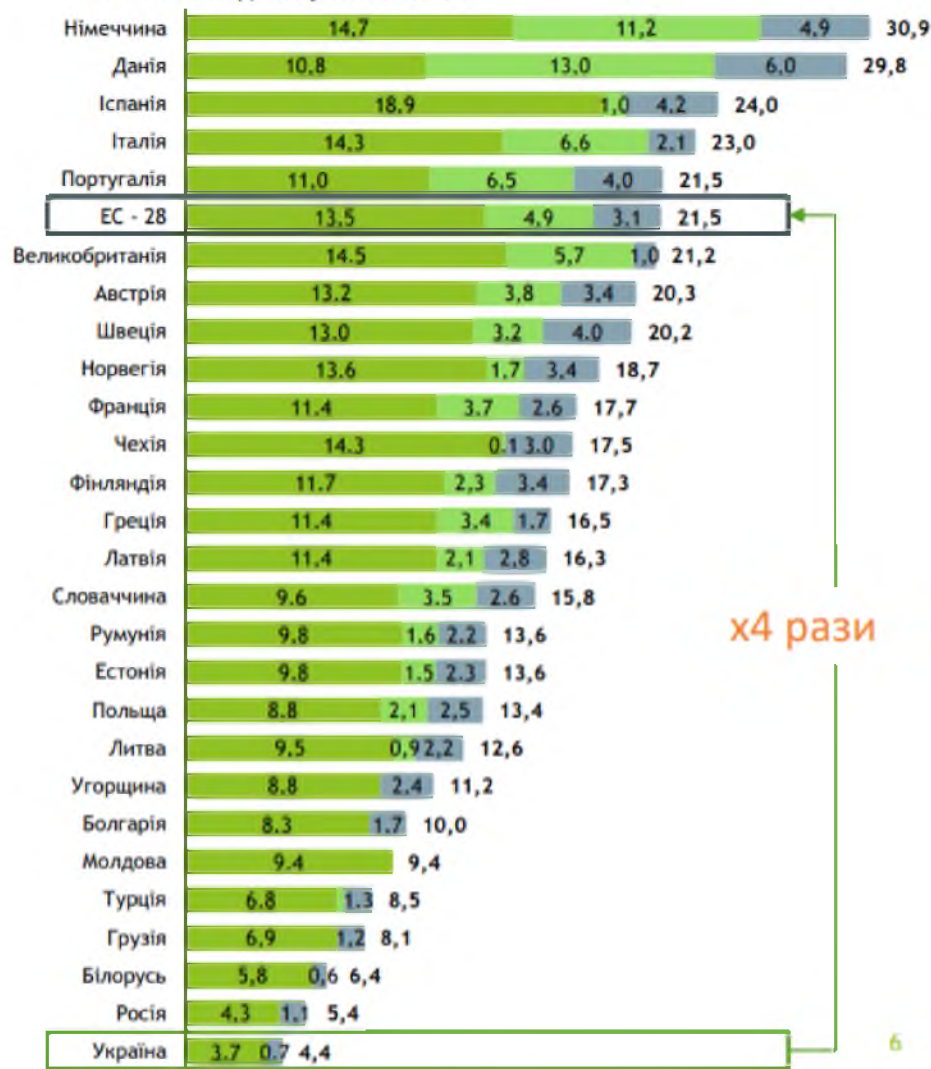

Тариф для промислових споживачів (річний обсяг: 500-2000 МВтг), € центів/кВтг

x2 рази

Тариф для побутових споживачів (річний обсяг: 2500-5000 МВтг), € центів/кВтг

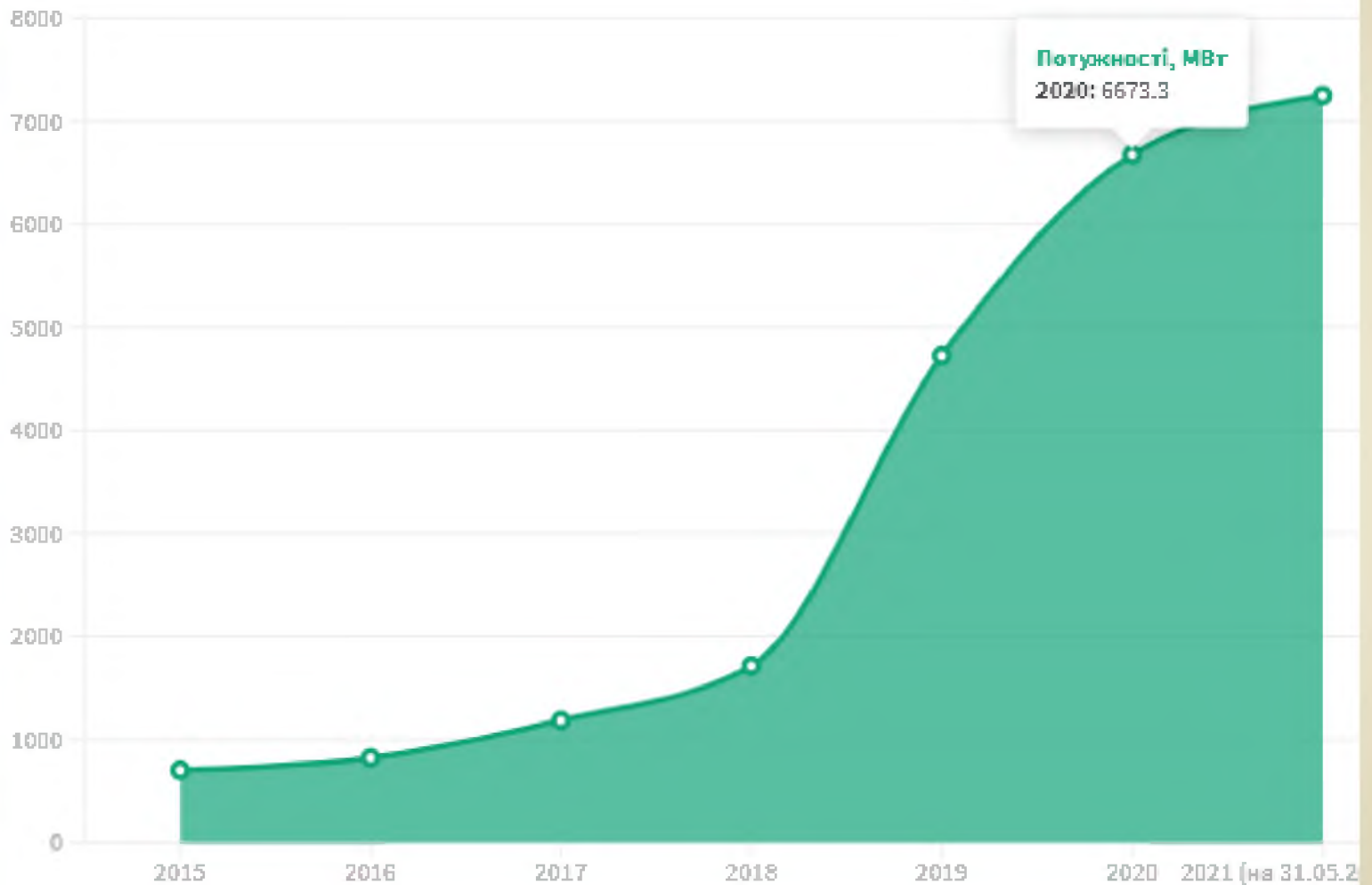
x4 рази

■ Тариф без податків та зборів ■ Податки та збори ■ ПДВ та інші податки, що компенсуються

Джерело: European Statistical Office, Eurostat 1-е полугодие 2019 г.

Потужності ВДЕ в Україні (вітрові, сонячні станції та на біопаливі)

кВт.год

Джерело: Укренерго

Останнім часом відновлювана енергетика б'є всі рекорди:

- ✓ **щодня** у світі встановлюють більше ніж **500 тис.** сонячних панелей
- ✓ в Китаї — по **дві вітрові турбіни щогодинно**
- ✓ така електроенергія стрімко дешевшає: за 2010-2019 рр. вартість сонячної енергії зменшилася на 82%, вітряної — на 40%.

Частка ВДЕ у виробництві електроенергії в Україні зросла до 7,3% 2020 р. (без урахування великих гідроелектростанцій).

НАЙПОТУЖНІШІ СОНЯЧНІ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ УКРАЇНИ

В УКРАЇНІ ПРАЦЮЄ 15665 (875 ПРОМИСЛОВІ ТА 14790 СЕС ДОМОГОСПОДАРСТВ) ОБ'ЄКТІВ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ, ЯКИМ ВСТАНОВЛЕНО «ЗЕЛЕНИЙ» ТАРИФ.

Машинобудівний комплекс України

Машинобудівний комплекс України — міжгалузевий господарський комплекс України, що об'єднує систему науково-дослідних, конструкторсько-технологічних організацій, підприємств (об'єднань), продукція яких (машини, устаткування, прилади, апарати, механізми, послуги) має загальноєкономічне призначення, виробничу та експлуатаційну спільність.

При розміщенні конкретних машинобудівних підприємств враховується:

- ✓ *сировинний фактор* - виробництво усіх видів машинобудування тісно пов'язано з використанням металу;
- ✓ *споживчий фактор* - виробництво великогабаритних машин;
- ✓ *трудоресурсний фактор та фактор наукоємності* - складність та працеемність виробництва машин.

Галузі машинобудування :

- ✓ *Важке машинобудування* – великогабаритне обладнання для електроенергетики, металургії, добувної промисловості ;
- ✓ *Загальне машинобудування* – залізничне, авіа-, суднобудування...;
- ✓ *Середнє машинобудування* - автомобілебудування, тракторобудування, верстатобудування, інструментальна промисловість;
- ✓ *Точне машинобудування* – радіотехнічне, електронне машинобудування...;
- ✓ *виробництво приладів та інструментів;*
- ✓ *виробництво металевих виробів та заготовок;*
- ✓ *ремонт машин і устаткування.*

МАШИНОБУДУВАННЯ

ЗАГАЛЬНЕ

Важке

Сільськогосподарське

Тракторобудування

Верстатобудування

Виробництво
устаткування
для промисловості

ТРАНСПОРТНЕ

Залізничне

Суднобудування

Автомобілебудування

Авіаракетобудування

ТОЧНЕ

Приладобудування

Електротехніка

Електроніка

Інструментальне
виробництво

НАЙБІЛЬШІ ПІДСЕКТОРИ МАШИНОБУДУВАННЯ

Важке та енергетичне машинобудування

- Вінницька
- Донецька
- Запорізька
- Кіровоградська
- Миколаївська
- Полтавська
- Сумська
- Харківська

Сільськогосподарське машинобудування

- Вінницька
- Кіровоградська
- Полтавська
- Харківська
- Чернігівська

Транспортне машинобудування

- Волинська
- Дніпропетровська
- Закарпатська
- Запорізька
- Івано-Франківська
- Київська
- Львівська
- Одеська
- Полтавська
- Черкаська
- Чернігівська

Приладобудування, електротехніка та електроніка

- Житомирська
- Івано-Франківська
- Полтавська
- Тернопільська
- Херсонська
- Хмельницька
- м. Київ

Суднобудування

- Миколаївська
- Одеська
- Херсонська

Авіакосмічне машинобудування

- Дніпропетровська
- Харківська
- м. Київ

МІНІСТЕРСТВО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

#ІДЕЇ

#ЕКСПОРТУЙ

#ІНВЕСТУЙ

#ІННОВАЦІЇ

#СТВОРИЙ #ПІДТРИМУЙ

Машинобудування в Україні. Обсяг реалізованої продукції.

	2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
	млн. грн	у % до підсумку	млн. грн	у % до підсумку	млн. грн	у % до підсумку	млн. грн	у % до підсумку	млн. грн	у % до підсумку
Промисловість	1 322 408,4	100,0	1 428 839,1	100,0	1 776 603,7	100,0	2 158 030,0	100,0	2 625 862,7	100,0
Машинобудування	113 926,6	8,6	101 924,7	7,1	115 261,7	6,5	131 351,8	6,1	168 281,9	6,4
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	7 508,7	6,6	8 133,4	8,0	8 772,9	7,6	12 366,1	9,4	13 783,3	8,2
Виробництво електричного устаткування	21 832,4	19,2	21 005,7	20,6	24 038,5	20,9	26 594,6	20,2	32 986,9	19,6
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	34 782,4	30,5	33 524,8	32,9	41 998,0	36,4	50 105,3	38,1	59 767,7	35,5
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	49 803,1	43,7	39 260,8	38,5	40 452,3	35,1	42 285,8	32,2	61 744,0	36,7

Машино- будування в Україні та світі, 2019 р.

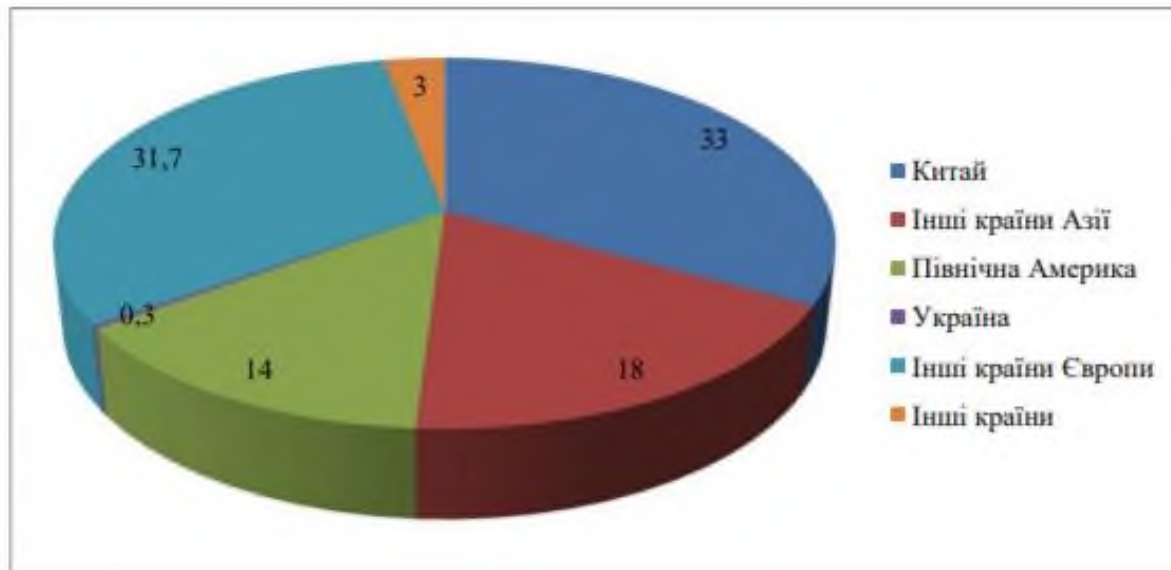

Рис. 1. Структура світового товарообороту продукції машинобудівної галузі у 2019 р. %
Джерело: сформовано автором на основі даних [3; 4]

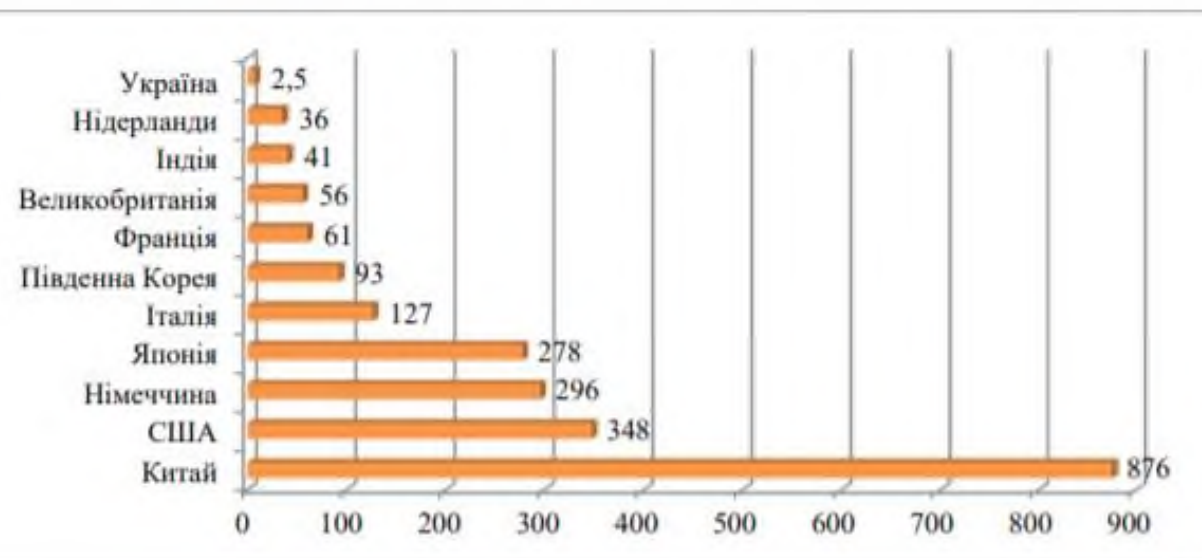

Рис. 2. Обсяги реалізації продукції машинобудівної галузі найбільшими країнами-виробниками та Україною у 2019 р., млрд євро

Експорт продукції машинобудування

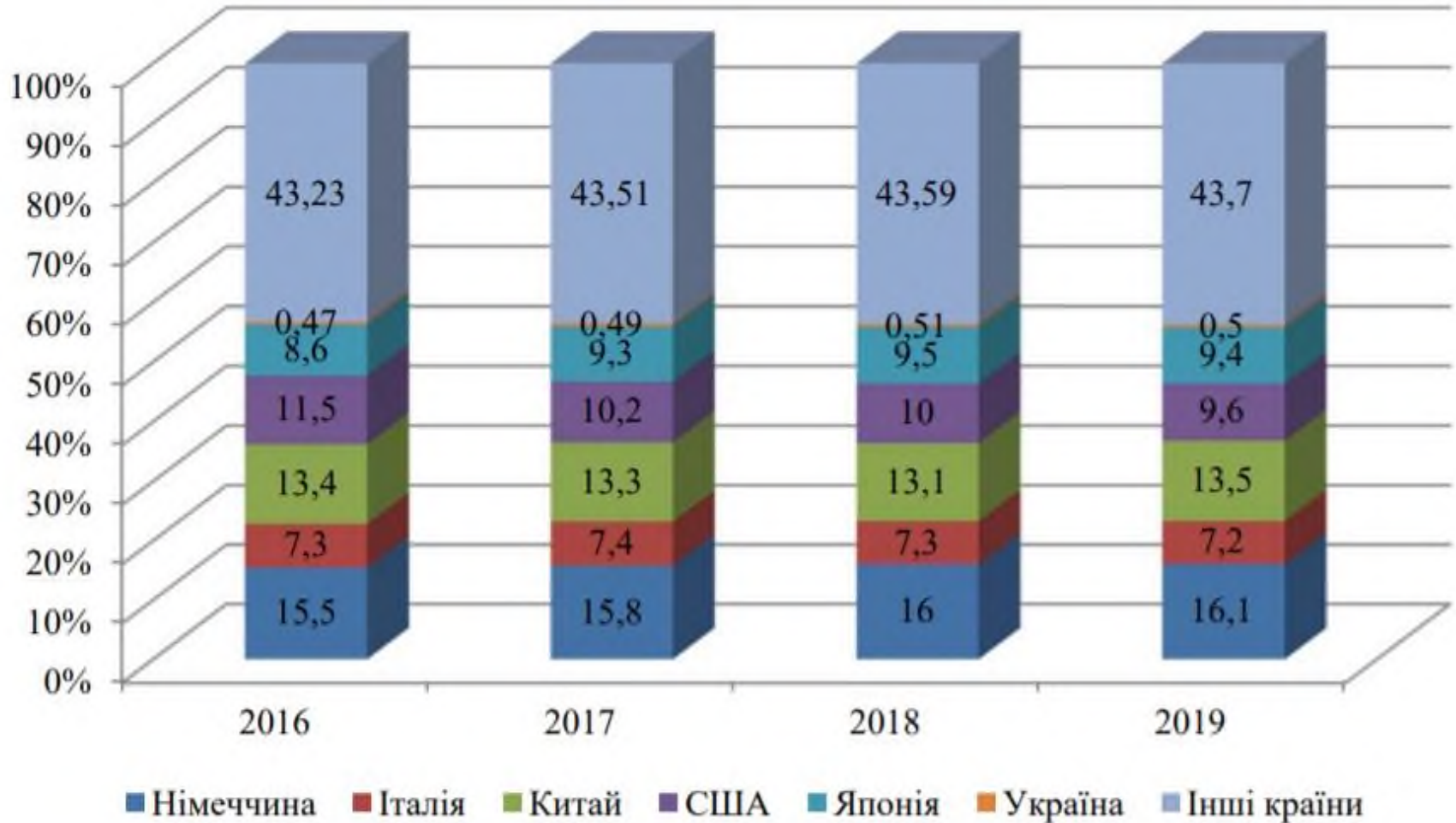

Рис. 3. Структура світового експорту продукції машинобудування (частки основних експортерів та України) у 2016–2019 рр.

Проблеми машинобудування

У 2019 р. виробництво автомобілів у світі знизилося на 14,2%.

Для галузі характерна:

- ✓ нестабільність потоку замовлень.
- ✓ закриття ринку РФ для української машинобудівної продукції.
- ✓ просування на інші зовнішні ринки йде важко через високу конкуренцію і несприятливу світову кон'юнктуру.
- ✓ *технологічне переоснащення* - у 2019 р. промислові підприємства масово проводили модернізацію.
- ✓ *стандарти* - щоб претендувати на частку ринку Євросоюзу, наприклад, потрібно сертифікуватися, провести стандартизацію.
- ✓ *фінансові умови* - будь-який іноземний партнер хоче відстрочку та такі фінансові умови, які гарантують зниження ризиків
- ✓ *боротьба з імпортом* – заміна власною продукцією.

Українська гордість у машинобудуванні

Конструкторське бюро «Південне» та виробниче об'єднання «Південний машинобудівний завод» у Дніпрі - понад 400 штучних супутників Землі.

Об'єкти наземної інфраструктури: контрольні-коригуючі станції для глобальних навігаційних супутникових систем, мережа спостережень геофізичних явищ тощо.

ДП «Антонов» - повний цикл створення авіаційної техніки. Такий цикл авіапромисловості має лише 5-6 країн у світі. АН-225 «Мрія».

Апаратура стикування «Курс» для Міжнародної космічної станції, системи наведення ракет, апаратура систем керування для космічних комплексів «Союз», «Прогрес», «Протон».

<https://luts-ntu.com.ua/uk/dosyagnenny-a-ukrayinskih-vchenih-v-galuzi-nauki-ta-tehniki>

Агропромисловий комплекс України

Аграрно-промисловий комплекс – це сукупність галузей народного господарства, що, здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, її промислову переробку та реалізацію споживачу.

За роки інтенсивного розвитку промисловості на засадах індустріальної моделі в аграрному секторі в Україні було сформовано потужну територіальну соціально-економічну систему — багатогалузевий агропромисловий комплекс.

Продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Передумови розвитку АПК

У 1990 р. із 240 країн світу Україна займала в розрахунку на душу населення:

I місце – виробництво бурякового цукру (по 150 кг);

IV місце – виробництво молока (472 кг);

VI місце – виробництво зерна (1 т);

VII місце – виробництво м'яса (по 84 кг).

Таким чином, Україна входила у першу десятку країн світу по виробництву основних продуктів харчування на душу населення.

До галузевої структури АПК входять 4 сфери:

1

Сільськогосподарське виробництво — рослинництво і тваринництво, що створюють сировинну базу АПК. Це його основна базова ланка.

2

Галузі, які виробляють матеріально-технічні засоби для галузей АПК — сільськогосподарське машинобудування, виробництво засобів захисту рослин, мінеральних добрив, комбікормова і мікробіологічна промисловість, виробництво тари, спеціального устаткування і приладів для АПК та ін.

3

Галузі, які забезпечують переробку сільськогосподарської продукції (харчова, легка промисловість).

4

Виробнича інфраструктура АПК — спеціалізовані транспорт, складське господарство, матеріально-технічне постачання, інженерні споруди, в тому числі іригаційні системи, заготівля, зберігання сільськогосподарської продукції, науково-інформаційне забезпечення аграрно-промислового виробництва.

Основні територіальні форми організації АПК:

Локальні АПК

- формуються на відносно невеликих територіях на основі поєднання агропромислових підприємств з переробки малотранспортабельної сільськогосподарської продукції і мають найнижчу ступінь інтеграції.

Регіональні (територіальні) АПК

- можуть включати територію країни, економічного району, автономної республіки, області, територіально-господарського чи адміністративного району.

В межах природно-господарських зон виділяють зональні АПК, сформовані під впливом природних умов відповідної агрокліматичної зони (агропромислові райони та спеціалізовані агропромислові зони і райони).

ЧОРНОЗЕМИ УКРАЇНИ

ЧОРНОЗЕМИ У СВІТІ

Запаси чорнозему — передумови
росту агробізнесу

ПЛОЩА ЧОРНОЗЕМІВ

Площа запасів українського
чорнозему дорівнює площі
Великобританії

ЧОРНОЗЕМИ УКРАЇНИ

Особливо цінні ґрунти
(% від загальної площі
сільськогосподарських
угідь)

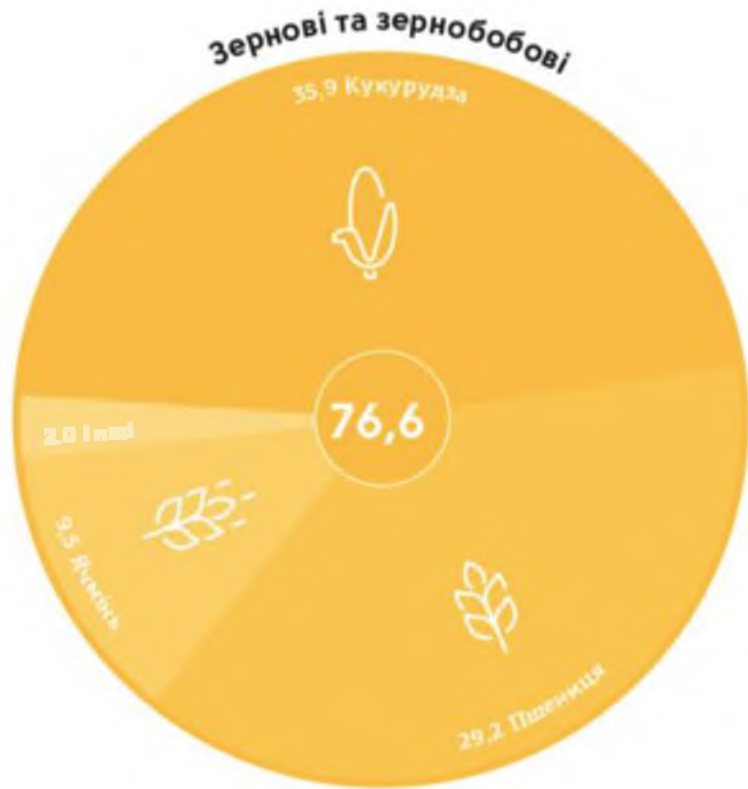
- 10,1 — 20,0
- 20,1 — 30,0
- 30,1 — 45,0
- 45,1 — 50,0

Виробництво с/г продукції, % від ВВП

Експорт АПК, \$ млрд

З 2015 по 2019 рік на 46% більше зростання в виробництві показали зернові та зернобобові культури — 25% (15,5 млн т). Також практично на чверть зросло виробництво технічних культур — 24% (6,79 млн т).

Продукти переробки, фрукти та овочі незначно збільшилися — лише на 7% (0,83 млн т) та 1% (0,47 млн т) відповідно. Продукти тваринництва — єдина група товарів, яка показала від'ємний результат: -6% (-0,90 млн т).

Індекси сільськогосподарської продукції по регіонах у січні-вересні 2021 року, у % до відповідного періоду попереднього року

РОСЛИННИЦТВО

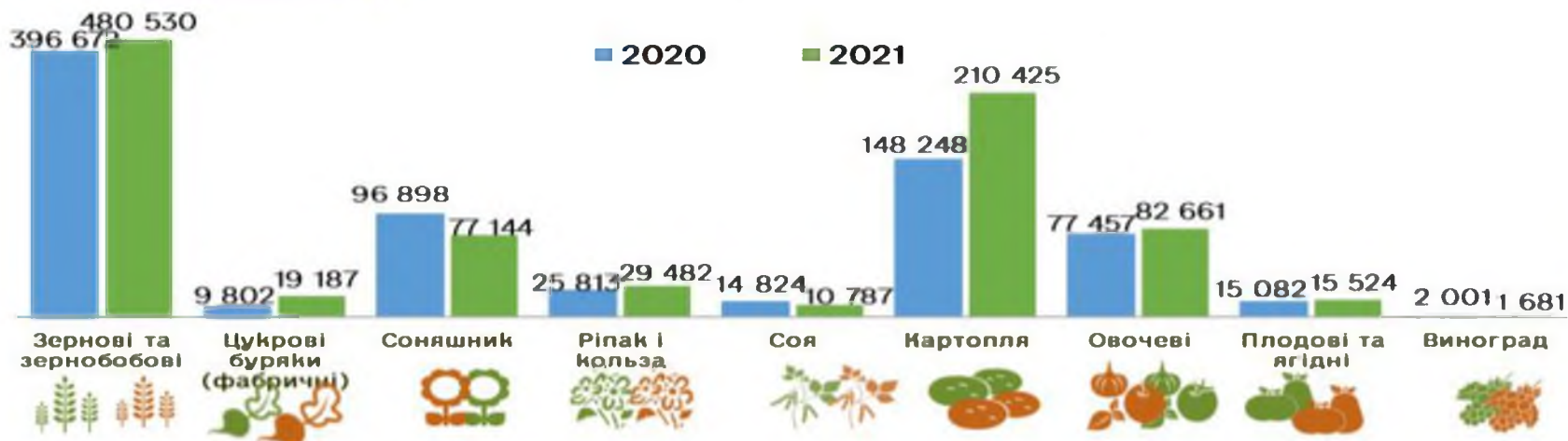
Динаміка виробництва сільськогосподарських культур, станом на 1 жовтня, тис. ц

28,39 млн га

загальна посівна площа сільськогосподарських культур під урожай 2021 року

28,15 млн га

загальна посівна площа сільськогосподарських культур під урожай 2020 року

Зібрана площа сільськогосподарських культур станом на 01.10.2021, тис. га

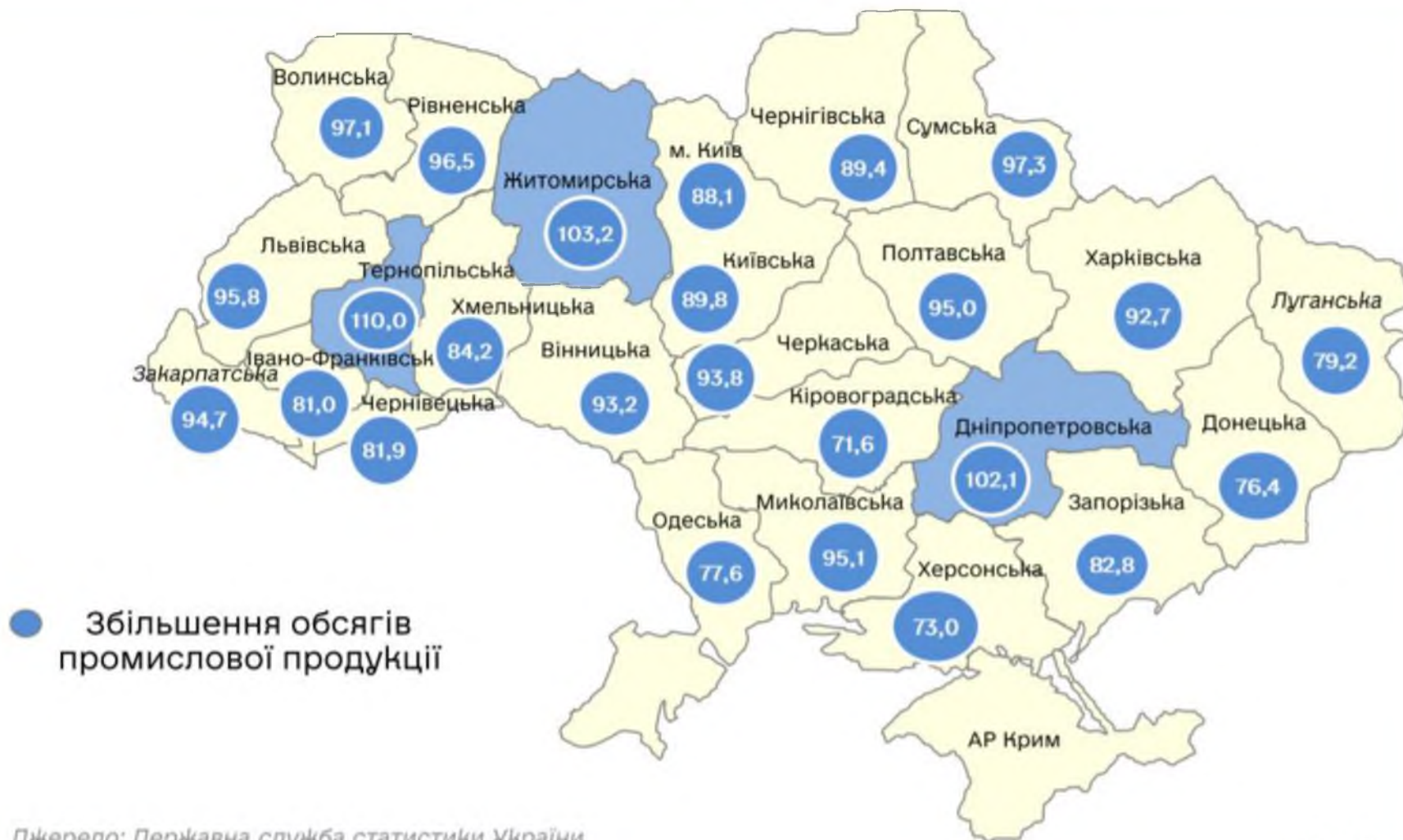
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га

ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Індекси промислової продукції у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів по регіонах у січні-вересні 2021 року, у % до відповідного періоду попереднього року

Джерело: Державна служба статистики України

1. Рейтинг країн-виробників продукції рослинництва (2017)

Зернові		Фрукти		Овочі		Картопля	
Країна	млн тонн	Країна	млн тонн	Країна	млн тонн	Країна	млн тонн
Китай	620	Китай	265	Китай	557	Китай	99
США	440	Індія	92	Індія	127	Індія	49
Індія	314	Бразилія	40	США	32	Росія	30
Росія	131	США	27	Туреччина	25	Україна	22
Бразилія	118	Туреччина	23	Росія	16	США	20
Індонезія	109	Мексика	22	Нігерія	16	Німеччина	12
Аргентина	76	Індонезія	20	В'єтнам	16	Бангладеш	10
Франція	64	Іспанія	18	Мексика	16	Польща	9
Україна	61	Іран	17	Єгипет	15	Нідерланди	7
Канада	56	Філіппіни	17	Іран	14	Франція	7

2. Рейтинг країн-виробників продукції тваринництва (2017)

Яйця		М'ясо		Молоко	
Країна	млн т	Країна	млн т	Країна	млн т
Китай	37	Китай	88	Індія	176
США	6	США	46	США	98
Індія	5	Бразилія	28	Пакистан	44
Мексика	3	Росія	10	Китай	35
Бразилія	3	Німеччина	8	Бразилія	34
Японія	3	Індія	7	Німеччина	33
Росія	3	Мексика	7	Росія	31
Індонезія	2	Іспанія	7	Франція	25
Туреччина	1	Аргентина	6	Нова Зеландія	21
Таїланд	1	Франція	6	Туреччина	21

Місце України у світовому експорті продовольства

Експорт, 1990/1991

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	 Яловичина та телятина	 Соняшник		 Ячмінь	 Пшениця	 Масло		
	 Цукор			 Поголів'я свиней	 Кукурудза			
					 Олія соняшникова			

Експорт, 2020/2021

1	2	3	4	5	6	7	8	9
 Шрот соняшниковий	 Ріпак	 Ячмінь	 Жито	 Сорго	 Овес	 Олія соєва	 Олія соняшникова	 Сир
 Олія соняшникова		 Кукурудза	 Мед	 Пшениця	 Шрот ріпаковий	 Соя	 Вершкове масло	 Молоко
		 Волоські горіхи		 Соняшник	 М'ясо птиці	 Сухе молоко	 Сухе знежирене молоко	
				 Поголів'я свиней			 Поголів'я ВРХ	

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Основні країни до яких експортувалася українська сільськогосподарська продукція та продовольчі товари у січні-вересні 2021 року,
питома вага у загальному експорті продовольчих товарів та с/г продукції

Рекорди АПК

У 2020 р. Україна експортувала агропродовольства на суму \$22,39 млрд, побивши рекордний показник 2019 р. у \$22,35 млрд. Третій рік поспіль Україна оновлює історичний рекорд аграрного експорту,

У 2020 р. зафіксовано найбільші в історії України обсяги експорту **соняшникової олії** — 6,9 млн т та **м'яса птиці** — 431 тис. т.

Серед товарів, які не належать до найбільш вагомих у переліку закордонних поставок, було досягнуто максимальних кількісних значень експорті **меду** (81 тис. т), **заморожених плодів та ягід** (55 тис. т), **макаронних виробів** (30 тис. т) та **консервованих томатів** (66 тис. т).

Завдання до Тем 6

---

1. Оцініть галузеву структуру металургійного комплексу.
2. Назвіть умови і чинники розвитку металургії.
3. Поясніть вплив науково-технічного прогресу на металургію України.
4. Назвіть Державні програми розвитку металургійного комплексу в Україні, розкрийте їх зміст.
5. Поясніть вплив науково-технічного прогресу на машинобудування України.
6. Назвіть умови і фактори розвитку та розміщення підприємств машинобудування в Україні.
7. Розкрийте вплив машинобудування на розміщення продуктивних сил.
8. Назвіть Державні програми розвитку машинобудівного комплексу в Україні, розкрийте їх зміст.

Тема 7. Економічне районування як передумова до регіонального управління

Зміст:

- 7.1. Сутність та функції економічного районування
- 7.2. Ієрархія економічних районів, їх основні типи та комплексний розвиток
- 7.3. Економічне районування України як основа її регіонального розвитку
- 7.4. Адміністративно-територіальний устрій України

7.1. Сутність та функції економічного районування

суспільний територіальний поділ праці, який формує виробничу спеціалізацію окремих територій

Основою формування економічних районів є:

виробничі цикли

розвиток системи внутрішніх та міжрайонних зв'язків

Об'єктивними передумовами формування економічних районів є:

- ✓ природні ресурси;
- ✓ особливості економіко-географічного положення території;
- ✓ система розселення;
- ✓ чисельність населення;
- ✓ територіальна організація виробництв;
- ✓ виробничий потенціал;
- ✓ спеціалізація господарства;
- ✓ рівень господарського освоєння території.

Економічний район — це географічно цілісна територіальна частина народного господарства країни, яка має свою виробничу спеціалізацію, міцні внутрішні економічні зв'язки і нерозривно зв'язана з іншими частинами суспільним територіальним поділом праці.

**На формування економічних районів
впливають фактори:**

Економічні

Природні

Історичні

Основними серед факторів формування економічних районів є:

1. Головним районоутворюючим фактором у кожній країні є **суспільний територіальний поділ праці**.

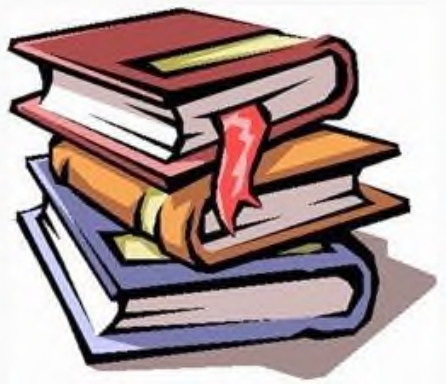
2. **Територіальні виробничі комплекси (ТВК)** як сукупність однорідних або тісно зв'язаних між собою різних виробництв, розташованих на певній території.

3. **Природні умови і ресурси** як основа розвитку спеціалізованого господарства району та існування й розвитку інших компонентів продуктивних сил даної території.

Основними серед факторів формування економічних районів є:

4. **Особливості економіко-географічного положення території району** обумовлюють формування спеціалізації його господарства, характер та рівень розвитку економічних зв'язків;

5. **Районоутворюючі центри** — великі міста, економічні центри з потужним виробничим та інфраструктурним потенціалом;

6. **Форми територіальної організації виробництва** — промислові, інфраструктурні та агропромислові райони, центри, промислові та транспортні вузли, локальні форми територіальної організації господарства регіону;

Основні принципи економічного районування:

чітко визначене економіко-географічне положення;

наявність сформованого виробничого комплексу з вираженою спеціалізацією

економічне тяжіння до районоформуючого центру

непорушність меж адміністративно-територіального устрою;

суспільна цілісність території, що ґрунтується на взаємопов'язаності всіх її компонентів;

Основні принципи економічного районування:

перспективність діяльності людини, що дає можливість пов'язувати інтереси регіону з державними інтересами;

ефективна міжнародна спеціалізація, що характеризується вигідними зовнішніми зв'язками;

пропорційний розвиток на основі внутрішніх зв'язків;

єдність соціально-економічної регіоналізації та адміністративно-територіального устрою;

соціальна та екологічна ефективність процесу життєдіяльності населення

Критеріями процесу регіоналізації мають бути:

- ✓ наявність вузлової проблеми як єдності природи, виробництва і людей;
- ✓ відтворюваність процесів господарської діяльності, їхня ефективність і просторова локалізація;
- ✓ врахування значення міст як центрів господарських вузлів, центрів і пунктів при формуванні районів;

- ✓ рівень сформованості та інтенсивності зв'язків;
- ✓ імовірність новобудов, освоєння природних ресурсів з урахуванням вимог екологічної безпеки;
- ✓ рівень життя населення.

Основні функції економічного районування:

- ✓ створення економічної основи для територіального управління господарством регіонів;
- ✓ вдосконалення територіальної структури господарства;

- ✓ формування й реалізація державної регіональної економічної політики;
- ✓ обґрунтування вибору доцільних варіантів розміщення компонентів продуктивних сил;

Основні функції економічного районування:

- ✓ обґрунтування розвитку територіально-виробничих комплексів;
- ✓ підвищення ефективності використання ресурсного, виробничого і науково-технічного потенціалу;

- ✓ сприяння аналізу, діагностиці та прогнозуванню регіонального розвитку;
- ✓ створення основи для розробки і реалізації територіальних комплексних програм і схем природокористування, схем розвитку і розміщення продуктивних сил та розселення населення.

Типи економічних районів:

Галузеве районування

- вивчає особливості розміщення і проблеми розвитку окремих складових продуктивних сил та галузей виробництва

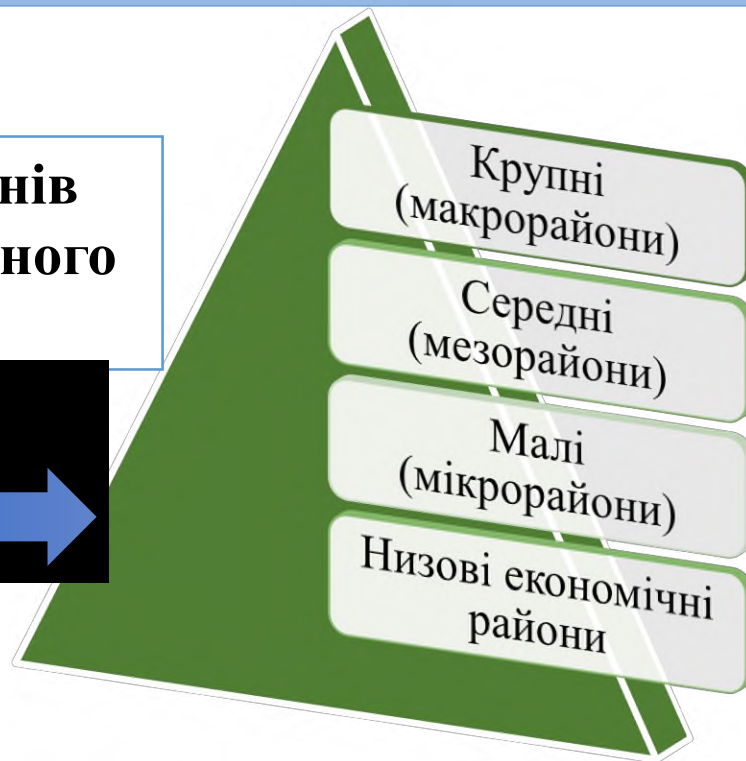
Інтегральне районування

- розглядає всю сукупність продуктивних сил території як регіональний виробничий комплекс, в основі якого знаходяться територіально-виробничі комплекси різних рівнів та ступенів сформованості

Типи економічних районів:

Галузевий район – це територія з підвищеною концентрацією виробництва продукції (чи наданні послуг) відповідної галузі, що характеризуються специфічними місцевими умовами, їх структурою, проблемами і перспективами розвитку, його територіальною організацією і положенням в системі міжгалузевого господарського комплексу.

**Види економічних районів
(згідно ієрархії інтегрального
районування)**

Типи економічних районів:

Крупний (інтегральний) економічний район

- великий економічний район, цілісний територіально-виробничий комплекс, об'єднує певні групи адміністративно-територіальних одиниць.

Середній (інтегральний) економічний район

- підрайон крупного економічного району, окреслений межами адміністративної області або автономної республіки.

Малий район (мікрорайон)

- господарські комплекси у адміністративних районах з суто місцевими економічними зв'язками; територія відповідає території декількох адміністративних районів, окреслених в межах області.

Низовий адміністративно- господарський район

- охоплює території адміністративних районів, наприклад, місто може розглядатися як низовий адміністративно-господарський район.

Комплексний розвиток району – це доцільна технологічно-економічна і соціальна збалансованість розвитку всіх галузей діяльності людини у відповідності з умовами та ресурсами району та потребами країни.

Ефективність комплексного розвитку району обчислюється за формулою:

$$K\phi = \frac{E - I}{I} \times \frac{Dp}{Dk} \div \frac{\sum Cp}{\sum Ck};$$

де **Kφ** – коефіцієнт ефективності;
E – вартість продукції, вивезеної з району;
I – вартість продукції, ввезеної до району;
Dp, Dk — споживання продукції на душу населення відповідно в регіоні та країні в цілому;
Ck, Cp — середньогалузева собівартість одиниці продукції в спеціалізованому регіоні та по країні.

* якщо результат < 100% - то комплексність економічно ефективна. 266

7.3. Економічне районування України як основа її регіонального розвитку

Мережа економічних районів — це результат економічного - система економічних районів різного рангу та типів, яка відображає територіальну організацію господарства країни.

Економічне районування за часів СРСР:

- Донецько-Придніпровський район;
- Південно-Західний район;
- Південний район.

У 1993 р. у праці “Регіонально-цілісний підхід в економіці” було обґрунтовано поділ України на 5 макро-районів:

1) *Центрально-Український* (Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська та Кіровоградська області);

2) *Донбас і Нижнє Придніпров'я* (Донецька, Дніпропетровська, Луганська і Запорізька області);

3) *Слобідська Україна* (Харківська, Сумська і Полтавська області);

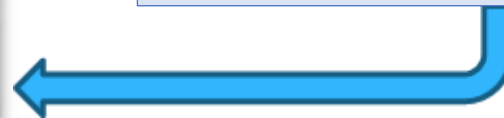

У 1993 р. у праці “Регіонально-цілісний підхід в економіці” було обґрунтовано поділ України на **5 макро-районів**:

4) Придніпровський (Автономна Республіка Крим, Одеська, Миколаївська та Херсонська області)

5) Західно-Український (Рівненська, Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Чернівецька області).

У 1995 р. Радою по розвитку продуктивних сил НАН України запропоновано поділити Україну на **9 економічних районів**:

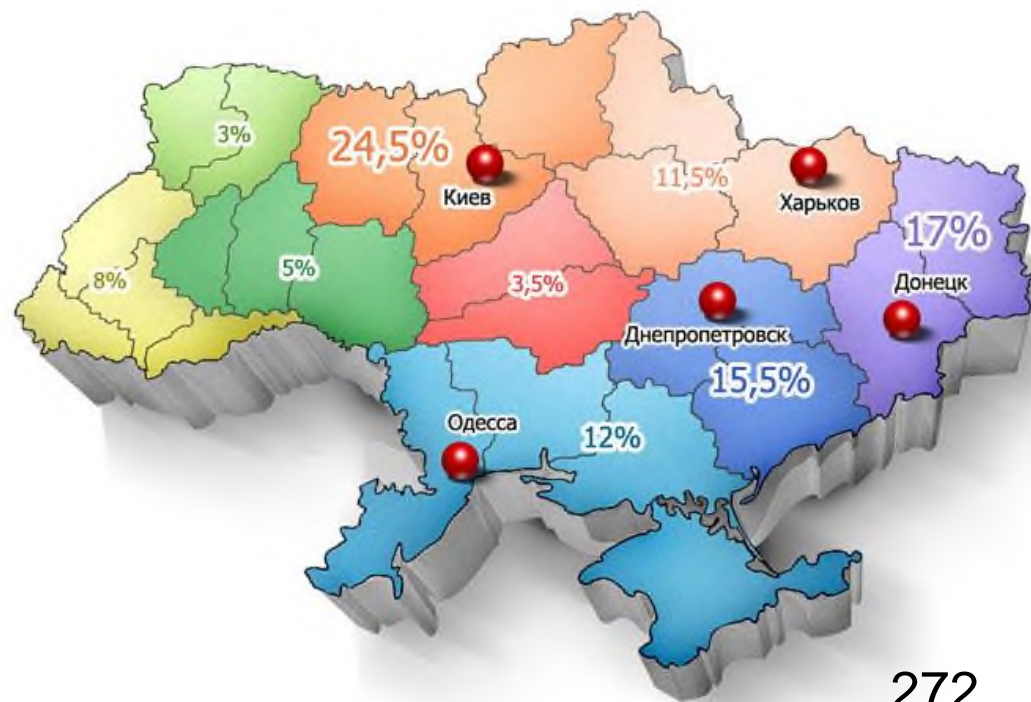
Враховуючи необхідність здійснення державної регіональної економічної політики, Кабінет Міністрів України у 1998 р. вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про концепцію державної регіональної економічної політики”, в якому пропонується мережа економічних районів України в такому складі:

1. Донецький економічний район (Донецька і Луганська обл.);
2. Придніпровський економічний район (Дніпропетровська, Кіровоградська і Запорізька обл.);
3. Східний економічний район (Полтавська, Сумська, Харківська обл.);
4. Центральний економічний район (Київська, Черкаська обл. та м. Київ);
5. Поліський економічний район (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська обл.);
6. Подільський економічний район (Вінницька, Тернопільська і Хмельницька обл.);
7. Причорноморський економічний район (Автономна Республіка Крим, Одеська, Миколаївська та Херсонська обл.);
8. Карпатський економічний район (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька обл.).

4. Адміністративно-територіальний устрій України

Тривалий період часу в Україні діяло таке адміністративне районування: у складі республіки є АР Крим, 24 області, два міста республіканського підпорядкування — м. Київ та м. Севастополь, 490 районних центрів та 178 районів у містах.

Однією з головних ознак формування економічного (соціально-економічного) району є наявність великого міського центру (ядра), до якого тяжіє територія району.

Децентралізація - це передача повноважень та фінансів від державної влади органам місцевого самоврядування.

Закладено положення **Європейської хартії місцевого самоврядування**

Законодавче підґрунтя для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях почало формуватися у 2014 р.

Перший етап децентралізації в Україні 2014-2019 роки

Другий етап децентралізації в Україні 2020-2021 роки

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ 2015-2018

найважливіші цифри першого етапу реформи

876 ОТГ*

вже створено в Україні

9 млн

людей мешкають в ОТГ

у 5-7 разів

у середньому зросли бюджети ОТГ

6298

проектів розвитку інфраструктури вже реалізовано в ОТГ за рахунок державної субвенції

На **165,4 млрд грн** зросли власні доходи місцевих бюджетів: з 68,6 млрд грн у 2014 до 234 млрд грн у 2018

2565

сільських старост працюють в ОТГ

123

сучасних центрів надання адміністративних послуг створено в ОТГ

1,5 млн га

земель с/г призначення за межами населених пунктів отримали ОТГ у власність

1170

громад скористалися механізмом співробітництва для реалізації спільних проектів

753

опорні школи та їхніх філій створено в регіонах

1228

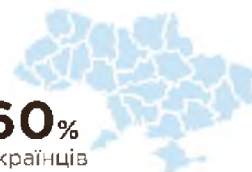
їхніх філій створено в регіонах

Більше **20** міжнародних проектів сприяють децентралізації в Україні

60% українців вважають децентралізацію потрібною реформою

у 39 разів збільшилася державна підтримка розвитку регіонів та громад: з 0,5 млрд грн у 2014 до 19,37 млрд грн у 2018

* ОТГ - об'єднана територіальна громада

Другий етап децентралізації в Україні 2020-2021 роки

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

- 1** ЗАТВЕРДЖЕННЯ НОВОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ НА РІВНІ ГРОМАД І РАЙОНІВ
- 2** ПЕРЕДАЧА (ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ) ПОВНОВАЖЕНЬ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ОРГАНАМ МС ТА ЇХ РОЗМЕЖУВАННЯ МІЖ РІВНЯМИ І ОРГАНАМИ ЗА ПРИНЦИПОМ СУБСИДІАРНОСТІ
- 3** СТВОРЕННЯ НАЛЕЖНОЇ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МС
- 4** ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ СЛУЖБИ В ОМС ТА ОВВ
- 5** УПОРЯДКУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ ЗА ЗАКОННІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ОМС
- 6** РОЗВИТОК ФОРМ ПРЯМОГО НАРОДОВЛАДДЯ: ВИБОРІВ, РЕФЕРЕНДУМІВ
- 7** УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНИХ ТА МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Децентралізація:
Новий етап

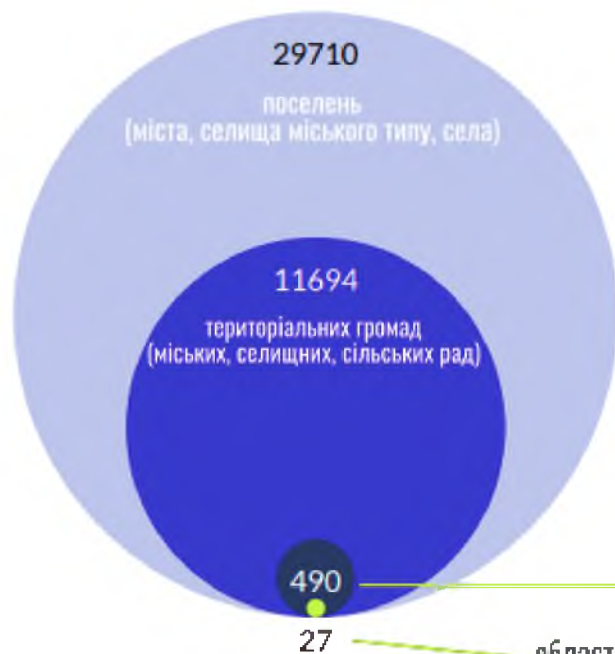
Україна

трансформація
адміністративно-
територіального устрою

Адміністративно-територіальний устрій

до 2020 року

2020 рік

Україна

новий адміністративно-територіальний устрій

136 районів

(у т.ч. 17 знаходяться на тимчасово окупованих територіях України)

1 469
територіальних громад

(у т.ч. 31 територіальна громада знаходяться на тимчасово окупованих територіях України, без врахування міст із спеціальним статусом Кієва та Севастополя)

затвердження адміністративних центрів та територій територіальних громад АР Крим буде виконано після деокупації

Нові райони утворено Постановою Верховної Ради України від 17.07.2020 №8907-IX

Адміністративні центри та території територіальних громад в області затверджені розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 707-П

603,7

тис. км. кв. - площа території України

29 710

населених пунктів

41 902,4

тис. осіб - населення України*

* за даними Держстату, станом на 01.01.2020, без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь

Область	№, м.б.т. власницькі області	№, м.б.т. власницькі області	райони & міст	територіальні спільноти & міст
 Вінницька	1 545,4	26,51	6	63
 Волинська	1 031,4	20,14	4	54
 Дніпропетровська	3 176,6	31,91	7	86
 Донецька	4 131,8	26,57	8	66
 Житомирська	1 208,2	29,83	4	66
 Закарпатська	1 253,8	12,78	6	64
 Запорізька	1 687,4	27,18	5	67
 Івано-Франківська	1 386,1	13,90	6	62
 Київська	1 781,0	26,13	7	69
 Кіровоградська	933,1	24,59	4	49
 Луганська	2 135,9	26,81	8	37
 Львівська	2 512,1	21,63	7	73
 Миколаївська	1 119,9	24,60	4	52
 Одеська	2 377,2	33,31	7	81
 Полтавська	1 387,0	28,75	4	60
 Рівненська	1 153,0	20,05	4	64
 Сумська	1 068,2	23,83	5	51
 Тернопільська	1 038,7	13,82	3	55
 Харківська	2 658,5	31,42	7	56
 Херсонська	1 027,9	28,46	5	49
 Хмельницька	1 254,7	20,65	3	60
 Черкаська	1 192,1	20,90	4	66
 Чернівецька	901,6	8,10	3	52
 Чернігівська	991,3	31,67	5	57
 АР Крим	1 000,5	31,40	10	**

* Дані за 2019 рік, ** Дані за 2018 рік

Завдання до Тему 7

Дослідити економічні райони України та оцінити їх економічний розвиток. Навчальна група ділиться на команди по 2-4 особи, обирає собі економічний район та досліджує його, на парі презентує свої результати (до 10 хвилин – доповідь з презентацією).

Структура дослідження району: основні галузі спеціалізації району; статистика чисельності населення; статистика промислового виробництва (2019-2020 рр.); розвиток АПК району; значення району для економіки України.

- 1. Донецький економічний район** (Донецька і Луганська обл.).
- 2. Придніпровський економічний район** (Дніпропетровська, Кіровоградська і Запорізька обл.).
- 3. Східний економічний район** (Полтавська, Сумська, Харківська обл.).
- 4. Центральний економічний район** (Київська, Черкаська обл. та м. Київ).
- 5. Поліський економічний район** (Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська обл.).
- 6. Подільський економічний район** (Вінницька, Тернопільська і Хмельницька обл.).
- 7. Причорноморський економічний район** (Автономна Республіка Крим, Одеська, Миколаївська та Херсонська обл.).
- 8. Карпатський економічний район** (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька обл.).

Тема 8. Регіони в конкурентному ринковому середовищі

План лекції:

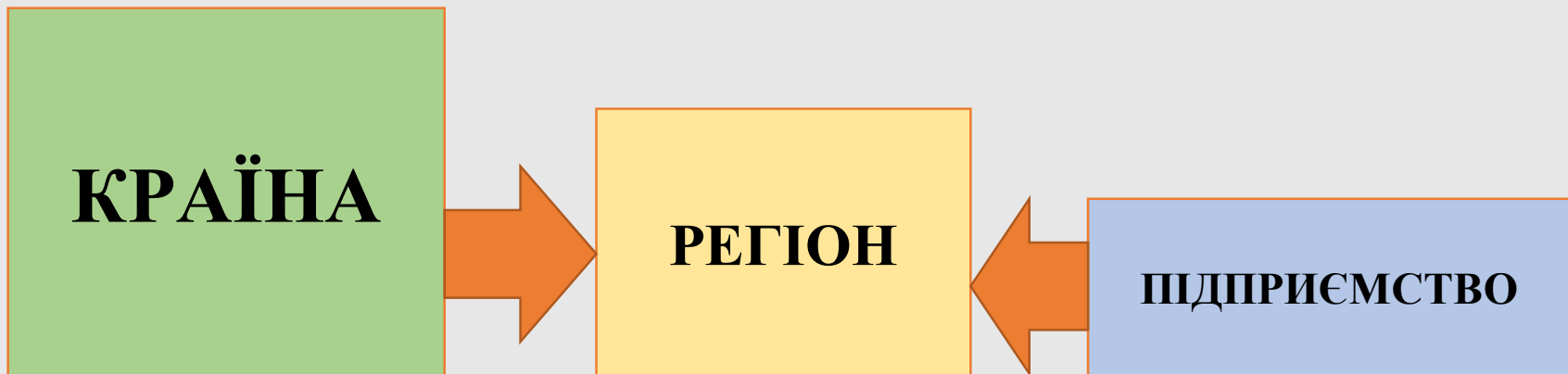
- 8.1. Конкурентоспроможність регіону як економічна категорія
- 8.2. Конкурентні позиції у взаємодії регіонів
- 8.3. Негативні фактори формування конкурентоспроможності регіону
- 8.4. Напрями зміцнення конкурентних позицій регіональних систем
- 8.5. Індекс Глобальної конкурентоспроможності

8.1. Конкурентоспроможність регіону як економічна категорія

Конкуренція – від лат. – змагання.

Економічна конкуренція - змагання між суб'єктами господарювання для здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання.

Конкурентоспроможність («здатність змагатися») – це наявність певних переваг (ресурсів), спроможність та вміння їх ефективно використовувати при суперництві з іншими «гравцями» для досягнення своїх цілей.

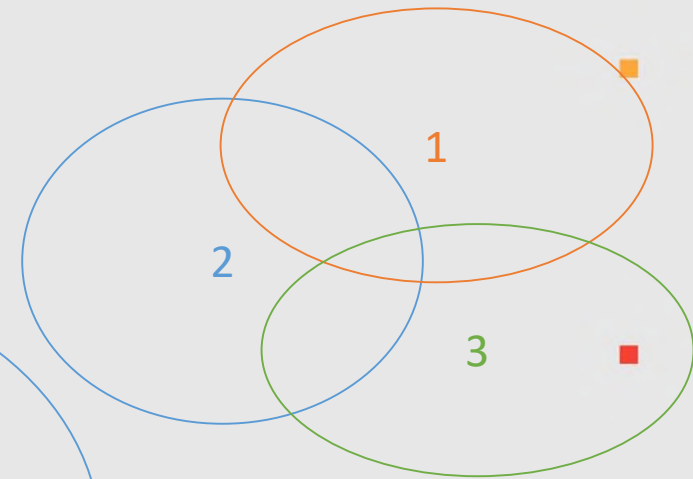
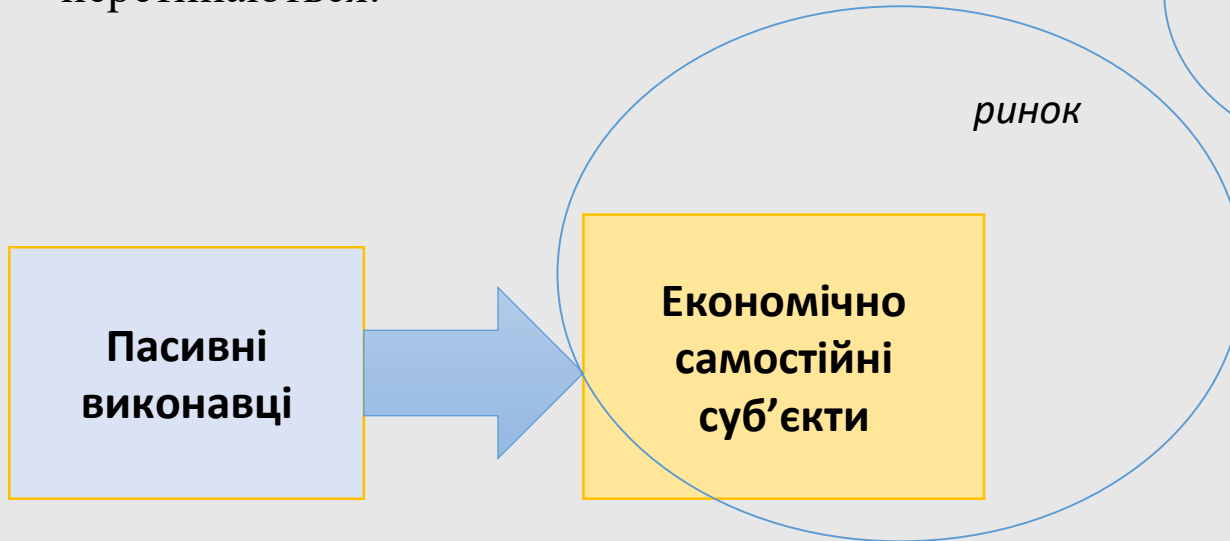

- **Ринок** - сукупність відносин між продавцями і покупцями, які обмінюються продукцією спеціалізованої діяльності.

Передумовою виникнення подібного типу відносин є:

- ✓ розподіл праці або економічна спеціалізація - кожний концентрує свої зусилля на створенні якогось одного виду продукту або його частини і тому має потребу в продукції виготовленій іншими;
- ✓ забезпечення прав власності на продукцію - переважаючої можливості володіти, використовувати і розпоряджатися нею.

Конкурентне середовище у ринковому просторі формують усі регіони — суб'єкти господарства країни, інтереси яких перетинаються.

Переваги в ринковому просторі має регіон з найбільш надійними конкурентними позиціями

Конкуренція – це не рівновага, це постійні зміни

М. Портер

Конкуренція є найважливішим фактором економічного зростання розвинутих країн

■ Різноманітність наукових поглядів щодо визначення поняття “конкурентоспроможність регіону”

Конкурентоспроможність регіону – це здатність регіональної економічної системи оптимізувати локальні ресурси для того, щоб успішно конкурувати на національному та міжнародному ринках та адекватно й оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на цих ринках

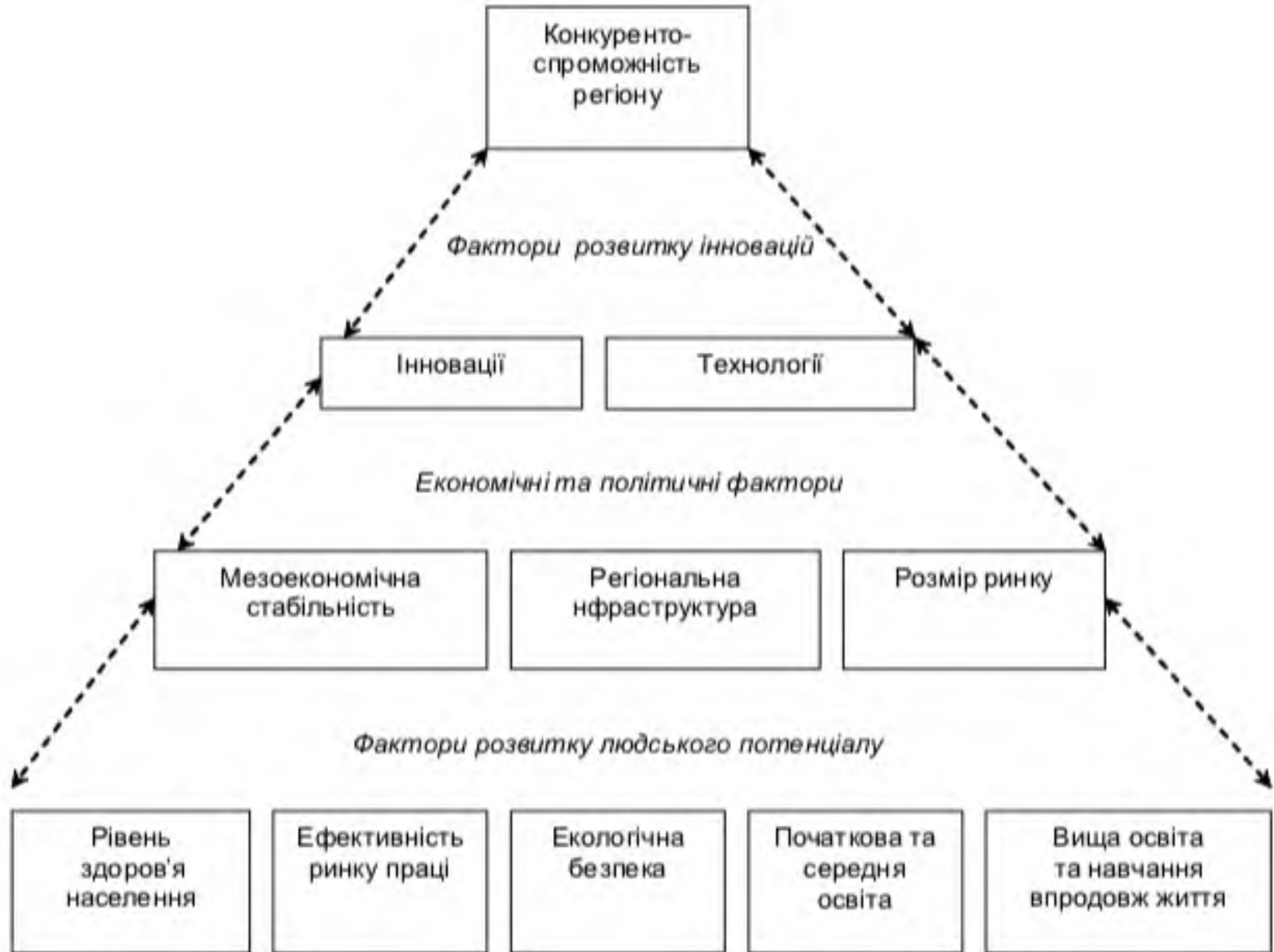
Регіональна конкурентоспроможність – це здатність регіону виробляти такі товари та послуги, які користуються попитом на міжнародних ринках, та водночас забезпечують стабільний і високий рівень прибутків місцевого населення

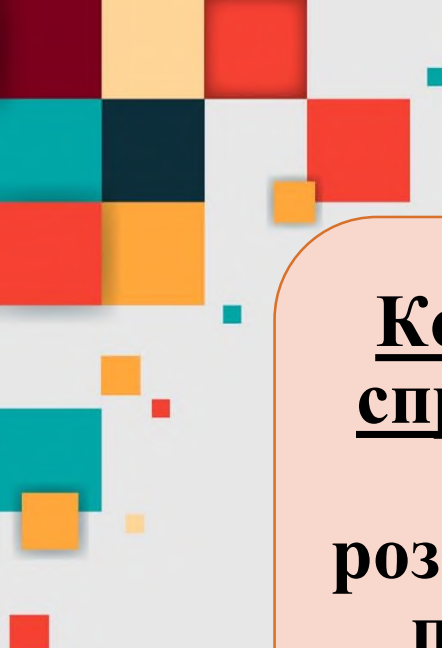
Конкурентоспроможність регіону – продуктивність використання регіональних ресурсів, і, в першу чергу, робочої сили та капіталу, по відношенню до інших регіонів, що є результатом зростання валового регіонального продукту

Конкурентоспроможність регіону – можливості регіону забезпечити конкурентні переваги у продуктивному використанні ресурсів та благ задля підвищення людського розвитку не порушуючи економічної безпеки інших регіонів та країни в цілому шляхом суперництва

Конкурентоспроможність регіону – це взаємодія системи продуктивних сил, відносин господарювання, інституційних форм цієї взаємодії, що виражається в отриманні синергетичного ефекту господарювання регіону

Фактори впливу на конкурентоспроможність регіону

**Конкуренто-
спроможність
регіонів
розглядаємо як
потенційні
можливості
вести
конкуренцію**

**конкурентну
перевагу
- як наявність
певних вищих
характеристик
регіону в
порівнянні з
іншими**

Інститут стратегії й конкурентоздатності при Гарвардському університеті США

Міжнародний інститут розвитку менеджменту (IMD) (Лозанна, Швейцарія)

Найбільш відомі центри з вивчення конкуренції

Всесвітній економічний форум (ВЕФ, World Economic Forum, Давос, Швейцарія)

8.2. Конкурентні позиції у взаємодії регіонів

1. Зручне географічне положення і висока транспортна освоєність території регіону, які набувають особливого значення в таких ситуаціях

близькість розвинених у господарському відношенні регіонів, здатних формувати ринковий простір і товарні ресурси при мінімальних витратах виробництва та обігу

наявність зручних транспортно-економічних зв'язків з зарубіжними країнами

високий рівень розвитку взаємопов'язаної системи залізничного, автомобільного, водного та авіаційного транспорту

Чорноземи займають в Україні близько 60 % території (у світі близько 27 %). За площею чорноземів (28 млн га) Україна займає четверте місце в світі після Росії, США і Китаю.

Україна входить в топ-10 країн лідерів за видобутком марганцю, урану, графіту (9 місце), марганцевих руд – 7 місце, коліну і титану – 6 місце, германію – 5 місце, галію – 2 місце.

2. Наявність природних ресурсів та умов, що становлять міжрегіональний і міжнародний інтерес і можуть бути об'єктами активної інвестиційної діяльності

Україна увійшла до топ-5 країн Європи за темпами встановлення ВЕС (у мВт) , попереду лише Франція, Швеція, Німеччина та Італія.

???

Ваш варіант в чаті

Найбільша частка організацій, що здійснювали ДіР (35,7% від загальної кількості організацій України) розташована у Києві, 14,6 % – у Харківській, 7,3 % – Львівській, 6,0 % – Дніпропетровській, 5,4 % – Одеській областях

У 2019 р. частка виконавців ДіР у загальній кількості зайнятого населення України становила 0,48 %.

За даними Євростату, у 2017 р. найвищою ця частка була в Ісландії (3,39 % і 2,07%), Данії (3,37 % і 2,30 %), Норвегії (3,33 % і 2,27) та Фінляндії (3,02 % і 2,25 %); найнижчою – у Румунії (0,54 % і 0,33 %)

3. Наявність у регіоні розвиненого науково-технічного потенціалу і науково-інформаційного середовища

Наукоємність ВВП (витрати на ДіР за усіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2019 р. становила 0,43 % . За даними 2018 р., частка обсягу витрат на ДіР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,12 %.

У 2019 р. кількість працівників, задіяних у виконанні ДіР, зменшилась порівняно з 2018 р. на 10,0% і становила 79,3 тис. працівників

ДіР -
дослідження
і розробки

У 2019 р. 782 підприємства здійснювали інноваційну діяльність у промисловості. При цьому частка кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), у загальній кількості промислових підприємств становила 13,8 % (найменше за останні 5 років)

Основним джерелом фінансування інновацій у 2019 р. залишаються власні кошти підприємств – 12474,9 млн грн (або 87,7% загального обсягу фінансування інновації).

4. Успішний інноваційний розвиток регіону

За видами економічної діяльності найбільші частки впроваджених інноваційних видів продукції припадають на підприємства з виробництва харчових продуктів (25,2%), з виробництва машин і устаткування, н.в.і.у. (19,8%) та з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,3%).

З метою здійснення нововведень у 2019 р. 177 підприємств придбали 885 нових технологій в Україні, 55 підприємств придбали 112 технологій за кордоном

5. Наявність у регіоні надійного зовнішньоекономічного потенціалу

Загальні підсумки I півріччя 2020 року

\$ 27,6 МЛРД

Порівняно з I півріччям 2019 року експорт товарів і послуг скоротився на **7,1%**

Структура експорту товарів і послуг

Частка ТОП-15 країн-партнерів у загальних обсягах експорту товарів і послуг України

ТОП-15 торговельних партнерів України в експорті товарів і послуг

220 країн

експорт як товарів, так і послуг до:

8.2. Конкурентні позиції у взаємодії регіонів

6. *Збалансована бюджетно-фінансова система* як запорука економічної самостійності та кредитоспроможності регіону

7. *Наявність в регіоні стабільної податкової системи, чітких правил ліцензування і надійних гарантій для підприємницької та інвестиційної діяльності*

8. *Наявність сучасної ринкової інфраструктури*

9. *Сприятлива екологічна ситуація*

10. *Державна регіональна політика щодо областей*

8.3. Негативні фактори в формуванні конкурентоспроможності регіону

екстремальні умови виробництва і життєдіяльності населення; слабку екологічну вивченість і науково обґрунтовану підготовку території регіону

низький рівень виробництва товарів і послуг та недостатній обсяг виробництва продуктів сільського господарства

віддаленість від економічно розвинених регіонів країни, відсутність розвиненої транспортної системи

низьку якість продукції та послуг, що різко знижують їхню конкурентоспроможність

недостатній розвиток виробничої та соціальної інфраструктури як стримуюча обставина для інвестування і створення нових робочих місць

високе економічне напруження, що породжує серйозні обмеження в розміщенні та регіональному розвитку продуктивних сил

4. Напрями зміцнення конкурентних позицій регіональних систем

зміцнення становища регіону в територіальному поділі праці та міжрегіональній інтеграції

залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для здійснення програм розміщення і регіонального розвитку продуктивних сил

зміцнення зовнішньоекономічного потенціалу регіону і розширення завойованого ним сегмента світового ринку

зміцнення фінансово-кредитної та бюджетної системи регіону

розвиток виробничої інфраструктури регіону як важливої умови раціоналізації схем руху товарів

узгодження і захист інтересів
регіону всередині країни і за
кордоном

посилення конкурентних позицій
регіону завдяки науково
обґрунтованій підготовці
території з метою залучення
інвесторів

**Система МРР в контексті
конкуренції має
базуватися на таких
ключових аспектах**

створення умов для розвитку в
регіоні малого і середнього
бізнесу

нaroщування
зовнішньоекономічного
потенціалу і розширення торгово-
економічних зв'язків регіонів

8.5. Індекс Глобальної конкурентоспроможності

Індекс глобальної конкурентоспроможності (*The Global Competitiveness Index*) — глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності.

Розрахований за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), заснований на комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів глобального опитування керівників компаній — великого щорічного дослідження, яке проводиться ВЕФ разом з мережею партнерських організацій — провідних дослідницьких інститутів і організацій у країнах, аналізованих у звіті.

Дослідження проводиться з 1979 року і в цей час представляє найповніший комплекс показників конкурентоспроможності по різних країнах світу.

МІСЦЕ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ У 2019 РОЦІ

РЕЙТИНГ СВОБОДИ ЗМІ

-1

102

Місце у рейтингу

180

Всього місць

РЕЙТИНГ ГЛОБАЛЬНОЇ
КОНКУРЕНТО-
СПРОМОЖНОСТІ*

+5

54

Місце у рейтингу

63

Всього місць

ГЛОБАЛЬНИЙ
РЕЙТИНГ
МИРОЛЮБНОСТІ

+2

150

Місце у рейтингу

163

Всього місць

РЕЙТИНГ ЗАХИСТУ
ПРАВ ПРЕДСТАВНИКІВ
ЛГБТ-СПІЛЬНОТИ

+1

35

Місце у рейтингу

49

Всього місць

РЕЙТИНГ
ВПЛИВОВСТІ
ПАСПОРТІВ

+2

26

Місце у рейтингу

95

Всього місць

РЕЙТИНГ
СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМ
У КРАЇНАХ СВІТУ

+4

31

Місце у рейтингу
Порівняно з 2017 роком

100

Всього місць

РЕЙТИНГ
ВРАЗЛИВОСТІ
ДЕРЖАВ

+5

91

Місце у рейтингу

178

Всього місць

РЕЙТИНГ ДЕШЕВИЗИ
МОБІЛЬНОГО
ІНТЕРНЕТУ

Україна
у рейтингу
представлена
вперше

4

Місце у рейтингу

230

Всього місць

- +

Різниця України у рейтингу з минулим роком

*За версією Міжнародного інституту управлінського розвитку в Швейцарії

Інфографіку створено за даними відкритих джерел інформації станом на 21.06.2019 року

СЛОВО І ДІЛО

<https://www.slovoidilo.ua/2019/06/21/infografika/polityka/ukrayina-rejtynhax-yak-zminylsya-pozycziyi-2019-roczy>

Insight Report

The Global Competitiveness Report 2019

Які країни входять у трійку лідерів ?
Яке місце посідає Україна ?

http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

Figure 1.1: The Global Competitiveness Index 4.0 framework

Enabling Environment

Pillar 1
Institutions

Pillar 2
Infrastructure

Pillar 3
ICT adoption

Pillar 4
Macroeconomic stability

Human Capital

Pillar 5
Health

Pillar 6
Skills

Markets

Pillar 7
Product market

Pillar 8
Labour market

Pillar 9
Financial system

Pillar 10
Market size

Innovation Ecosystem

Pillar 11
Business dynamism

Pillar 12
Innovation capability

The Global Competitiveness Index 4.0 2019 Rankings

Covering 141 economies, the Global Competitiveness Index 4.0 measures national competitiveness—defined as the set of institutions, policies and factors that determine the level of productivity.

Rank	Economy	Score ¹	Diff. from 2018 ²	
			Rank	Score
1	Singapore	84.8	+1	+1.3
2	United States	83.7	-1	-2.0
3	Hong Kong SAR	83.1	+4	+0.9
4	Netherlands	82.4	+2	—
5	Switzerland	82.3	-1	-0.3
6	Japan	82.3	-1	-0.2
7	Germany	81.8	-4	-1.0
8	Sweden	81.2	+1	-0.4
9	United Kingdom	81.2	-1	-0.8
10	Denmark	81.2	—	+0.6
11	Finland	80.2	—	—
12	Taiwan, China	80.2	+1	+1.0
13	Korea, Rep.	79.6	+2	+0.8
14	Canada	79.6	-2	-0.3
15	France	78.8	+2	+0.8

82	North Macedonia	57.3	+2	+0.7
83	Argentina	57.2	-2	-0.3
84	Sri Lanka	57.1	+1	+1.1
85	Ukraine	57.0	-2	—
86	Moldova	56.7	+2	+1.2
87	Tunisia	56.4	—	+0.8
88	Lebanon	56.3	-8	-1.4

Позиції окремих країн-сусідів України:

Словенія – 35

Польща – 37

Словаччина – 42

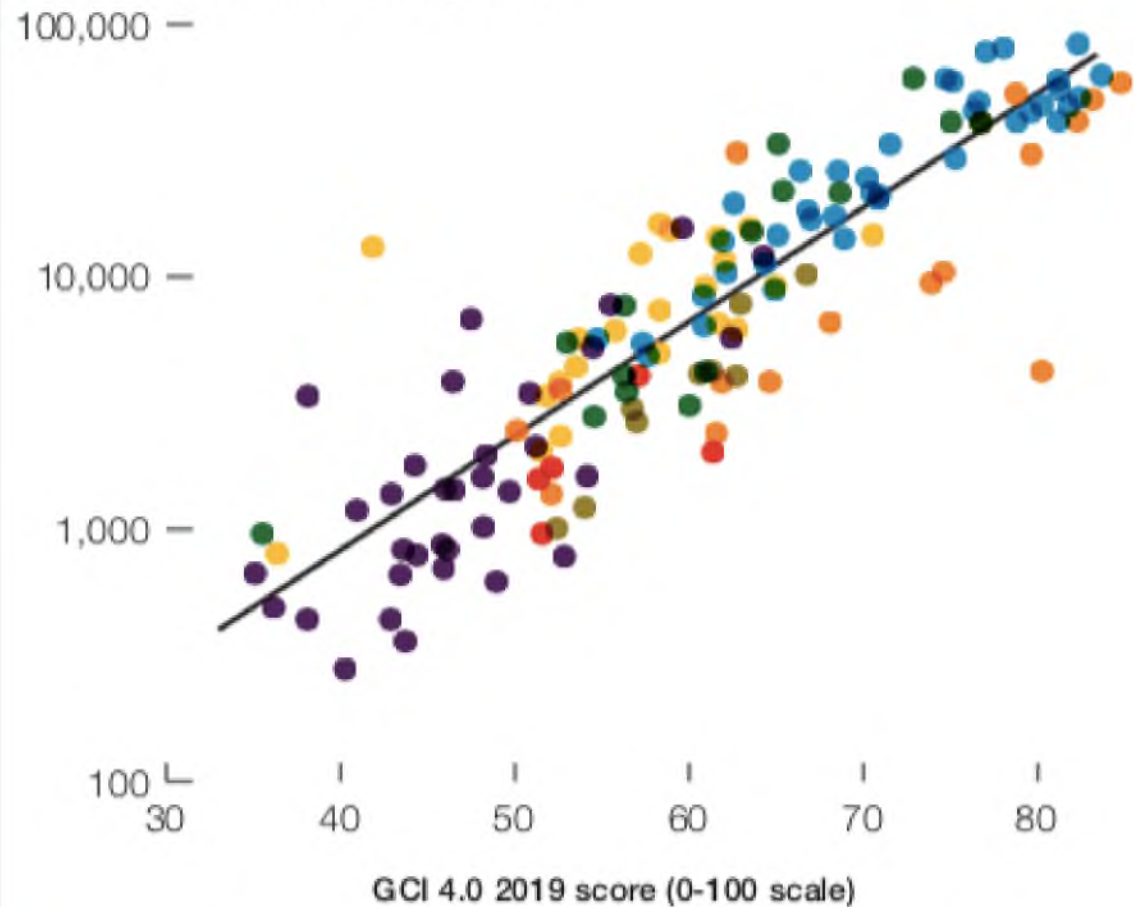
Угорщина – 47

Болгарія – 49

Румунія - 51

Figure 1.2: Competitiveness and income

GNI per capita, 2018 (US\$, log scale)

- East Asia and the Pacific
- Middle East and North Africa
- Eurasia
- South Asia
- Europe and North America
- Sub-Saharan Africa
- Latin America and the Caribbean

Global Competitiveness Index 4.0 2019 edition

Rank in 2018 edition: 83rd/140

Performance Overview 2019

Key ◇ Previous edition ▲ Lower-middle-income group average □ Eurasia average

ІКМ

2019/
2020

Індекс
Конкурентоспроможності
Міст

Індекс конкурентоспроможності міст (ІКМ) засновано на методології складання індексів економічного врядування, розробленій Asia Foundation, і вперше впроваджено у В'єтнамі у 2005 році. Надалі ця методологія застосовувалася в різних країнах, зокрема в Бангладеш, Індонезії, Камбоджі, Косові, Малайзії, Монголії, М'янмі, Сальвадорі, Шрі-Ланці та на Філіппінах. При застосуванні в кожній країні методологію було адаптовано відповідно до унікальних умов кожної країни³.

ІКМ - це агрегований індикатор, що складається з 10 компонентів врядування (субіндексів) для оцінки конкурентоспроможності міст:

1. Започаткування бізнесу.	2. Доступ до публічного майна.
3. Прозорість та відкритість даних.	4. Вартість дотримання законодавства.
5. Податки та збори.	6. Неформальні платежі та корупція.
7. Безпека ведення бізнесу.	8. Лідерство міської влади.
9. Ресурси для розвитку.	10. Підтримка інновацій.

Кожен компонент містить один або декілька вимірів, інформація для яких заснована на статистичних даних або даних опитування бізнесу.

У 2019 - 2020 роках до оцінки та ІКМ включено 24 міста, зокрема місто Київ, 23 міста-обласні центри, включаючи Краматорськ та Северодонецьк, які є адміністративними центрами Донецької та Луганської областей.

4.4.2.1. *Вартість дотримання законодавства в часовому та грошовому вимірі*

Підприємці та фірми витрачають час та кошти для того, щоб виконувати вимоги законодавства, яке регулює їхню діяльність. Отримання дозволів та сертифікатів, проходження перевірок, подання звітності та інші адміністративні процеси і процедури не є безкоштовними для бізнесу. Крім фінансових витрат, вони вимагають також витрат робочого часу керівників чи працівників, а це ресурси бізнесу, які він міг би спрямувати на інвестиції та зростання. Тому чим більше коштів та часу витрачають підприємці на адміністративні питання, тим дорожчим для їхнього бізнесу виходить дотримання законодавства.

Щоб виявити, наскільки дорого дотримуватися законодавчих вимог для бізнесу в містах, де було проведено опитування, підприємців та керівників підприємств попросили сказати, скільки днів на рік витрачає їхня фірма або вони як ФОП на дотримання регулювань, які встановлює міська влада щодо сфери діяльності їхнього бізнесу, та скільки відсотків доходу вони витрачають на дотримання цих регулювань.

Рис. 3. індекс конкурентоспроможності міст 2019/2020: рейтинг міст , (зелений колір – високий ІКМ, помаранчевий колір – середній ІКМ, червоний колір – низький ІКМ)

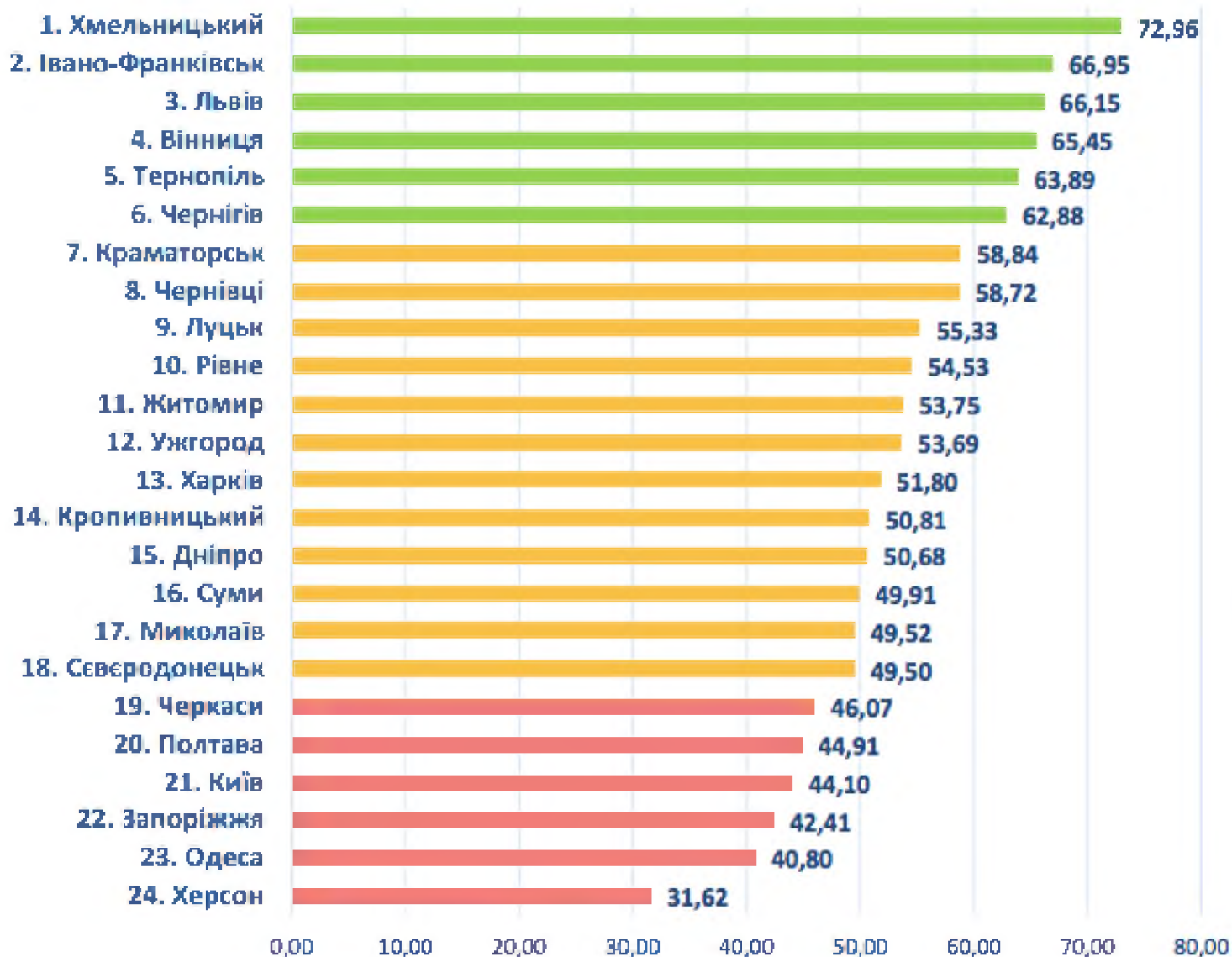
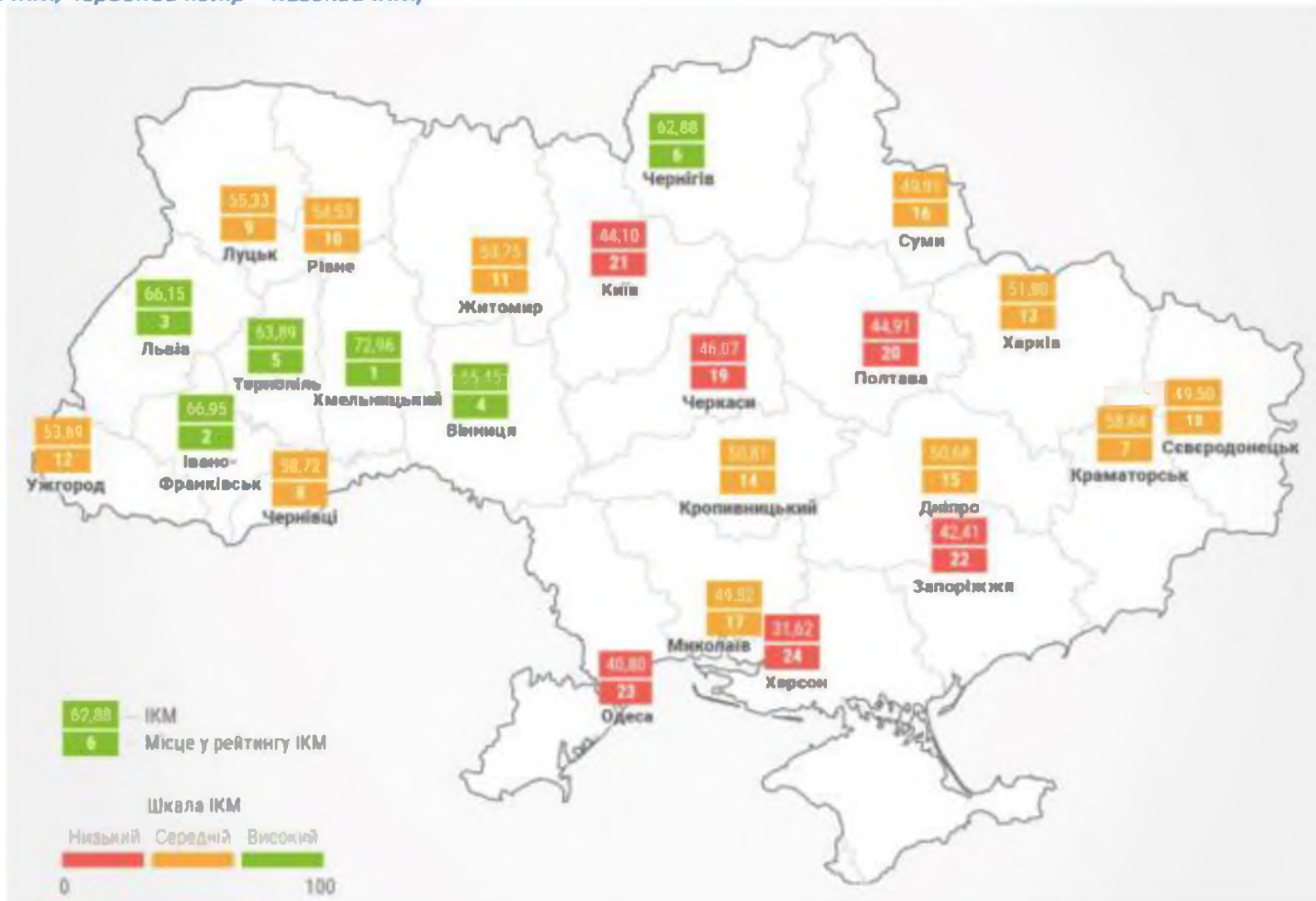

Рис. 4. Індекс конкурентоспроможності міст 2019/2020 на карті України (зелений колір – високий ІКМ, блакитний колір – середній ІКМ, червоний колір – низький ІКМ)

Київ

21 місце в ІКМ

Найсильніші компоненти:

- Підтримка інновацій (5-те місце);
- Прозорість та відкритість даних (7-ме місце).

Найслабші компоненти:

- Вартість дотримання законодавства (24-те місце);
- Доступ до публічного майна (22-ге місце);
- Податки та збори (22-ге місце);
- Безпека ведення бізнесу (21-ше місце);
- Започаткування бізнесу (18-те місце).

Хмельницький

1 місце в ІКМ

Найсильніші компоненти:

- Доступ до публічного майна (1-ше місце);
- Прозорість та відкритість даних (1-ше місце);
- Неформальні платежі та корупція (1-ше місце);
- Лідерство міської влади (1-ше місце);
- Податки та збори (3-тє місце);
- Ресурси для розвитку (3-тє місце).

Найслабші компоненти:

- Започаткування бізнесу (14-те місце);
- Вартість дотримання законодавства (13-те місце).

4. Вартість дотримання законодавства

Київ отримав одні з найгірших показників стосовно питань вартості дотримання законодавства та посідає останнє 24-те місце з 2,99 бала. Результат міста було визначено значно вищими (порівняно з іншими містами) оцінками респондентів щодо витрат часу та коштів на дотримання вимог місцевих регуляторних актів, а також часових витрат на спілкування з інспекторами.

У Києві підприємці в середньому витрачають 16,1 дня на дотримання місцевих регулювань, що в чотири рази перевищує середній показник по країні – 4 дні. На виконання місцевих регулювань у Києві витрачають у середньому 8,4% річного доходу, що також перевищує середній для усіх респондентів показник – 3,7%.

Завдання до Тему 8

---

1. Поясніть різницю між поняттям «конкурентоспроможність регіону» та «конкурентна можливість».
2. Перечисліть та поясніть напрями зміцнення конкурентних позицій регіонального рівня.
3. Охарактеризуйте методи впливу на процес підвищення конкурентоспроможності регіону.
4. Охарактеризуйте основні обмеження і негативні чинники у формуванні конкурентоспроможності регіону.
5. Перечисліть та поясніть найважливіші конкурентні позиції регіонів.
6. Перечисліть та поясніть основні конкурентні переваги окремих регіонів.

Тема 9. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

9.1. Сутність державної регіональної економічної політики (ДРЕП)

9.2. Основні принципи державної регіональної економічної політики України

9.3. Складові регіональної політики

9.4. Механізм реалізації державної регіональної економічної політики та його складові

9.5. Державна стратегія регіонального розвитку України на 2021-2027 рр.

9.1. Сутність державної регіональної економічної політики (ДРЕП)

Законодавчо питання регіональної політики набуло юридичного змісту з дня ухвалення Указу Президента України № 341/2001 «Про Концепцію державної регіональної політики» 25 травня 2001 року, згідно з якою:

Регіональна політика - це система заходів організаційного, правового та економічного характеру, що здійснюються державою у сфері регіонального розвитку країни відповідно до її поточних і стратегічних цілей.

Від того, наскільки оптимально поєднуються інтереси держави і окремих регіонів, залежить збалансованість розвитку господарського комплексу.

Об'єкти регіональної економічної політики: різні адміністративно-територіальні утворення або їх сукупність.

Суб'єкти: органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, територіальні громади, які безпосередньо виконують функції щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Головна мета

збільшення національного багатства країни

на основі:

- ✓ підвищення соціально-економічного розвитку регіонів
- ✓ ефективного використання їх природно-ресурсного і науково-технічного потенціалу
- ✓ раціоналізації систем розселення та досягнення внутрішньорегіональної збалансованості.

В економічній сфері цілями регіональної політики є:

- досягнення економічно доцільного рівня комплексності господарства регіонів та раціоналізація їх структури;
- створення економічних передумов для розвитку підприємництва та ринкової інфраструктури, проведення земельної реформи та приватизації державного майна, інших ринкових перетворень;
- удосконалення системи економічного районування країни.

В екологічній сфері цілями регіональної політики є:

- запобігання забрудненню довкілля та ліквідація його наслідків
- впровадження механізму раціонального природокористування, збереження унікальних територій та природних об'єктів.

В соціальній сфері цілями регіональної політики є:

- стабілізація рівня життя усіх верств населення з поступовим підвищенням рівня добробуту на основі єдиних соціальних стандартів та посилення усіх форм соціального захисту населення;
- забезпечення продуктивної зайнятості населення через ефективне регулювання регіональних ринків праці та міграційних процесів;
- сприяння покращанню демографічної ситуації з метою збільшення тривалості життя та забезпечення природного приросту населення в регіонах;
- формування раціональної системи розселення на основі збереження існуючих та створення нових населених пунктів; активізація функціонування сіл та малих міських поселень, регулювання розвитку великих міст.

При визначенні пріоритетних напрямів регіональної економічної політики беруться до уваги демографічні, екологічні, виробничі та інші проблеми, вирішення яких сприяє загальному економічному піднесенню регіонів.

9.2. Основні принципи державної регіональної економічної політики (ДРЕП)

- визнання і **дотримання загальнодержавних пріоритетів** та забезпечення **єдності** завдань щодо соціально-економічного розвитку країни та розвитку продуктивних сил регіону;
- **правове забезпечення** економічної самостійності регіонів на основі **розмежування повноважень** між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування й підвищення їх відповідальності щодо вирішення завдань життєзабезпечення і комплексного розвитку територій;
- **дотримання вимог екологічної безпеки** при реформуванні структури господарських комплексів і розміщенні нових підприємств;
- **досягнення економічного і соціального ефекту** за рахунок використання переваг територіального поділу праці, раціонального природокористування, розвитку міжрегіональних зв'язків.

- ✓ Основні напрями ДРЕП затверджує **Верховна Рада України**.
- ✓ **Президент України** спрямовує діяльність державної виконавчої влади на розв'язання проблем соціально-економічного розвитку регіонів.
- ✓ **Кабінет Міністрів України** визначає державні пріоритети й затверджує державні програми соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечує їх виконання, бере участь у створенні системи економічних регуляторів, нормативної та методологічної бази просторового розміщення продуктивних сил.
- ✓ **Місцеві органи державної виконавчої влади** забезпечують збалансований економічний і соціальний розвиток відповідних територій, розробляють і організовують виконання програм, бюджетів регіонів, реалізують рішення Президента України, Кабінету Міністрів України щодо структурної перебудови економіки, роздержавлення і приватизації майна, земельної реформи, соціального захисту населення та ін.

9.3. Складові державної регіональної політики

Економічна політика - забезпечення регіонам можливостей для самостійного розвитку на умовах самофінансування та самозабезпечення.

До складу економічної політики входять:

- ✓ бюджетна та податкова політика;
- ✓ планування, прогнозування та програмування розвитку регіону;
- ✓ інвестиційна політика;
- ✓ розміщення продуктивних сил;
- ✓ політика розвитку регіональних комплексів (АПК; транспортний, будівельний);
- ✓ контрольна-аналітична діяльність та інформаційне забезпечення.

Економічна політика держави - це спосіб реалізації державою (в особі її органів) функцій, покладених на неї Конституцією України та чинним законодавством, за допомогою правових засобів державного впливу з метою забезпечення господарського порядку,

Соціальна політика - комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад.

Складовими соціальної політики є:

- забезпечення зростання рівня добробуту населення;
- соціальний захист;
- забезпечення громадянам рівних прав і можливостей щодо вибору місця проживання та працевлаштування.

Пошук

ПРО МІНІСТЕРСТВО
ПРЕС-ЦЕНТР
НОРМАТИВНА БАЗА
ОРГАНІЗАЦІЯМ
ГРОМАДЯНАМ
Е-СЕРВІСИ
Е-ДАНІ
ПОЧУЙ МЕНЕ
ПРАЦЮЙ ВІЛЬНО!

МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ

ВІЗЬМІТЬ ДИТ

ПЕНСІЇ

ЖИТЛОВІ СУБСИДІЇ

ДІТИ

ПАКУНОК

ДЕІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ

ОСОБАМ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Е-СЕРВІСИ

АДМІНІСТРАЦІЯ
НАДААННЯ
СОЦІАЛЬНИХ
ПІДТРИМКИ

321

Науково-технічна політика - визначення пріоритетів щодо вдосконалення та розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в регіоні і базується на попередньому вивченні та аналізі науково-технічного комплексу регіону.

ЗАКОН УКРАЇНИ Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 12, ст.165)

Мета Закону - створення правових основ державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності

Концепція інноваційних платформ в ЄС:

Реалізується завдяки Європейському інституту інновацій і технологій (European Institution of Innovation & Technology або EIT).

З 2010 р. Європейський інститут працює над створенням декількох співтовариств знань і інновацій (Knowledge and Innovation Communities або KICs), що де-факто є інноваційними платформами, які поєднують інноваційні центри, а також безлічі взаємозалежних співтовариств (Climate Change Mitigation and Adaptation, або Climate-KIC; Sustainable Energy, або InnoEnergy; Future Information and Communication Societ).

Екологічна політика - діяльність державних органів, спрямована на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

МОНІТОРИНГ ТА ПРИРОДООХОРОННИЙ КОНТРОЛЬ – попередження, припинення правопорушень і моніторинг стану довкілля

ФІНАНСОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ (фіскальні, стимулюючі) - розвиток «зеленої», ресурсоефективної та низьковуглецевої економіки, модернізація виробництва

ЕКОЛОГІЧНИЙ ОБЛІК ТА ЕЛЕКТРОННЕ ЕКОЛОГІЧНЕ УРЯДУВАННЯ – збір, аналіз, використання та поширення даних про стан довкілля

ЕКОЛОГІЧНІ СЕРТИФІКАЦІЯ ТА МАРКУВАННЯ, ЕКОЛОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ – екологізація споживання та виробництва

ІНТЕГРОВАНИЙ ДОЗВІЛ - комплексне запобігання та контроль за забрудненням

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ - актуальне, адаптоване до Європейського, законодавство, що створює належні умови для функціонування сфери

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ - забезпечення збалансованості та сталості розвитку, встановлення обґрунтованих та допустимих меж

ЕКОЛОГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ – освіта, підвищення рівня екологічної свідомості, посилення ролі екологічної складової у міжсекторальному партнерстві

ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ТА СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА - зменшення ризиків планованої діяльності та запобігання негативному впливу на довкілля

Демографічна політика – цілеспрямована діяльність державних органів та інших соціальних інститутів у галузі регулювання процесів відтворення населення.

Позитивний приклад поліпшення демографічної ситуації продемонструвала **Польща**.

За останні роки народжуваність там суттєво зросла. Однією з причин є стабільна економічна ситуація, а також цілеспрямована фінансова підтримка батьків. Протягом останніх років у Польщі спостерігається відчутне релігійне відродження. Це відродження позначилося не лише на зростанні народжуваності, але й на збільшенні кількості шлюбів, а також на зменшенні розлучень.

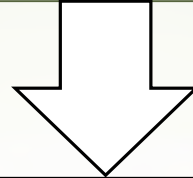
Гуманітарна політика – цілеспрямована діяльність державних органів щодо забезпечення духовного розвитку суспільства, його морального і фізичного стану.

До складу гуманітарної політики входить державна підтримка навчальних закладів, лікарень, поліклінік, театрів, кінотеатрів, клубів, тобто розвиток комунальної власності.

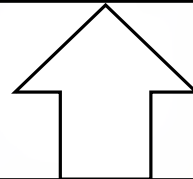
У 2021 р. акцентується увага на:

- ✓ проблемах розвитку гуманітарної сфери в умовах пандемії COVID-19: обмеження масових заходів та розвитку якісної дистанційної та онлайн-освіти у закладах середньої та вищої освіти;
- ✓ Стані музейної справи та музейних фондів в Україні, існуванні розриву в рівні доступу до якісних культурних послуг між населенням великих міст та периферії;
- ✓ «мовному» питанні, зокрема переваги й виклики прийняття та імплементації Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;
- ✓ стану гуманітарної сфери на тимчасово окупованих територіях, окреслюють коло соціогуманітарних потреб жителів тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, які потребують вирішення для забезпечення конституційних прав, потреб цих громадян України та створення засад для підвищення рівня згуртованості, єдності українського суспільства.

Національна політика - забезпечення конституційних, політичних, економічних і соціальних прав громадян незалежно від національності та віросповідання.

Регіональна політика

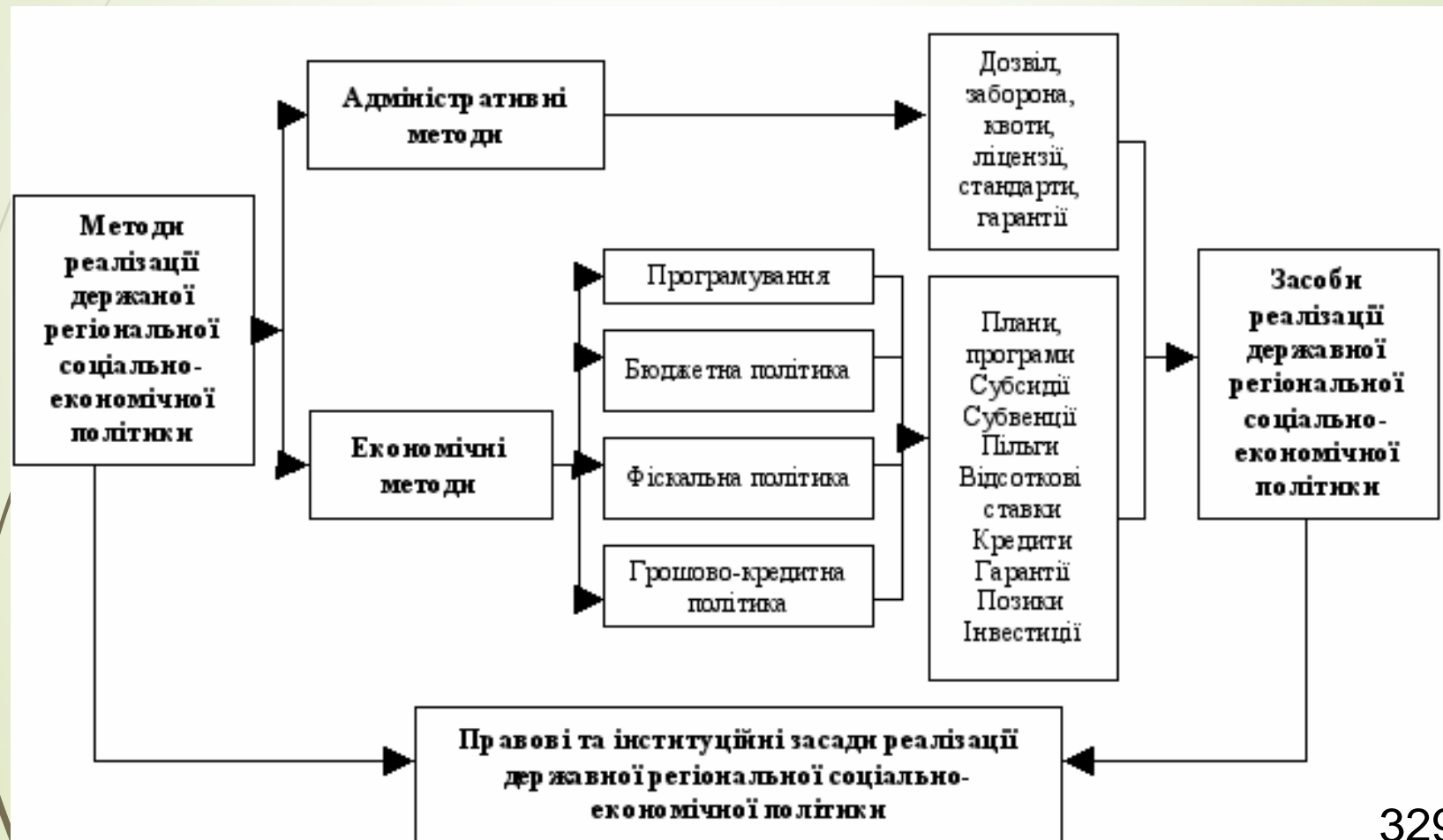
Зовнішньоекономічна політика спрямована на активізацію підприємництва, формування ринкової інфраструктури, залучення іноземних інвестицій, нарощування експортного потенціалу окремих регіонів, що потребують прискореного розвитку.

9.4. Механізм реалізації державної регіональної економічної політики (ДРЕП)

Механізм реалізації державної регіональної економічної політики — це система конкретних економічних важелів та організаційно-економічних засобів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на просторову організацію суспільства, забезпечується соціально-економічний розвиток регіонів, вдосконалюється структура їхнього господарського комплексу.

Механізм державної регіональної політики повинен поєднувати у собі методи прямого і опосередкованого впливу на соціально-економічні процеси. За своїм характером ці методи можуть бути заохочувальні та обмежувальні, активні та пасивні. Їх комплексне поєднання дає змогу забезпечити високу результативність у досягненні намічених цілей.

9.5. Державна стратегія регіонального розвитку України на 2021-2027 рр.

kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820

rutracker.org Google UKR.NET: Всі нов... Irina Verholyad Розклад КПІ iFin 24 Приват24 Кафедра менедж... Business

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 05 серпня 2020 р. № 695

Київ

Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки

Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Затвердити Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки (далі – Стратегія), що додається.
2. Міністерству розвитку громад та територій разом з іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями забезпечити у тримісячний строк розроблення плану заходів з реалізації Стратегії.
3. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади забезпечити врахування положень Стратегії під час розроблення та реалізації стратегічних та програмних документів у відповідних галузях.
4. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям забезпечити у шестимісячний строк приведення регіональних стратегій розвитку у відповідність із Стратегією.

Прем'єр-міністр України **Д. ШМИГАЛЬ**

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ
регіонального розвитку на 2021—2027 роки

Загальна частина

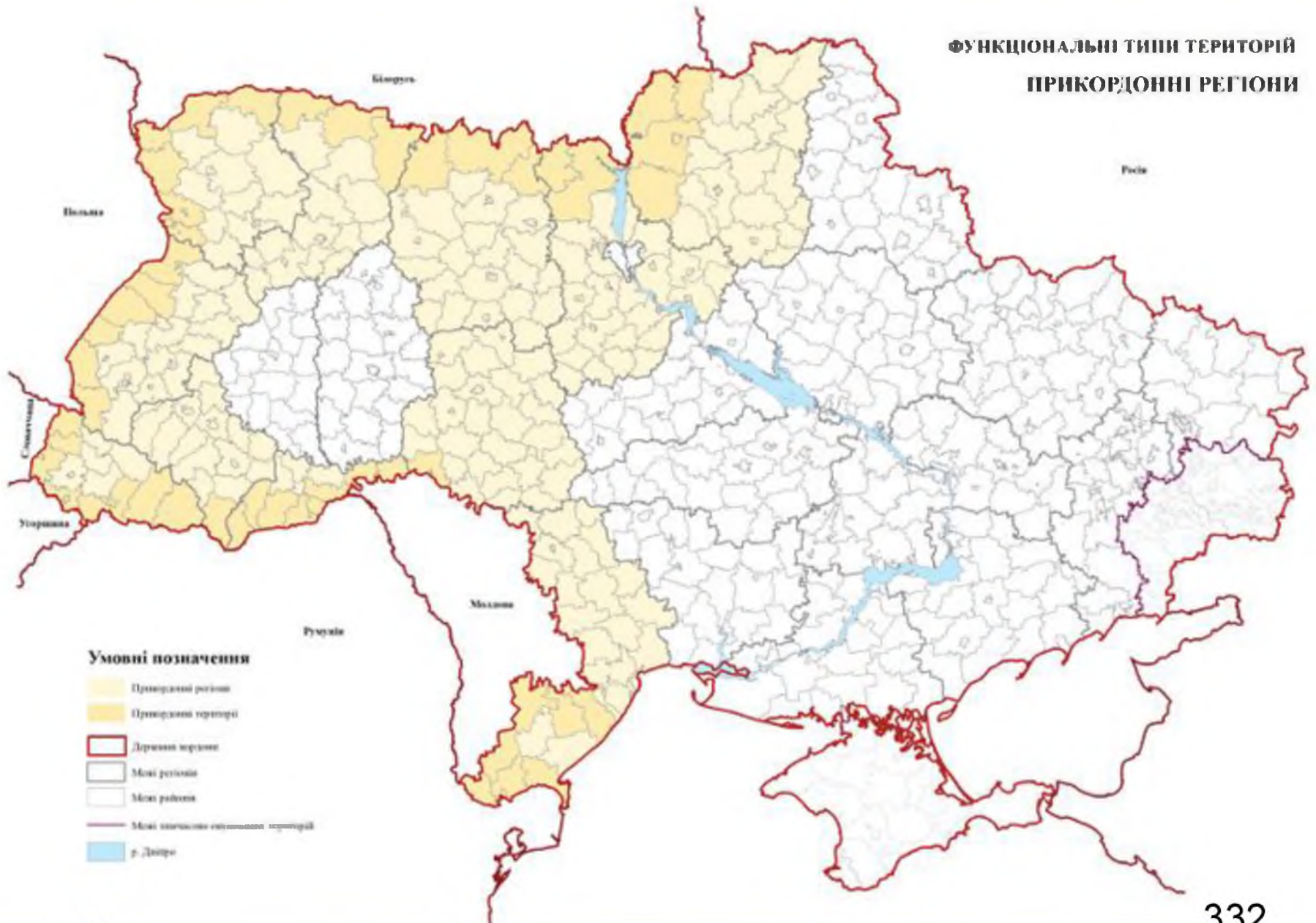
Ця Стратегія розроблена на виконання Указу Президента України від 20 вересня 2019 р. № 713 “Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції” та відповідно до Закону України “Про засади державної регіональної політики”, постанови Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 “Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів”.

Ця Стратегія є основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в інтересах людини, єдності держави, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для нинішнього та майбутніх поколінь українців.

Ця Стратегія визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722.

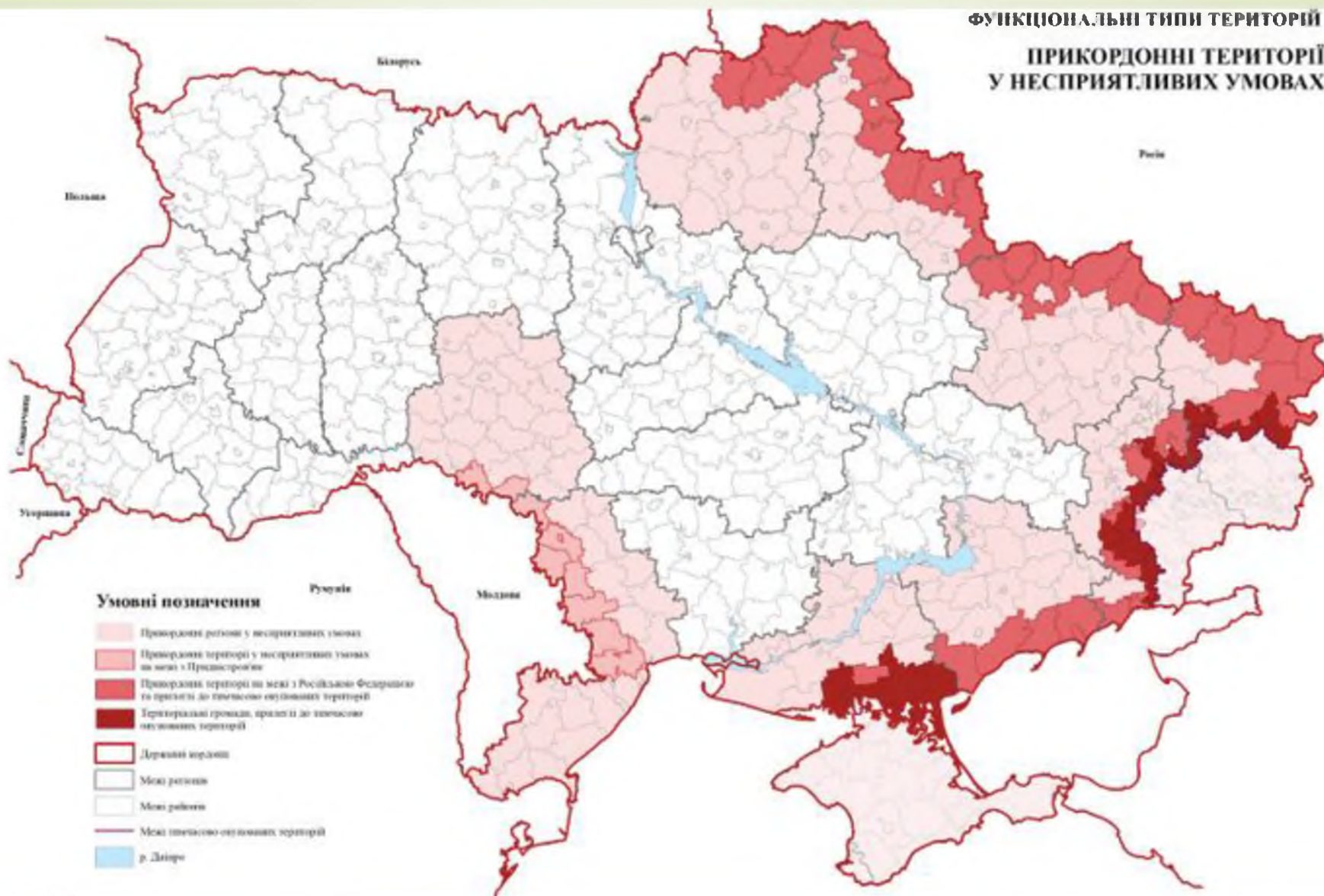
Необхідність підготовки цієї Стратегії викликана завершенням строку реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, а також наявністю нових викликів, які постали перед Україною протягом останніх семи років і суттєво впливають на ситуацію в регіонах,

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ ТЕРИТОРІЙ ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ ТЕРИТОРІЙ

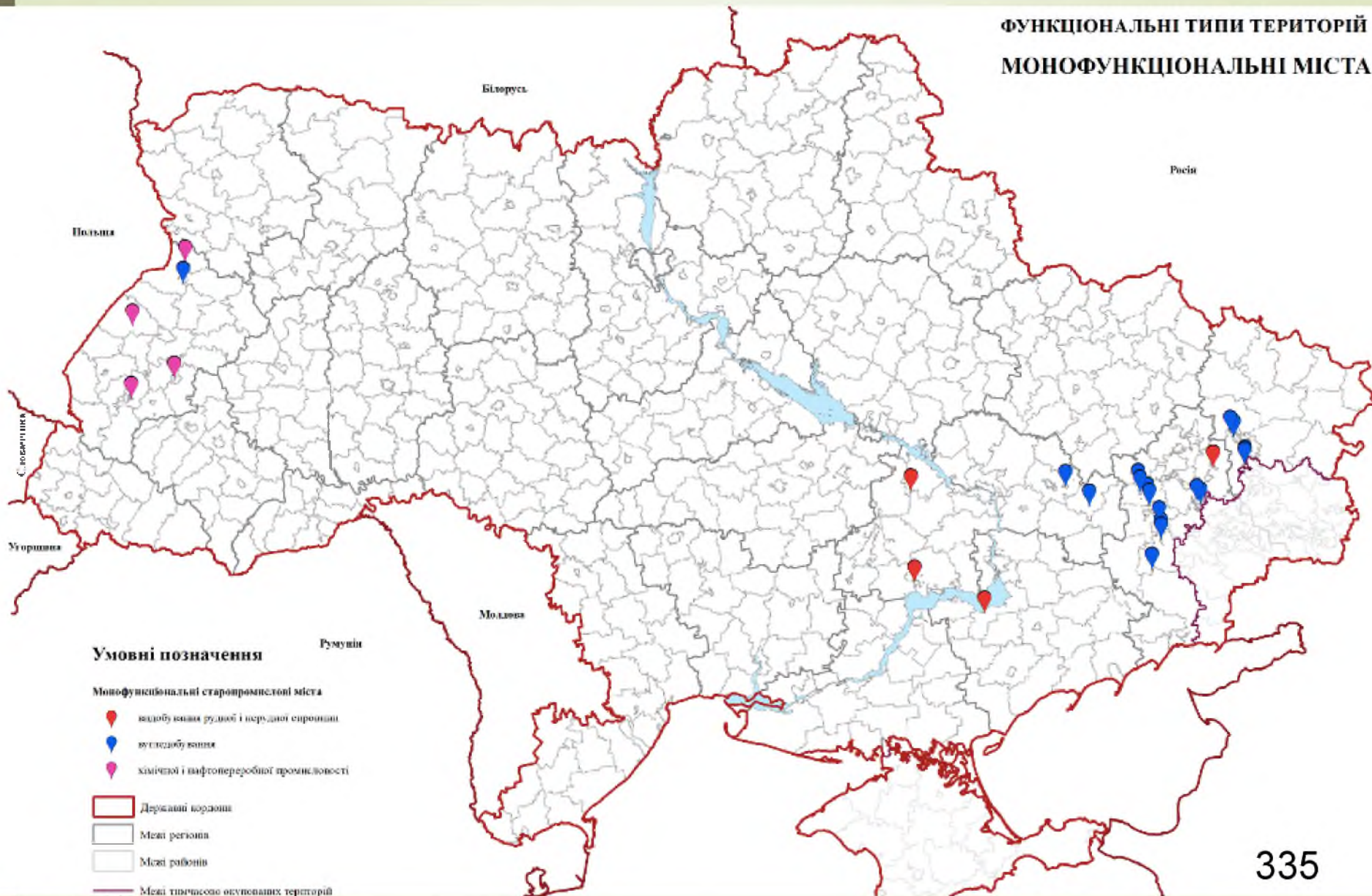
ПРИКОРДОННІ ТЕРИТОРІЇ У НЕСПРИЯТЛИВИХ УМОВАХ

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ ТЕРИТОРІЙ
ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИ
ТЕРИТОРІЇ**

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ ТЕРИТОРІЙ МОНОФУНКЦІОНАЛЬНІ МІСТА

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ

	2014	2020
Рейтинг легкості ведення бізнесу	112	ТОП 20
Кредитний рейтинг країни (категорія)	ССС	ВВВ
Індекс глобальної конкурентоспроможності	84	ТОП 40
ВВП на душу населення	\$8,500	\$16,000
Іноземні інвестиції в 2015-2020		\$40 млрд
Відношення дефіциту бюджету до ВВП	10,1%	3%
Відношення державного боргу до ВВП	67,6%	60%
Інфляція	19%	1,7%

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ

2014

2020

Громадяни України, що відчують гордість за свою країну

Кількість призових місць на Олімпіаді 2020 в Японії

Індекс конкурентоспроможності у боротьбі за таланти

66

ТОП 30

Кількість фільмів українського виробництва у широкому прокаті у 2020 році

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ

2014

2020

Середня тривалість життя

71 рік

↑ 74 роки

Частка коштів місцевих бюджетів у загальнодержавному бюджеті

31%

65%

Проникнення широкосмугового інтернету (кількість абонентів на 100 осіб)

9

25

Відсоток випускників шкіл у 2020, які володіють двома іноземними мовами

75%

КЛЮЧОВІ ПОКАЗНИКИ

2014

2020

Військові витрати, % від ВВП

1%

5%

Чисельність професійних військових на 1000 населення

3

7

Довіра експертного середовища до суду

60%

Оновлення кадрового складу державних службовців

70%

Ліміт частки одного постачальника в загальному обсязі закупівель будь-якого енергоресурсу

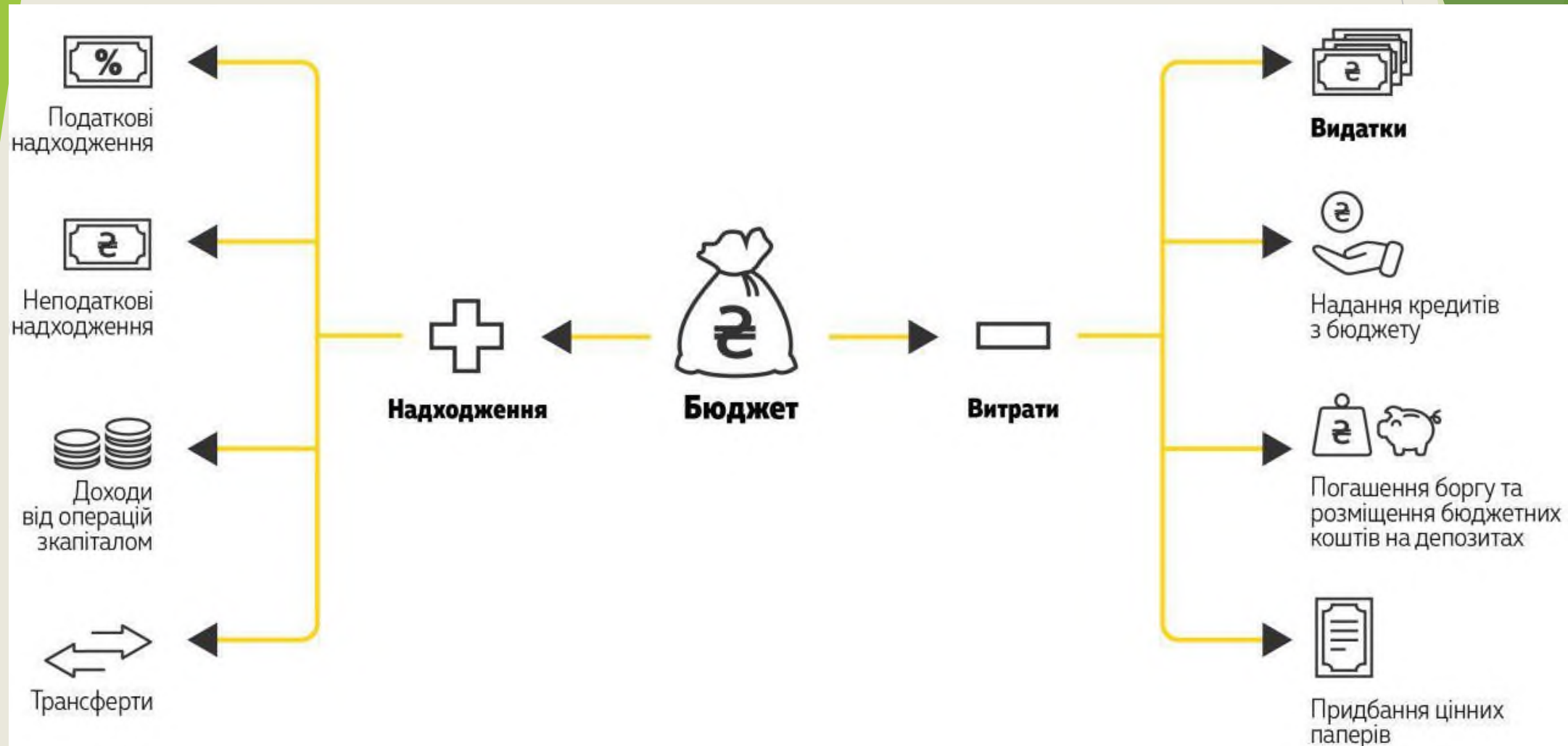
60%

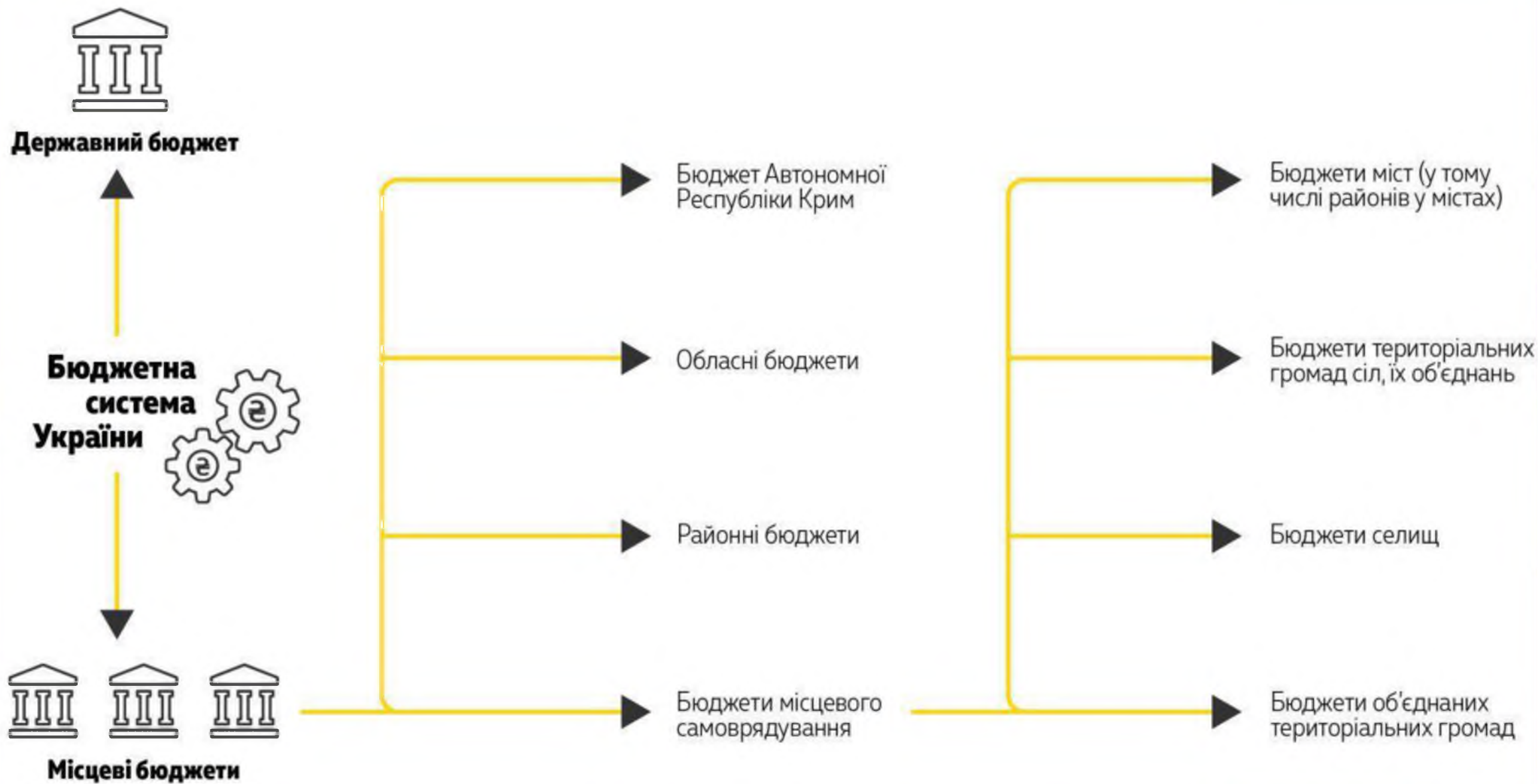
30%

Фінансові інструменти регіонального розвитку

*Можливості активізації
фінансових ресурсів для
потреб регіонального
розвитку в сучасних реаліях*

Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади АРК та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (ст. 2 Бюджетного кодексу).

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Податкові

- Податкові пільги, спеціальні податкові режими, податкові імунітети, податкові заохочення

Бюджетні

- Дотації, субвенції, бюджет розвитку, цільове фінансування

Кредитні

- Кредитування на пільгових умовах, облігації місцевих позик

Інвестиційні

- Прямі та портфельні інвестиції, регіональні інвестиційні програми

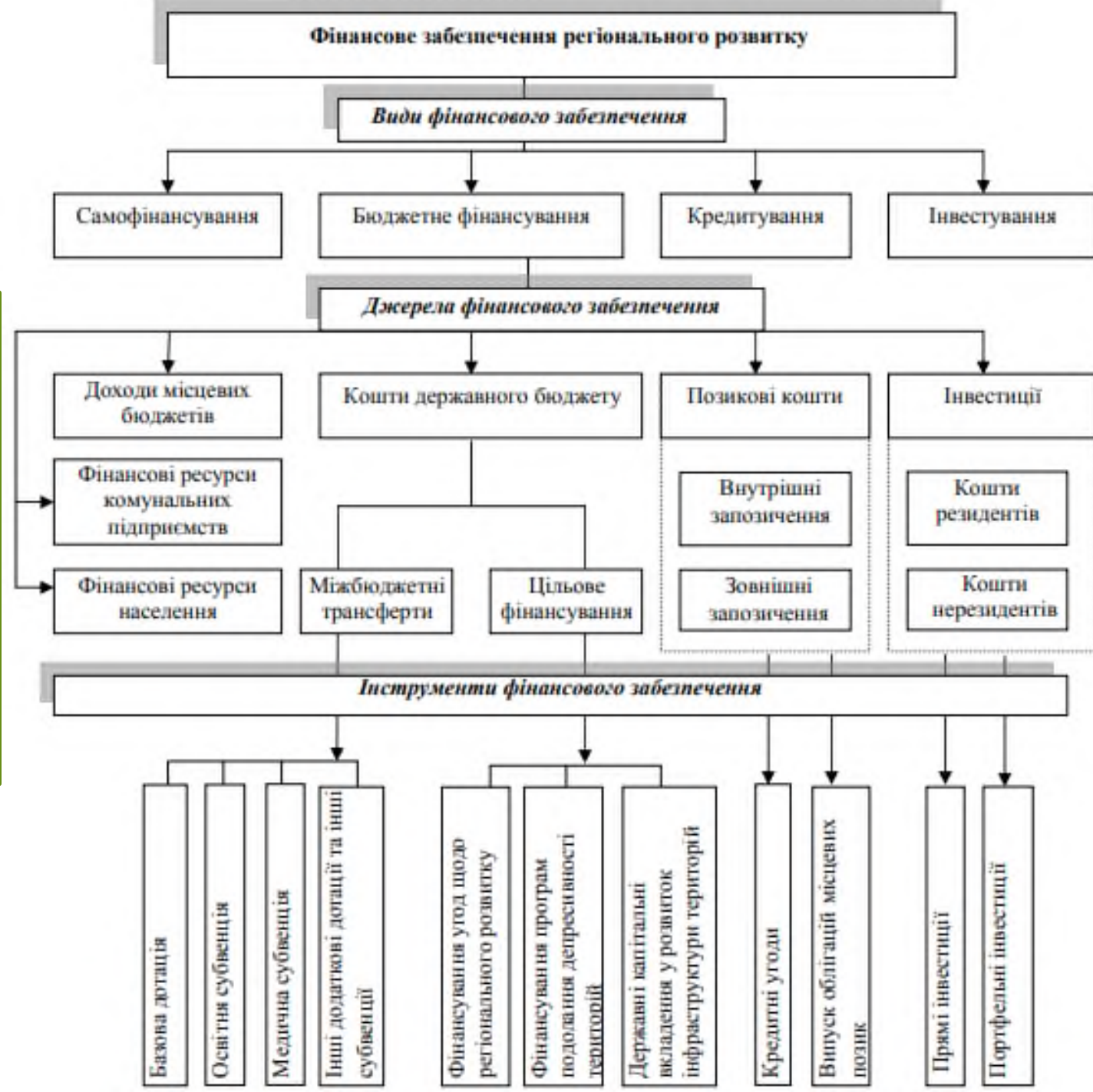
Інноваційні

- Інноваційні інвестиції, інвестиційні гранти, гендерно-орієнтовне бюджетування

Складові фінансового забезпечення регіонального розвитку

Модель фінансування регіонального розвитку

Трансферти (від англ. *to transfer* – переносити, переміщати) - кошти, одержані від інших органів державної влади, на безоплатній, безповоротній основі.

Дотація (від лат. *dotatio* – дар, пожертва) - це безвідплатна, безповоротна допомога з бюджету вищого рівня бюджету нижчому, яка не має цільового характеру та надається у випадку перевищення видатків над доходами (для збалансування бюджетів нижчих рівнів).

Субвенція (від лат. *subvenio* «приходжу на допомогу») - форма грошової допомоги місцевим бюджетам із державного бюджету, призначена для конкретно визначеної цілі.

Субсидія - це грошова допомога, що надається державою за рахунок коштів бюджету, а також спеціальних фондів юридичним особам, місцевим державним органам, іншим державам.

- ✓ **пряма** – безпосередні виплати на суму різниці його витрат і отриманого доходу.
- ✓ **непряма** – приховане дотування експортерів через надання податкових пільг, пільгових умов страхування, позик за ставкою нижче ринкової тощо

Інноваційні інструменти стимулювання регіонального розвитку

Інноваційні інвестиції - це вкладення капіталу в нематеріальні активи підприємства з метою використання в діяльності підприємства нових наукових і технологічних знань для подальшого отримання прибутку, скорочення витрат на виробництво, успішної протидії конкурентам на товарних ринках або досягнення соціального ефекту, наприклад поліпшення екології, охорони здоров'я та умов життя населення, освіти

Інтелектуальні інвестиції

Придбання готової науково-технічної продукції або її розробка безпосередньо на підприємстві або на замовлення підприємства

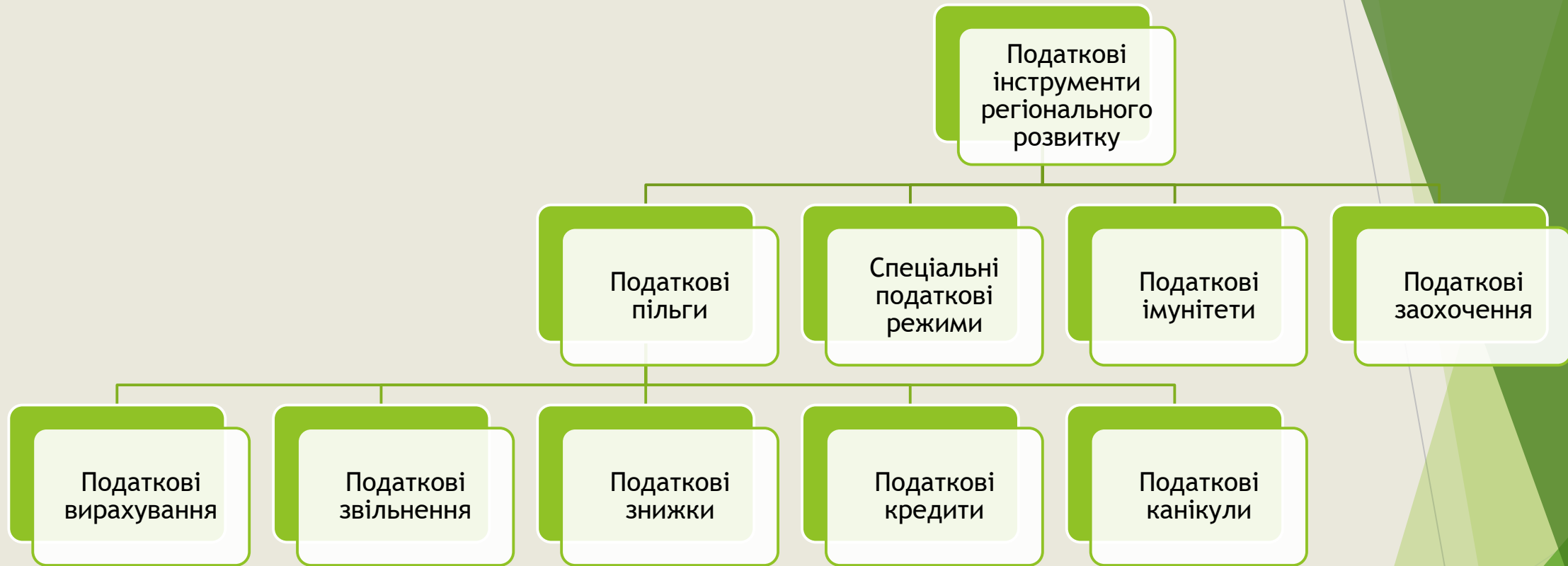
Інвестиційні гранти мають цільовий характер та надаються переважно на розвиток специфічних галузей, які рідко інвестуються за рахунок малої економічної віддачі (наприклад, наука). Вимоги:

- Публічність
- Оцінка експертами
- Контроль цільового використання

Гендерно-орієнтований бюджет - це бюджет, який передбачає планування ресурсів країни з урахуванням доходів бюджету, що формуються за рахунок жінок і чоловіків, а також видатків бюджету, які розподіляються між жінками і чоловіками.

Згідно з визначенням ООН, інтеграція гендерного підходу - це «процес оцінювання того, які наслідки матиме для жінок та чоловіків здійснення будь-якого планованого заходу (застосування законодавства, стратегічної політики та програм в усіх сферах і на всіх рівнях). Цілеспрямоване впровадження гендерного підходу означає обов'язкове врахування інтересів та досвіду як жінок, так і чоловіків під час розроблення, реалізації, моніторингу та оцінювання стратегічних заходів і програм у всіх політичних, економічних та соціальних сферах, щоб забезпечити одержання чоловіками та жінками однакової вигоди від реалізації цих заходів і програм та ліквідувати будь-яку нерівність»

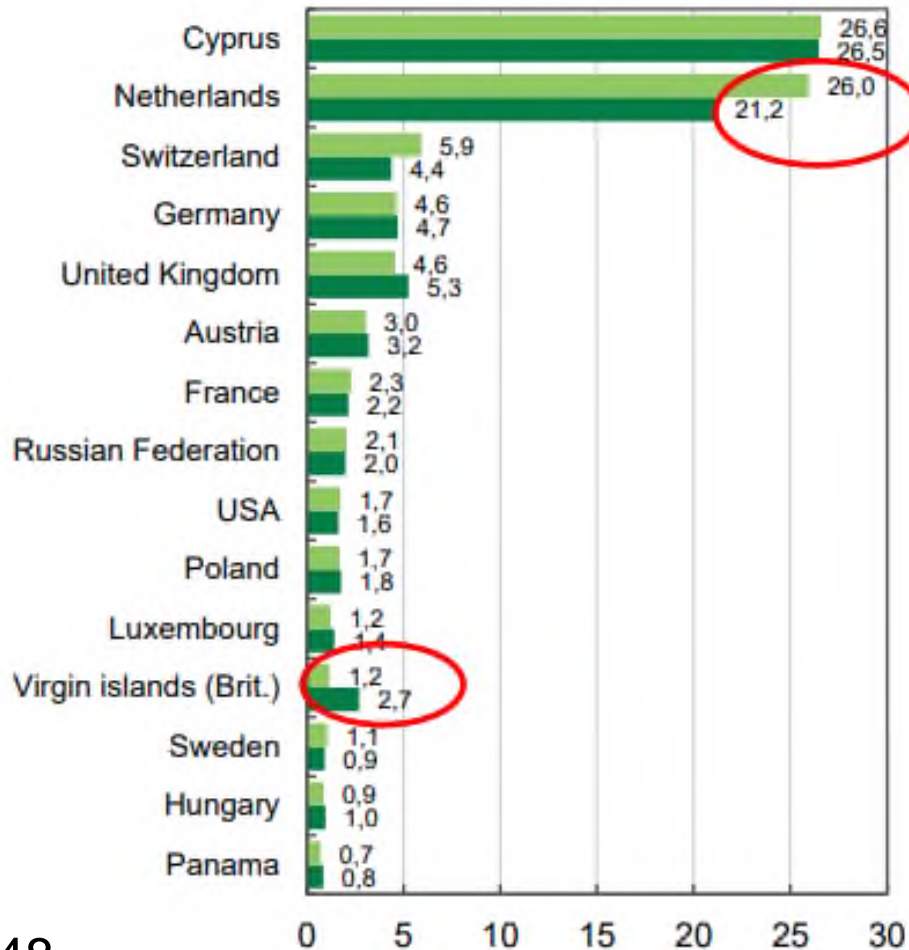
Податкові інструменти регіонального розвитку

- **податковий науковий кредит** - інструмент, що спрямований на розвиток нових технологій та втілення наукових досягнень для досягнення регіонального розвитку;
- **податковий інвестиційний кредит** - інструмент, націлений на розвиток інновацій у соціальній, екологічній та економічній сферах діяльності для досягнення регіонального розвитку;
- **податкові преференції для наукоємних та екологоорієнтованих підприємств регіону** - сприяння розвитку пріоритетних напрямів господарської діяльності на території регіону шляхом часткового звільнення від оподаткування юридичних осіб, що здійснюють таку діяльність.

Інструменти податкового стимулювання інноваційної діяльності

Equity FDI stocks in Ukraine by country in 2019, % total

Інструмент	Особливість
Податкова знижка	Працюючі з прибутком підприємства можуть зменшувати свою оподатковувану базу на величину зроблених у поточному році кваліфікованих (що відповідають критеріям, встановленим державою) інвестиційних витрат інноваційного характеру
Податкові канікули	Суб'єкт господарювання звільняється на визначений час та при дотриманні певних умов від сплати податку на прибуток. Це дозволяє тимчасово зменшити податкове навантаження на таких платників, що надає можливість вивільнити певну суму коштів для розвитку підприємницької діяльності
Уникнення подвійного оподаткування	Уникнення оподаткування одного об'єкта податку аналогічним податком за один і той самий період часу або оподаткування у різних осіб однієї і тієї ж податкової бази зіставними податками. Існують діючі двосторонні конвенції про уникнення подвійного оподаткування
Інвестиційний податковий кредит: а) простий (об'ємний) б) прирістний	а) сума витрат підприємства на інноваційну діяльність відшкодовується йому державою шляхом зменшення податкових платежів, а сума податкового кредиту збільшується прямо пропорційно збільшенню обсягів інноваційних витрат; б) сума податкових зобов'язань зменшується на певну частину перевищення інноваційних витрат у звітному податковому періоді порівняно з попереднім (або кількома попередніми). Якщо інноваційні витрати не збільшуються, то права на зменшення суми податку, що підлягає сплаті в бюджет, платник не має
Застосування диференційованих ставок або їхнє зменшення	Відбувається впровадження ставок податку з одиниці об'єкта оподаткування на диференційованій основі. Ставка податку установлюється за видами платників та характеристиками об'єкта оподаткування

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА

4,5 ДЕРЖАВНИЙ ФОНД РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
млрд грн - 0,4 млрд грн

6,0 СОЦЕКОНОМ-РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ
млрд грн + 4,3 млрд грн

18,1 БУДІВНИЦТВО, РЕМОНТИ УТРИМАННЯ МІСЦЕВИХ ДОРІГ
млрд грн - 4,1 млрд грн

1,2 НАДЗВИЧАЙНА КРЕДИТНА ПРОГРАМА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ
млрд грн + 0,35 млрд грн

0,23 РОЗВИТОК МЕРЕЖІ ЦНАП
млрд грн
НОВА СУБВЕНЦІЯ

0,06 ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ ГРОМАД
млрд грн
НОВА СУБВЕНЦІЯ

1463

МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТИ МАТИМУТЬ ВЗАЄМВІДНОСИНИ З ДЕРЖАВНИМ БЮДЖЕТОМ:

1438 БЮДЖЕТІВ ГРОМАД

24 ОБЛАСНИХ БЮДЖЕТИ

1 БЮДЖЕТ КИЄВА

ІНШІ ГАЛУЗИ

ДОДАТКОВА ДОТАЦІЯ НА УТРИМАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
млрд грн - 2,0 млрд грн

ПІДТРИМКА ОКРЕМИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
млрд грн + 1,4 млрд грн

ІНТЕРНЕТ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ
млрд грн
НОВА СУБВЕНЦІЯ

РОЗВИТОК СПОРТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
млрд грн + 0,3 млрд грн

СТВОРЕННЯ ЦЕНТРІВ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ
млрд грн
НОВА СУБВЕНЦІЯ

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ 2021

ГОРИЗОНТАЛЬНЕ ВИРІВНЮВАННЯ

15,7 БАЗОВА ДОТАЦІЯ МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ
млрд грн + 2,4 млрд грн

РЕВЕРСНА ДОТАЦІЯ З МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
+ 1,6 млрд грн

10,4 МЛРД ГРН

! ЗАЛИШКИ КОШТІВ ОСВІТНЬОЇ СУБВЕНЦІЇ,

що утворилися на рахунках районних бюджетів станом на 1 січня 2021 року, перераховуються на рахунки бюджетів відповідних громад пропорційно кількості учнів станом на 5 вересня 2020 року

13,44%

акцизного податку з пального зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування

ДОТАЦІЇ З ДЕРЖБЮДЖЕТУ В РЕГІОНИ У 2021 РОЦІ

Обласний бюджет

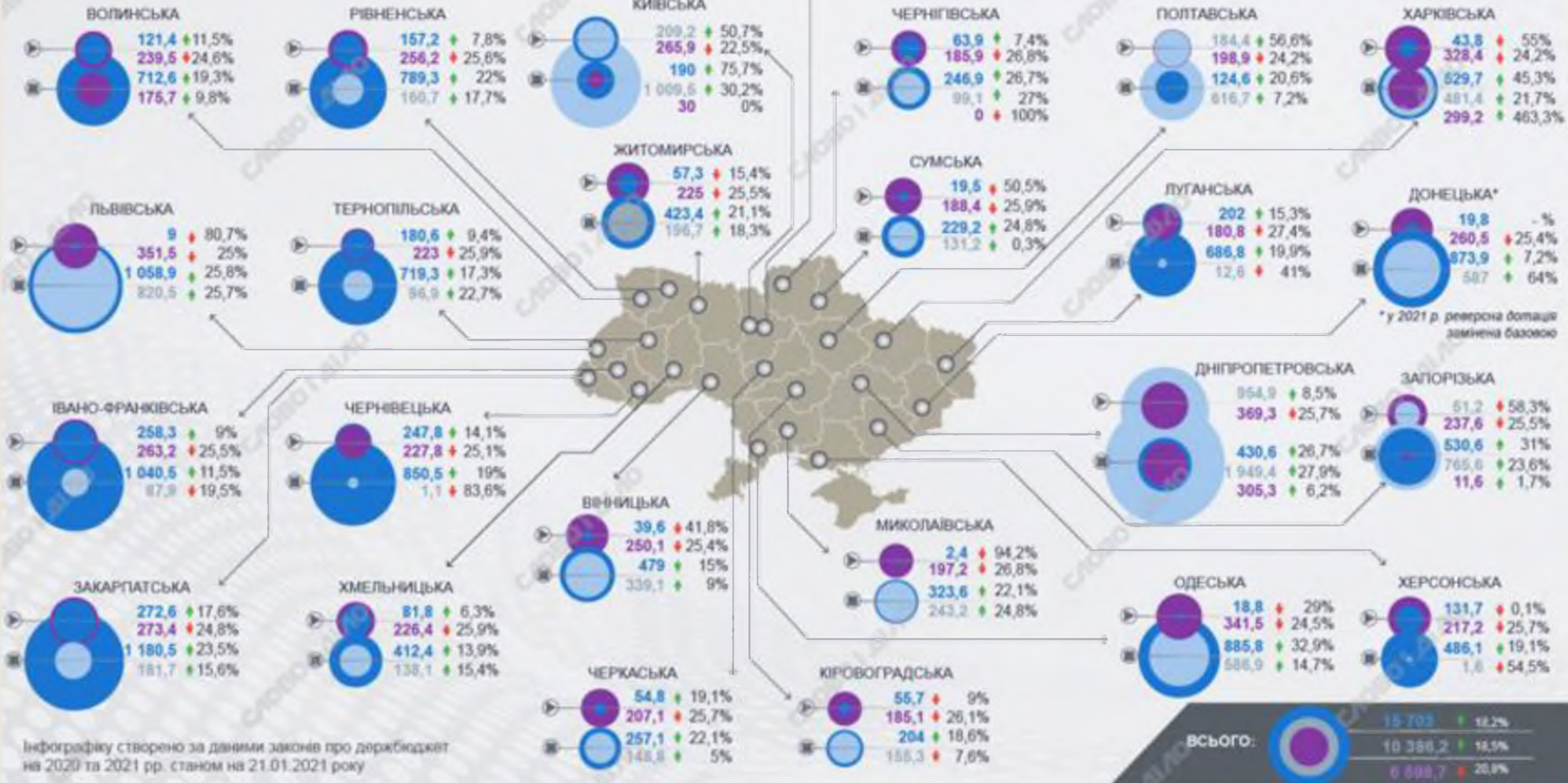
Міські, районні, селищні, сільські бюджети та бюджети ОТГ області

СЛОВО і ДІЛО

Дотації, млн грн.

● Базова ● Реверсна ● Додаткові ● змін у % щодо 2020 року

КИЇВ ● 62,6 + 0,3%

Інфографіку створено за даними законів про держбюджет на 2020 та 2021 рр. станом на 21.01.2021 року

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ 2021: ТОП-5 ПРОГРАМ №1 ОСВІТНЯ СУБВЕНЦІЯ

МІНІСТЕРСТВО
ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ

99,6

МЛРД ГРН

Загальний обсяг

0,7

МЛРД ГРН

Резерв

Обсяг субвенції

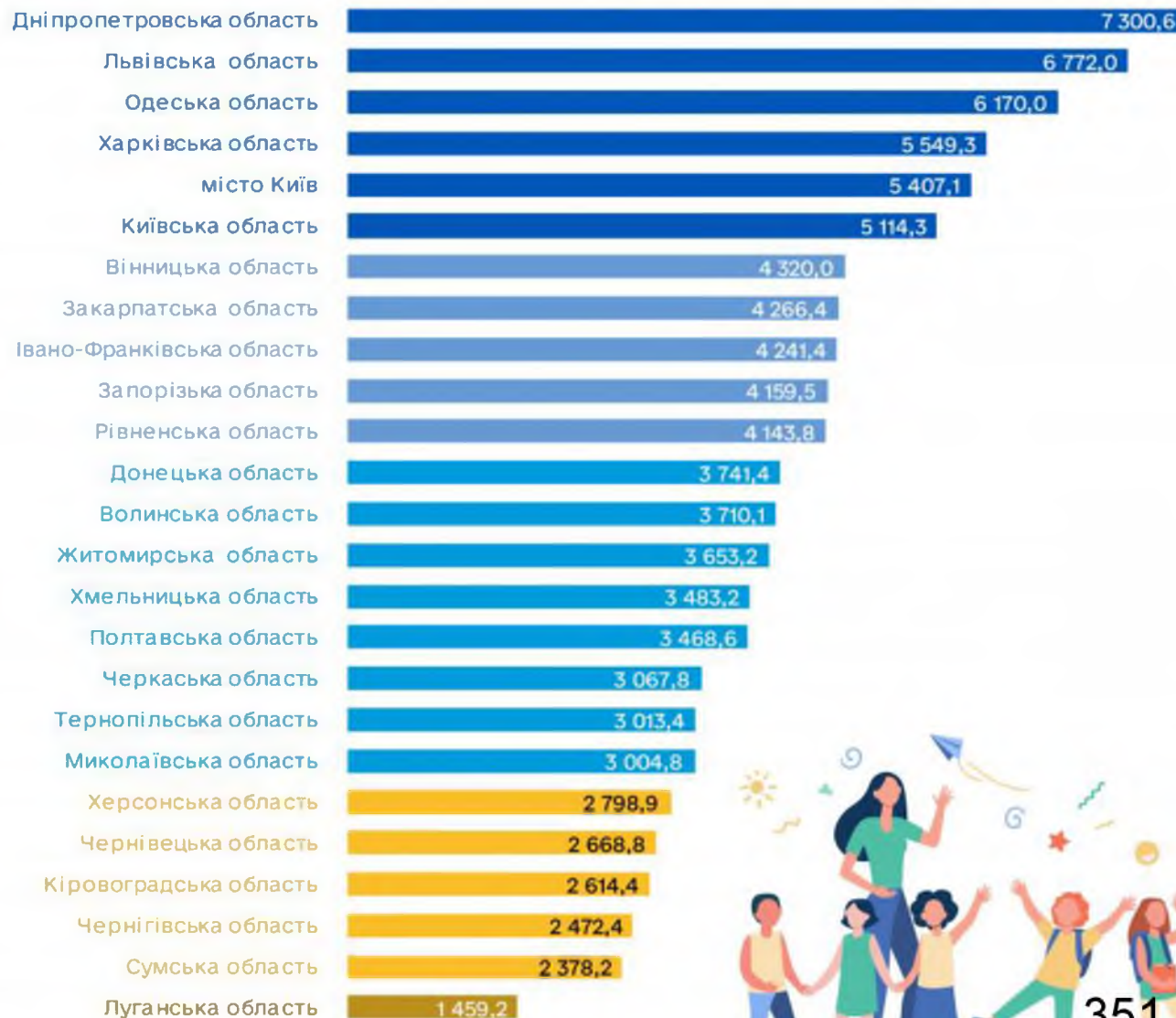
- понад 5 млрд грн
- 4-5 млрд грн
- 3-4 млрд грн
- 2-3 млрд грн
- до 2 млрд грн

Освітня субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у таких типах навчальних закладів:

- 1** Початкові школи, гімназії, ліцеї (крім дошкільних підрозділів (відділень, груп))
- 2** Спеціальні школи, санаторні школи
- 3** Спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати), школи-інтернати (ліцеї-інтернати) спортивного профілю, військові (військово-морські) ліцеї, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою, наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати, гімназії та ліцеї, у складі яких є інтернати з частковим або повним утриманням учнів
- 4** Дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри, інклюзивно-ресурсні центри
- 5** Заклади професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти
- 6** Заклади фахової передвищої освіти і коледжі державної та комунальної власності в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти

Обсяг субвенції в зведеному бюджеті (передбачено розписом на 2021 рік), млн грн

351

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ 2021: ТОП-5 ПРОГРАМ

№2 СУБВЕНЦІЯ НА БУДІВНИЦТВО ТА РЕМОНТ ДОРІГ

18,1
МЛРД ГРН
Загальний обсяг

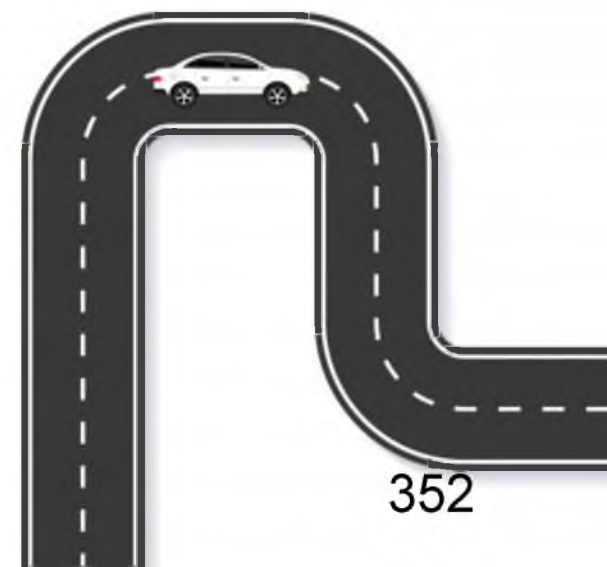
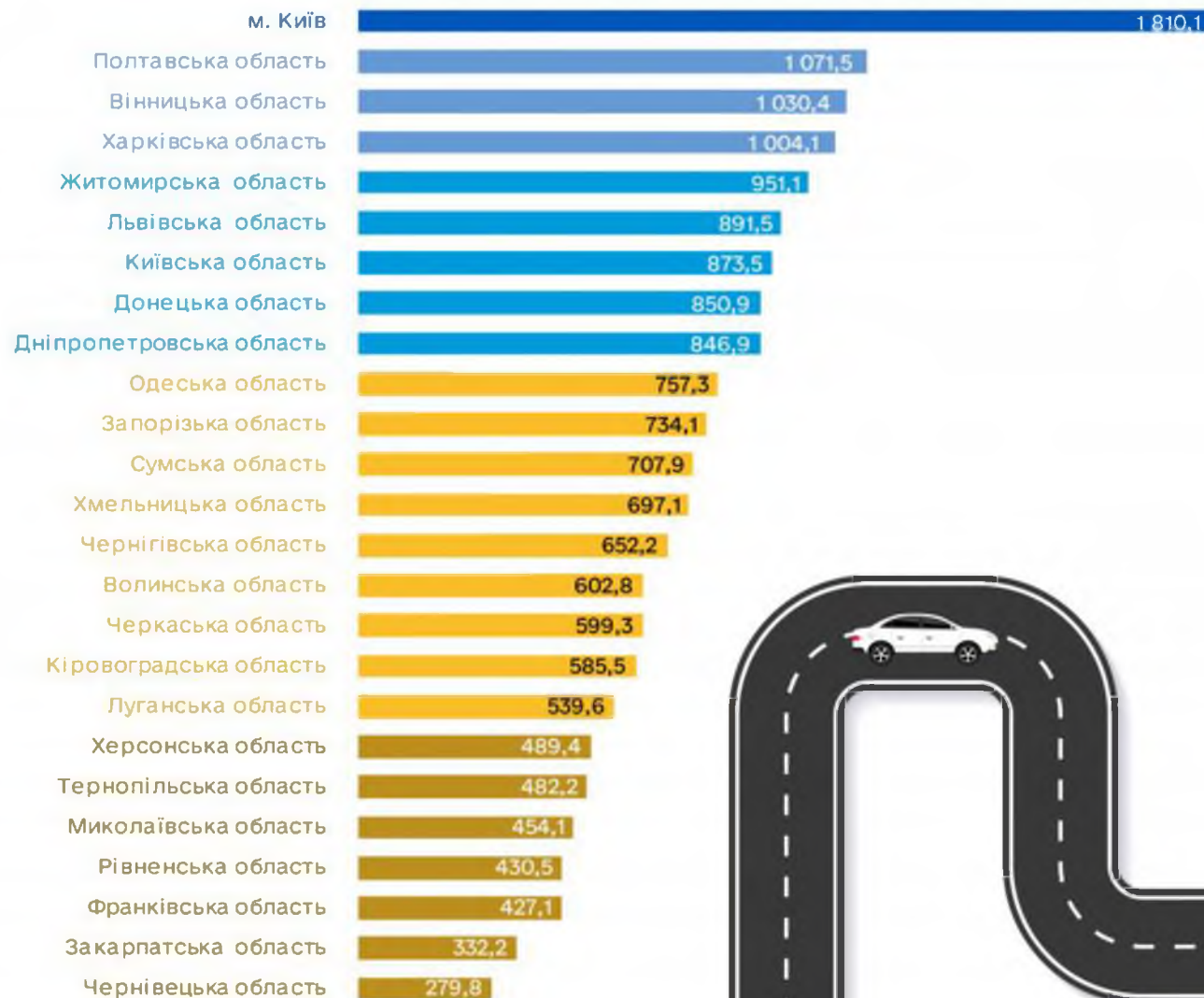
Обсяг субвенції

- понад 1,1 млрд грн
- 1-1,1 млрд грн
- 0,8-1 млрд грн
- 0,5-0,8 млрд грн
- до 0,5 млрд грн

Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам спрямовується на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту й утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах

Обсяг субвенції в зведеному бюджеті (передбачено розписом на 2021 рік), млн грн

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ 2021: ТОП-5 ПРОГРАМ

№3 БАЗОВА ДОТАЦІЯ

МІНІСТЕРСТВО
ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ

15,7
МЛРД ГРН
Загальний обсяг

Обсяг дотації у зведеному бюджеті

- понад 1 млрд грн
- 0,8-1 млрд грн
- 0,5-0,8 млрд грн
- 0,3-0,5 млрд грн
- до 0,3 млрд грн

Базова дотація призначена для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій і функціонує між державним бюджетом з одного боку, та місцевими бюджетами з іншого боку. Міжбюджетні відносини з приводу перерахування базової дотації виникають між державним бюджетом та обласними бюджетами, бюджетами територіальних громад, що мають взаємовідносини з державним бюджетом.

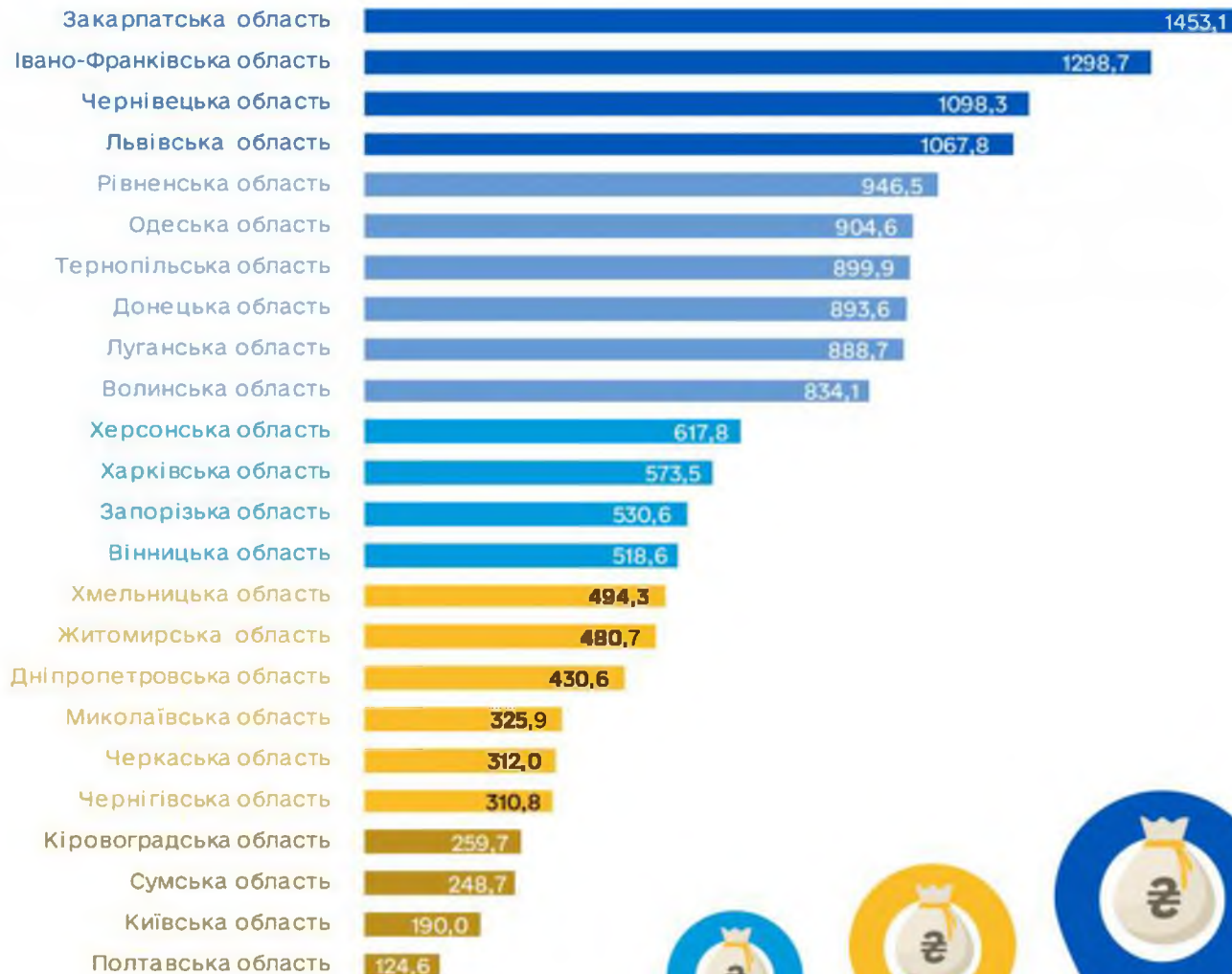

Алгоритм розрахунку дотації визначено у Бюджетному Кодексі України.

Базова дотація перераховується з державного бюджету місцевим бюджетами і служить основним інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів

Обсяг дотації в зведеному бюджеті
(передбачено розписом на 2021 рік), млн грн

353

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ 2021: ТОП-5 ПРОГРАМ №4 ДОДАТКОВА ДОТАЦІЯ НА УТРИМАННЯ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

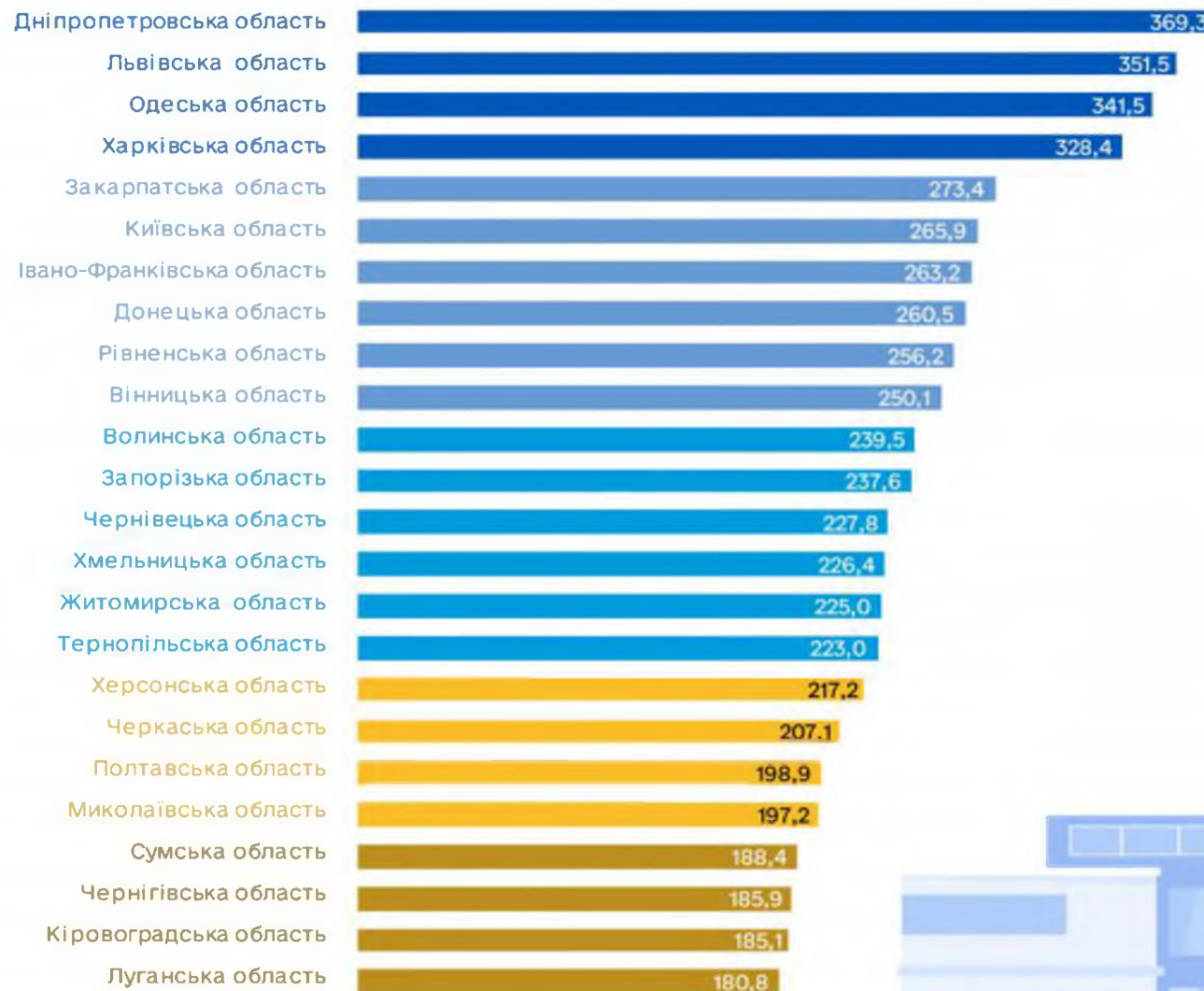
Обсяг дотації в зведеному бюджеті
(передбачено розписом на 2021 рік), млн грн

5,9
МЛРД ГРН
Загальний обсяг

Обсяг дотації у
зведеному бюджеті

- понад 0,3 млрд грн
- 0,25-0,3 млрд грн
- 0,22-0,25 млрд грн
- 0,19-0,22 млрд грн
- до 0,19 млрд грн

Додаткова дотація направляється на ті видатки середньої освіти й охорони здоров'я, які не фінансуються за рахунок освітньої та медичної субвенцій, а саме: поточні видатки середньої освіти, включаючи

заробітну плату
непедагогічного персоналу

оплату енергоносіїв
в закладах охорони здоров'я

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ 2021: ТОП-5 ПРОГРАМ №5 СУБВЕНЦІЯ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПІДТРИМКИ ОКРЕМИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЗАХОДІВ У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

МІНІСТЕРСТВО
ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ

Обсяг субвенції в зведеному бюджеті
(передбачено розписом на 2021 рік), млн грн

3,1
МЛРД ГРН
Загальний обсяг

Обсяг субвенції

- понад 180 млн грн
- 120-180 млн грн
- 90-120 млн грн
- 60-90 млн грн
- до 60 млн грн

Субвенція спрямовується на:

Державні програми соціального захисту та соціального забезпечення; виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю; будинки-інтернати для дітей з інвалідністю; центри з нарахування та здійснення соціальних виплат; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Фінансове забезпечення діяльності, пов'язаної з проведенням судово-психіатричної експертизи

Оплату поточних видатків патолого-анатомічних бюро

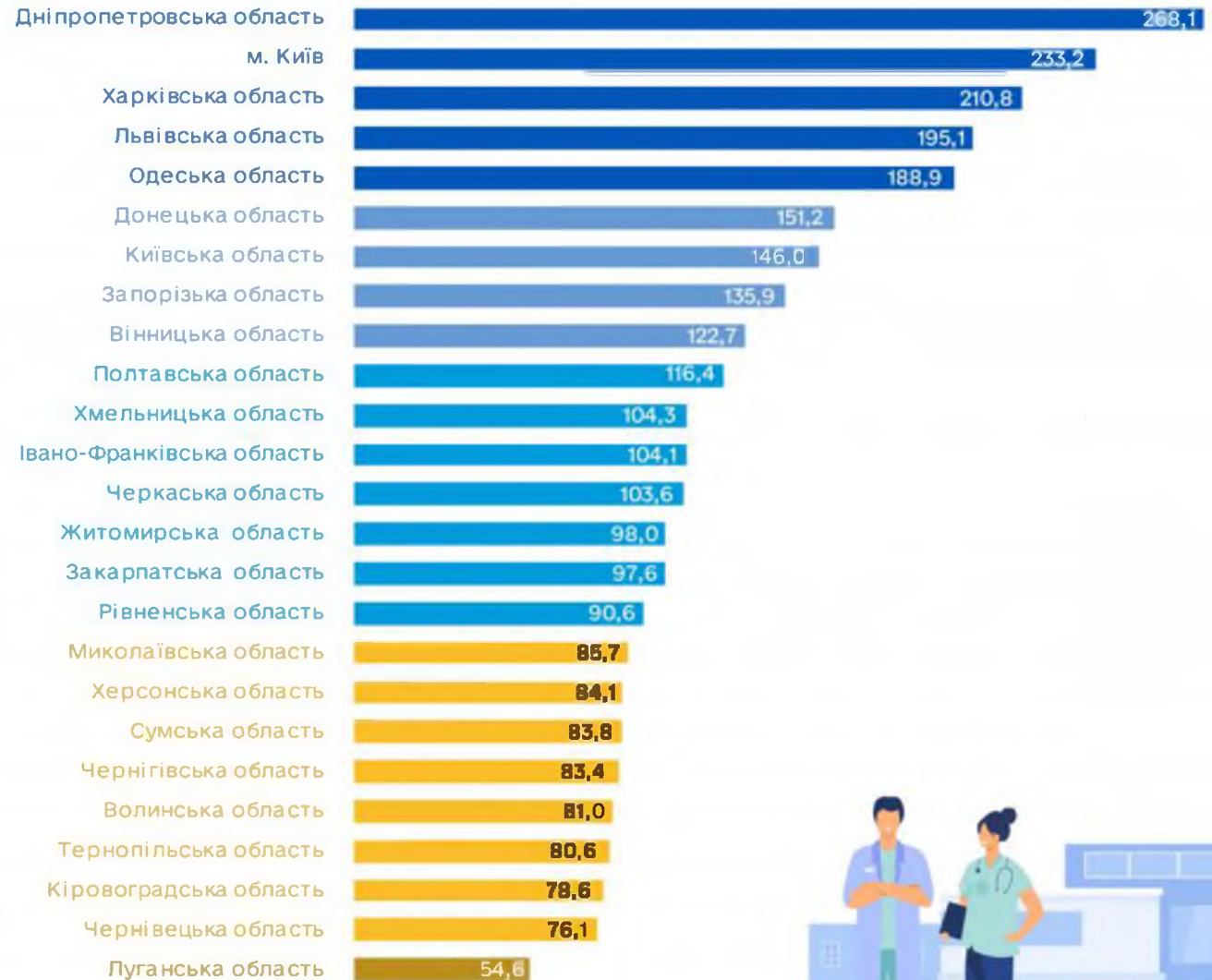
Оплату поточних видатків спеціальних закладів з надання психіатричної допомоги

Забезпечення лікування хворих на цукровий діабет інсуліном та нецукровий діабет десмопресином у період з 1 січня 2021 р. по 30 червня 2021 р.

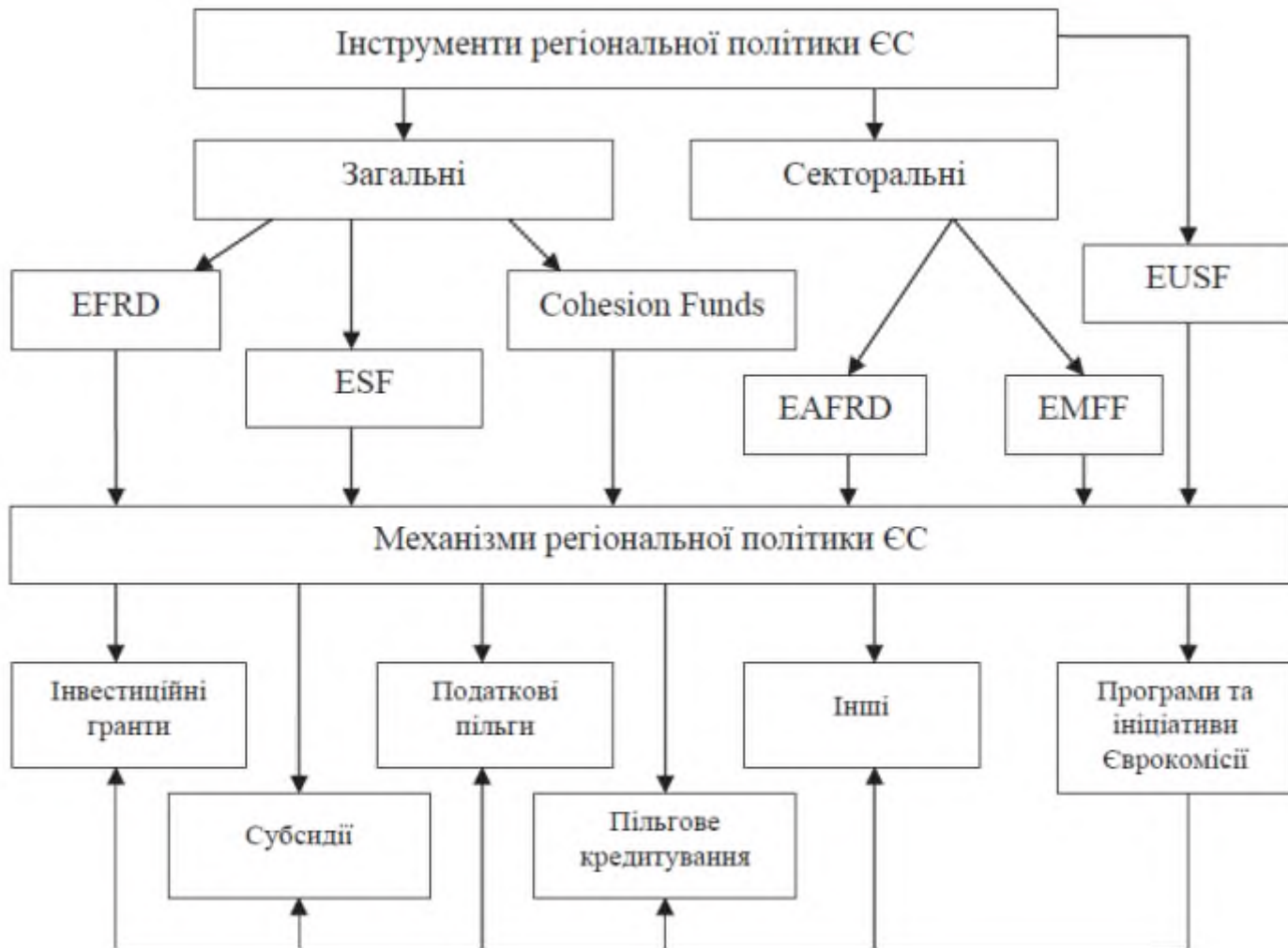

Фінансування оглядів водіїв з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції та ін.

355

Інструменти та механізми реалізації регіональної політики ЄС

EFRD (ЄФРР) - європейський фонд регіонального розвитку спрямований на зміцнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості в Європейському Союзі шляхом виправлення дисбалансів між його регіонами.

ESF (ЄСФ) European Social Fund – європейський соціальний фонд сприяє зміцненню економічної, соціального і територіальної єдності, будівництву інфраструктури та створення інвестицій, пов'язаних з виникненням робочих місць

Structural Funds and Cohesion Fund (Структурні фонди та Фонд згуртування) - це фінансові інструменти структурної політики ЄС, спрямовані на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами і досягнення економічної та соціальної згуртованості

European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD, ЄАФРСР) - Європейський аграрний фонд розвитку сільських районів підтримує досягнення цілей ЄС у сфері розвитку сільських територій

European Maritime and Fisheries Fund (EMFF, ЄФРН) - Європейський морський та рибний фонд допомагає рибалкам прийняти сталу рибальську практику та прибережні громади, щоб диверсифікувати свою економіку, покращивши якість життя вздовж європейських узбережж.

European Union Solidarity Fund (EUSF) - Фонд Солідарності Європейського Союзу створений для надання допомоги Європейському Союзу державам-членам при великомасштабних стихійних лихах

Найбільші гранти ЄС

- TRACECA
- TEMPUS
- Erasmus+
- HORIZON 2020

Мікрофінансування для МСП (до 10 працівників), розмір гранту - до 25 тис. євро

- Мікропозики для освоєння нових ринків збуту
- Мікропозики для людей, що втратили роботу та хочуть почати власний бізнес
- Мікропозики для розвитку існуючого бізнесу

Спеціальні
економічні зони

Спрощена система
обліку та звітності

Зниження ставки
податку

Звільнення від
сплати податку

Інвестиційні
надбавки

Вирахування

Віднесення збитків
на майбутні періоди

Прискорена
амортизація

Податкові канікули

Інвестиційний
податковий кредит

Пільги на
реінвестування

Інструменти регіонального розвитку в ЄС

- ▶ засоби стримування розміщення нових підприємств у перенаселених регіонах;
- ▶ просторова організація економічної діяльності країни;
- ▶ державне фінансове стимулювання;
- ▶ створення інфраструктури;
- ▶ «м'які» засоби стимулювання соціально-економічного розвитку

<https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/12/Derzhavniy-fond-regionalnogo-rozvitku-finansoviy-instrument-stalogo-regionalnogo-rozvitku.pdf>

Фінансові інструменти стимулювання розвитку регіонів у країнах-членах ЄС

- ▶ Цільові трансферти, субвенції і цільові дотації;
- ▶ Бюджетне фінансування окремих секторів економіки;
- ▶ Вирівнювальні трансферти

Країна	Тип трансфертів	Форма вирівнювання	Залежність від трансфертів	Частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів, %
Польща	цільові/нецільові	вертикальна	висока	49,3
Норвегія	цільові	горизонтальна	середня	44,2
Португалія	нецільові	вертикальна	низька	28,1
Велика Британія	цільові	вертикальна	висока	68,6
Швеція	цільові	горизонтальна	низька	28,7
Данія	цільові	вертикальна	висока	58,2
Фінляндія	цільові	вертикальна	низька	30,3
Німеччина	цільові/нецільові	вертикальна	середня	36,1
Австрія	цільові	вертикальна	висока	61,9
Швейцарія	цільові	вертикальна	низька	11,2
Італія	цільові	вертикальна	середня	39,3
Іспанія	цільові	вертикальна	висока	56,4
Канада	цільові	вертикальна	висока	47,3

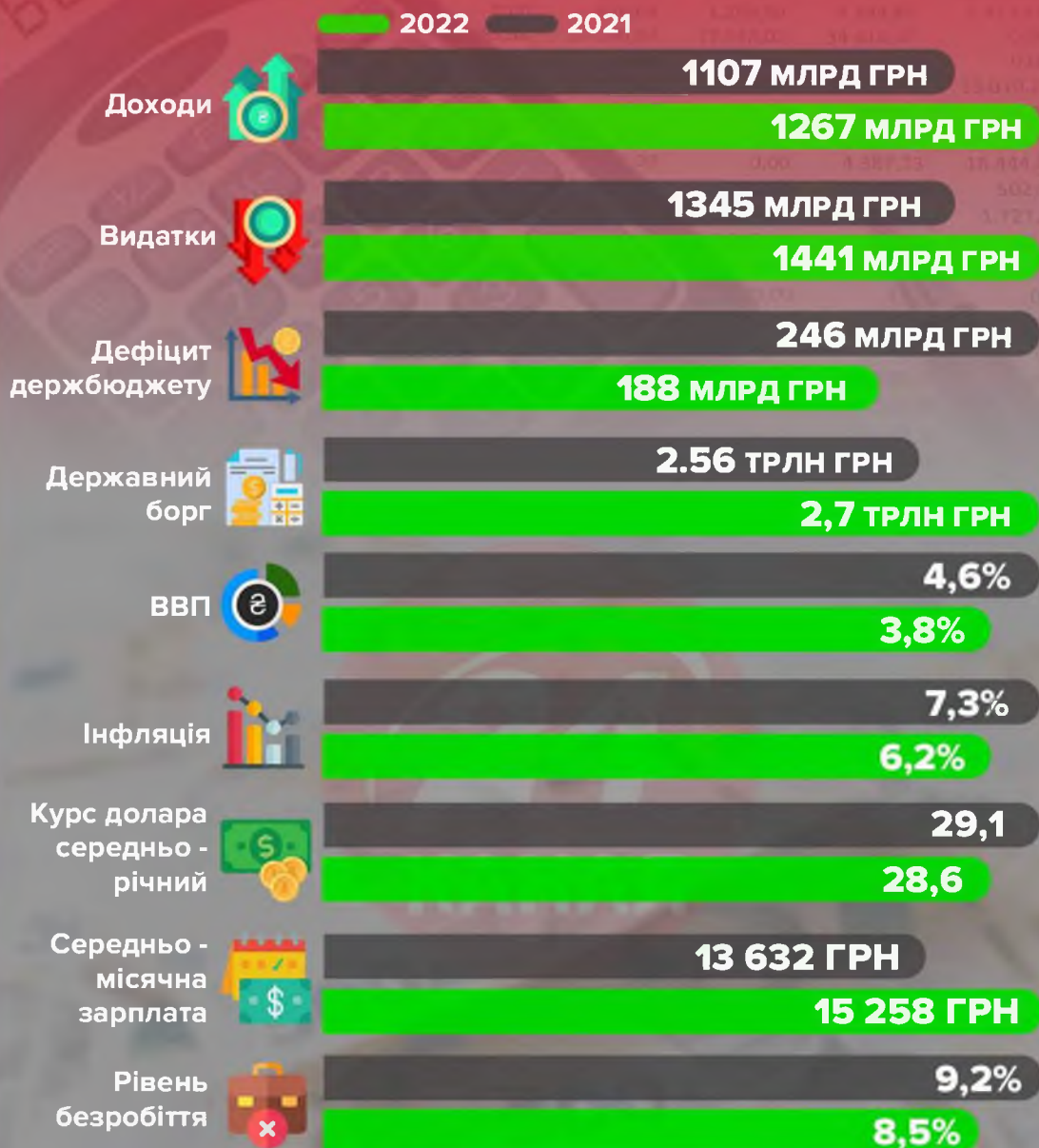
Країна-член ЄС	Фінансові інструменти								
	Основні дотації	Субсидії	Податкові пільги	Прискорена амортизація	Субсидії на працевлаштування	Транспортні пільги	Регіональні позики	Створення спеціальних фондів	Інвестиційні гранти
Австрія	+	-	-	-	+	-	-	-	-
Бельгія	+	+	-	-	+	-	-	-	-
Велика Британія	+	+	-	-	+	-	-	-	-
Греція	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Данія	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Ірландія	+	-	-	-	+	-	-	-	-
Іспанія	+	-	-	-	-	-	-	+	+
Італія	+	-	+	-	-	-	-	+	+
Люксембург	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Нідерланди	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Німеччина	+	+	+	-	-	-	+	+	+
Португалія	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Фінляндія	+	-	+	-	-	+	-	-	-
Франція	+	-	+	-	+	-	-	-	+
Швеція	+	-	-	-	+	+	-	-	-

Пільги з податку на прибуток підприємств, що застосовуються в країнах ЄС та в Україні

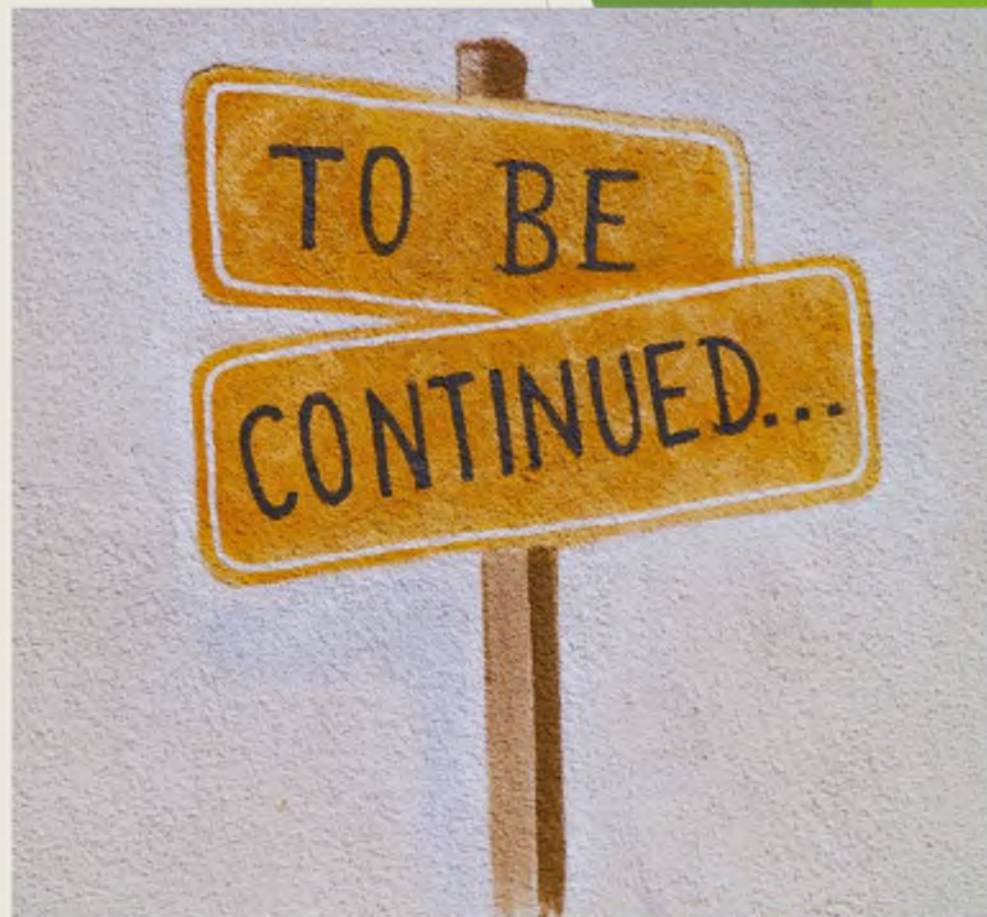
Країна \ Пільга	Прискорена амортизація	Неоподатковувані резерви	Інвестиційна податкова знижка	Інвестиційний податковий кредит	Податкові канікули
Австрія	+	+	-	-	-
Бельгія	+	+	+	-	-
Велика Британія	+	+	+	-	-
Греція	+	+	-	-	-
Данія	+	+	+	-	-
Ірландія	+	+	-	+	-
Італія	+	+	+	-	+
Іспанія	+	+	+	+	-
Люксембург	+	+	-	+	-
Нідерланди	+	+	+	-	-
Німеччина	+	+	-	-	-
Португалія	+	+	+	+	+
Україна	+	-	-	-	+
Фінляндія	+	+	-	-	-
Франція	+	+	-	+	+
Швеція	+	+	-	-	-

ДЕРЖБЮДЖЕТ 2022: ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ

ДАНІ: КАБМІН, ПРОЄКТ БЮДЖЕТУ ПЕРЕДАДУТЬ НА РЕЄСТРАЦІЮ У ВЕРХОВНУ РАДУ

Фінансові інструменти регіонального розвитку. *Інвестування*

Інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності на довгостроковий період для створення прибутку та досягнення соціального ефекту.

Інвестувати = вкладати

В широкому розумінні, *інвестиції* - це механізм, необхідний для фінансування та розвитку економіки країни.

Об'єкти інвестиційної діяльності (що вкладають) - залежно від того, які цінності вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, інвестиціями можуть бути:

- *кошти*, цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери;
- *рухоме та нерухоме майно* (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- *права інтелектуальної власності*;
- *сукупність* технічних, технологічних, комерційних та інших *знань*, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- *права користування* землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права.

Суб'єктами інвестиційної діяльності (хто вкладає) можуть бути *резиденти та нерезиденти* - громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, державні структури, міжнародні організації.

Інвестори – суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Джерелом інвестицій (звідки бере кошти інвестор) є:

- *власні фінансові ресурси* (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові накопичення і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- *позичкові фінансові кошти* (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- *залучені фінансові кошти* (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);
- *бюджетні інвестиційні асигнування* (це певні суми коштів, виділені із централізованих і децентралізованих джерел, фінансових ресурсів для покриття видатків на певні цілі);
- *безоплатні та благодійні внески, пожертвування* організацій, підприємств і громадян.

«позика» – ссуда (**ми надали кошти**),
«позичка» – кредит (**нам дали кошти**)

Капітальні інвестиції - це кошти, що спрямовуються на відтворення основних фондів, розширення, реконструкцію і модернізацію підприємств і споруд, здійснення технічного прогресу у всіх галузях господарства, спорудження житла, шкіл, лікарень та інших об'єктів соціально-культурного призначення, геологорозвідувальні та проектні роботи.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій є власні кошти підприємств та організацій.

Прямі інвестиції - внесення коштів або майна в статутний капітал (фонд) юридичної особи.

До прямих відносять такі інвестиції, що формують більше 10-25% капіталу фірми та дають право на участь в управлінні підприємством.

Непрямі (портфельні) інвестиції - придбання цінних паперів (облігації, ф'ючерси, свопи, споти...) у інвестиційних та фінансових посередників (брокерів).

Інвестор не бере участі в управлінні підприємством, а лише отримує дохід на ЦП.

Актуальним питанням сьогодення є *регіональний аспект* інвестиційної діяльності в Україні, оскільки підвищення економічної та фінансової самостійності регіонів залежить від удосконалення інвестиційного процесу на мікрорівні.

Чому це необхідно?

- *для* пожвавлення діяльності підприємств регіонів України,
- *для* оновлення діючих виробничих потужностей та основних фондів,
- *для* впровадження новітніх технологій,
- *для* освоєння нових конкурентних видів продукції,
- *для* нарощування потенціалу та створення нових робочих місць.

Суттєво підвищується роль регіонів у розвитку інвестиційної діяльності, що обумовлено формуванням сприятливих умов для інвестування та можливістю вирішення більшості соціально-економічних проблем на регіональному рівні.

Регіони України є потенційно привабливими для інвестування.

Інвестиційний клімат — це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній території і визначають її привабливість для іноземного інвестора.

Doing Business – індекс для порівняння простоти підприємницької діяльності між країнами світу

Україна посіла 64 місце зі 190 країн.

Очолює рейтинг - **Нова Зеландія**. Після неї йде Сінгапур, Гонконг, Данія, Південна Корея.

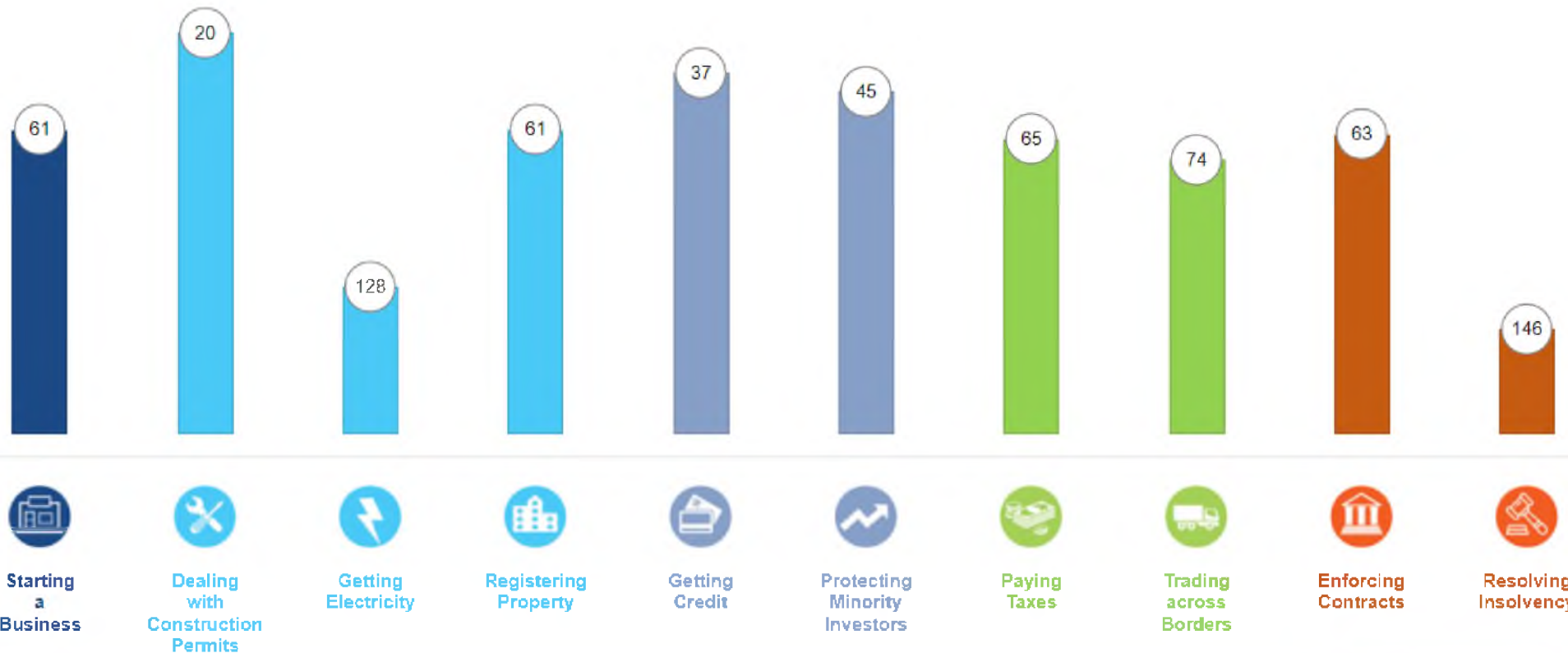
Серед пострадянських країн найкраще з веденням бізнесу справи у Грузії (7). Далі йдуть Литва (11), Естонія (18), Латвія (19), Казахстан (25), Росія (28), Азербайджан (34), Вірменія (47), Молдова (48), Білорусь (49).

На останньому 190-му місці – **Сомалі**.

Rankings on Doing Business topics (1-190) - Ukraine

Рейтинг «Regional Doing Business – 2020» визначається за сумою балів, набраною обласним центром у шести компонентах: 1) започаткування бізнесу; 2) сплата місцевих податків; 3) оформлення земельної ділянки; 4) приєднання до електромереж; 5) одержання дозволів на будівництво; 6) електронні сервіси.

Рейтинг «Найкращі міста для ведення бізнесу» 2021 р.

Forbes

РЕЙТИНГ МІСТ

МІСЦЕ	МІСЦЕ У 2020 РОЦІ	МІСТО	НАСЕЛЕННЯ, '000	ПРОЗОРІСТЬ МІСЬКОЇ ВЛАДИ	ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ	РЕГІОНАЛЬНИЙ DOING BUSINESS	КУПІВЕЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ	ТРАНСПОРТНЕ СПОЛУЧЕННЯ	БЕЗПЕКА	ОСВІТА	ГОТОВНІСТЬ ДО ПАНДЕМІЇ	МІГРАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ	ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ	РАЗОМ
1	4	Київ	2955	64	100	73	100	84	51	78	69	30	53	702
2	2	Вінниця	370	78	62	70	69	55	79	86	51	43	84	677
3	3	Львів	718	92	78	65	69	62	31	100	48	49	73	667
4	1	Івано-Франківськ	238	42	72	70	59	46	70	95	42	60	93	649
5	5	Тернопіль	224	75	56	60	56	39	72	100	41	57	86	642
6	6	Ужгород	116	48	78	57	66	36	71	66	62	54	91	629
7	13	Ірпінь	104	20	56	51	74	59	77	31	70	99	75	612
8	7	Дніпро	975	70	83	64	66	59	63	65	56	23	59	608
9	8	Хмельницький	274	63	72	43	60	41	80	47	48	53	93	600
10	12	Бровари	109	9	76	51	80	64	77	10	66	74	72	579
11	9	Одеса	1013	53	73	54	60	83	60	48	40	40	66	577
12	16	Чернівці	265	48	58	53	54	42	69	75	40	42	86	567
13	11	Луцьк	217	51	62	68	52	43	49	60	41	45	90	561
14-15	15	Полтава	282	24	63	61	64	48	61	59	69	25	72	546
14-15	10	Харків	1428	32	68	50	65	56	60	63	41	39	72	546

Складено на основі **10 груп критеріїв**, у 2021 р. в рейтингу додатково оцінювалася *готовність міст до наступної хвилі пандемії*.

До «Рейтингу міст» від Forbes увійшли всі міста України з населенням *понад 90 тисяч осіб*, за виключенням неконтрольованих територій.

Регіональні інвестиційні програми

Регіональна інвестиційна програма - комплекс заходів, спрямованих на регулювання інвестиційної діяльності в регіоні, вирішення регіональних проблем, що реалізується при підтримці держави і регіональних структур влади.

Структура регіональної інвестиційної програми
орієнтовно може складатися з таких розділів:

1

Основні засади - цілі, завдання, принципи та напрями реалізації програми.

2

Аналіз інвестиційної привабливості регіону - SWOT аналіз конкурентних переваг регіону порівняно з іншими (оцінка існуючих потреб та можливостей залучення інвестицій, визначення орієнтирів при залученні інвестицій тощо).

3

Проведення попереднього вивчення попиту на інвестиційні ресурси в регіоні (регіональні потреби, ступінь залежності від імпорту, оцінка платоспроможності кінцевих користувачів продукції регіону, наявність законсервованих виробництв та ін.).

4

Визначення пріоритетних напрямів залучення інвестицій.

Регіональні інвестиційні програми

Структура регіональної інвестиційної програми
орієнтовно може складатися з таких розділів:

5

Оцінка регіональних інвестиційних ризиків (соціально-економічних, політичних, екологічних та ін.).

6

План заходів органів місцевої влади зі створення сприятливих умов для інвесторів і розвитку інвестиційної інфраструктури (організаційні заходи з реалізації інвестиційних програм, стимулювання інвестиційної діяльності, фінансове забезпеченні програми, організація і контроль за виконанням програми).

7

План підготовки законодавчих, нормативних і методичних документів.

8

Інформаційне забезпечення інвестиційного іміджу регіону.

9

Додатки: перелік розроблених інвестиційних проектів, перелік об'єктів незавершеного будівництва, економічні розрахунки тощо.

Заходи інвестиційних політик країн світу

Захід	Сутність
<i>Заходи щодо спрощення входження іноземних інвестицій на ринок (entry)</i>	відкриття раніше закритих секторів, монополій та державних компаній для невеликих іноземних інвесторів; уточнення застосування антимонопольного законодавства в процесі злиття та поглинання іноземними компаніями та інші зміни, які полегшують іноземним інвесторам входження на ринок та набуття частки власності у вітчизняних компаніях
<i>Заходи щодо просування інвестицій</i>	організація зустрічей та семінарів із іноземними інвесторами, реклама інвестиційних можливостей країни, організація інвестиційних ярмарків та конференцій, проведенні інших маркетингових заходів залучення інвестицій
<i>Заходи щодо заохочення вітчизняних компаній інвестувати за кордон</i>	спрощення адміністративних процедур щодо здійснення зовнішніх інвестицій вітчизняними компаніями
<i>Заходи щодо спрощення регулювання ведення бізнесу у приймаючій країні</i>	спрощенні інвестиційного законодавства, усунення перешкод для інвестування і ведення бізнесу, покращення процесів надання адміністративних послуг, запровадження прозорості та доступності інформації про умови інвестування тощо
<i>Заходи щодо запровадження пакету інвестиційних стимулів, пільг та державної допомоги інвесторам</i>	заходи: щодо надання підтримки інвесторам для вирівнювання регіонального розвитку та створення робочих місць, стимулювання залучення інвестицій в окремі сектори, пільгове оподаткування, збільшення норми амортизації, зменшення ставки податку на прибуток, відміну соціального внеску тощо
<i>Заходи щодо укладання міжнародних угод про заохочення та захист інвестицій</i>	

Заходи інвестиційних політик країн світу

Країна	Входження на ринок	Просування	Зовнішнє інвестування	Спрощення регулювання бізнесу	Стимулювання, державна допомога	Укладання інвестиційних угод
<i>Болгарія</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Великобританія</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Греція</i>	-	+	-	-	+	+
<i>Данія</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Естонія</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Канада</i>	+	-	-	-	+	+
<i>Китай</i>	+	+	+	+	+	+
<i>Кіпр</i>	-	+	+	-	+	+
<i>Литва</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Німеччина</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Туреччина</i>	-	-	-	+	+	+
<i>Польща</i>	-	-	-	-	+	+
<i>Чехія</i>	-	-	-	-	+	+

Стратегія залучення інвестицій

Оцінка інвестиційних потреб та потенціалу регіону, проведення аудиту регіону

- Дослідження тенденцій ПІІ та зовнішніх факторів. Проведення SWOT-аналізу місцевості
- Аналіз конкурентів.

Цілеспрямований пошук інвесторів за галузевою та за географічною ознакою, визначення перспективних груп інвесторів

- Розробка «довгого» переліку галузей. Первинний перелік має включати: галузі, які вже працюють у регіоні; галузі, які працюють у регіонах-конкурентах або ж у схожих регіонах; реалістичний «перелік побажань» щодо галузей, що викликають інтерес; галузі, в яких ПІІ є особливо важливими.
- Аналіз характеристик галузевих секторів..
- Оцінка сумісності галузі із регіоном.
- Розробка «короткого» галузевого переліку. Цей перелік має включати велику кількість галузей, але без розпорошення доступних ресурсів.
- Вибір цільових країн-інвесторів.

Розробка маркетингового плану стратегії: Розробка документу, який має визначати

- перспективні країни-інвестори;
- маркетингові методи для залучення інвестицій;
- необхідні зміни в організаційній та штатній структурі, зміни у партнерських зв'язках; бюджет та фінансування на 3 роки.

Бренд або брендинг територій - інструмент, який дозволяє утримувати вже існуючих і залучати нових мешканців, туристів та інвесторів. Це цілеспрямоване формування образу країни, регіону або міста у свідомості громадян або світової громадськості.

Бюджет розвитку як інструмент державної участі у сфері фінансового стимулювання регіонального розвитку

Принципами розробки бюджету розвитку регіону є:

- 1) чітке визначення структурних співвідношень між виробничим і соціальним напрямками інвестування в економіку регіону;
- 2) концентрація державних інвестиційних ресурсів для реалізації стратегічно найбільш перспективних проектів;
- 3) наукове обґрунтування структурних коефіцієнтів розподілу державних капітальних вкладень по районах і містах обласного підпорядкування з метою нівелювання різких територіальних відмінностей у забезпеченні соціальними благами, а отже, і в рівні життя;
- 4) більш широке використання інструментів і методів економіко-математичного моделювання.

Інвестиційний паспорт для громад

Розробка структури
інвестиційного
паспорту

Збір статистичної
інформації,
визначення
конкурентних
переваг та
можливих об'єктів
для інвестування

Здійснення
детального
дослідження
об'єктів для
інвестування,
розробка концепцій
інвестиційних
проектів

Розробка дизайн-
макету і виконання
верстки документу,
переклад на
іноземні мови

Інвестиційний паспорт є ключовим маркетинговим інструментом громади.

Завдання цього документа – сформуванню позитивний імідж території в очах потенційних інвесторів і максимально ефективно проінформувати зовнішнє бізнес-середовище про інвестиційні можливості території.

Інвестиційний паспорт – комплексний інформаційний бюлетень, розрахований на потенційних інвесторів.

<https://shyroke.org.ua/pro-hromadu/pasport-gromady/>

https://rada.info/upload/users_files/04056196/3cb8f7078a60b141e68eb90dcc0fe678.pdf

ЗМІСТ

1. Загальна характеристика території
2. Бюджет громади
3. Соціальна інфраструктура
4. Конкурентні переваги
5. Ключові підприємства
6. Правила для інвесторів
7. Сприяння бізнесу
8. Нерухомість і земля, які можуть зацікавити інвесторів
9. Історичні та туристичні об'єкти
10. Інфраструктура
11. Кадровий потенціал
12. Контактні дані

Державно-приватне партнерство

Державно-приватне партнерство - це система відносин між державним та приватним партнерами, при реалізації яких:

- ✓ ресурси обох об'єднуються
- ✓ відбувається відповідний розподіл ризиків, відповідальності та винагород між ними
- ✓ з метою взаємовигідної співпраці
- ✓ на довгостроковій основі
- ✓ у створенні (відновленні) нових та/або модернізації (реконструкції) наявних об'єктів, які потребують залучення інвестицій, та у користуванні (експлуатації) такими об'єктами.

Міжрегіональні проекти створюють умови:

виробничі

- підвищення якості продукції до рівня європейських стандартів

інфраструктурні

- формування оптимальної міжрегіональної логістичної системи, розширення якості послуг логістичних і транспортних послуг, будівництв міжрегіональної транспортної інфраструктури (тунелі, мости, аеропорти, хаби), збільшення пропускної здатності доріг регіону, входження в міжнародні транспортні коридори

Територіальні

- розвиток фінансових і виробничих зв'язків з сусідніми регіонами, а також інтеграція економіки регіону з економікою крупних центрів

Кадрові

- зниження міграційного тиску, залучення додаткових трудових ресурсів в найбільш перспективні види економічної діяльності

Маркетингові

- створення міжрегіональних торговельних марок, просування місцевих послуг, товарів, пропозицій, здатних бути ключовими «брендами» регіонів

Міжрегіональні проекти: Європа

Норвегія: автомобільний тунель Фолгефонна довжиною 11,15 км з'єднає село Ейтрхейм і місто Одда в комуні Одда з селом Аустреполлен в комуні Квіннхерад. Тунель скоротив час у дорозі між цими двома місцями з чотирьох годин до десяти хвилин

Норвегія: інформаційний ресурс в мережі Інтернет, який дозволяє молодим фермерам різних регіонів, які новачками в агробізнесі, отримувати необхідну інформацію про деталі управління господарством і обмінюватися думками з широкого спектру профільних питань

Європа: Рада європейських муніципалітетів і регіонів (CEMR) створила «Європейський сайт пошуку міст-партнерів» (www.twinning.org/)

Ізраїль: Союз муніципалітетів Ізраїлю об'єднує всі органи місцевого самоуправління країни і представляє їх інтереси у відносинах з Кнесетом (парламентом), урядом, різними відомствами та організаціями. Центр місцевої влади висловлює консолідовану позицію всіх ізраїльських муніципалітетів

Local & Regional
Europe

Enter our universe of twinning!

» Ten keys to success

» Who can help

» Finding a partner

» Financial support

» Contact

Finding
a partner

[Back to results](#)

Vyzhnytsia

Contact information

Mr Chepil Oleksiy
serhii_kolotylo@mail.ru

34 Ukrainska str.,
59200 - Vyzhnytsia
Ukraine

Telephone: +380373021357

Mobile: +380673340637

Fax: +380373021357

 297__Герб міста

Local Information

Distance to the main station: < 50km

Distance to the main airport: 50-100km

Number of inhabitants: 1.000 - 5.000

Website address: <http://gromady.cv.ua>

Your municipality is known for its:

- » Art and culture
- » Art galleries / museums
- » Outdoor activities (e.g. hill walking, canoeing...)

Допомога містам України досягнути сучасних світових стандартів в розвитку економіки, соціальної сфери, транспортної, інженерної та безпекової інфраструктури із збереженням природного і культурного надбання.

Фонд Розвитку Міст

Фонд розвитку підприємництва (у минулому Німецько-український фонд) створений для підтримки мікро-, малого та середнього підприємництва (ММСП) шляхом надання кредитів на основний та обіговий капітал через банки-партнери.

Диконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів.

Державний фонд
регіонального розвитку

Ukrainian Startup Fund.

Сприяти створенню та зростанню в Україні технологічних стартапів на ранній стадії розвитку, з метою підвищення їх глобальної конкурентоспроможності.

Український державний фонд підтримки фермерських господарств (Укрдержфонд) є державною бюджетною установою, яка виконує функції з реалізації державної політики щодо підтримки становлення і розвитку фермерських господарств

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ФОНД
ПІДТРИМКИ ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ

382

Секторальна платформа «Місцевий економічний розвиток та інвестиції»

Голова платформи – Іван Рубський,
Баштанський міський голова

Модератор – Євгеній Шаловалов,
експерт з децентралізації та місцевого
економічного розвитку

**Стратегічна ціль: економічний розвиток громад
як основа регіональної економіки**

НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

Просторове планування

Інвестиції та інновації

Управління ресурсами громад

Міжмуніципальне співробітництво

Розвиток МСБ

ПОСЛУГИ

Консультавання членів Асоціації ОТГ

База кращих економічних практик та обмін досвідом

Лобювання інтересів членів Асоціації ОТГ

Розробка концепцій, програм, проектів, пропозицій

Підготовка змін до законодавства

Навчання членів Асоціації ОТГ

ЗАХОДИ

- » Засідання Платформи, в т.ч. виїзні
- » Воркшопи
- » Круглі столи
- » Конференції
- » Семінари/тренінги

КАНАЛИ КОМУНІКАЦІЇ

Вивчення позиції ОТГ шляхом опитування

Експертний супровід розробки стратегій, програм та проектів розвитку

Фахова мережа «Економіка в громадах»

hromady.org

фейсбук-сторінка Асоціації

+380983905585

@shapovalov457@gmail.com

Завдання до Тему 9

---

1. Поясніть, в чому полягає суть державної регіональної економічної політики.
2. Яка головна мета державної регіональної економічної політики в економічній та соціальній сферах?
3. Поясніть основні принципи державної регіональної економічної політики.
4. Що являє собою механізм реалізації державної регіональної економічної політики?
5. Дайте коротку характеристику складовим регіональної політики. Доведіть їх взаємозалежність та взаємодоповнюваність.

Тема 10

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ

10.1. Сутність та основні форми зовнішньоекономічної діяльності

10.2. Сучасний стан та тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

10.3. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

10.1. Сутність та основні форми зовнішньоекономічної діяльності

Економічні перетворення, які почалися в Україні з моменту здобуття її незалежності та які відбуваються сьогодні, мають на меті *інтеграцію* (проникнення, зближення) українських підприємств до системи міжнародних економічних зв'язків.

Значущість таких зв'язків у розвитку країн постійно зростає, оскільки країна, як економічна система є відкритою та не може ефективно функціонувати у замкненому просторі.

Поняття "*зовнішньоекономічна діяльність*" з'явилося в Україні з початком економічної реформи 1987 р., коли почалася поступова *відміна монополії держави* (на той час УСРСР) на здійснення будь-яких економічних операцій (у тому числі й зовнішньоекономічних), наданні підприємствам права самостійного виходу на зовнішні ринки.

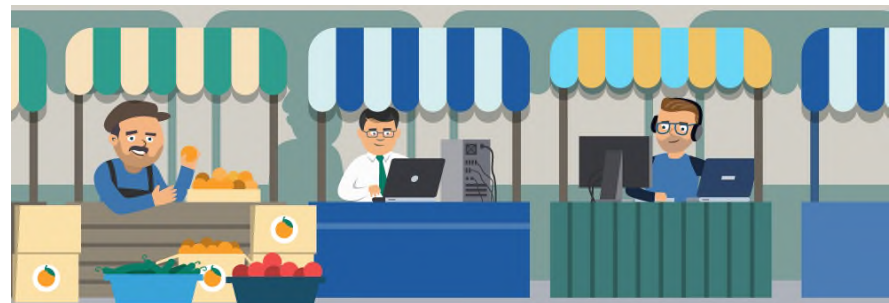
Після проголошення в 1991 р. незалежності України були здійснені заходи, спрямовані на суттєву лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності в країні, розширення прав підприємств і організацій у цій сфері.

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (1991), "Про митну справу в Україні" (1991), "Про єдиний митний тариф" (1992), "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" (1994) тощо.

Зовнішньоекономічна діяльність країни та зовнішньоекономічні зв'язки, які вона формує, є важливою умовою її економічного зростання.

Особливо це актуально за сучасних умов:

- ✓ коли науково-технічний прогрес, інформатизація суспільства забезпечує легкість здійснення економічних операцій та значно прискорює цей процес;
- ✓ коли набувають інтенсивного розвитку процеси:
  - міжнародної економічної інтеграції (об'єднання країн),
  - транснаціоналізації (зростання ролі зовнішніх факторів у розвитку країн),
  - міжнародного поділу праці (спеціалізації країн),
  - глобалізації світового господарства (зближення національних економік та стирання кордонів).

Міжнародний територіальний поділ праці (ТПП) - це вигідна спеціалізація країн на виробництві певних видів товарів та наданні окремих послуг та подальший обмін або продаж результатів цієї діяльності іншим країнам.

На початку розвитку Стародавнього Риму виробники італійських ремісників не могли конкурувати з грецькою продукцією, тому римські товари вивозилися до західних провінцій – Галлії та Іберії, а зі Східного Середземномор'я римляни одержували вироби грецького ремесла, вино, олію, предмети розкоші.

«Кожен займається тим, що краще вміє та для чого має відповідні ресурси. І звісно, що можна виготовити краще та дешевше»

Метою міжнародного поділу праці є:

- ✓ зниження витрат виробництва;
- ✓ економія затрат праці;
- ✓ підвищення ефективності виробництва;
- ✓ задоволення потреб споживачів.

Міжнародний ТПП буває трьох видів:

1) *загальний*, тобто поділ праці у сфері виробництва: за добувною чи переробною промисловістю чи іншими. Інакше кажучи, такий поділ праці визначається сприятливими природно-кліматичними умовами. Деякі країни аграрні, деякі – індустріальні.

2) *частковий*, тобто спеціалізація на рівні галузей виробництва та видів готової продукції, що означає зростання ролі міжгалузевого обміну готовою продукції. Спеціалізація Німеччини – у автомобілебудуванні, США – в ІТ-технологіях, ПАР – виробництво алмазів, Кувейт чи Саудівська Аравія – видобуток нафти.

3) *одиничний ТПП*, тобто спеціалізація країни на технологічних стадіях виробництва товарів чи послуг, виготовленні окремих компонентів продукції. Властивий високорозвинутим країнам.

Масштаби світового господарства значною мірою залежать від стану міжнародних відносин країн світу.

Основою таких відносин та налагодження співробітництва є *зовнішньоекономічні зв'язки та зовнішньоекономічна діяльність.*

Згідно ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»:

«зовнішньоекономічна діяльність» – це діяльність суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів, побудована на взаємовідносинах між ними, та має місце як на території України, так і за її межами.

«Зовнішньоекономічна діяльність передбачає вихід за межі своєї країни»

Розвиток ринкових відносин в Україні передбачає її відкритість і інтеграцію в світове господарство. Про це свідчить політика нашої держави та її об'єктивні закономірності розвитку.

До основних форм зовнішньоекономічних зв'язків відносяться:

1. Міжнародна торгівля – сфера міжнародних товарно-грошових відносин, що представляє собою сукупність зовнішньої торгівлі усіх країн світу. *Це найстаріша форма зовнішньоекономічних зв'язків.*

Багато міст-держав *Стародавньої Греції*, які спеціалізувалися на виробництві певних видів товарів і між якими велася торгівля. Грецькі купці відігравали провідну роль у торгівлі в Середземноморському та Чорноморському басейнах.

Міжнародна торгівля складається з двох зустрічних потоків:

- ✓ **експорту** (вивезення);
- ✓ **імпорту** (ввезення).

Також є таке поняття як **транзит** – (від лат. «через», «наскрізь»), коли товари ввозяться в країни для того, щоб бути транспортованими в іншу.

З економічної точки зору міжнародна торгівля вважається вигідною, якщо завдяки ввезенню товарів вдається економити на їх виробництві і одержувати прибуток.

Ефективність зовнішньої торгівлі визначається співвідношенням обсягів експорту і імпорту товарів, а також їх структурою. Пріоритетним в зовнішній торгівлі слід вважати орієнтир на розвиток експорту. Тобто коли зовнішньоторговельне сальдо більше 0. Експорт більший за імпорт.

Міжнародна торгівля характеризується:

- ✓ зовнішньоторговельним сальдо (від італ. saldo – залишок) – різниця між експортом та імпортом;
- ✓ зовнішньоторговельним оборотом (експорт + імпорт).

Китай. У 2020 р. обсяги зовнішньої торгівлі Китаю склали \$4,96 трлн., що на 1,9% більше показника 2019 р.

При цьому експорт збільшився на 4,0% до \$2,76 трлн., а імпорт зменшився на 0,7% до \$2,19 трлн.

Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі = \$0,57 трлн.

Світові тенденції міжнародної торгівлі

В даний час доля експорту в національному доході країн з ринковою економікою, таких як США, Англія, Франція, Німеччина і інших, складає 16-18%, а в Україні - менше 5%.

Структура товарообігу зумовлена:

- загальним економічним потенціалом країни;
- галузевою структурою економіки;
- рівнем життя населення;
- конкурентоздатністю товарної продукції;
- динамікою курсу національної валюти;
- умовами митного регулювання;
- кон'юнктурою світового ринку на ті або інші товари.

В експорті переважають: залізна та марганцева руди, прокат чорних металів, чавун, кам'яне вугілля, кокс, кальцинована сода, азотні добрива, прокатне та ковальсько-пресове обладнання, обладнання для хімічної промисловості, тепловози, екскаватори, літаки, енергетичне обладнання, цемент, віконне скло.

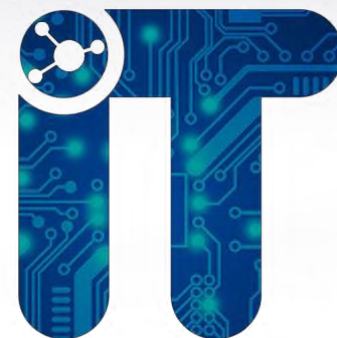
В імпорті переважають: нафта, газ, руди кольорових металів, деревина, бавовна, одяг, взуття, калійні добрива, верстати та обладнання для легкої й харчової промисловості, свердловинні установки, засоби обчислювальної техніки, вантажівки, папір, целюлоза, риба, а також чимало кондитерських та плодоовочевих виробів, алкогольних напоїв.

До основних форм зовнішньоекономічних зв'язків відносяться:

2. *Надання послуг* - страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що не заборонені законами України.

Послуга – вид діяльності, робіт, у процесі виконання яких не створюється нова річ, але змінюється якість вже створеного продукту.

Перша важлива сфера – ІТ. За даними, зібраними компанією Beetroot, найбільша частка клієнтів української ІТ-галузі припадає на США, Німеччину, Нідерланди, Швецію та Великобританію. Понад 100 компаній зі списку Fortune 500 обрали послуги саме українських ІТ-підприємств, зокрема такі гіганти, як Samsung, Siemens, Google тощо. Крім того, Україна — у топ-рейтингу країн для офшорної розробки програмного забезпечення.

Друга важлива сфера – фінансові технології «fintech». Стрімкий розвиток українського фінтеку спричинили послідовні кризи 2008-2017 рр, коли кількість працюючих банків в Україні скоротилася з 175 до 88 одиниць. На фоні цього зменшився доступ населення до банківських послуг, скорочувалася кількість відділень і зростала недовіра до традиційних фінансових установ. прийняття цифрової стратегії України 2020, перехід на цифровий документообіг, дозвіл на використання електродного підпису, впровадження універсальних цифрових ідентифікаторів Bank ID і Mobile ID.

До основних форм зовнішньоекономічних зв'язків відносяться:

3. *Спільне підприємництво*, як форма зовнішньоекономічних зв'язків, може бути реалізована шляхом спільної виробничо-господарської діяльності партнерів двох чи кількох країн, суттю якої є кооперація у сферах виробництва і обігу в науково-технічній, інвестиційній і сервісній областях.

Створення СП різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами.

В основі цієї діяльності лежить:

- ✓ об'єднання зусиль,
- ✓ фінансових засобів і матеріальних ресурсів,
- ✓ довгострокова гарантія збуту товарів,
- ✓ систематичне оновлення продукції,
- ✓ науково-виробнича і торгова кооперація,
- ✓ участь в прибутку, розподіл технічних,
- ✓ інвестиційних і комерційних ризиків.

«Спільне підприємництво реалізує рух 4 з 5 головних факторів виробництва: капіталу, технологій та робочої сили, інформації між країнами»

До основних форм зовнішньоекономічних зв'язків відносяться:

4. Співробітництво. Все більше поширення у зовнішньоекономічних зв'язках набуває наукове, технічне, економічне співробітництво. Посилюється та поширюється культурний обмін і спортивні заходи, навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі.

Для успішного використання всіх форм зв'язків необхідне ефективне керівництво і управління зовнішньоекономічними зв'язками.

Керівництво ЗЕЗ в зарубіжних країнах здійснюють вищі державні законодавчі органи: парламенти, законодавчі збори, конгреси. Вони визначають зовнішньоекономічну політику країн, видають закони, що регулюють ЗЕЗ, ратифікують міжнародні договори.

Адміністративні методи: різні законодавчі акти, митні кодекси, постанови, міжнародні торгові договори, протоколи, ліцензії і т.п.

Економічні методи: пряме і непряме фінансування експортного виробництва, зниження податків з експортерів, кредитування експорту, страхування експортних операцій.

10.2. Сучасний стан та тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

Державна митна служба України

**За 2020 рік
товарообіг України склав
\$103,4 млрд**

2019		2020
\$60,4 млрд	імпорт -10,3% ↓	\$54,2 млрд
\$50,1 млрд	експорт -1,7% ↓	\$49,2 млрд

Імпорт

Китай	Німеччина	Росія
\$8,3 млрд	\$5,1 млрд	\$4,6 млрд

Експорт

Китай	Польща	Росія
\$7,1 млрд	\$3,3 млрд	\$2,7 млрд

Державна митна служба України

**3 найбільш
експортованих категорії товарів**
(за 2020 рік)

зернові культури	чорні метали	жири та олії
\$9,4 млрд	\$7,7 млрд	\$5,8 млрд

**3 найбільш
імпортованих категорії товарів**
(за 2020 рік)

палива мінеральні, нафта та продукти її перегонки	машини, обладнання і механічні пристрої	засоби наземного транспорту
\$8 млрд	\$6,1 млрд	\$5,5 млрд

Загальні підсумки 2020 року

\$ 59,4 МЛРД

Порівняно з 2019 роком експорт товарів і послуг скоротився на **7,3%**

За підсумками 2020 року експорт товарів і послуг по відношенню до 2019 року скоротився на **4 682.4** млн дол.

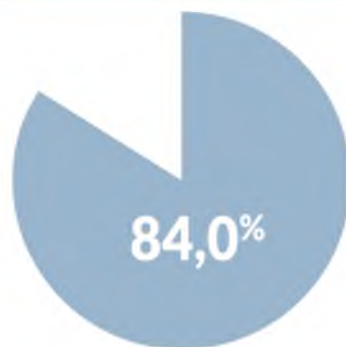
З 2013 року запроваджена нова методологія та система обліку в статистиці зовнішньої торгівлі послугами, яка враховує послуги з переробки давальницької сировини для реалізації за кордоном. Для уникнення подвійного обліку загальні обсяги експорту товарів і послуг розраховані за формулою:
експорт (товари та послуги) = експорт товарів + експорт послуг – вартість експорту послуг з переробки давальницької сировини, яка у 2020 році склала в експорті – **1 345.1** млн дол.

Структура експорту товарів і послуг

Послуги

Частка ТОП-15 країн-партнерів у загальних обсягах експорту товарів і послуг України

ТОП-15 торговельних партнерів України в експорті товарів і послуг

Європейський Союз (28) | **37,2%**
\$ 22 085,2 МЛН

Китай | **12,2%**
\$ 7 223,0 МЛН

Російська Федерація | **9,0%**
\$ 5 340,4 МЛН

Туреччина | **4,3%**
\$ 2 581,9 МЛН

США | **4,0%**
\$ 2 400,8 МЛН

Індія | **3,5%**
\$ 2 068,8 МЛН

Єгипет | **2,8%**
\$ 1 652,3 МЛН

Білорусь | **2,4%**
\$ 1 449,5 МЛН

Ізраїль | **1,3%**
\$ 776,2 МЛН

Об'єднані Арабські Емірати | **1,3%**
\$ 766,6 МЛН

Індонезія | **1,2%**
\$ 737,7 МЛН

Республіка Молдова | **1,2%**
\$ 737,4 МЛН

Саудівська Аравія | **1,2%**
\$ 725,3 МЛН

Швейцарія | **1,2%**
\$ 706,8 МЛН

Ірак | **1,0%**
\$ 606,2 МЛН

Експорт здійснювався до:

227 країн

експорт як товарів,
так і послуг до:

199 країн

лише експорт товарів до:

10 країн

лише експорт послуг до:

18 країн

15 торговельних партнерів, яким найбільше постачалися українські товари та послуги у 2020 році, у структурі експорту товарів і послуг 2019 року склали

84,4%

Загальні підсумки 2020 року

\$ 60,0 МЛРД

Порівняно з 2019 роком
імпорт товарів і послуг
скоротився на **11,4%**

За підсумками 2020 року імпорт товарів і послуг по відношенню до 2019 року зменшився на **7 693,7 млн дол.**

З 2013 року запроваджена нова методологія та система обліку у статистиці зовнішньої торгівлі послугами, яка враховує послуги з переробки давальницької сировини для реалізації за кордоном. Для уникнення подвійного обліку загальні обсяги імпорту товарів і послуг розраховані за формулою:
імпорт (товари та послуги) = імпорт товарів + імпорт послуг – вартість імпорту послуг з переробки давальницької сировини, яка у 2020 році склала в імпорті – **2,9 млн дол.**

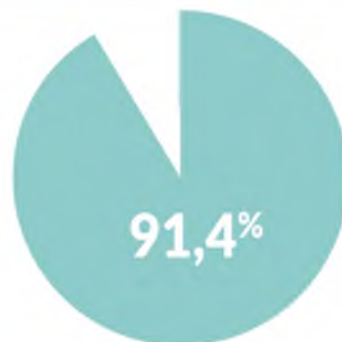
Структура імпорту товарів і послуг

Послуги

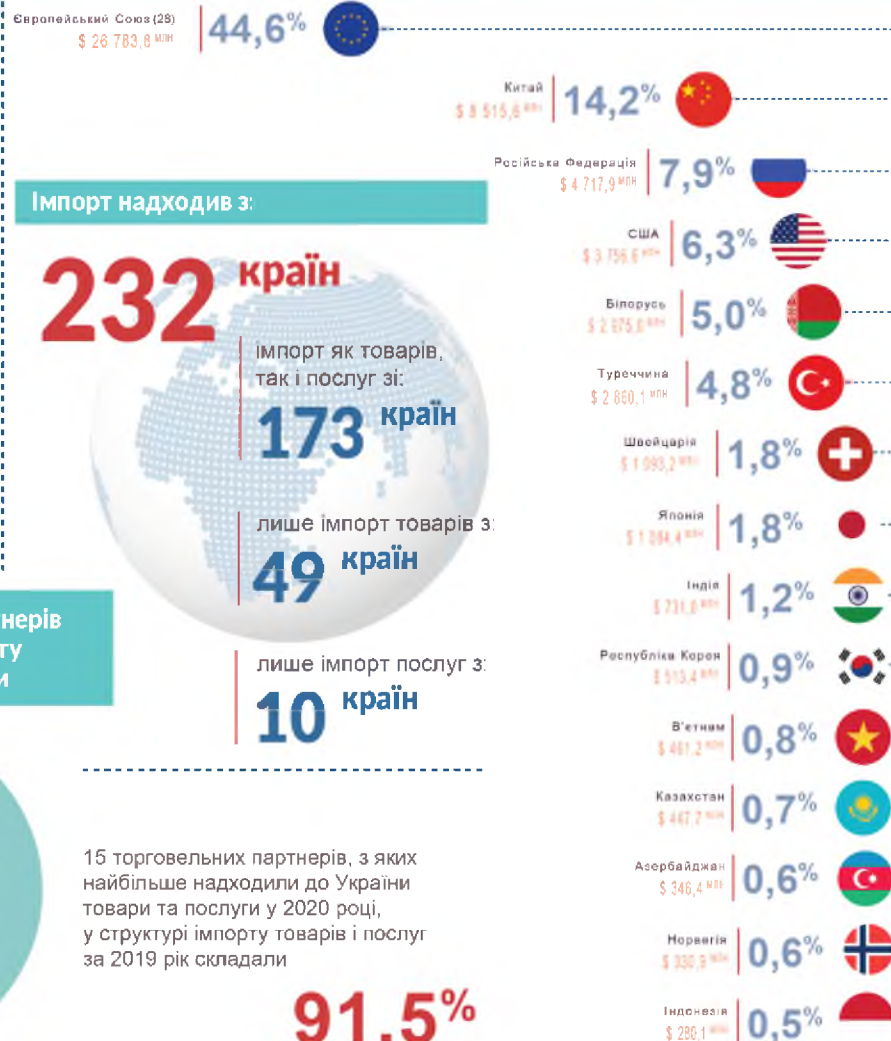

Товари

Частка ТОП-15 країн-партнерів у загальних обсягах імпорту товарів і послуг до України

ТОП-15 торговельних партнерів України в імпорті товарів і послуг

Імпорт надходив з:

232 країн

імпорт як товарів,
так і послуг зі:

173 країн

лише імпорт товарів з:

49 країн

лише імпорт послуг з:

10 країн

15 торговельних партнерів, з яких найбільше надходили до України товари та послуги у 2020 році, у структурі імпорту товарів і послуг за 2019 рік складали

91,5%

10.3. Проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

Інновації для економічного зростання

2018 р. Нобелівський комітет відзначив Пола Ромера, який зробив внесок в теорію зв'язку інновацій і довгострокового економічного зростання.

Теорія ендогенного зростання: людський капітал і ринки пов'язані з технічним розвитком і економічним зростанням.

1. Теорія Ромера універсальна і працює не лише в теперішній економіці. Інновації та економічне зростання йдуть поряд з давніх давен — поєднання стануму і міді призвело до появи бронзи, ця вдала інновація поширилася, а її використання стало чинником розвитку всієї людської цивілізації.

2. Ідея Ромера: ми завжди можемо використовувати ресурси в кращий спосіб. Людство для зростання економіки має постійно шукати кращі варіанти використання обмежених ресурсів — капіталу, корисних копалин тощо.

3. *Ринки перетворюють ідеї на вартість.* Гарних ідей та інноваційної середи недостатньо для довгострокового зростання економіки. Необхідним є механізм, за допомогою якого інноватори і стартапи можуть отримувати кошти для розвитку, залучення персоналу, проведення експериментів тощо. За теорією Ромера, найкращим таким механізмом є ефективні ринки.

4. *Глобальна фабрика ідей: кожна країна має специфіку і це потрібно використовувати.* Теорія Пола Ромера стосується макrorівня економіки — це не про окремі підприємства чи галузі, а власне про країни і навіть про світову економіку, адже вчений закликає до якомога широкго обміну інформацією щодо технологій та інновацій.

5. *Виграє суспільство, що не боїться ухвалювати різні рішення.* Якщо є декілька варіантів розвитку і суспільство відкидає деякі з політичних, релігійних або інших причин, то воно може обрати неоптимальний варіант.

6. *Рецепт Ромера для націй — посилювати зв'язки між людьми.* Продуктивність людини може дуже сильно зростати, якщо вона має можливість працювати в команді, обмінюватися досвідом, тобто бути пов'язаною з іншими людьми.

Свого часу іспанські колонізатори Південної Америки помітили, що туземці лікуються від гарячки корою дерева. Європейці, які мали безумовну перевагу в технологіях і озброєнні, могли просто повбивати дикунів або навчити їх "прогресивному" методу лікування. Але якійсь середньовічний інноватор перейняв рецепт, а монах-поширювач ідеї привіз ліки до Європи з історією про те, що вони врятували дружину віце-короля, чим зацікавив Папу Римського.

Так Європа отримала ліки від малярії, було врятовано багато життів, а теорія Нобелівського лауреата Пола Ромера має чергове підтвердження:

«Всюди, де є зв'язки між людьми, які співпрацюють, може народитись інновація, що змінить світ»

Завдання до Тему 10

---

1. Поясніть, чому міжнародний територіальний поділ праці являється основою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.
2. Охарактеризуйте форми зовнішньоекономічної діяльності.
3. Проаналізуйте географію зовнішньоекономічних зв'язків України.
4. Проаналізуйте обсяги і структуру експорту та імпорту України.
5. Поясніть проблеми зовнішньої торгівлі України.
6. Перечисліть шляхи поліпшення зовнішньоекономічної діяльності.